صاعدی شیرازی، نظام الدین احمد
حدیقة السلاطین قطبشاهی/ مولفه مرزا نظام الدین احمد بن عبدالله صاعدی شیرازی؛ به‌تصحیح وتحشی علی اصغر بلگرامی.— حیدرآباد دکن: اداره ادبیات اردو، ۱۹۶۱=۱۳۴۰.
۱۳، ۳۱۸، ۳۶ص.: مصور (بخشی رنگی)، جدول.— (سلسله مطبوعات اداره ادبیات اردو؛ ۲۸۰: شعبه مجلس اشاعت تاریخ وتمدن دکن)
ص.ع. به‌انگلیسی:
Hadiqat-us-Salateen: A history of the reign of Abdullah Qutb Shah of Golconda (1662-1672 A.D.) v.1-2.
پیش لفظ به ...ان اردو.
۱. قطب شاهیه. ۲. دکن — تاریخ. الف. بلگرامی، علی اصغر، مصحح. ب. عنوان.

سلسله مطبوعات ادارهٔ ادبیات اردو (۲۸۰)

شعبهٔ مجلس اشاعت تاریخ و تمدن دکن

حدیقة السلاطین قطبشاهی

مولفه

مرزا نظام الدین احمد

بن عبد الله صاعدی شیرازی

(به تصحیح و تحشی)

سید علی اصغر بلگرامی

سنہ ۱۹۶۱ ھ

قیمت دس روپے

ملنے کا پتہ

سب رس کتاب گھر - ایوان اردو حیدرآباد - دکن

-: مطبوعہ :-

اسلامک پبلیکیشنز سوسائٹی (رجسٹرڈ)

ترپ بازار، حیدرآباد، دکن (ہندوستان)

پیش لفظ

یوم محمد قلی قطب شاہ کے سلسلے مین اس کی مجلس انتظامی منعقدہ ۲ / جنوری سنہ ۱۹۶۰ ع مین نواب عنایت جنگ بہادر کی تحریک پر طے پایا کہ ادبیات قطب شاہی کی اشاعت کے لئے ایک مستقل کمیٹی بنا دی جائے جس کے اغراض و مقاصد حسب ذیل ہون :-

۱ - دور قطب شاہی سے متعلق کتابین ، کاغذات ، اور وثایق کسی زبان مین بھی شایع کرنا ۔

۲ - تاریخ و تمدن دکن سے متعلق ادارۂ ادبیات اردو کی طرف سے تقریرون ، نمایشون اور جلسون کا انعقاد ، اور ان کی روئیداد اور تقرون کو سب رس مین یا مجموعون کی شکل مین شایع کرنا ۔

۳ - مجلس انتظامی یوم محمد قلی قطب شاہ کے صدر و معتمد ہی اس مجلس کے صدر و معتمد رہین گے ۔

٤ - اس کی مجلس انتظامی فی الحال حسب ذیل ارکان پر مشتمل ہوگی اور اس مین حسب ضرورت اضافہ کیا جاسکے گا ۔

۱ - نواب زین یار جنگ بہادر

۲ - نواب عنایت جنگ بہادر

۳ - مولانا سید علی اصغر بلگرامی صاحب

٤ - پروفیسر مجید صدیقی صاحب

۵ - مولوی نصیر الدین ہاشمی صاحب

٦ - آقائی صمصام شیرازی

۷ - آقائی حسین ضابط

۸ - مولوی سراج الدین علی خان

۹ - ڈاکٹر مہندر راج سکسینہ صاحب

۱۰ - ڈاکٹر محی الدین قادری (زور) ۔

ادارۂ ادبیات اردو کی مجلس انتظامی منعقدہ ۷ / فروری سنہ ۱۹۶۰ ع مین ادارہ کے تحت اس مجلس اشاعت تاریخ و تمدن دکن کے قیام اور اس کے کامون کے آغاز کی اجازت دیگئی ، جس کے بعد سے اس مجلس کے کامون کا آغاز کیا گیا ، اور حسب ذیل اصحاب سے خواهش کیگئی که وه عهد قطب شاهی سے متعلق مختلف موضوعون پر تحقیقی اور معلوماتی مضامین مرتب کرین .

۱ - ڈاکٹر وینکٹ اودهانی ، ریڈر شعبۂ تلگو عثمانیه یونیورسٹی ... قطب شاهونکی تلگو خدمات .

۲ - مولوی سید دلدار حسین صاحب چیف انجینیر .. گولکنڈے کی عظمت

۳ - جناب محمد ابراهیم صاحب انجینیر ... قطب شاهون کی آب رسانی

٤ - جناب شاه منظور عالم صاحب ... مسولی پٹم قطب شاهی بندرگاه

خوشی کی بات هے که یه سب مضمون تیار کئے گئے - اور ابتك ادارے کے انگریزی اور تلگو سوغات مین شایع بهی هوچکے هین .

اسی سلسلے مین مولانا سید علی اصغر بلگرامی سے خواهش کی گئی که « حدیقه السلاطین » کو دوباره مرتب کر کے عنایت کرین ، تا که ادارے کی طرف سے اس کے دونون حصے یك جا شایع هوسکین .

خوشی کی بات که آقائی حسین ضابط نے وعده فرمایا که اس کتاب کے نسخے حیدرآباد و ایران مین فروخت کرنے کا انتظام کرین گے ، اور طمانیت دلائی که سو نسخون کی قیمت وه پیشگی ادا فرمائین گے .

اس بارے مین ادارے نے حکومت هند کو بهی متوجه کیا که اس قدیم تاریخ کی طباعت مین ادارے کا هاتھ بٹائے چنانچه یه کاروائی ابهی جاری هے .

یه کتاب ابهی چهپ رهی تهی که ستمبر سنه ۱۹۶۱ع مین اس کے مرتب مولانا سید علی اصغر بلگرامی وفات پا گئے - چونکه وهی اس کے پروفون کی تصحیح کر رهے تهے اور مطبع کے کام کی نگرانی بهی فرماتے تهے اس لئے اس کی طباعت کا کام رك جانے کا اندیشه تها - نواب عنایت جنگ بهادر نے جو ادارے اور خاص کر « مجلس اشاعت تاریخ و تمدن دکن » کی روح روان هین از راهِ عنایت زحمت اٹها کر اس کتاب کو اشاعت کی منزل تك پهنچایا - جس کے لئے اداره اور اهل علم ان کے شکر گذار رهین گے -

سری نگر (کشمیر)
۲۰ - نومبر سنه ۱۹۶۱ ع

سید محیِ الدین قادری زور
معتمد عمومی اداره ادبیات اردو

(*)

یہ کتاب ابھی چھپ رھی تھی کہ ستمبر سنہ ۱۹۶۱ع مین اس کے مرتب مولانا سید علی اصغر بلگرامی وفات پا گئے - چونکہ وھی اس کے پروفون کی تصحیح کر رھے تھے اور مطبع کے کام کی نگرانی بھی فرماتے تھے اس لئے اس کی طباعت کا کام رك جانے کا اندیشہ تھا - نواب عنایت جنگ بہادر نے جو ادارے اور خاص کر «مجلس اشاعت تاریخ و تمدن دکن» کی روح روان ھین از راہ عنایت زحمت اٹھا کر اس کتاب کو اشاعت کی منزل تك پہنچایا - جس کے لئے ادارہ اور اھل علم ان کے شکر گذار رھین گے -

سری نگر (کشمیر)
۲۰ - نومبر سنہ ۱۹۶۱ ع

سید محی الدین قادری زور
معتمد عمومی ادارہ ادبیات اردو

○○○(○)○○○

سید علی اصغر بلگرامی
مرتب حدیقۃ السلاطین

فهرست مضامین

نمبر شمار		صفحات
۱ -	مقدمه	۱ - ۵
۲ -	مقدمة الکتاب	۱
۳ -	ذکر ولادت شاهزاده عبدالله میرزا	۵
٤ -	ذکر تعین نمودن مربی ولله بجهة شاهزاده عالم آرا و از جمله سادات وفضلا واقوام واقرباها میرقطب الدین نعمت الله را اختیار نمودندواو رابابن خدمت گرامی از سیراعظمای سریر سلطنت ممتاز فرمودند	
٥ -	بیان تعین نمودن معلم بجهت شاهزاده زمین و زمان و خواندن قرآن مبین و آموختن مسایل فرایض و سنن دین سید المرسلین	۱۱
٦ -	ذکر خوابی که شاهزاده عالمیان در بعضی از شهور سنه دو ازدهم دیده اند و بیان واقعهٔ که در عالم منام مشاهده فرموده اند	۱۳
۷ -	بیان طلب نمودن پادشاه سلیمان مرتبت شاهزاده یوسف طلعت را بدولت خانه گیتی نشانه و اتفاق ملاقات شاهزاده بر اورنگ شهر یاری وقران شمس دربرج شرف وکامگاری	۱٦
۸ -	ذکر رحلت پادشاه زمان و خسرو دوران از دار بی اعتبار دنیا و ازین عبرت سرای پر رنج و عناد و عروج نمودن	

از حضیض این مقام فانی با علا مدارج معارج جاودانی ۱۹

۹ - مقالته الکتاب ذکر طلوع نیر اعظم و عطیه بخش عالم اغنی شهریار مکرم بافر فریدون وشوکت جم ازمطلع اورنگ خلافت بر آمدن و بر چهار بالش قدرت و عظمت و حشمت و شوکت تکیه زدن و جهان ظلمانی را بانوار معدلت و نصفت و لمعات مرحمت و مکرمت روشن و نورانی ساختن ۲۷

۱۰ - ذکر قضایاے بهجت ومسرت افزاے سال اول جلوس همایون اعلی که مشتمل است بر آمد حجاب عالیشان از جانب سلاطین باتمکین دکن و هندستان ۳۱

۱۱ - ذکر تعین کردن پیشوا و میر جمله که دو رکن اعظم سلطنت اند و مقرر داشتن بعضے از مناصب عمده درین سال به نسبت سابق ۳۳

۱۲ - ذکر قضا یابے سال دوم جلوس همایون اعلی که موافق هزار و سی و شش هجریست و بسیر باغات و سواری حوالی دار السلطنت رفتن و فصل برسات را بسیر و سواری گذرانیدن و بعیش و عشرت اشتغال فرمودن ۳۶

۱۲ - تعریف جشن و توصیف میزبانی سالگره اعلی حضرت خاقان یوسف طلعت سکندر حشمت که مستمعان از استماع آن بشاشت عهدشباب وشادمانی ایام جوانی دریابند وکیفیت شراب روحانی از الفاظ و معانی آن ادراك نمایند ۴۰

۱۴ - ذکرماتم و تعزیه داشتن شهادت حضرت سید الشهدا علیه

التحیة والثنادر ایام غم انجام عاشورا وبیان رسوم وقانون این عزاے پر رنج و عنا که مخصوص سلسله علیه رفعیه قطب شاهیه است ۴۸

۱۵ - ذکر آئین بندی و سور جشن مولود برگزیدهٔ حضرت معبود و شفیع یوم موعود علیه الصلوة من الملك الودود کهچند سال متروك بود و در زمان سلطنت اعلی حضرت خاقان یوسف طلعت صورت تجدید پذیرفت ۵۸

۱۶ - بیان قضایاے عشرت افزاے سال میمنت مآل سوم جلوس همایون اعلی که مطابق هزار و سی و هفت هجریست و ذکر سواری خاقان یوسف جمال بجانب کوه طور و در آن مقام و افر سرور آراستن بزم عشرت و سور ۶۸

۱۷ - ذکراستعفاء کردن قاسم بیگ ترکمان از منصب کوتوالی وطلب نمودن منصور خان میر جمله ملا محمد تقی حواله دار بندر مچلی پتن را جهت تفویض نمودن منصب کوتوالی و بعنایت خسروی به حسن بیگ نایب کوتوال این منصب عالی مفوض گردیدن ۷۱

۱۸ - بیان آمدن شیخ محی الدین پیر زادهٔ اُجین از خدمت پادشاه تیموری نژاد شاه خرم بحجابت پایه سریر خاقان یوسف جمال سکندراقبال ۷۳

۱۹ - ذکر سوانح اقبال سال چهارم جلوس خاقان یوسف جمال که مطابق سنه هزار و سی و هشت هجریست از انجمله ملا محمد تقی قائم مقام منصور خان میر جمله گردیدن ۷۵

۲۰- ذکر عزل نمودن شاه محمد ولد شاه علی عربشاه را از منصب پیشوائی وبه نواب علامی فهامی شیخ محمد تفویض فرمودن و منصب وسیری را بجناب ملا اویس مرحمت نمودن ۷۸

۲۱- ذکر فرستادن خیرات خان سر نوبت را برفاقت محمد قلی بیگ ولد قاسم بیگ پرن بخدمت فرما نرواے ممالك ایران شاه عباس صفوی موسوی ۸۰

۲۲- ذکر قضاے متضرقه که در تمام این سال میمنت مآل بخیر ظهور پیوسته است ۸۵

۲۳- ذکر قضاے سال پنجم جلوس همایون اعلی که مطابق هزار وسی و نه هجریست و بناے قصر فلك رفعت وباغ جنت صفت که بر فراز قضاے آن عمارت واقع شده ۸۷

۲٤- ذکر سواری اعلی حضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال در فصل بر شکال این سال فرخی مآل ۸۹

۲۵- از جمله سوانح این سال میمنت مآل آنست ۹۰

۲٦- ذکر سوانح اقبال سال میمنت مآل ششم جلوس همایون که مطابق هزار و چهل هجریست و یوسف شاه المخاطب بوفا خان را برفاقت شیخ محی الدین برهان پور بخدمت عالی حضرت شاه خرم فرستادن ۹۲

۲۷- ذکر آمدن باقر خان صاحب صوبه بنگاله بجانب ولایت کسیمکوت و محار به نمودن سپه سالار و امراے آن مملکت با او و بیان بعضے از قضایا که درین ضمن وقوع یافته ۹۳

۲۸- ذکر طلب نمودن خاقان سکندر شان خواجه افضل ترکه را از مرتضی نگر و نامزد نمودن بجانب باقر خان و رفتن خواجه با عظمت تمام بولایت کسیمکوت و برگشتن باقر خان و ترك ولایت کسیمکوت نمودن ۹٦

۲۹- ذکر غلا و قحطی که در سنه اربعین و الف هجری واقع شد و از شدت جوع خلق نا معدود تلف گردیدن و خلایق شهر بصحرا بجهت نماز استسقاء رفتن ۹۸

۳۰- ذکر طلوع کوکب قرمشال از مطلع آسمان خاقان یوسف جمال سکندر اقبال ۱۰۱

۳۱- ذکر وفات مملکت مداری شریف الملك سرخیل شاهی و خاقان سکندر شان منصب سرخیل را بمیرزا حمزه استرآبادی تفویض فزمودن و او چند ماهے باین امر جلیل سر فراز بودن ۱۰۲

۳۲- ذکر سوانح اقبال سال میمنت مآل هفتم جلوس همایون که مطابق هزار و چهل و یك هجریست و بیان مجملی از احوال نظام شاه که بقدرے نسبتے بآمدن مرهری برهمن سپه سالار عادل شاه بسرحد قلعه کولاس دارد و شرح بعض قضایاے منسوب بآن ۱۰۵

۳۳- ذکر نامزد نمودن سرداران رفیع الشان را بجهت دفع سپه سالار عادل شاه و مرهری ارزوے ملائمت برادر خودرا به پایهٔ سریر سلطنت فرستادن و منازعه بمصالحه مبدل شدن ۱۰۹

٣٤- بیان آمدن سیلاب دریا مثال در اول فصل برشکال این سال خرمی مال ١١٢
٣٥- ذکر تفویض نمودن منصب رفیع القدر سرخیلی بمیرزا روز بهان صفاهانی بامداد نواب علامی پیشواء الزمانی ١١٣
٣٦- ذکر آمدن و یتوجی کانتیه مرهته بدرگاه گیتی پناه و پسر و برادر زاده اش باعلے مرتبه وزارت سرفراز شدن ١١٤
٣٧- ذکر تفویض نمودن منصب رفیع حواله داری خاصه خیل بقاسم بیگ که بحواله نصیر الملك بود و دنیاے معین الملکی از آدم خان گرفته به نصیر الملك مرحمت نمودن و وقع فوت خواجه افضل ترکه و دنیاے او را بجناب یولچی بیگ حواله فومودن ١١٦
٣٨- ذکر نامزد نمودن علی حضرت شاهجهان آصف خان را با امراے پنج هزاری بر سر عادل شاه و تسخیر مملکت بیجاپور و بیان فرستادن شاه علی بیگ را به پایه سریر خاقان سکندر شان برفاقت و فا خان مذکور و رفتن حضرت شاه جهان بکوچ متواتر از برهانپور بجانب آگره و لاهور ١١٧
٣٩- ذکر سواری اعلی حضرت خاقان سکندر اقبال یوسف جمال بجانب حیات آباد و در آن خطهٔ دلکشاء بقعهٔ بهشت آسا بساط عیش ونشاط و خوانی میزبانی وسماط بجهت خاص وعام عالمیان گستران و ختنهٔ محاسن اشرف نمودن ١٢٢
٤٠- بیان آرام یافتن عساکر ظفر مآثر از تحمل مشقت اسفار

و آسایش خلایق در خلال رافت و عاطفت خاقان سکندر اقتدار و ذکر شمهٔ از سخنان گوهر نثار سلطان یوسف عذار ١٢٨
٤١- ذکر قضاے میمنت و بجهت اقتضاے سال هشتم جلوس همایون اعلی که مطابق اثنے و اربعین و الف هجریست و تفویض نمودن منصب رفیع سرخیلی بجناب میر فصیح الدین محمد تفرشی ١٣٠
٤٢- ذکر خواستگاری نمودن علی حضرت عادل شاه صبیه محترمه خاقان جنت بارگاه سلطان محمد قطب شاه را نور مرقده و بیان ارسال پالکی زر نگار جواهر نثار ماه آسمان عصمت و اختر شب تاب برج عفت بجانب بیجاپور و آراستن بزم عشرت و آئین محافل سوز پر سرور ١٣٣
٤٣- بعضے از قضایاے متفرقه این سنه مذکوره و بیان تغیر و تبدل بعضے از مناصب که درین سال وقوع پذیرفته ١٤٤
٤٤- ذکر قضایاے عشرت و خرمی افزاے سال میمنت مآل نهم جلوس همایون اعلی که مطابق سنه ثلث و اربعین والف هجریست ١٤٦
٤٥- بیان تفویض نمودن منصب رفیع میر جملگی بنواب علامی فهامی شیخ محمد و مرحمت نمودن منصب سر خیلی بجناب شیخ محمد طاهر و روز شرف آفتاب ١٤٨
٤٦- ذکر قضایاے سال میمنت و خرمی مآل دهم جلوس سعادت مانوس همایون اعلی که مطابق سنه اربع و اربعین و الف هجریست ١٥٢

۴۷ - ذکر گرفتن مهابت خان قلعه دولت آباد را وفتح خان وپسر نظام شاه را بقول از قلعه بیرون آوردن و مهابت خان سفر آخرت نمودن ۱۵۳

۴۸ - ذکر آمدن ایلچی پاد شاه ممالك ایران شاه صفی بهادر خان باتفاق خیرات خان حاجب این دولت خانه گیتی نشانه و بشرف ملاقات مشرف شدن ۱۵۶

۴۹ - دیگر سوانح اقبال سال میمنت مآل یازدهم جلوس همایون اعلی که موافق سنه هزار و چهل و پنج هجریست ۱۵۸

۵۰ - ذکر تفویض نمودن منصب جلیل القدر پیشوائی دفعهٔ دیگر بنواب علامی فهامی شیخ محمد و بیان مرحمت نمودن منصب سرخیلی به سید عبد الله خان ماز ندرانی ۱۶۴

۵۱ - ذکرآمدن عالی حضرت شاه جهان بجانب دولت آباد وفرستادن حاجب بخدمت قطب فلك جاه و جلال و بیان سوانح دیگر که درین ایام وقوع یافته ۱۶۸

۵۲ - ذکر قضاے دولت واقبال سال میمنت مآل دواز دهم جلوس سعادت مانوس همایون که مطابق سنه ست و اربعین و الف هجریست ۱۷۵

۵۳ - ذکر سواری اعلی حضرت خاقان یوسف جمال و چراغان موذن دورحوض دریای مثال ۱۸۰

۵۴ - ذکر سواری خاقان سکندر شیم تابه محل دیلیرم و سیر سواحل رود خانه کشنا وگشت آنمقامات خرم شبیه بارم ۱۸۳

۵۵ - ذکر قضایاے متفرقه که تا آخر این سال بحیز ظهور رسیده ۱۸۷

۵۶ - ذکر سوانح سال میمنت اثر سیزدهم جلوس سعادت و خرمی ثمر اعلی حضرت خاقان سکندر حشر که مطابق سنه سبع و اربعین و الف هجریست از انجمله تفویض نمودن منصب جلیل القدر سر خیلی بمیر محمد سعید اردستانی ۱۹۰

۵۷ - ذکر آمدن اعظم الوزرا بولچی بیگ از ولایت مرتضی نگر ۱۹۲

۵۸ - ذکر بعضے از وقایع متفرقه ۱۹۳

۵۹ - ذکر فرستادن اعلی حضرت شاهجهان میر حفظ الله را بحجابت بخدمت خاقان سکندر شان ۱۹۷

۶۰ - ذکر شمهٔ از خصایل حمیده و افعال پسندیده خاقان یوسف جمال سکندر اقبال و بیان شفقت و محبتے که آن شهر یار نسبت به برادران اعز ارجمند بظهور میر ساند ۱۹۸

۶۱ - ذکر شمهٔ از احسان و اکرام خاقان سکندر احتشام نسبت بسایر خواص و عوام طبقات انام و بذل جهد ورعایت صله رحم و شفقت بحال اقوام و اقربائے نیکو فرجام ۳۰۲

۶۲ - ذکر بعضے از فضلا و اعیان دار السلطنة که در سنه مذکوره بعالم بقاروان گریده اند ۲۱۰

۶۳ - ذکر قضایاے میمنت مآل سال چهاردهم جلوس سعادت مانوس خاقان سکندر شان که موافق سنه ثمان و اربعین و الف هجریست ۲۱۵

۶۴ - ذکرآمدن حاجب شاهزاده اعظم اورنگ زیب بدار السلطنة ۲۲۰

۶۵ - ذکر نامزد نمودن بولچی بیگ بقلعهٔ کولاس ۲۲۰

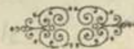
۶۶ - ذکر مغضوب شدن ملا اویس منشی ۲۲۱

٦٧ - ذکر سواری اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال و بیان مراجعت نمودن حجاب این دولت خانه از خدمت شاهزاده اورنگ زیب شاه زاده هندستان شاه جهان ٢٢٢
٦٨ - از سوانح این سال است ٢٢٣
٦٩ - از جمله وقایع این سال است (ایضا) ٢٢٤
٧٠ - ذکر قضاے سال میمنت مآل پانزدهم جلوس که مطابق سنه تسع و اربعین و الف هجریست ٢٢٥
٧١ - ذکر بعضے از قضایاے متفرقه این سال ٢٢٧
٧٢ - ذکر سواری اعلی حضرت خاقان سکندر شان بطرف مشرق زمین تا کفار بحر عمان ٢٢٩
٧٣ - ذکر تعیین نمودن بعضے از امرا ومعتمدان را در دار السلطنة و بیان تزکی که در حال نزول و ارتحال مقرر شده و رفتن بحیات آباد جنت نهاد ٢٣٣
٧٤ - ذکر کوچ نمودن از حیات آباد و طی منازل کردن تا کنار بحر عمان وبندر مچلی پتن و از آن مکان مراجعت نمودن بدار السلطنة ٢٣٨
٧٥ - بیان رسوخ پادشاه سکندر جاه در امور دینداری و ذکر شمهٔ از حسن اطوار شهریاری ٢٥٧
٧٦ - ذکر بعضے از سوانح ٢٥٩
٧٧ - ذکر سوانح اقبال سال میمنت مآل شانزدهم جلوس فرخنده فال اعلی حضرت خاقان سکندر فعال که مطابق سنة خمسین و الف هجر بست ٢٦٠

٧٨ - ذکر اعمال ملا اویس عاقبت نا محمود و سزا یافتن آن مردود ٢٦١
٧٩ - ذکر چراغان نمودن درحوض دریا مثال دار السلطنة و رخصت دادن حاجب ایران و فرستادن بحجابت لقمان الزمانی حکیم الملك را بخدمت بادشاه ایران ٢٦٨
٨٠ - صفت چراغان آتشبازی که باهتمام بندگان اشرف در شب برات سر انجام یافته و ذکر بعضے از عمارات دولتخانه عالیه مبارکه بالیامن و السرور ٢٧٣
٨١ - ذکر سواری اعلی حضرت خاقان سکندر صفات به بعضے از قلاع وولایات ٢٨٢
٨٢ - سانحهٔ دیگر اینست که ٢٨٧
٨٣ - ذکر قضایاے سال میمنت مآل هفدهم جلوس و سعادت مانوس خاقان سکندرشان که مطابق سنه احدی و خمسین و الف هجریست ٢٨٩
٨٤ - ذکر سوانح سال خرمی مآل هجدهم جلوس خاقان سکندر اقبال که مطابق سنه اثنی و خمسین والف هجریست و بیان فتوحات و تسخیر قلاع وولایات که درین سال به یمن اقبال بی زوال خاقان سکندر شان واقع شده ٢٩٥
٨٥ - ذکر نامزد نمودن امراے عظیم الشان و عساکر ظفر نشان از حضور پرنور بجانب ملك کرناتك ٣٠٠
٨٦ - بیان داخل شدن عساکر اقبال بملك کرناتك ٣٠١
٨٧ - ذکر غزوات و فتوحات که عساکر اسلام را از میامن اقبال خاقان سکندر صفات بعد از فصل برشکال در ممالك کرناتك روے داد ٣٠٦

۸۸-	ذکر وقایع متنوعه و سوانح متفرقه این سنه	۳۱۱
۸۹-	از جمله سوانح این سنه اینست	۳۱۳
۹۰-	ذکر سوانح سال نصرت مآل نوزدهم جلوس همایون اعلی که موافق ثلاث و خمسین و الف هجریست	۳۱٤
۹۱-	ذکر سوانح متفرقه این سنه	٤۱۷
۹۲-	ایضا	«
۹۳-	از وقایع آن که	«
۹٤-	فهرست سلاطین قطب شاهیه	۳۱۹
۹۵-	فهرست تصاویر	

۱-	علامه سید علی اصغر بلگرامی مرتب حدیقه	بعد پیش لفظ
۲-	ملا نظام الدین احمد مولف حدیقه	قبل مقدمه الکتاب
۳-	سلطان قلی قطب شاه اول	مقابل صفحه ٤
٤-	سلطان ابراهیم قلی قطب شاه	« ۸
۵-	سلطان محمد قلی قطب شاه	« ۱٦
٦-	سلطان محمد قطب شاه	« ۲۰
۷-	سلطان عبد الله قطب شاه	« ۲۸
۸-	میر محمد مومن استرآبادی	« ۳۳
۹-	عاشور خانه پاد شاهی	« ٤۸
۱۰-	مرزا محمد امین میر جمله	« ۷٤
۱۱-	علامه شیخ محمد ابن خاتون	« ۷۹
۱۲-	خیرات خان	« ۸۰
۱۳-	قلعهٔ گولکنڈه	« ۱۱۹
۱٤-	ملا غواصی	« ۱۳۰
۱۵-	چار منیار	« ۲۷۳

مقدمه

علم تاریخ یك آئینهٔ عالم آرائی است که دیدهٔ بصیرت و تدبر به تجول در صحایف او چنان وقایع و حوادث ماضی را مشاهده و معاینه می کنند که گویا دیدهٔ بصیرت از حس بصر اقوی و اجلی می باشد و آن آئینهٔ عالم آراء چنان وقایع پیشین را در جلو ناظرین بجلوه می آرد که گویا بحواس خمسه بلکه عشره محسوس و بدیهی الادراك می شود .

فن تاریخ آئینهٔ صورت نمائے گذشتگان است و در هر زمان درمیان بنی نوع انسان فنّے گرامی و معزز بوده و دانشمندان هر قوم آن علم را بسیار محترم می شمردند و الحق سزاوار هر احترام نیز هست زیرا که هیچ طبیعتے را گمان نداریم که از شنیدن وقایع زمانِ پیش و از استماع و ادراك وضع و زندگانی و اخلاق و آداب گذشتگان ملال آرد بلکه بالعکس از استماع حادثات کدورت انگیز ملال می گیرد بحدے که گویا خود را در آن وقت حاضری بیند و در آن مسرت کدورت سهیم و شریك می باشد و افسوس است که علم شریف که دارائے مقام بلند مخصوصے بوده بدست پاره نا اهلان منفعت جوے افتاده آنرا نیز آلت اغراض وَ اسباب پیش رفت مقاصد خود قراردادند و رعایت مقام بلند آنْ را نکردند تا اینکه رفته رفته پایهٔ شاعری رسیده و شرف مخصوص آن تایك درجهٔ زایل شد ولے بسبب آن شرافت نامتناهی نام آن علم گرامی هنوز باقی است - غرض از بسط این مقالات انتقاد نیست بلکه مقصود این بود که سخنے چند در شرافت این علم مقدس گفته شود تا بمدارج

عبرت و بصیرت مطالعه کنندگان بیفزاید چون هر علم موضوعے دارد لهذا مختصرے بعنوان مقدمه در موضوع در اینجا گفته می شود .

تاریخ وقایع و سوانح گذشته را که در زمانهاے پیشین درمیان اقوام و ملل روے زمین اتفاق افتاده ثبت و ضبط نموده به آیندگان رسانیده مکشوف میدارد و از اخلاق و عادات گذشتگان آیندگان را آگاه و مطلع میازد تا اینکه محاسن اخلاق پیشینان را سرمشق گیریم و از زمایم اطوار آنان عبرت و دوری جوئیم و کوشش نمائیم که از خودمان آثار پسندیده باخلاف واگذاریم چه تاریخ سرگذشت اسلاف را باخلاف نقل میکند و تامل در تاریخ و سیر از روے وقت صیقل آئینهٔ ضمیر است که صفاے آن در مراتب هوش و ادراك شخص می افزاید و عبرت و تجربت آن از دیاد میگرد و بسبب آن درمیان اقران محترم می گردد و منبع تاریخ بهترین منابعے است براے اخذ اطلاعات و تحصیل معلومات اگرچه آثارے که ازاین منبع بدست می افتد باز بکلی از حشو و مبالغه حتے دروغ خالی نیست و باوجود این منافع جلیلهٔ آن را انکار نمی توان کرد ۔ انچه گزشت تکلم در فن تاریخ بود الحال کلمهٔ چند در وظیفهٔ مورخ یعنی نگارندهٔ تاریخ نیز بنگارش میرود .

شخص تاریخ نگار براے توشیق نمودن اطلاعات خود که زبان اعتراض نکته چینان از آثار او کوتاه گردد باید در تدقیق مطالب و غور رسی در منابع خیلے دقت و زحمت بکار برد در تفریق بین سقیم و صحیح روایات موشگافی کند تا اینکه مجموعهٔ خود را بحلیهٔ اعتبار و وثوق جلوهٔ ناظرین نماید و از سهام اعتراضات رهائی یابد ۔ تکلیف هر شخص

مورخ آنست که کمال غور رسی و دقت در تتبع روایتهاے کند و سخن از روے اطلاعات صحیحه گوید و در تاریخ نگاری غرض شخصی و خصومت نفسی و کورنش و زمانه سازی را کنار گذارد و قلم خود را پاك نگاه دارد یعنی مردهٔ بیگانه را بدوزخ نفرستد و بهشت را مخصوص مرده گان دوستان خود قرار ندهد و غالب را مغلوب و مغلوب را غالب یاد نکند تعصب در هر مورد از هر شخص خوب نیست خاصةً از شخص مورخ در مورد تاریخ که باید آنوقت تعصب را کنار گذارده مطلب را علے حسب الحقیقة نگارد تا اینکه تکلیف جلیلے که در ذمه و عهده دارد بدرستی و صداقت ادا کرده باشد :ـ

بعضے از علوم متداوله را نیز رابطهٔ کلی بعلم تاریخ است که دانستن آنها در اطلاعات مورخ می افزائد و از انجمله علم جغرافی است وهمچنان است علم انسان و انساب البشر و نیز علم تقویم که زمان و حساب را نمایا دو نشان میدهد خیلے معاونت و یاری باعلم شریف تاریخ دارد مثلاً بواسط علم تقویم یکے از وقایع مهمهٔ تاریخی را اساس قرارداده سایر وقایع را بدان اضافه میکنند مثلاً میگویند چندین سال بعد از هبوط حضرت آدم یا اینکه قبل از میلاد و این وقایع راکه اساس اتخاذ نموده اند راس تاریخ نام داده اند ـ امروز هر ملتے نسبت بخود رأس تاریخی دارد مثلاً یهود خلقت عالم را براے خود شان رأس تاریخ قرار داده اند و عیسویان میلاد حضرت مسیح را و اسلامیان هجرت حضرت رسالتمآب صلعم را رأس تاریخ خود شان معین نموده اند .

اما علم تاریخ از چگونگئی آفرینش این ساحت غبراء چیزے برما معلوم نمی تواند بکند یعنی علم تاریخ را بدان احاطهٔ نیست ولے

بر حسب دیانت پاك اسلام بطوریکه قرآن کریم بدان ناطق است بیك امر جلیل خداوندی رنگ هستی گرفته مسکن آدمیان شده است اما تاریخ خلقت درست معلوم نیست که کسی روے داده و لهذا تاریخ موسویان در این باب قرین اعتبار نتواند بود چه امروز خیلے دلایل واضحه درمیان است که باندك تاملے در آنها معلوم میشود که این دنیا و خلقت بسے کهنه و قدیمتر از آنست که آنها حساب گرفته اند و در اینکه دنیا خیلے کهنه است و ادراك ما را بدان احاطهٔ نیست حرفے نمی رود ولے دور نیست که آفرینش آدمیان مدتهاے مدید بعد ازآن باشد چنانچه آیتهٔ شریفه اِنیّ جاعلٌ فی الأرض خلیفه دلالت بر این دارد و ظاهر است از این آیه که وجود زمین اسبق است از وجود بشر و چون ارادهٔ الهیه جَلّت عظمته تعلق بایجاد خلیفهٔ روے زمین گرفت آدم ابو البشر را بعنوان خلیفه خلق نمود و حوا را نیز بسبب موانست آنحضرت بیافرید و هر دو را در بهشت جاعطا فرمود تا آنکه بسبب ترك اولے فرمان هبوط بارض از مصدر ربوبیت صادر شد و بزمین فرود آمدند و در روے زمین ذریت آن حضرت متکثر شد چنانکه میگویند در حیوٰة خودِ حضرت آدم مقدار دُرّیتش بچهل هزار رسید و این خاکدان از آنوقت مسکن آدمیان گردید .

من ملك بودم و فردوس برین جایم بود
آدم آورد در این دیر خراب آبادم

تا اینکه قابیل بسبب هم چشمی و حسادت هابیل راکه اعز اولاد آن حضرت بوذ شهید نمود و اولین خونے که درمیان اولاد آدم بناحق ریخته شد خون آن پیغمبر زاده است و حضرت آدم در آن سوگواری

مرثیه بیان فرموده تاثرات قلبیه خود را در فقدان آن فرزند دلبند چنین اظهار بود .

فوا آسفی علی هابیل ابنی قتیلاً قد تضمّنهُ الضریح

من هرچه از توصیف علم تاریخ بنویسم و هرچه در این مقام سخن پردازی نمایم باز هم شمهٔ از این خلدبرین و قطرهٔ از این بحر مّواج بیان نکرده ام چون غرض مهمے در اطناب در این موضوع نمی بینم و لهذا میخواهم این کلمه بذکر یك نکتهٔ دیگرے ختم نمایم .

بدیهی است که عالم کون و فساد بحسب المشاهدة و الوجدان متغیر و متجدد می باشد یعنی چیزے از موجودات کونیه علی حالةٍ واحدةٍ و طریقةٍ مستمرّةٍ باقی نبوده و نخواهد بود و هر موجودے را عدمے و هر بقاے را فناے است و لکن علم تاریخ در این مقام خدمت بزرگے که شکر آن نتوان کرد بعالم بشر رسانیده و آن چنین است که متکفل بیك نوع از بقاء و دوام شده است که اگر اعیان حوادث منصرم[1] و نابود شود نام و نشان آنها در صفحات با سعادت علم تاریخ مؤید و مشید میماند و چنان میماند که گویا اصل اعیان و حوادث مانده و عند المطالعه چنان بنظر آید که گویا بعد از عدم موجود و بعد از انصرام متجدد می شود پس بکمال وضوح میتوانم که علم تاریخ را چنان معرفی نمایم .

علم تاریخ آئینهٔ عالم آراء است و متکفل حفاظت اعیان حوادث از انعدام و فنا است پس حوادث قرون ماضیه و عصور خالیه و اقوام و امم بائده[2] و ممالك سابقه و سلاطین گذشته و حالات لیل و نهار و تراجم مشاهیر اقطار و امصار و سیرت تاجداران نامدار و امراے

(۱) یعنی انتها ۱۲ (۲) گذشته

و الاتبار و علمائے ابرار و مولفين اخيار و وقايع عجيبه و حوادث غريبه كه متعلق بزمان ماضی باشند همه در بطن تاریخ حتی الآن موجود و حاضر عند الناظر می باشد و کفی بهذا فخراً للتاریخ - اول ملت قدیمه که ذوق ضبط تاریخ یافته تاریخ خود و ملل متمدنه معاصر خود را ضبط نموده یونان است الحال بتوصیف کتاب مستطاب پر دازیم .

این کتاب که الآن تقدیم و تعریف بخدمت ناظرین محترمین می شود نامش حدیقة السلاطین قطب شاهی شیرازی است و مولف او یکے از اجلّهِ علماء و ادباء عصر سلطان عبد الله قطبشاه می باشد و نام مولف میرزا نظام الدین احمد صاعدی شیرازی است - هر کتابے را که میخواهیم بشناسیم اول باید که چهار نقطه را محل نظر گذاریم و بسبب شناختن این چهار نقطهٔ اساسی معرفت کامل بخود آن کتاب و اهمیت خواهد شد و آن چهار نقطه از این قرار است اول موضوع کتاب دوم مولف سویم عصر تالیف کتاب چهارم طرز تالیف کتاب پس الحال در هر یکے از این چهار بمناسبت مقام تکلم مینمایم - از جملهٔ خانوادهٔ سلطنت شعار که متصل یك قرن و نیم در مملکت دکن هندستان بالوراثة اباً عن جدٍّ از سال (٩٢۴ ھ) تا (١٠٩٨ ھ) سلطنت کردند عایلهٔ جلیل قطب شاهیه است که آثار خالدهٔ آن ملوك اماجد بر صفحات دهر تا کنون باقیست و این کتاب مستطاب دارائے ترجمه و شرح سوانح بادشاه هفتم این سلسلهٔ ذکیه سلطان عبد الله قطب شاه (المتوفی سنه ١٠٨٣ ھ) می باشد از سال تولد آن شهریار (١٠٢٣ ھ) تا سال نوز دهم جلوس (١٠٥٣ ھ) و موضوع این کتاب علم تاریخ است البته هر چه فضیلت و لیاقت مؤلف زیاد تر باشد تالیف او مفید تر و دارائے مطالب عالیه و افکار ثاقبه خواهد بود مؤلف

این کتاب یکے از اُدبائے ایران زمین است که از وطن خود بطرف دکن هجرت نموده از کثرت لیاقت و استعداد مقرب بارگاه خلایق پناه قطب شاهی گردید و شاهد بر فضیلت او این مقدار بس است که عضو حوزهٔ علمیه نواب علامة الزمان الشیخ محمد بن خاتون العاملی قدس سرّه الشریف هم بوده که پیشوائے کل مملکت دکن در عهد سلطان عبد الله قطب شاه بدست تصرف و اقتدار آن عالم نامدار بوده چنانچه از مطاوی این کتاب مستفاد می شود که مؤلف ادیب از علامه معزی علیه هم بسے استفاده کرده از اثر تربیت او موفق بچنین تالیف مفیدے شده است پس مؤلف یکے از ادبائے کاملین قرن یازدهم هجری می باشد و نام شریفش میرزا نظام الدین احمد بن عبد الله الصاعدی الشیرازی است .

ممیز است قرن یازدهم از سایر قرون این است که انتشار علوم و ادب و تالیف و تصنیف در ممالك اسلامیه بحد کمال و اوج رسیده بود و علمائے محققین و ادبائے معتبرین که هر یکے از اساطین دهر اند در اطراف ممالك اسلامی خواه هندستان خواه ممالك ایران و عرب و ترك منتشر و مبثوث بودند و همهٔ آنها نزد سلاطین و رعایا بدیدهٔ اعتبار منظور و بکمال احترام و اعزاز محبور[1] بودند و این تالیف منیف تولید شدهٔ این عصر ساطع و این قرن لامع می باشد و البته کتابے که در بهترین قرن تالیف می شود بهترین کتب خواهد بود .

کیفیت و طریقهٔ تالیف و تصنیف محتاج به یك سلیقهٔ کاملے می باشد که نزد هر کسے موجود نیست و مفهوم سلیقه غیر از مفهوم علم و فضل می باشد چه ممکن است که علم باشد اما سلیقه نباشد و هم چنین

(١) یعنی مسرور ١٢ .

بالعکس و اگر عالمے و فاضلے منحهٔ سلیقه را نداشته باشد هرچه در تالیفات خود تحقیق و تدقیق نماید باز هم موارد نقص و خلل در کیفیت تالیف هویدا می باشد پس مقتدر بر تالیف منیف آن شخص می باشد که جامع بین العلم و السلیقه باشد که علم در موضوع تالیف بکار اندازد و سلیقهٔ کاملهٔ خود را در کیفیت تالیف مبذول نماید انگاه آن تالیف بعد از آمدن در حیّز وجود جامع بین صورت و معنی و حاوی هریك از ماده و هیولی می باشد و مانند حور عینی است که خود را باعلی ترین تجملات آراسته و پیراسته جلوهٔ ناظرین میدهد که بلا اختیار نعرهٔ تبارك الله احسن الخالقین تا بافق اعلی بلند می شود - پس آنچه معلوم شد مولف این کتاب مستطاب دارائے آن منحهٔ لطیفه بوده و در کیفیت تالیف و بیان سلیقهٔ معتبرهٔ خود را بخرج داده و به نظم و نسق عالی او را مرتب و مزین نموده که هر مطالعه کننده از تجول و سیر در باغ و بوستان این کتاب سیر نمی شود و به طبیعت و لو هر چه نازك باشد ملال و کلالے نمیرسد بمجرد شروع کردن در مطالعه شوق این کتاب در دل مطالع شعله ور می گردد .

مولفاتیکه درموضوع تاریخ سلاطین قطب شاهیه تالیف شد بسیار است و غالب آنها هنوز خطی و در کتابخانها مصؤن است و بعضی از مواد اصلیه آنها از قرار ذیل است .

اول تاریخ منظوم هیرا لعل المتخلص بخوشدل که منشی حیدر قلی پسر سلطان قلی قطب الملك اول بود احوال قطب شاهیه را بنظم در آورده و منظومهٔ او مشتمل بر چهار مقاله است - مقاله اول در نسب نامهٔ سلاطین قطب شاهیه - مقاله دوم در فتوحات سلطان قلی قطب شاه - مقاله سوم مشتمل بر احوال سلطان ابراهیم قطب شاه است - مقاله چهارم احوال

جلوس سلطان محمد قلی قطب شاه را دارا است و نسخهٔ تاریخ منظوم خوشدل در کتابخانه ایشیاتك سوسایتی بنگاله موجود است .

دوم تاریخ فرشتهٔ تالیف حکیم محمد قاسم فرشته بن غلام علی هندو شاه استرآبادی که در این کتاب از زمان قدیم تا سنه ۱۰۱۵ ھ واقعات هند مذکور است و در مقاله سوم روضهٔ چهارم شمهٔ از احوال سلاطین قطب شاهیه مذکور شده است .

سوم تاریخ سلطان محمد قطب شاه که در سنه ۱۰۲۵ ھ حسب فرمایش آن شاه معظم مرتب شد و از دیباچه اش چنین مستفاد می شود که مصنف این تاریخ از امر سلطانی بایجاز و اختصار تاریخ آبا و اجداد عالیمقدار که سابقا یکے از چاکران این درگاه در ضبط احوال ایشان نوشته بود و در بعضے جاها تطویل داشت که آنرا بتاریخ چندان نسبتے نبود مامور گشت و این تاریخ بریك مقدمه و چهار مقاله مشتمل است - مقدمه در ذکر نسب سلاطین قطب شاهیه - مقاله اول در ذکر سلطان قلی قطب شاه مقاله دوم در ذکر جمشید قلی و پسرش سبحان قلی مقاله سوم در ذکر سلطان ابراهیم قطب شاه مقاله چهارم در ذکر سلطان محمد قلی قطب شاه - خاتمه احوال تخت نشینی سلطان محمد قطب شاه از سنه ۱۰۲۰ھ تا سنه ششم جلوس در این خاتمه ثبت است .

چهارم مآثر قطب شاهی تالیف محمد بن عبد الله النیشابوری که بعنوان تکمیله تاریخ سلطان محمد قطب شاه شده و در این کتاب وقایع تا زمان وفات سلطان مذکور مندرج است و علاوه بر این ذکر سلاطین معاصرین ایران را بوضاحت دارد سنه تا۱۰۳۸ ھ یعنی تا آخرزمان شاه عباس صفوی ثانی .

پنجم حدیقه السلاطین قطب شاهی که اسم سامی این کتاب مبحث ما است و مولفش میرزا نظـام الدین احمد صاعدی شیرازی است و از تولد سلطان عبدالله قطب شاه تا سال نوزدهم جلوس ۱۰۵۳ھ یك حصه مهم خوب تاریخ مملکت چهل و یکساله او است .

این عدهٔ از تالیف و تصانیفے است که در ذکر عاطر سلاطین قطب شاهیه نوشته شده است اگر یك نظر با معرفتے براین مولفات و این کتاب موصوف بیند ازیم خواهیم بوضاحت تمام امتیاز این کتاب را بر آن مولفات فهمید زیرا که حدیقة السلاطین مذکور چنانچه گـذشت حاوی محاسن صوری و معنوی و ممیزات مادی و جوهری می بـاشد و وقایع او شیرین و بیان او شیرین تر و در مقام بیان سوانح و گزارشات چنان فصاحت و بـلاغت نظـم و نثر را بخرج داده که مرغ روح هر ادیبے و صاحب ذوقـے عنـد المطالعه چنان مست بادهٔ بیان و مے معانی او می گردد که در قفس بدن بلا اختیار چون را مشگران سیمین اندام برقص در می آید .

البته طبیعت بشری و ذوق انسانی از استمرار بر یك چیز واحدے خسته می شود و بتنگ می آید و همیشه طبیعت شوق تجـدد و تحول را دارد اگر در خانه نشیند شوق بوستان را دارد و اگر در بوستان در آید میل سبزه و آب جاری و رود خانه نماید و اگر در لب رود خانهٔ قـدم زند و از نسیم علیل و شمـال و بے مثال شام خود را تازه و روح را زنده گرداند هما نا صید و سواری نماید و بـگر دیدن کوه و درها درپئے بچهٔ آهوے طبیعت خـدرا مصروف و مشغول سازد و زمانے نـگزرد که باز خواهش چیز جدیدے در ضمیر او منقدح وبا و متوجه و از عمل خود

باز ماند و این فطریات بشر و جبلیات نوع انسان است و لهذا حکماء گفته اند لکل جدیدٍ لذةٌ از براے نو بے لذتے است ـ و هم چنین روح نسبتاً باموراتِ روحی و معنوی مانند مشغول شدن بمطالعه کردن یا چیز نوشتن و امثال آن زیرا که استمرار بر یك نوع مخصوصی از معلومات روح را خسته و شکسته می نماید و شوق را زایل میگرداند پس انسان مجبور است از براے حفظ نشاط نفس و روح که موضوع را بدیگرے مبدل و معین نماید مثلا اگر همیشه انسان در کتب معقول مطالعه کند لا جرم روح پژ مرده و استدعاے تنقل بموضوح دیگرے می نماید پس از براے تفریح روح ناچار باید از معقول به منقول و ا نثر بنظم و از این باب بآن باب و از این فصل بآن فصل منتقل و متجول شد و هر آئینه کتابے را مطالعه نمائیم که مشتمل بر یك مطلب و یك اسلوب از اول تا آخر باشد البته می بینیم که در طبیعت رخنه و در روح انز جارے پیدا می شود و رغبت و شوق از این کتاب بکتاب دیگرے و ازین مطلب بمطلب اخری خواهد شد .

از جملهٔ ممیزات عالیهٔ کتاب حدیقهٔ السلاطین این است که روح و طبیعت مطالعه کننده در فصول و ابواب او خسته و رفته نمی شود زیرا که مؤلف فاضل به بهترین نمطے این کتـاب را تالیف نموده که در هر فصل مطلب جدیدے و در هر بابے خبر تازهٔ موجود و مسطور است ـ گاهے از ذکر سلاطین ناهدار بذکر علماے اخیار منتقل و گاهے از ذکر رزم و رزم آوران و دلاوران صاحب ننگ و نام و جنگهاے خونریز ملل و اقوام بذکر بزم و بزم آرائیان محافل اُنس و نشاط و انچه در این ضمن موجود است از حوریان سیمین اندازم و مهوشان پری نژاد انسی نام و ولدان مخلدین و مغنیین و مطربین منتقل و گاهے از ذکر عمارات شاهی

و قصرهاے سلطنتی و بوستانهاے دولتی بذکر سیر و شکار و تجول اقطار و امصار پادشاه عالیمقدار منتقل وگاهے از ذکر امراے دولت و بزرگان ملت و ترجمهٔ احوالشان بذکر سُفراے دول معاصرین و قناصر سلاطین منتقل وگاهے از ذکر مراسم و مواکب اعیاد ملّی و سلطنتی و دینی بذکر محافل و مجالس سوگواری قومی و مذهبی منتقل و گاهے از ذکر قلاع و حصون منیعهٔ مملکت بذکر لاله زارهاے صحرا و چمن و تالاب هاے خوش منظر و خوشنما منتقل وگاهے از نثر بنظم و گاهے از جد بهزل وگاهے از مدح و ثناے خوبان بترسانیدن و آگاهی دادن از مکر بدآن منتقل و همهٔ اینها با عبارات بلیغهٔ موزون و الفاظ فصیحهٔ شیرین و جُمل کلامیه عالیه که بزیور سجع وقافیه محلّے و مطرز است - و باید دانست که عبارات مسجع و مقفٰے کار هر کسے نیست چه بسامی شود که در سجع و قافیه تکلف بهم میرسد بحدے که طبع از شنیدن آن منزجر و منفعل میگردد و یك فاضل مبزے باید که کلام خود را با کمال لذت بگوش نکته چینان عالم بوساند و الحمد لله که این تالیف منیف داراے این منحهٔ عالیه میباشد که کلمات مسجع و مقضاے آن داراے یك دنیا حلاوت و طلاوت می باشد که توصیف آن نتوان کرد - حلواے تنتنانی تا نخوری ندانی - تا انسان بنفس خود بمطالعه این کتاب مشغول نشود نخواهد لذت بیانات شیرین این کتاب را فهمید - و مَن ذاقَ عرَفَ .

پس ممیزات این کتاب را کماحقهٔ نمی توان بیان نمود مگر آنکه داراے قلم بلیغے مانند قلم مؤلف این کتاب باشم چه این کتاب را بزبان خودش باید تمجید و توصیف نمود پس شایقین ناظرین بعد از مطالعه ممیزات کتاب را بحسب الصورة و المعنی خواهند فهمد .

موافق اطلاع من از این کتاب چار نسخه خطی دیگر هم هست[1] در متحف بریطانیائی لندن[2] در کتابخانه اندیا آفس لندن[3] در مخزن میکنزی مجتمعه ولسن لندن[4] در ادارهٔ آثار قدیمه حیدر آباد دکن - نسخه اے که به طبع می رسد در تصحیح و تنقیح او جهد وافر بعمل آمده و موارد تصحیح را با اکثر نسخ مذکوره مقابله نمودم و بعد از فارغ شدن از تصحیح آن اقدام بر طبع آن کردم حالا نسخهٔ که در دست ما هست خود بسیار مصحح و معتبر است و بحسب اعتبار صحت بر نسخه هاے دیگر مقدم و مبرز است - موارد مشکوکته الصحته که در نسخهٔ اصل بنظر در آمد درمتن کتاب تصحیح نمودم و در مواردے که تصحیح مهم بود علامت گذاشته در پاورقی داده شده هنگامیکه دوست عزیزم نواب عنایت جنگ بهادر به اروپا مسافرت می کردند این نسخه را با نشان داده خواهش کردم که با بعض نسخ لندن مقابله فرمایند حسن اتفاق آنکه نسخ آنجا با این نسخه خیلے کم اختلافات داشته - ما وراے تصحیح و تحشی براے زینت کتاب عدهٔ از تصاویر مهمه از متحف بریطانیائی و غیره برداشته بمناسبت موقع و مورد درین کتاب نهادم و براے استفاده مطالعه کنندگان فهرست سلاطین قطب شاهیه و اشاریه را در آخر کتاب اضافه نمودم .

سابقا در سنه ۱۳۵۰ھ حصهٔ اول حدیقة را اجمالتا چاپ و نشر کرده بودم حالا از سعی موفور آقاے حسین ضابطه (مالك مدینه هوتل حیدرآباد) خلف مرحوم آقاے حسن هاشم (خیر آباد یزد ایران) و تحت سرپرستی ادارهٔ ادبیات اردو حیدر آباد دکن هر دو حصص کتاب را یکجا کرده کاملا بعد نظر ثانی بزیور طبع آراسته منتشر و شایع می گردانم . و الله ولی التوفیق .

فرحت کده - اعظم جاهی سرك حیدرآباد (هند) — سلخ رمضان المبارك سنه ۱۳۷۹ھ

سید علی اصغر بن سید حسن الحسینی الواسطی البلگرامی

حکیم نظام الدین احمد
مولف حدیقۃ السلاطین

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمة الكتاب

شکر و سپاس و ستایش بی قیاس حضرت پادشاه علی الاطلاق و آفرید گار انفس و آفاق را جلت عظمته والآئه وعمت عطیاته ونعمائه که خواقین ذوالقدر عظیم الشان وسلاطین رفیع المکان نافذ فرمان(۱) را به محض قدرت کامله ورحمت شامله مظهر آثار قهر وجلال ومصدر حسن اخلاق وخصال و مرأت جمال باکمال خود گردانید وبخلعت خلافت وتشریف نیابت قامت با استقامت قابلیت ایشانرا آراسته بر اورنگ سلطنت وشهر یاری وتخت خلافت وجهانداری متمکن ساخته افراد اصناف عالمیان را مطیع و منقاد اوامر و نواهی ایشان نمود وبمیامن معدلت و نصفت ومآثر سیاست ومهابت ایشان امور جمهور طبقات بنی آدم ومهام کل اهل عالم را ساخته وبسامان (۲) وبحصول مطالب ومآرب فرق امم را مسرور وشادان گردانید وبخطاب مستطاب : « انا جعلناك خليفة فی الأرض » وجود فایض الجود ایشان را مخاطب فرمود و ساحت وسیع الطول والعرض ارض را محل حکومت و مقر خلافت ساخت وبالقاب رفعت انتساب ظل الله فی الارضین ملقب نموده ذرات وجود ممکنات را از انوار عنایت بی غایت وپرتو عاطفت بی نهایت ایشان مستضئ و نور یاب گردانید . قطعه

از سایهٔ چتر شهان شد دهر با امن وامان
وز یمن عدل خسروان مرفوع شد ظلم از جهان
با طبع شاهان متفق تاثیر اجرام فلك
باظل چتر خسروان خورشید گشته توامان

وصلوات نامعدود وتحیات نامحدود من الله الملك الودود نثار روح پرفتوح

(۱) نافذ الفرمان (۲) بآمال .

برگزیده حضرت معبود وصاحب مقام محمود وخلاصهٔ کل و جود و شفیع یوم موعود که بطفیل وجود فایض الجودش عالم وآدم موجود است وطبقات افلاك و ما فیها از برای ذات قدسی صفاتش مخلوق اعنی خاتم الأنبیاء والمرسلین متکلم بکلام معجز « کنت نبیا وآدم بین الماء والطین » مخاطب بخطاب مقدس انتساب : « وما ارسلناك إلا رحمة للعالمین » خورشید آسمان اصطفی ابو القاسم محمد مصطفی که عندلیب جواهر فشانش ندای جان فزای : « انا افصح العرب والعجم » بمسامع مجامع بلغای بنی آدم و بگوش هوش فصحای اهل عالم رسانید .

بیت

کتاب ملت ازاِقبالش مصحح — مثال عصمت از آلش موشح

وروایح صلوات وسلام و فوایح(۱) تحیّات مشك آسای عنبرفام تحفه مشهد مقدس آن امام طوایف انام افضل الصحب والآل شمس فلك الکرامة والاجلال سلطان خطهٔ امامت وهدایت خاقان ممالك ولایت وکرامت ابن عم مصطفی و أخیه المجتبی امام المشارق و المغارب اسد الله الغالب و مظهر العجائب ابی الحسنین علی ابن ابی طالب .

قطعه

شاهباز انت منی راز دار لوکشف — قاضی دین محمد قاسم دار القرار
نام او در آسمان شد لافتی الا علی — تیغ او را جوهر لا سیف إلا ذوالفقار

ونسایم تسلیمات زاکیات که ازگلشن رضوان ومرغزار جنان آید هدیهٔ ایمهٔ هادیان راه دین ووالیان ممالك علم ویقین که هریك ازیشان در درج رسالت ودر برج نبوت و قائم مقام صدر آرای انجمن خلافت و امامت اندباد .

نظم

شاهبازان روضهٔ انس اند — ساکنان حظیرهٔ قدس اند
جمله مستغرق جمال قدم — فارغ از نقش عالم و آدم
مقتبس شوکه سر بسر نور اند — بر زمین حرّو بر فلك حور اند
گم شد آنکس که روی زیشان تافت — هرکه چیزی بیافت زیشان یافت

(۱) یعنی اشیاء خوشبودار .

اما بعد برضمایر صافی سرایر ارباب بنیش وایقان وبرطبایع ذوی الصنایع اصحاب دانش و عرفان که لطایف معانی صحایف دانش و بنیش رامبین وظرایف جواهر رنگین ثمین معادن آفرینش راخازن اند مستور ومحجوب نماند که این گوشه نشین خانقاه منقش سقف مدور فضا وتماشابین لعبت بازان نیرنگ ساز قدر وقضا خوشه چین خرمن مزارع عرفا بنده کمین بارگاه گیتی پناه سپهر اعتلاء المرجو بفیوضات السرمدی الصمدی نظام الدین احمد بن عبدالله الشیرازی الصاعدی ازمبداء طلوع نیر جهان افروز عالم آراء و ازاوال ظهور وتولد اعلحضرت خاقان خورشید لقا که عنقریب اسم سامی و نام نامیش بهنگام ذکر ولادت باسعادت همایونش چون آفتاب عالم تاب از مطلع مقدمة الکتاب طالع و لامع خواهد شد و منجمین دوربین صدق آئین ومستخرجان رصد بندفلاطون قرین که درزایچه طالع خرمی مطالع احکام سلطنت ابدی و ارقام خلافت سرمدیش ثبت نموده اند به تصور افعال قدسی مثال شاهزاده یوسف جمال سکندر اقبال وبخیال احوال خجسته مآل سال بسال آن سلطان بی نظیر ومثال وبراتهٔ سینه راگنجینه جواهر وصدف لآل می ساخت .

قطعه

هنوز پرتو حسنش نبود عالمگیر — که ذره سان بهوایش برآمدم زحجاب
هنوز چترش چون آسمان بنود محیط — که بود زآفت دوران مرا پناه ومآب
زشقهٔ علمش نوریاب چشم وهنوز — بنود نافه چون آفتاب عالم تاب

تابتائید حضرت سبحان و خالق زمین وآسمان درسال: هزار وسی و پنج از هجرت (۱۰۳۵ هـ) سپهر انس وجان اکلیل سلطنت از فرق فرقد سای اورنگ خلافت او شرف قدوم فلك فرسای شاهنشاه خورشید لقا زیب وضیا پذیرفت بحسن تربیت وارشاد ویمن اصلاح وامداد نواب مستطاب زبدهٔ ، اعاظم العلماء المتقدمین و قدوهٔ اکابر الفضلاء المتاخرین پیشوای شاهنشاه یوسف چهر سکندر مقام مقتدای خواص وعوام طبقات انام المختص بعواطف الصمد الاحد علامی فهامی شیخ محمد ادام الله ظلال ارشاده که .

سلطان قلی قطب الملک اول (بانی سلطنت قطب شاهیه)

قطعه

شکستهٔ که من ازخامه کرده ام تحریر   زمومیائی اصلاح او درست شده
زر تمام عیاری شد و رواج پذیر   زکیمیای افادات اومسِ سخنم
چومانی از قلم نکته، ریز سحر نظیر   کشوده چهره تصویرهای این اوراق

بترقیم ترتیب سوانح و تحریر تفصیل بمجلات و قایع قبل ازجلوس همایون که درخزانه حافظه و گنجینه سینه محفوظ ومخزون داشت پرداخت وآنرا مقدمه بیان مجالس بزم و متانت حزم پادشاهی و ذکر معارك رزم و رسوخ عزم شاهنشاهی و توصیف و فور سخاوت و کمال عدالت سلطانی و تعریف غایت شجاعت ونهایت مهابت و سیاست خاقانی ساخت و قضایای سال بسال بعد از جلوس سعادت و شرافت مانوس همایون راکه غرض اصلیست دریك مقاله مرتب داشت واین مجموعهٔ بی شبه وقرین راکه رنگین است از انواع شگوفه واقسام ریاحین مسمی به « حديقة السلاطين » گردانید رجا ازبخشندهٔ حیات ودهندهٔ توفیقات چنان است که خلاصه عمر و زندگی را صرف ترتیب این تالیف منیف و وقف تنظیم این نسخهٔ شریف که ناسخ تواریخ سلاطین عالیمقدار ماضیه ودستور العمل خواقین حال و مستقبله تواندشد نموده بدین و سیله و ذریعه که نام این مستهام بین الانام الی انقراض الایام و قیام الساعة و ساعت القیام مشهور و مذکور خواهد بود و حیات جاوید وعمر تأبید (۱) را فی الحقیقة در یابد ومنه الاعانه والتوفیق وفی هذا لطریق هو الرفیق استدعا از ناظران خرده دان مدقق و مستمعان تیز هوش محقق آنست که قلت بضاعت و عدم استطاعت این محرر مبتدی را ملاحظه نموده بقلم اصلاح در رافع خطیات آن بکوشند و برمعایب و نقایص آن ذیل اغماض بپوشند

بیت

وز معنی وعبارت کوتاه گشت وگم شد   دارم امید اصلاح گرسهوے ازقلم شد

مقدمة الکتاب ـ بر دانایان کار آگاه عالم کون وفساد و بینایان حقایق جواهر ارواح و اعراض اجساد مکشوف و عیانست که هرگاه مشیت حضرت ایزدی وقدرت بی علت سرمدی بظهور و جود شریف الذاتی تعلق گردد بنوعی که عادةالله

(۱) یعنی همیشگی ۱۲

جاریست بوسایط و اسباب آن ذات کامل بعرصه شهودوساحت و جود خرامد چنانکه ذات اشرف موجودات واکمل مخلوقات حضرت مصطفای معلی ومجتبای مزکی علیه التحیة والثنا. که غرض ازآفرنیش عالم و اتحاد نوع بنی آدم ظهور ذات اقدس اوست بتوسط هیولی وعقل اول و نفوس و اجسام افلاك و اجرام انجم و عناصر اربعه و موالید ثلثه و ایجاد ابو البشر وقوع پذیرفت و نور محمدی از جبین مبین آدم صفی تابان بود و آن نور از اصلاب بار حام انتقال می نمود تادر جبهه وناصیهٔ حضرت ابراهیم واسمعیل علیهم السلام تافتن گرفت وباز انتقال آن نور عالم افروز واقع می شد تا در چهره عبد مناف درخشان شد و بعد از او بچهار واسطه از مشرق آسمان وجود عبد الله آن افتاب عالمتاب طلوع نمود و ساحت گیتی بنور و جود فایض الجودش منورساخت و خلایق را از بادیهٔ ضلالت بسر منزل نجات رسانیدهم چنین ظهور ذات قدسی صفات عالیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال بتوسط اغزخان بن قراخان ترك که پادشاه ممالك ترکستان بود وسلسله آبا واجدادش به یافث بن نوح علی نبینا وعلیه السلام اتصال می یابد وقوع یافت وچون این نور ازناصیهٔ اش لامع بود بشرف اسلام مشرف شدو زوجهٔ خودش راکه دخترعمش بود مسلمان نمود ونوراین ذات کامل الصفات بطنا بعد بطن انتقال می یافت تا از رخسار امیر قرا یوسف ترکمان که معاصر امیر یتمور گورگان و فرمان روای بعضی ازممالك ایران بود تابان شد و بعد از واین نور عالم افروز منتقل می شد تادر بشره ملك سلطان قلی قطب الملك که درملك تلنگانه من اقلیم هندوستان علم صاحبقرانی چون آفتاب نورانی بر افراخته فروزندهٔ اکلیل سلطنت وفرازندهٔ اورنگ خلافت گردید و بعد از چهار پادشاه عالیجاه که از نسل این صاحبقران برسریر سلطنت تمکن داشتند این نیر اعظم از مطلع آسمان جاه وجلال اعلی حضرت خاقان بلنداقبال فرشته خصال سلطان محمد قطب شاه طالع ولامع شد وعالم از ظهور وجودش پرنور گردید و این ولادت باسعادت بعد ازهفت ساعت وپنجاه وچهار دقیقه روز دوشنبه بیست وهشتم شهرشوال سنه ثلاث وعشرین والف هجری واقع شد واز حدیقه سلطنت قطب شاهی این نهال

طوبی مانند که سایه اش بر اقالیم سبعه گسترده خواهد شد سر افراز گردید واز بحر ذخار دودمان شاهنشاهی این گوهر گرانمایه که آفتاب تابان از اضاءتش خجل وبزردی مایل است درخشیدن گرفت درا صداف افلاك از ابتدای خلقت کره خاك گوهر شاهواری باین آب ورنگ یافت نشد واز امتزاج آبای علوی وامهات سفلی در مشیمه هستی این چنین جوهری که سرمایه عالم شهود است تکوین نیافته ریاض عالم از شگفتن این غنچه شاخسار سلطنت که رشك گلدسته گلزار خضرای فلك است خضرت (۱) ونضرت یافت وساحت گیتی از لمعات این اختر برج بادشاهی که نیر اعظم از انفعالش سردرنقاب تراب می‌کشد پرنور گردید اشتعال آتشکده ظلم وجور منطفی شد شرفات قصر طغیان وعدوان منهدم گردید دریائی پر تلاطم فتنهٔ و فساد خشك شد گلدسته عیش و عشرت از سر خار غم و الم بدمید ونسیم روح وراحت از مهب سرور و بهجت بوزید .

نظم

گشت تابنده اختری طالع ز آسمان شهنشه دوران

از فروغش جهان منور شد چشم خورشید گشت از وتابان

غنچه شاخ خسروی چو شگفت رنگ و بو یافت گلشن دوران

گوهر شاهوار نه صد فست که شده همچو افتاب عیان

سایه چتر او شود خورشید تا شود نور بخش کون ومکان

چون منهیان این خبر بهجت اثر و مبشران این بشارت خرمی ثمر بسمع اشرف اعلی حضرت خاقان سلیمان حشم رسانیدند همانا که ازغایت فرح و سرور نوید حیات جاوید یافته ازشادمانی این ولادت با سعادت فرمان جهان مطاع صادر فرمودند که ابواب جشن ومیزبانی برروی عالمیان بکشایند وخلایق را از مایدهٔ عام و خواص را از تشریف و انعام بهره مند سازند وطبل بشارت ودمامه عیش وعشرت بنوازش در آورند و منجمان را که دانایان حقایق درجات ودقایق افلاك دوار و بینایان آثار کواکب سبعه سیارند طلب نموده از کیفیت طالع وقت ولادت وچگونگی نظرات انجم استفسار فرمودند منجمان ومستخرجان مرقوم

(۱) خضرت یعنی سبزه .

بعداز ملاحظهٔ زایچه واستخراج احکام وقت ولادت بعرض اشرف سلطان سلیمان منزلت رسانیدند که این شاهزاده سکندر فطنت پادشاهی شود که گلشن خزان دیدهٔ دوران از فرط معدلتش چون گلستان ارم خرم گردد و جهان زال زلیخا مثال ازعشق وصال شاهزادهٔ یوسف جمال عهد شباب وروزگار جوانی ازسر گیرد عالمیان ازوفور جودش خانهای آز را که در امتداد دهور واعصار امنیت اسایش نماند دست کریمش آنچه برخوان مدورکرهٔ ارض ایست جمع نموذه بیگ سایل نامراد دهد وطبع جوادش اندوخته کواکب سبعه سیار راکه در ازمنه وادوار ذخیره ماند بیک درویش محتاج بخشد سخاوت وشجاعتش دراقالیم سبعه ناسخ شهرت حاتم طای ورستم دستان گردد وفرمان واجب الاذعانش برسلاطین جهان احکام اسکندرومثال سلیمان روان شود وآنچه از تاثیر گردش ونظرات کواکب استخراج نموده بودند بتفصیل عرض نمودند و گفتند چون دوازده مرحله از مراحل عمر شاهزادهٔ عالمیان طی شود باید کے شاهنشاه دوران دیده بدیدار و جمال شاهزادهٔ جهانیان منور سازند و اتفاق قران ثمین بعد از انقضای سنوات مذکور وقوع پذیرد .

شعر

که درین حکمت ایست ازیزدان کز نظرهای خلق هست نهان

ای بسار رازها که مستورست کان زادراك عقل بس دورست

پس پادشاه سلیمان جاه ازاستماع مقالات منجمان و سعادت حال شاهزاده دوران بغایت مسرور و شادمان شده از وجود شاهزاده و بقای نسل خلف فی الحقیقت عمر جاوید و حیات تابید خویش تصور فرموده زنگ صعوبت مفارقت را از مرآت سینه خورشید قرینه بصیقل آثار مرضیه شاهزاده جهانیان زدودند و تایك هفته صلائی عیش و عشرت بعالمیان در داده ارکان دولت و اعیان ملك و ملت و مقربان سریر سلطنت و امراء باحشمت را تشریف و خلعت علی قدر مراتبهم مرحمت فرمودند .

نظم

در عیش برروی عالم کشودند زمرآت دل زنگ کلفت زدودند

سلطان ابراهیم قطب شاه

بمولود شهزادهٔ نیك طالع جهان را پر از عیش وعشرت بمودند
نمودند اسباب عشرت مهیا ازان انچه دروهم آید فزوذند

شعرای فصاحت شعار وسخنوران بلاغت دثار درتهنیت ومبارکباد آن مولود مسعود خجسته ورود قصاید غرا وتاریخهای اعلا. گفته بمسامع جاه وجلال اعلی حضرت خاقان قدسی فعال رسانیده بصلات وجایزه‌هاے بسیار وتشریفها مفتخر ومباهی شدند از جمله وتواریخے که شعرای آن عصر یافته اندچند تاریخ مرقوم نموده شد اول تاریخی که نواب علامی فهامی پیشوای عالمیان میر محمد مومن طاب ثراه یافته اند ودر قطعه درج فرموده اند (کام بخش جانها ۱۰۲۳ ھ) ویکی از فضلای زمان در قصیده که مشتمل برتهنیت است این مصرع تاریخ را ایراد نموده (ع) موجب فیروزی سلطان محمدقطب شاه ۱۰۲۳ وجناب میرمجدالدین محمد ولد میر محمد مومن رحمة الله این دو تاریخ در دو قطعه عربی و فارسی فرموده اند (قرة عین الانسان) اول فتح و ظفر آخر رنج و الم است ۱۰۲۳ و تاریخ فارسی را بطریق تعمیه ادا فرموده اند و بزرگے این تاریخ را یافته (خلد الله عمره ابدا) وراقم این رموز بهجت و مسرت اندوز درین عهد عشرت افزا وروز غم فرسا بعنایت حضرت ذو الجلال وبه یمن اقبال شاهزاده یوسف جمال این تاریخ غرا در سلك نظم کشید و الیوم در نظر مورخین این تاریخ معجز آئین چون سحر مبین است و الفاظ و معانی مطابق حال قدسی مثال بادشاه زمان و زمین است و آن این است .

قطعه

از آسمان قطب شهان نیرے طلوع کرده که سعد گشة ازومهر ومشتری
مهری طلوع کردز برج شهنشهی کزنور آن چو آئینه شد سطح اغبری
دری زدرج غیب عیان شد که پرتوش شد بر فراز قبهٔ این سقف اخضری
آن گوهر یگانه چو ازبطن نه صدف آمد برون بشعشعه مهر خاوری
درداداین ندا پئے تاریخ عقل کل باحسن یوسف امد و شان سکندری

وایضا راقم این رموز این تاریخ عالی نیز یافتة دبیستے که بذیل تاریخ است اینست

بهر تاریخ عقل دور اندیش گفت (سلطان صورت معنی)

بعد ازفراغ ازجشن عقیقه وانقضای ایام سور ومیزبانی آن گوهر شاهوار محیط سلطنت راشاهزاده عبدالله میرزا موسوم ساخته زروجواهر بسیار نثار فرق فرقد سای آن نور دیده عالمیان وآن خلف ارجمند خسرو زمین و زمان نمودند.

(ذکر تعین نمودن مربی و للـه بجهة شاهزاده عالم آرا و از جمله سادات و فضلا و اقوام و اقربا ها میر قطب الدین نعمت الله را اختیار نمودند واو را بانیخدمت گرامی از سایر عظمای سریر سلطنت ممتاز فرمودند)

در ایام جشن عقیقه شاهزاده یوسف جمال اعلیضرت خاقان فرشة خصال اراده فرمودند که بجهت خدمت و تربیت شاهزاده جهانیان یکی ازمقربان اورنگ خلافت راتعیین نمایند از زمرهٔ مقربان و معتمدان سیادت پناه فضیلت و نقابت دستگاه میرقطب الدین نعمت الله راکه از عمده نقباء طبقه سادات نسابهٔ دارالملك شیراز بود وبه نسبت قرابتــے این سلسله علیه بادشاهی مفتخر ومباهی او را بمنصب رفیع جملة الملکی معزز ومکرم ساخته بخدمت للگی وخدمتگاری شاهزاده عالمیان تعین فرمودند سید مشار الیه آن نوردیده عالمیان را درگهوارهٔ مرصع گذاشة باکمال اکرام و احترام بر داشة بمنزل خود بردو از شعشعهٔ انوارجبین شاهزاده اکرم آن خانه وکاشانه مثل فلك چهارم پر نور گردید میرمذکور جواهر وزر بسیار تصدق و نثار شاهزاده عالمیان نموده باین خدمت و منصب عالی سر افتخار به گنبد دوار سود وازسایر اعیان واکابرمرتبه ومنزلتش بیفزود وفدوی وارجان عزیزرادر خدمت شاهزاده عالم ایثارمی نمود وهمه روزه خبر فرح اثر لهوولعب شاهزاده عالم را بسمع اقدس خاقان اعظم میر سانید و باعث انشراح صدرو شادی جان سلطان زمین و زمان می گردید وکارکنان سبعهٔ سیارکه مدبران عالم کون و فسادند و عاملان عناصر اربعه که باعث تقویت امتزاج ارواح واجساد اند شبا نروزی بلوازم خدمت و تربیت و تهیه اسباب قوت و قدرت شاهزاده عالیقدر اشتغال مینمودند وشاهزاده جهانیان روز بروز وماه بماه و سال بسال بر معارج ومصاعد نشو ونما عروج وصعود میفرمودند و بعد از انتهای ایام رضاع آثار سلطنت و شهریاری از جبین مبینش لامع ولایح میگردید و درهر قصر

و ایوان که مقام و آرام می گرفتند ازشعشعهٔ رخسار آفتاب آثارش چون سقف اخضر سطح اغبر منور می گشت ودرمیان همسالان چون بدرکامل از کواکب سیار امتیاز داشتند واهل البیت پروانه وار برگردان شمع شبستان خسرو گیتی‌مدار میگر دیدند و ازپر توعذارش حیات و زندگی جاوید آنا فانامی یافتند چون دست صنع حضرت ایزدی بررشتهٔ عمر وزندگی شاهزادهٔ عالمیان پنچ‌عقد (ع) که‌فزون ازعقود انجم باد) بست‌حسن یوسفی‌وشان سکندری ازرخسار وناصیهٔ مبارکش هویدا شد جشن عظیمی طرح انداخته تا یکهفته برقاصی کلاوندان و اهل ساز و نغمه وعیش و طرب اشتغال نمودند و ابواب شادی و عشرت بر روی خلایق کشودند درین‌سال سیادت‌پناه للـه‌عمرعزیز وحیات گرامی‌خودرا فدائی شاهزاده عالمیان نموده سفر عالم‌آخرت اختیار فرمود چون این خبر بعرض اعلیحضرت خاقان زمان رسید منصب خدمت و رتبهٔ للـکی شاهزاده عالمیان را بسیادت‌پناه میرزاشریف‌شهرستانی که‌دران‌آوان‌داماد میرمغفورشده درسلک مجلسیان حضور و افرالنور انتظام یافته بود عنایت فرمودند میرزای مشار الیه‌باین خدمت گرامی سر افراز گردیده درلوازم تربیت و مراسم خدمت و فدویت بنوعی کوشید که مزیدے برآن متصور بنود و باین منصب‌والا بر جمیع اکابرواعیان زمان سمت تفوق بهمرسانید و خدمت شاهزاده عالم سرمایه شادیها وکامرانیها تصور نموده بخدمت گذاری و جانفشانی مشغول می بود وهمگی اوقات اطوار حمیده خصال پسندیدهٔ شاهزادهٔ مرضیة الشیم را بمسامع جاه وجلال خسرو سلیمان حشم میر سانید و خاقان زمان روز بروز لوازم ما یحتاج و سایر تکلفات بجهت شاهزاده عالم ترتیب داده ارسال می داشتند و بانچه میل خاطر قدسی مآثرش بود می پر داختند و دو خواجه سرای معتمدیکی‌خواجه اعظم ملك مبارك قدم و دیگری ملك یوسف صبح و شام بخدمت شاهزاده عالیمقام رفته احوال قدسی مثال شاهزاده را بخدمت شهریار زمان عرض میداشتند وچون آن شاهزاده دوران به هشت سال رسید میرزا شریف ازسعادت وشرافت عبودیت و بندگی وخدمت محروم گردیده و داع بندگان وملازمان شاهزاده عالم نموده بملك عقبی روان شد

بعد ازین حالت اعلحضرت خاقان سلیمان منزلت بصلاح و صوابدید نواب علامی فهامی مرتضای الممالك اسلام میر محمد مومن قراردادند که خدمت للـگی شاهزاده‌عالم بمنشی الممالك خواجه مظفر علی مقرر دارند پس درمنزل مشار الیه قصری‌رفیع بنا فرموده به تکلفات گونا گون و تصرفات موزون باتمام رسانیدند و در ساعتی که کواکب بشرافت و سعادت بهم ناظر بودند شاهزاده مهر چهر را باکمال احترام بآنمقام مسرت انتظام فرستادند خواجه مشار الیه قصر راچون نگارخانه چین آراسته انواع ابریشمنیه وزر بافت پای انداز نموده زر و جواهر وافر تصدق فرق فرقد سای شاهزاده دوران گردانیده باین منصب رفیع براکابر و اعیان عالم افتخار ومباهات نمود و خاقان زمان همه روزه ملکان عالیشان را بانواع تکلفات و سایر ما یحتاج بخدمت میفرستادند و خبر مسرت اثر شاهزادهٔ عالمیان را سرمایه عیش و نشاط می ساختند .

بیان تعین نمودن معلم بجهت شاهزادهٔ زمین و زمان و خواندن قرآن مبین و آموختن مسایل فرایض و سنن دین سید المرسلین

نظم

سن شهزاده چون بهشت رسید — گل عشرت ز باغ جان بدمید
دردلش بنیش و شعور آمد — سینهٔ اش منبع سرور آمد
انچه از عالم آمدش به نظر — پئے تحقیق آن دلش رهبر
درك او در حقایق اشیاء — شعله سان گشت درشب یلدا

اعلیحضرت خاقان زمان بجهت تعلیم فرقان مبین و آموختن مسایل شرایع واحکام دین مبین و تلقین فرایض و سنن ملت سید المرسلین معلمی خواستند که تعین‌فرمایند صلاحیت آثار تقوی شعار مولانا حسین شیرازی که در سلك کُتّاب این دولت خانه عالیه منتظم بود رخصت رفتن بمکه معظمه حاصل نموده بشرف طواف بیت الله الحرام و سعادت زیارت مرقد مطهر حضرت خیر الانام وسایر عتبات طاهرات ائمه کرام علیهم صلوات الله الملك العلام مشرف و مستسعد گردیده درین وقت مراجعت نموده بود وبکبرسن‌وصلاح جبلی و سلامت نفس

موصوف بود نواب مرتضای ممالك اسلام! میر محمد مومن مولوی را بجهت این خدمت پسندیده مجددا بشرف ملاقات خاقان زمان مشرف ساخته خلعت این خدمت عالی را برقامت قابلیت مولوی مرتب داشتند جناب مولوی بشرف پای بوس شاهزاده جهانیان مشرف شده در ساعت مسعود بخدمت ماموره قیام نمود وگاهی که توجه شاهزاده عالمیان بخواندن بودی لمحهٔ بتلاوت قرآن مجید وآموختن مسایل دین مبین اشتغال میفرمودند و بدین نوع آن گلبن چمن خلامت وآن نونهال ریاض سلطنت در نشوونما بود تا عمرآن سروسر افراز گلشن اقبال به ده سال رسید آوازه حسن وجمال وصیت صفات حمیده آن شاهزاده ستوده‌خصال در اقطار عالم و میان طبقات بنی آدم اشتهار وانتشار یافت اهل بصارت وارباب فراست از فهرست صحیفه احوال شاهزاده عالم بطریق براعت استهلال اشارات شهریاری و کنایات جهانداری مطالعه مینمودند و خوانندگان ارقام صحایف قضا وقدر از طومار سرنوشتش طغرای غرای پادشاهی و جهان‌پناهی مشاهده میفرمودند .

بیت

از سحر معلوم گردد کافتاب آید برون

همچو بسم‌الله کزوی صد کتاب آید برون

درین سال مقال گوهر مثالش شمه ازجواهر شمشیر وآب و رنگ جواهر اورنگ و اکلیل بود و فعال و خصالش همگی مشعر بر خواهش بحری و باز وسواری اسپ و فیل .

پس اعلی‌حضرت خاقان‌زمان‌مقرب سریرالسلطنة ملك‌یوسف وملکان دیگر را مقرر فرمودند که هر صبح وشام بخدمت شاهزاده خورشید غلام رفته بخدمات مرجوعه قیام نمایند و چند راس اسپ کوت راهوار و چند چاوه فیل خوش کردار کوه آثار وچند عدد چرغ وباز و قوشجی زادگان ماه سیما بجهت سواری و شکار شاهزاده عالیمقدار فرستادند تادر میدان و فضای قصر و باغ دلکشا مشغول سواری و شکار شوند وجمعی از خرد سالان صاحب جمال بخدمت شاهزاده عالم مقرر فرمودند که همیشه چون نجوم برگردان بدر کامل

حاضر باشند و روز بروز آثار شهریاری از ناصیهٔ مبارك شاهزاده عالمیان هویدا ترمی‌شدوماه بماه فرّ پادشاهی وجهاندازی بررخسار قمر آثارش می افزدو ودرین زمان خواجه مظفر علی‌دبیر نقد عمر خود را فدای ذات مقدس شاهزاده عالم نموده نوبت خدمت وعبودیت را به بندگان دیگر گذاشت و مولانا حسین معلم بعد ازین قضیه شبان روزی درسلك بندگان‌شاهزاده اعظم منتظم می بود وهمیشه سایه وار ازان آفتاب برج سلطنت جدا نمی شد ازین جهت شاهزاده عالم راکمال لطف و شفقت بحال مولوی بهمرسیده نمیخواستند که مولوی یك لحظه ازقدوم بهجت لزوم دوری نماید وعلی الدوام مولوی بمراسم بندگی وخدمت قیام داشت اما از امتداد ایام مفارقت و اشتداد الام‌روزگار مهاجرت شوق دیدار مسرت آثار شاهزاده عالمیان بنوعی برخاقان زمان غالب شد که دیگر امکان صبر و شکیبائی نماند و یك لحظه بی ذکر یاد آن نور دیده جهانیان نمیگذرانیدند و در حین مجلس و دیوان داری از کمال اشتیاق سخن از قابلیت وفروشوکت شاهزاده عالمیان میگذرانیدند چون قرار داد چنین بود که بعد از انقضای دوازده سال‌از نور رخسار افتاب اثار شاهزاده عالیمقدار دیده مفارقت کشیده خسرو جهاندار منور گردد وآن وعده مذکورقریب شده بود ازغایت شدت هرروز مثابه ماهی وهر ماه بطریق سالی میگذشت و اشتعال نیران مهاجرت را بزلال قرب وعده وصال منطفی می ساختند وهم چنین شاهزاده عالمیان نیز ارزومند دیدار بهجت ومسرت آثارپدر بزرگوار می بودند واشتیاق سعادت حضور وافرالنور خسرو آفاق و ترصد وانتظار انقضای ایام فراق داشتند وخواجه عالیقدرملك یوسف که از خدمت پادشاه زمان می آمد بشوق تمام متوجه پرسیدن احوال و اطوار والد ماجدگیتی پناه شده ایام ولیالی را بتذکار وتکرار آرزوی دیدار خرمی آثار پدر جهاندار رفیع مقدار میگذرانیدند .

(ذکر خوابی که شاهزاده عالمیان در بعضی از شهور سنه دوازدهم
دیده اند وبیان واقعه که درعالم منام مشاهده فرموده اند)

داستان فصاحت بیان رویای صالحه شاهزاده یوسف طلعت سکندر فطنت

بجهت شنوندگان ومستمعان اخبار و آثار سلاطين ذوی الاقتدار که طوطيان نکته آفرين شکرستان بلاغت وعندليبان نغمه پرداز فصاحت اند بعبارات مسجع دلنشين و فقرات نثر و نظم مرصع آئين ترتيب نموده بقلم مشك سود برصفايح زر اندود بدين نوع تحرير و ترقيم می نمايد که چون سن اشرف شاهزاده معصوم قدسی فعال از يازده تجاوز نموده بدوازده سال رسيد قامتی چون سرو آزاد بر افراخت و رخساری چون آفتاب عالمتاب بر افروخت ماه شب چهارده پيش انوار عذارش کرم شب تابی و مهر تابان نزد پر تو رخسارش ذره بی تابی مينمود شاهنشاه عهد را طاقت انتظار نماند و پيوسته درخيال وصال آن قرة العين روز را بشب می آوردند و بتصور جمال جهان افروزش شب را بروز می رسانيدند و اختيار ساعت سعدی نموده ميخواستند که شاهزاده عالميان را طلب نمايد اتفاقا شبی از شبها که رنگ ليلة القدر داشت وچهره زيبای خود را بسفيد اب نور و خال بدر می آراست شاهزاده عالميان در عالم خواب که حواس ظاهر از اعمال مدرکات خود معزول و سلطان روح در قصر پرکار بدن باستراحت مشغول بود مشاهده نمودند که ابواب رحمت الهی ودرهای فيوض نامتناهی مفتوح شد ودر مرغزاری مانند باغ ارم درآمده خرامان شدند ودر گلزاری چون بهشت خرم سيار گرديدند .

بيت

مگر گلشن قدس آن باغ بود   که بر لالهٔ خلد از و داغ بود

از آن مقام دلکشا واز آن سير فرح افزا غنچه طبع شگفتگی تمام داشت که يکبار انجا رطوبی آثار آن گلزاری همه در سجود آمدند وبهر چمن آن گلشن که گذار فرمودند درختان مايل بقدوم مسرت لزومش شده سرعبوديت برخاك راه سودند و بزبان حال که گوش جان استماع رمز آن مقال مينمايد تهنيت ورود مقدم خورشيد توامش نمودند چون ازآن خواب فرح انگيز واز آن سنهٔ مسرت آميز بيدار و هشيار گرديدند از آن رويا عجيب حالتی در نظر و غريب صورتی درخاطر بود .

قطعه

آن چه صورت بود کامد درنظر   آن‌چه معنی بود کامد در عيان
آن چه عالم بود وآن رويت چه بود   کين دم از حسّ بصر گشتهٔ نهان

وقت سحر که طنطنه بر آمدن خورشيد انور در اقطار وافاق سپهردوار انتشار و اشتهار يافت و خسرو خاوری از خلوتخانه فلك نيلوفری باجمال پر نور وضياء بر تخت فلك چهارم جلوه گری نمود .

بيت

آفتاب از افق هويدا شد   بود پنهان هر انچه پيد اشد

مولوی معلم بعد از ادای مراسم عبوديت معبود بی‌شريك وانباز و گذاردن فرايض و نوافل نماز روی نياز بخدمت شاهزاده سرافراز آورد و جبين اخلاص در ملازمت شاهزاده آفتاب طلعت سود و زبان فصاحت بيان بدعاو ثنا. کشود شاهزاده يوسف جمال متوجه جانب مولوی شده واقعهٔ شب را بکيفيتی که مرئی شده بود نقل فرمودند و قضيهٔ رويا بنوعی که شهود گرديده تقرير نمودند مولوی چون استماع آن حکايت سراسر بشارت نمود از فراست دريافت که تعبير اين خواب چيست وکشاينده اين باب کيست اين مژده چه کام است و بشارت چه مقام است اين نه خوابيست که بی اثر باشد اين نه شجريست که بی ثمر نمايد

نسيم سحر گه بشارت دهد   که گلدسته مهر خواهد شگفت

پس تارك خود را بر قدم مبارك شاهزادهٔ عالميان گذاشتهٔ عرض نمود که حقيقت اين منام و تعبير اين رويا خلافت ارجمند و سلطنت ابد پيوندست و اين پير حقير خدمتگار متوقع است که باحدی از ملازمان اين خواب را اظهار نفرمانيده و اين معنی را در ضمير اقدس مستور دارند تاجمال حقيقت اين رويا از نقاب و حجاب نهان و هئيات اين صورت زيبا در مرأت شهود و عيان جلوه گرشده منظور انظار عالميان گردد شاهزاده عالميان بنابرين ديگر زبان گوهر فشان به بيان نکشادند ودر نهانخانه سينه بی کينه آن راز مکتوم وآن سرموهوم رامکنون و مخزون داشتند وچون چند ماهی برين گذشت مولوی که نهايت سن

سلطان محمد قلی قطب شاہ

را دریافته و ضعف شیخوخیت کمال قوت بهمر سانیده بود مزاج و بنیهٔ اش کاسته و گداخته بیش ازین در ساحت حیات و فضای کائنات استقامت و استدامت نتوانست نمود و بر فراش نا توانی متقاعد گردیده عزم ارتحال ازین دار پرملال جزم نمود بالضرورة وداع ملازمان و بندگان شاهزادهٔ دوران و قطع تعلقات از حیات جسم و جان فرموده به بیت السرور جاودان روان گردید بعد ازین قضیه شاهزادهٔ یوسف طلعت سکندر فطنت را تاب تنهائی نماند و مترصد بودند که کلفت بُعد و هجر بالفت قرب و وصل مبدل گردد و جمال با کمال والد ماجد فرشته خصال را بزودی مشاهده فرمایند و دیدهٔ محروم مانده را ازنور عذار پدر بزگوار جهاندار روشن سازند .

بیان طلب نمودن پادشاه سلیمان مرتبت شاهزاده یوسف طلعت را
بدولتخانه گیتی نشانه و اتفاق ملاقات شاهزاده براورنگ شهریاری
وقران شمسین در برج شرف وکامگاری

ابواب گلزار ارم نمودار این حکایت مسرت آثار برروی مشتاقان ظرافت و فطنت شعار و منتظران گلچین حدایق اثمار واخبار باین طریق میکشاید و گلشن سخن را بطراوت حسن گل وشور عشق بلبل باین آئین می آراید که چون شاهنشاه باعدل وجود بعد از انقضای سنوات موعود ومرور شهور وایام معهود روز مبارك و ساعت مسعود اختیار فرموده قرار دادند که شاهزاده عالمیان را بحضور وافر السرور طلب نمایند و دیده فراق دیده را از جمال با کمالش پر نور سازند پس ملکان عالیشان و امنای رفیع مکان را بخدمت شاهزاده دوران فرستادند وباعزاز واکرام هرچه تمامتر و باحشمت وتجمل هرچه افزون تر شاهزاده عالمیان از منزلی که بودند بیارگاه گیتی پناه در آوردند وانواع جواهر وزرو سیم وافر نثار فرق مبارکش نموده فیل واسپ بسیار تصدق قدوم بهجت آثارش کرده جمعی از عبید را در سلك احرار کشیدند و پای انداز زربفت ومخمل گسترده شاهزاده اکرم رابراورنگ پادشاه اعظم آوردند واتفاق ملاقات شمسین وقرآن نیرین واقع شد .

نظم

صداے طبل بشارت بآسمان برسید صلای عیش بگوش جهانیان برسید
ز اتفاق ملاقات شاه و شهزاده بطبع پیرو جوان عیش جاودان برسید
چو افتاب به بیت الشرف نزول نمود شگفتگی بهمه گلشن جهان برسید

چون دیده فراق دیدهٔ سلطان فرشته خصال از لمعات طلعت آفتاب برج سلطنت و اقبال پرنور شد شاهزادهٔ دید که رخسار عالم افروزش ناسخ حسن یوسف کنعان وتجلی جبین مبینش خجل کننده افتاب تابان است نهالی از گلشن سلطنتش مانند سدرة المنتهی سر کشیده وگلدستهٔ باکمال طراوت ونضارت شگفته گردیده فرق فرقد سایش شایسته اکلیل جهانداری وقدوم عشرت لزومش زیب دهنده اورنگ شهریاری قصر فلك رفعت از شعشعهٔ جمال عالم آرایش چون آسمان چهارم پرنور شد وبارگاه گیتی پناه از وفور عشرت و نشاط دار السرور گردید .

نظم

تبارك الله ازان طلعت جهان افروز که هرصباح ز دیدار او بودنوروز
بحسن یوسف دیگر کسی مثل نزند زفرعارض شهزادهٔ جهانز امروز
زمقدمش بشد اورنگ همچوبدرمنیر ز افسرش علم وچتردر جهان فیروز

و شاهزاده عالمیان نیز پدر عالیقدر جم سریر سلیمان نظیر را که سالها در انتظار ملاقاتش بود در یافته شان و شکوه سلطنت وعظمت ورتبهٔ جلالت وخلافت درشمائل ذات قدسی خصایل والد ماجد معاینه دید واز گلشن نزهت افزای رخسارش صد گل شگفته خرمی وبهجت چید پس انافتاب اوج سلطنت وان اختر سعادت اثر مشتری طلعت در مجلس انس وبزم سور از دیدار یکدیگر کامیاب ومسرور شدندو ازمشاهده وملاحظه جمال باکمال همدیگر دیدها را پرنور ساختند و مقربان اورنگ شهریار کامگار و نزد یکان پایهٔ سریر سپهر اعتبار پیشانی را از سجدهٔ ان نور تجلی یزدانی نورانی ساختند وبطلاقت لسان و بلاغت بیان فقرات مسجع متین نعوت و مناقب و عبارات رنگین دلنشین مدایح ومحامد بجواهر اشعار نثار ولآلی ابیات دعاء موشح ومرشح نموده به تهنیت و مبارکباد

پرداختند وزر و جواهر تصدق و نثار شاهزاده خورشید عذار نمودند و روز دیگر بار عام دادند که جمیع بندگان و ملازمان بارگاه گیتی پناه بحضور موفور السرور امده شرف بساطبوس دریا بندوهر یك فراخور حال تحفه وهدیه برگذار میکردند و از رخسار افتاب اثار شاهزاده جهانیان دیدها را پر نور می ساختند ودر ان هفته مبلغهای کلی از سیم وزر و تحف از پیشکش و نثار جمع گردید و شعرای فصاحت شعار و مداحان بلاغت دثار که قصاید غرا و قطعهای طرب افزا که در تهنیت ومبارکباد گفته بودند ازین وجه صلها و جایزهای زیاده از خواهش وآرزوی ایشان مرحمت شد وبسایر سادات وطلبهٔ علوم واهل مدارس و مستحقین زروسیم بی شمار رسید چناچه اسم و رسم فقرای خلق محو گردید .

بیت

فقرا همچو منعمان گشتند دزدها همچون اختران گشتند

پس پادشاه عالمیان از دیدار شاهزاده دوران بهره مند گردید وعمر عزیز رابکامرانی و شادمانی میگذرانیدند و دیدار بهجت آثارش را سرمایه لذات و راحات دانسته بخوشحالی تعیش میفرمودند ارکان دولت و اعیان حضرت از خدمت و عبودیت شاهزاده جهانیان مسرور و بدعای ارتفاع آفتاب عالم افروز سلطنت خسرو عالمیان مشغول می بودند هرهفته طرح جشنی افگنده ابواب عیش و نشاط بر روی اهل عالم میکشودند و شاهزاده عالمیان را با نواع کامرانی وعشرت محظوظ و مسرور مید اشتند از مرات قلوب جهانیان زنگ کدورات وغموم وآلام مرفوع واز ساحت دلهای آدمیان غبار آزار روزگار وعنای ایام مدفوع بود و چند ماهی از تاثیر قران نیرین آسمان سلطنت وشهریاری شادمانی درعالمیان عام و خوشحالی که جنس نایاب است فراوان گردید .

شعر

درجهان خوشدلی فراوان شد جنس نایاب بین چه ارزان شد
گشت مفتوح باب عیش ونشاط دهر بهر طرب کشوده بساط
ز اقتران دو نیر شاهی عیش کن شد زماه تاماهی

شاه و شهزاده کامران گشتند جملهٔ خلق شادمان گشتند
آه ازین آسمان بجرفتار که ندارد بهیچ امر قرار

ذکر رحلت پادشاه زمان و خسرو دوران از داربی اعتبار دنیا و ازین عبرت سرای پر رنج وعنا وعروج نمودن از حضیض این مقام فانی باعلا مدارج معارج جاودانی

برخردمندان عاقبت اندیش هوشیار وآزاد مردان وارسته ازعلاقهٔ دنیاے بی اعتبار مستور نیست که حیات مستعار آدمی را دوامی ولذات نفسانی را امتدادی نیست هرکرا خلعت زندگی در دار الشهود وجود پوشانیده اند قابض الارواح بنهایت شدت و صعوبت از قامت وجودش خلع نموده هرکس راکه شربت بقا وحیات نوشانده اندها دم اللذات زهرموت ومرارت (۱) فنا باوچشانیده در گلزار روزگار اگر گل شگفته بنظر آید ازبوتهٔ خار باید چید واگر ذایقهٔ آرزوی ادراك حلاوت عسل نماید از نیش زنبور باید مکید .

بیت

کس عسل بی نیش ازین دکان ندید کس گل بی خار ازین بستان نچید

صحت مزاج با آلام اسقام قرین است و حیات با ممات در خلا و ملا هم نشین .

قطعه

یك گل نه شگفت در گلستان کاندر دل او نبود صد چاك
صد پاره دلش زجور وآخر پژمرده شد وفتاد در خاك

کل ذی حیات را از واقعه موت گریز نیست و سایر موجودات را ازین قضیه مهلکه گریزی به مضمون کریمهٔ کل نفس ذائقة الموت مشعر برین معنیست وسزاوار وجود جاوید وبقای تابید ذات بی مثل و شریك حی لایموت است ویبقی وجه ربك ذو الجلال و الاکرام موید این مقالست وبنا بر مصدوقه کلام معجز نظام کل شیء هالك الا وجهه ملزوم است که کسی را حیات ابدی وزندگی سرمدی نخواهد بود ولذات نفسانی و روحانی در صدد انتقال و معرض زوال در خواهد آمد .

(۱) مرارت یعنی تلخی .

قطعه

هر بهاری‌را خزانی درپی است هر طلوعی را غروبی درقفا
هر حیاتی را مماتی درعقب هر بقای رابود آخر فنا
هست هر راحت قرین صدالم خندهٔ هرگز نباشد بی بکا
غرق میگرد دبدریا کوه ور یك موت‌چون‌آیدچه‌سلطان‌چه گدا
آنکه برتخت شهی دار دمقر وانکه باشد خوابگاهش بوربا
جمله‌را در زیرخاك آمد مقام ای دریغا زین مقام بی وفا

غرض ازتمهید این مقدمات‌حیرت انگیز وترتیب این فقرات وحشت آمیز آنست که چون اعلیحضرت خاقان زمان و شاهنشاه دوران از دیدار فرخنده آثار شاهزاده عالمیان مسرور و محظوظ گر دیدند ایام و لیالی را بعیش و عشرت متوالی میگذرانیدند و همگی اوقات بتربیت شاهزاده هوشمند دانا دل پر داخته در تعلیم قواعد جهانداری و معدلت و اداب گیتی ارائی و نصفت و قانون مجلس و دیوان داری و مراسم پادشاهی وشهر یاری و اهتمام عساکر ورعایت رعایا ومرحمت برسایر خلایق وکافهٔ برایا عمر عزیز را صرف مینمودند و همیشه گوش هوش‌شاهزادهٔ عالمیان‌را به در رنصایح ولآلی مواعظ که مشتمل بر اداب سلطنت ورسوم خلافت بود مزین میساختند وخزانه حافظه اش از جواهر ولآلی تواریخ و اخبار وسیر سلاطین و وقایع روزگار و تجارب خواقین عالیمقدار از منه و اعصار که هریك بوقت خود در کار است مملو ومشحون میداشتند وچند ماهی باین نوع میگذرانیدند که چرخ جفا کار ستم پیشه غدار چنانکه شیوه وشعار اوست کوکب‌وجود فایض الجود سلطان زمان را ازمدارج اوج صحت به حضیض ملالت و از معارج شرف توانائی بهبوط ناتوانی رسانید وزلال تعیش وزندگانی اعلی حضرت خاقانی را بغبار عوارض سقم و ناتوانی مکدر ساخت ومزاج وهاجش از طریق اعتدال و صحت انحراف نمود و حرارت تپ بر وجودش مستولی گردید و گلشن طبیعتش که از شگفتگی زیب وزینت ساحت کائنات بود ازسموم

سلطان محمد قطب شاه

جهانسوز حدت تپ فرودشدو روز دوم و سیوم بنوعی حرارت تپ بر مزاج
اقدسش غالب آمدکه مطلقا طراوت ونضارت درگلدسته طبیعتش نماند وشدت الم
بمرتبهٔ طغیان یافت که یکباره صفا وضیای مرات ذات حمیده صفاتش پوشیده
گردیده اکثر اوقات بیهوش میشدند ازین واقعه هایله والدهٔ سیدهٔ ماجده خاقان
زمان را دود حیرت از کاخ دماغ صعود نمود و از بیرون مقربان عظام ومحرمان
لازم الاحترام متحیر ومتفکر گردیدند و حکماء غریب واطبای هند همه بربالین
نازنین آن خسرو زمان و زمین حاضر شدند وبرائی های مختلف تشخیص بیماری
وعارضهٔ نالهای می نمودند حکمای عراق و اطبای هند درین باب سخنان مختلف
گفتند چه رای حکمای ایران این بود که دفع حرارت تپ بمبردات باید نمود
و اطبای هند ادویه حار تجویز میکردند ومیگفتند که مادهٔ عارضه از برودت است
و والدهٔ سیدهٔ پادشاه خلایق پناه درمنا قضت ومخالفت اطباء بغایت حیرت بهمر
سانیدند و محرمان سریر سلطنت و مقربان اورنگ خلافت نیزدربیرون متفکر
بودند و بادشاه عالم نیزدرآن حدت تپ و شدت زحمت نمیدانستند که بسخن
کدام یك از اطبا عمل نمائید پس سیده سراد قات عصمت و الده پادشاه فرشته
خصلت فرمودند که طبابت اطباء به امزجه که در بلاد هند نشو و نما یافته اند
موافق ترمی نمایدا ولی آنست کهطبیبانهند معالجه بکنند ازین سخنان حکمای عراق
بیتاب شده گفتند که این غلط و خطاواین جور و جفا چون توان روا داشت
باید که حدت آتش تپ را بزلال مبردات منطفی سازند العیاذ بالله که این آتش
التهاب و اشتعال یابدجان جهانی بسوزد و مقربان سریر پادشاهی درین سخن
باحکماء متفق بودند اما اهل حرم و ملکان خاص ومنصور خان حبشی عین الملکی
باطبیبان هند و همداستان شده متابعت والده سیدهٔ اعلیحضرت خاقانی نمودند
وقرار داند که اطباء هند شروع در علاج وتداوی نمایند چون پیمانه حیات پادشاه
فرشته خصال از شربت زندگی مالا مال شده بود وآفتاب زندگی سلطانی مشرف
برافول وغروب گردیده بود درانچه قلم تقدیر برصحیفه احوالش تحریر نموده بود
تغییر نپذیرفت .

بیت

بتدبیر تغییر تقدیر نتوان که سیلاب بستن بز نجیر نتوان

پس ادویه حاره چون ناروا رد مزاج وامعای شهریار بی اختیار نمودند و مدت پنج روز آتش بر آتش فزودند درروز هشتم خسرو زمان بغایت بی تاب شدند وکمال اضطراب بهمر سانیدند و امید نجات ازین حادثه مهلکه قطع فرموده دانستند که محل انتقال ازین دار پر ملال قریب شد وآثار ارتحال ازین رباط دود رومنزل پر خوف و خطر بظهور رسید فرمودند که اکنون وقت وصیت ووداع و زمان افتراق و انقطاع است امر نمودند که شاهزاده عالمیان را بحضور بیاورند چون شاهزاده یوسف طلعت را حاضر ساختند و مواجهه واقع شد فرمودند ای فرزند دلبند وای جگر گوشه ارجمند ای نور دیده پدر مستمند ای راحت جان حزین و سرور سینه ژند (۱)

بیت

ای گلبن گلستان تنزیه ای غنچهٔ شاخسار تقدیس

دعای درحق پدر ناتوان وافتاده بر بستر یاس و حرمان کن که استدعای معصوم دردرگاه حضرت بیچون بعزاجابت مقرون است شاهزاده ملك خصال یوسف جمال روی توجه بقبله دعا آورده مسألت صحت واستدعای شفای پدر بزرگوار از حضرت پروردگار نمودند و پیشانی نورانی را بر سجاده نیاز سودند پادشاه گیتی پناه فرمودند که شاهزاده عالمیان بجهت حصول مرتبه سلطنت وخلود حشمت و شوکت خود دعا کرد و الحمد لله و المنه که در درگاه حضرت قاضی الحاجات و واهب العطیات مستجاب گردید بعد ازان متوجه والده سیده خود شده فرمودند که مبلغ چهارده هزار ابراهیمی موافق اسامی مبارکه چهارده معصوم علیهم السلام الله الملك القیوم که در بازارمی از ممر بیع وشری حاصل شده وغایت حلیّت دارد بطریق امانت درفلان صندوق معین گذاشته شده است بنماز و روزه و زیارات و حج و رد مظالم و سایر تصدقات و خیرات صرف باید کرد و شاهزاده عالمیان را بر تخت سلطنت اجلاس باید فرمود و حضرت حق

(۱) ژند یعنی غمگین

سبحانه تعالی که خالق الاشیاء ست حافظ بلاد و ناصر عبادست وجمیع امور باقتضای مشیت حضرت آفرید گارست واز والده مهربان غمخوار که پروانه وار جان عزیز بهردم نثار مینمود حلیت حاصل نموده متوجه خاصان و محرمان و نزدیکان بالین نازنین شده حلیت خواستند درین وقت خروش گریه ونوحه از درون بگنبد بلند فلك نیلگون رسید و اهل البیت بشیون وزاری پر داختند پس آنجماعت را ازان وحشت بازداشته بوالده ما جده فرمودند که زمانی آرام گیرید ولحظهٔ خاموش باشید ودر اطراف و جوانب بستر و بالین شهریار نازنین بآواز حزین ودل اندوهگین تلاوت فرقان مبین می نمودند و بجهت انس آن مسافر عالم عقبی و سالك طریق مملکت اخری بلحن جانفزا و نغمهٔ دلکشا قرآن مجید میخواندند باستماع آیه کریمهٔ ارجعی الی ربك راضیة مرضیه توجه بمقام شهود نموده دریك پهر روز چهارشنبه سیز دهم ماه جمادی الاول سنه هزا روسی و پنج هجری شاهباز روح پرفتوحش ازا شیانهٔ تن و دامگاه پرمحن پروازفرمود انا لله وانا الیه راجعون غریو وغلغه نوحه ازسا کنان سطح غبرا درطبقات فلك خضرا به پیچید و فریاد وفغان زمینیان گوش کروبیان ملاء اعلی را اصم ساخت خلایق به یکبار از درون بیرون بنوحه وزاری پر داختند وعالمیان درین عزابجای اشك خون از دیده روان ساختند (نظم) آفتاب ملك وملت گشت در مغرب نهان ـ روز روشن تیره شد در دیدهٔ اهل جهان ـ از فراز تخت روحش سوی علیین شتافت ـ شد بروح انبیاء محشور در باغ جنان + منصوز خان حبشی• که برتبهٔ وزارت عین الملکی معزز بود باملك الماس وملك یوسف درمقام رفع خلل و رفع فساد اهل بازار واوباش شده قاسم بیگ کوتوال را فرمودند که درچاوری بمهابت تمام بنشینند و حسن بیگ نایب او درچارمینار قرار گرفته مردم اسواق را تاکید بلیغ نمایند که هرکس بکار وشغل خود مشغول باشد و اگر خلاف امر از کسی واقع شود فورا سیاست نمایند ودروازه عالیه شیر علی را مفتوح داشته امر کردند که خاصه خیل در محلها وکل چاکران جابجا حاضر باشند و سایر مردم از شغل وعمل خود باز نمانده تصور خلل وفسادنه نمایند ومردم غریب و اهل ایران چه

چاکروچه سوداگر که درین دولت خانه مکرم بمنزله کبوتران حرم بودند کمال حیرت وبیم داشتند که آیا درین حادثه عظمی دشمنان جان وغارت کنندگان خان ومان (۱) عداوت جهل ظاهر ساخته‌چه فتنه وفساد بر انگیزند پس بموجب وصیت بادشاه غفران مآل شاهزادهٔ یوسف جمال را بافروکرو لباس وکسوت خسروی آراستهٔ در شاه نشین قصر محمدی محل براورنگ سلطنت اجلاس فرمودندوبارعام دادند تا خلایق ازدرون وبیرون زمین بوس وسجده پادشاه یوسف جمال سکندر اقبال بکنند وجمیع چاکران چه از مقربان عظام ومجلسیان کرام و سرداران و سلحداران و خاصه خیل و سایر ملازمان به توره و تزك بترتیب فوج فوج برطبقات قصر فلك رفعت برآمده شرف بساطبوسی وسعادت عبودیت دریا فتند و بعدازان قضیهٔ و حشت انگیز این حالت مسرت آمیز روی نمود وآن واقعه پرشوروشر بامنیت و سرور تبدیل یافت وجار چیان و منادیان در بازارو اسواق بربالای فیلان و شتران سوار شده منادی بنام نامی حذیو جهان و القاب سلطنت انتساب شهریار زمین وزمان نمودند وبعد ازفراغ این امور وقت عصر نعش محصور برحمت حی لا یموت پادشاه ملك خصال را درسنگاسن زر نگار سواریش گذاشته جمیع مقربان و اعیان وامرا ووزراء و سادات وفضلاپیاده تشییع جنازه مغفرت اندازه خسرو جنت مقام نموده درلنگرفیض اثرکه مدفن این دودمان رفیع الشان است و گنبدی‌چون سپهر اخضر که اعلحضرت خاقان رضوان مرتبت درحیات خود طرح انداخته بودند و عمارت آن قریب باتمام رسیده بود برده مانند گنج مدفون ساختند و بفاتحه ودعای آمرزش روح اطهرش را مستغرق دریای مرحمت غفار نمودند.

مثنوی

افسوس ز پادشاه دوران　　زینت ده کارگاه امکان
در اول عمرو شادمانی　　بشتافت بملك جاودانی
نا داشته چلهٔ (۲) بدوران　　شد جانب خلد همچو رضوان
با قلت عمر کرده حاصل　　انواع کمال وگشته کامل

(۱) خانمان (۲) چله یعنی بعمر چهل سالگی نرسیده -

کونین همیشه در ترا زوش　　برداشته ثقل هر دوبازوش
شمع خردین همیشه پرنور　　زوخانه دین و ملك معمور
مستغرق رحمت خدا باد　　محشور بروح مصطفی باد

مدت سلطنت پادشاه مغفرت دستگاه انار الله برهانه چهار ده سال وپنج ماه وبیست‌وشش روزبود وعمر اشرفش سی وچهار سال ویك ماه وبیست روزوپنج فرزند سعادتمند بیادگار گذاشتندفرزنداول که ازهمه بکبرسن‌وو فور عقل و دانش اختصاص داشت اعلیحضرت خاقان یوسف‌جمال‌سکندر اقبال بودند که باستحقاق ذاتی واستعداد و صفات جبلی برجای والد بزرگوار قرار گرفته مالك سریر سلطنت و اورنگ خلافت شدند و فرزند دوم مهدعلیا وستر معلی همشیره مکرمه معظمهٔ ایشان که درسال‌هفتم جلوس میمنت مانوس‌پادشاهی که بعدازین‌درقضایا و سوانح سال مذکور سمت گذارش‌خواهد یافت درحباله نکاح حضرت سلطنت و خلافت دستگاه سلطان‌محمد عادلشاه در آمده ملکه آن دولت‌عظمی شدند وبعد ازایشان‌شاهزادهٔ ابراهیم میرزا بودند که‌ازصبیهٔ عالیحضرت ابراهیم‌عادلشاه که در نکاح خسرو غفران پناه در آمده بود ودر سال دوم جلوس همایون طایر روح معصومش برشاخسار اشجار بهشت آرام و قرار گرفت و دو پسر دیگر بعد از ان ازیك مادر که بخورشید بی بی مسمی بود و پادشاه مغفرت‌پناه‌را نهایت تعلق‌خاطر بمومی الیها بود و قبل از رحلت ایشان بجوار رحمت ایزدی پیوست و درجنب گنبد مملواز رحمت ایشان گنبد دیگر محل دفن حضرت مومی الیهاست بوجود آمدند والحال درظل رافت وتربیت خسرو یوسف جمال سکندر اقبال برفاهیت و فراغت تمام بکسب کمالات قیام دارند واز محدثات و مخترعات ایشان مسجد جامع رفیع وسیعیست که در دار السلطنة حیدرآبادبنا نموده اند وقریب سی‌چهل هزار هون خرج آن شده و ناتمام مانده بودودر دوفرسخی شرقی دار السلطنة حیدرآباد صانها الله فی ظل دولت والیها عن الفساد طرح شهری انداخته بسلطان نگرموسوم ساختند ودواساس عریض متین بجهت دوقلعه و سیع که یکی حصار شهر باشد و دیگری حصار دولت خانه عالیه بنا گذاشتند و بعرض پنجاه ذرع

خندقی بر دورحصار شهر حفر فرمودند که بمنبع آب رسانیده از انجا بنیاد حصار بردارند و بیست و پنج گز دیوار را مقرر داشتند کهبسنگ وآهك برآورده چون بزمین برابر شود بیست گز مرتفع ساخته کنگره و سنگ انداز بسازند و جمیع عمارات و محلهای چهار بستهٔ دیوانی باتمام‌رسانیده عمارت میدان دربار و دکاکین چهار بازار وچهار منار می ساختند و قریب سه‌لك هون خرج آنجا شده بود وآن نیز قبل از انکه باتمام رسد رحلت نمودند و دیگر قصبهٔ سلطان پورکه در حوالی لنگر فیض اثر قلعه گولکنڈه متصل بگنبدی که بجهت مدفن خود ساخته بودند احداث فرمودند وآن بقدرے معمور است و عمارات و قصرهای الهی محل ومحمدی‌محل وحیدرمحل وتوابع ولواحق آن که بهفت طبقه خاقان جنت‌مکان سلطان محمد قلی قطبشاه ساخته بودند و چندلك هون خرج آن شده بود و مثل آن قصرها برروی زمین بنانشده در روز تولد شاهزادهٔ ابراهیم میرزا که از صبیه ابراهیم عادلشاه بوجود آمده بود جمیع قصرهای فلك رفعت مذکور راآتش در گرفت و سوخت و شعلهای آن بفلك اثیر رسید و مدت چند روز که میسوخت احدی را میسرنبود که هزار قدم‌ودو هزار قدم راه بحوالی آن گذار نماید و این قضیه از قضایای عجیبه غریبهٔ روزکاربود دبعد ازسوختن آن قصرها بجای آن‌قصر دادمحل وحیدرمحل وامان‌محل بچهارطبقه ساختند ومبلغهای کلی خرچ آن قصرهای آسمان رفعت نمودند ودرباغ بهشت اسائی‌مسمی بباغ بنی جانب شمال دار السلطنة واقع است قصر رفیع وسیعی بطرز عمارات‌عراق بدوطبقه ساخته معمار ان‌ماهر و بنایان نادرتکلف بسیار در آن نموده اند ونقاشان مانی قلم بطلاولاجورد بطرح دلفریب نقاشی کرده اند و چندین عمارات دیگر در هرجا از ان پادشاه مغفرت دستگاه بیادگار مانده است و ذات اشرف اقدسش جامع علوم عقلی و نقلی بود و درفنون فضایل مکتسبه وحیثیات متعارفه سعی موفور بظهور رسانیده بودند و بعبادت و صلاحیت بغایت مایل بودند وهرصبح یك جزو قران مجید تلاوت مینمودند و بطریق التزام هر ماه یك ختم مصحف میفرمودند و قوت حافظه کامل داشتند چنانچه کتب سیر و تواریخ را که مطالعه نموده بودند همه را مستحضر

وبطلاقت لسان وفصاحت بیان نقل‌هر حکایت وداستان مینمودند و فضلای پایهٔ سریر وفصحای خوش تقریر بکمالات واستعداد آن‌سلطان مغفور مبرور اعتراف داشتند و از فن انشا نیز بهره کامل داشتند و برظهر کتابهای نثر ونظم که بنظر فیض اثر در می‌آوردند ومطالعه آن ازاول تاآخر مینمودند احوال مصنف و مؤلف آن از کتب دیگر تحقیق نموده بعبارات دلپذیر تحریر میفرمودند وگاه گاهی واردات‌طبع اقدس را درسلك‌نظم میکشیدند وچند غزل‌ورباعی و ترکیب بندی در مرثیه حضرت سید الشهداء ازان خسرو علیین مکان بیادگار مانده است و صفات حمیده واخلاق پسندیده آن پادشاه مغفرت دستگاه در السنه وافواه کافه آدمیان ساری و جاریست وزیاده از آنست که درین کتاب ثبت توان نمود رحمة الله علیه

مقالة الکتاب ذکر طلوع نیر اعظم و عطیه بخش عالم اعنی‌شهر یار مکرم بافر فریدون وشوکت جم از مطلع اورنگ خلافت برآمدن و برچهار بالش قدرت وعظمت وحشمت وشوکت تکیه‌زدن وجهان ظلمانی را بانوار معدلت و نصفت ولمعات مرحمت و مکرمت روشن و نورانی ساختن

برعقلای خبیر و عرفای بصیر که عالم آثار کواکب فلك سیر و عارف اسرار خفیات نهانخانه تقدیر اند مبرهن و روشن است که چون حضرت خالق ذوالجلال ایزد متعال بجهت اعلی مرتبه خلافت و اسنی منزله نیابت خود ذات قدسی صفاتی را ازنوع انسان که احسن مخلوقات واشرف موجودات ومجموعه کاینات است برگزیند از معارج کبریای مقدس خالقیت و مدارج اعلای منزه ربوبیت اشراقات فیوضات و لمعات مواهب و عطیات بجهت تربیت آن جوهر گرانمایهٔ معدن وجود و برای تصفیه و تجلیهٔ آن گوهر شاهوار بحر شهود نازل نماید و سعادت آثار کواکب سبعه سیار و شرافت اطوار گردش فلك دوار را بنشوونما و ظهور و بروزش شامل و واصل سازد و طینت او ابزلال اخلاق حمیده و اوصاف پسندیده مخمر نموده بانواع مکارم و اصناف محاسن آن ذات خجسة را آراسته منظور عالمیان ومشهود آدمیان گرداند و بوقت خاص وزمان

سلطان عبد الله قطب شاه

با اختصاص بر اورنگ عرش آسای سروری وسریر فلك فرسای خسروی متمکن ساخته زمام احکام و انتظام اقالیم عالم و عنان اهتمام مهام طبقات بنی آدم بقبضهٔ اقتدار وسرپنجه اختیارش سپرده رفاهیت کافهٔ عباد وامنیت کل ممالك وبلاد بآئین معدلت و نصفت و قوانین سیاست و مهابتش منوط و مربوط دارد . قطعه

حضرت ایزد چوذات کاملی رابرگزید برسریر خسروی بنشاندش باعزوجاه
آسمان و اختران را تابع امرش کند ازبرای خلق سازد سایهٔ چترش پناه

وموافق این‌سیاق ومطابق این‌مصداق انبعاث ذات کامل الصفات شاهنشاه جهان و خدیو زمین و زمان است که از بدوفطرت تازمان جلوس بر اورنگ سلطنت یوما فیوماً حضرت موجد کل و جود از محض رحمت و جود عطیات نامحدود و اصل ذات قدسی خصال وشامل احوال خسرو یوسف جمال سکندر اقبال گرداینده است و وجود فایض الجودش را بزیور استعداد جهانداری وزینت کمالات شهریاری مزین ومجلی ساخته بعد از آنکه سن اشرفش بیازده سال وپنج ماه و پانزده روز رسیده بود بر اورنگ پادشاهی وسریر سلطنت و فرمان روائی صعود نمودند وبلمعات واشراقات افسر وچتر خسروی ظلمت ظلم از جهان کهن محو فرمودند .

مثنوی

دوران کهن دگر جوان شد گلزار زمین چو آسمان شد
دوران ز جهان ملال گسترد درد هر بساط عیش گسترد
ابواب نشاط وکامرانی مفتوح بشد بشادمانی
شاهنشه مهر چهره برتخت اقبال غلام وبنده اش بخت
برتخت نشست همچو جمشید بالای فلك چنانکه خورشید
ازفر قدوم حضرت شاه اورنگ منیر گشت چون ماه
اکلیل چو مهر نور ورشد بر تارك شه بزیب وفر شد
خود تاج کنون چوآفتاب است چون برسر شاه کامیاب است
از خطبه بلند گشت منبر زد پای بفرق چرخ اخضر
در خطبه چو نام شاه آمد صد حادثه را پناه آمد

از نام جهان پناه بادل — زر یافت دگر عیار کامل
از روز جلوس روز نو روز — صدفیض گرفت و گشت فیروز
این ووز جلوس روز عید است — دروی همه خرمی پدید است
زین روزبه گلشن، سخن روی — آریم چو بلبلی نوا جوی
زین روز کنیم داستان سر — از خسرو مهر چهر جم فر
زامروز ز شاه کام جوئیم — عیش وطرب مدام جوئیم
از نوك قلم گهر بباریم — باغ ارم از قلم برانیم (۱)
از گوشه برآی ای نظاما — بنما زتنور جوش دریا
از نوك قلم به بند آئین — بنمای نگار خانه چین
درهای کنوز طبع بکشای — صد گنج هنر بخلق بنمای
دارم ز شه سکندر آثار — امید توجهی درین کار
از پر تو آفتاب تابان — یاقوت شود جماد در کان
پیدا شده ز آفتاب پر نور — از نخل رطب زتاك انگور
من نیز چو ذره ام مکدر — رخشان بشوم ز مهر انور
در گوشهٔ انزوا بامید — بودم عمری بیاد خورشید
اکنون که جهان شده است پرنور — کی ذره شودز مهرمهجور
رفتم که سخن طراز کردم — زین راه دراز باز گردم
در مجلس خاص شه درآیم — از کلك چونی سخن سرایم

بالجمله در صبح چهاردهم ماه جمادی الاول سنه خمس وثلاثین و الف هجری (سنه ۱۰۳۵ ه) از کریاس گردون اساس نقارخانه پادشاهی صدای رعد آوای نوازش دمامه وطبل و کوس و کور که بشارت و نوای کرناء و صفیر نفیر بکرهٔ اثیر رسیده صلای عیش و عشرت بعالمیان در دادند وبارگاه گیتی پناه از ازدحام عساکر نصرت نشان وامرای عظیم الشان روز رای رفیع مکان و عمال کاردان وسایر طوایف چاکران مثابهٔ فضای دلکشای بهجت افزای عیدگاه گردید قصر فلك رفعت خسروی ازجمعیت مجلسیان عظام وفضلای لازم الاحترام ومقربان

(۱) بکاریم .

عالیمقام چون دار السلام شد ساحت بارگاه از انواع تجملات پادشاهی آراسته و مانند گلشن فردوس از کدورات پیراسته خدیو بی همال اعنی خاقان یوسف جمال سکندر اقبال برفراز اورنگ خسروی قرار گرفت و آفتاب عالمتاب کسب نور وضیاء از رخسار گیتی آرایش نموده در برابر منصب آئینه داری اختصاص یافت ارکان دولت واعیان حضرت و مقربان سریر سلطنت جا بجا درمحل ومقام خود ایستاده جبین اخلاص و نیاز مندی برزمین عبودیت و بندگی سودند وبدعا و ثنای خسرو یوسف جمال وتهنیت ومبارکی جلوس همایون فالش زبان فصاحت بیان کشودند •

نظم

دعای و ثنای شهنشاه گیتی — نمودند خاصان اورنگ اعلا
بالفاظ خوب و معانی دلکش — باشعار نغز و بابیات زیبا

وامر جهان مطاع و فرمان خلایق اتباع عز صدور یافت که ابواب خزانه و جامدار خانه مفتوح ساختهٔ زر وافر و مرصع آلات متکاثر وتشریفات فاخر بیآورند وارکان دولت واعیان ملك و ملت را بخلعتهای اعلی وتشریفهای گران بها نوازش فرمودند و عاملان عظام و نایکوار یان کرام و قلعه داران معتمدو معتبران هر ملك وبلد را عنبر چها وطوقها وهت کرهای مرصع باتشریفها عنایت فرمودند وسایر چاکران درگاه اعلی علی قدر مراتبهم بانعام و اکرام مسرور گردانیدند ومنشیان عطارد فطنت فصاحت پیشه ودبیران بلاغت اندیشه را امر معلی صادرشدکه بحکام بلاد وعمال محال وعهده داران بنادروکوتوالان قلاع فرامین بشارت جلوس همایون اعلی تحریر نموده بسکه ومهر مجدد وتوقیع وقیع امجد مزین سازند و باخلعتها وتشریفها بجانب ایشان ارسال دارند وآنروز سادات عالید رجات واهل مدارس و طلبهٔ علوم و سایر مستحقین را احسان و اکرام شاهنشاهی شمول یافت و هریك نصیبی کامل یافتند و برفیلها و عرابها زروشکر بار کرده در اسواق وبازارها گردانیده بتمام عوام الناس قسمت نمودند و ازحبس و زندان جمیع بندیان و مجرمانرا که بمعاصی و ذنوب کبیره و صغیره ماخوذ ومقید بودند ازاد فرمودند و شعرای فصاحت شعار سخن افرین که در

تهنیت و مبارك باد پادشاه زمان و زمین قصیدهای غرا و تاریخهای معجزه آسا گفته بودند صلهای زیاده از حوصله وخواهش ایشان مرحمت شد ازانجمله مولانا رونق این ماده تاریخ را در قطعه درج نموده است (مصرع)

مزین شد جهانی (۱۰۳۵) از جلوس شاه عبدالله

وقیصر مداح که در سلك چاکران ومداحان منتظم بود این ماده تاریخ را در قطعه بسة است مصراع

شد شاه دکن قطب زمان عبدالله ۱۰۳۵

پس طبقات انام ازمیمنت جلوس خسرو عالیمقام درمحال امنیت وسرای آسایش مقام و آرام گرفتند دوران کهن دور جوانی از سر گرفت و خارستان غم والم ببهارستان شادمانی و نعم تبدیل یافت • نظم

روزگار خزان شد وزبهار — خرمی یافت گلشن وگلزار
بست امن جهان درین ایام — از جلوس شه نکو فرجام
درعیش وطرب بشد مفتوح — عالمی شادمان ز جام صبوح
عهد سلطان شده چو فصل بهار — خلق عالم شگفته چون گلزار
باد این عهد تاروز قیام — خلق از لطف شه همیشه بکام
ظل چترش بدهر گسترده — دشمن از حزم اوست پژمرده

ذکر قضاهای بهجت و مسرت افزای سال اول جلوس همایون اعلی که مشتمل است بر آمدن حجاب عالیشان از جانب سلاطین باتمکین دکن وهندوستان

چون خبر وحشت اثر رحلت پادشاه رضوان مرتبت و بشارت خرمی اشارت جلوس سلطان یوسف طلعت سکندر حشمت بمسامع جلال و جاه سلاطین باتمکین دکن اعنی عادلشاه و نظامشاه رسید عالیحضرت سلطنت دستگاه ابراهیم عادلشاه شاه ابو الحسن وعالیحضرت جمجاه نظام شاه میر جعفر را که هر یك معتمد و مقرب آن پادشاهان عالیجاه بودند بجهت تهنیت بخدمت خسرو ممالك تلنگانه ارسال داشتند و مکاتیب خجستة اسالیب که مضمونش مشتمل بر پرسش و تعزیت سلطان جنت مکان و مبارکباد و تهنیت جلوس خسرو سکندر شان بود

مع تحف وهدایا از اسپ وفیل ومرصع آلات مرغوب مصحوب حاجبان چرب زبان ارسال داشتند چون حاجبان عالیمرتبه بحوالی دار السلطنة حیدرآباد صانها الله فی ظل حمایه و الیها عن الخلل و الفساد رسیدند ازپایه سریر عرش قرین دومرد معتمد امین باستقبال ایشان مامور گردیدند که برسوم ضیافت و لوازم مهمانی قیام نموده مشار الیهما را ببارگاه گیتی پناه بیاورند وآن دو معتمد باستقبال ایشان رفته بآداب پسندیده و قانون شائسته بامور مرجوعه پرداخته باکرام تمام ایشانرا بپایه سریر سلطنت مصیر آوردند وحاجبین مذکورین شرف ملاقات کثیرة الحسنات و سعادت حضور و افرا لنور دریافته از قبل پادشاهان ثریامکان زبان فصاحت بیان به پرسش و تعزیهٔ خاقان جنت مکان کشودند و بمبارکباد و تهنیت جلوس خسرو بادین و داد اقدام نمودند و اعلحضرت خاقان یوسف طلعت سکندر حشمت حجاب عالیشان را بتشریفات خاص نوازش فرموده بانعام واکرام سرافراز ساختند و منازل رفیعه وعمارات وسیعه بجهت نزول ایشان تعین فرمودند و در بعضی از شهور سنهٔ جلوس همایون اعلی اخلاص خان قزوینی از جانب شاهزادهٔ اعظم شاهزاده خرم ولدامجد خسرو ممالك هندوستان نورالدین جهانگیر پادشاه بن جلال الدین اکبر پادشاه بجهت تهنیت ومبارکباد باتبرکات شاهانه ومکتوب تهنیت اسلوب آن شاهزادهٔ عالیجاه بپایه سریر سلطنت رسیده بشرف بساطبوس مشرف شد ومقربان بارگاه جهان پناه تعظیم وتکریم او کماینبغی نمودند وبجهت نزول منزلے عالی معین شدو برنسبت حجاب دیگر بانعام واکرام پادشاه یوسف جمال مفتخر و مباهی گردید و بعد از چندگاه دو مجلسے عالیشان را باتحف وهدایا و اسپ و فیل و کتابات محبت آیات که مضمونش اظهار یگانگی وو داد ومفهومش مراسم دوستی واتحاد بود بجانب پاشاهان رفیع الشان دکن ارسال داشتند و حاجب شاهزاده عالمیان را که بجهت ادای وظایف تهنیت و مبارکباد آمده بود و بعض مدعیات دیگر نیز داشت مستدعیات او بعزا جابت مقرون گردانیدندو خان مذکور نیز از مرحمت و مکرمت اعلحضرت خاقان یوسف طلعت سکندر احتشام مسرور و مقضی المرام بخدمت شاهزاده رفیع المقام روان گردید .

ذکر تعین گرون پیشوا و میر جمله که دورکن اعظم سلطنت اند
و مقرر داشتن بعضے از مناصب عمده درین سال به نسبت سابق

در اواخرزمان خاقان علیین مکان نواب علامی فهامی میر محمد مومن که برحمت ایزدی پیوست خاقان گیتی پناه منصب جلیل القدر پیشوائی را بهیچ یك از مقربان سریر خلافت تفویض نفرموده بنفس اقدس ورای صوابنمای مهرانجلای خودحل و عقدمهمات مملکت و قبض و بسط امور سلطنت و معاملات تدبیر وراجوت را متکفل بوده درجمیع مهام عباد وانتظام امور ممالك وبلاد اهتمام تمام می نمودند و جناب سیادت پناه میر محمد رضای استرآبادی راکه بعد از خواجه مظفر علی منصب دبیری بتوجه نواب علامی مرتضای ممالك اسلام مرحمت کرده بودند بوساطت مشارالیه نیز بعض مهمات سر انجام می یافت درین زمان فرخنده نشان که اعلیحضرت خاقان یوسف جمال برتخت سلطنت واورنك خلافت صعود فرموده ظلال چترخورشید تنویر را برجهان وجهانیان گستردند رای عالم آرای خورشید ضیا اقتضای آن نمود که پیشوای باعقل وتدبیر و میر جمله آصف نظیر بجهت ضبط قواعد سلطنت و ربط معاقد مهام سپاه و رعیت درپایه سریرسلطنت مصیر باشند ووالده (۱) سیده خاقان جنت مکان درین وقت متوجه داماد خود شاه محمد (۲) ولد شاه علی عربشاه بشاه پیرزاده شد باملکان وخواجهای مقرب قرار دادند که مشار الیه را پیشوا کنند و منصور خان حبشی راکه سابقا بحواله داری لشکر کابخانه وسرداری دنیاء اعظم عین الملکی سرافراز تشریف میر جملگی دادند و میرزا روزبهان اصفهانی راکه سلطان جنت مکان بو ذبعد ازعزل خواجه افضل ترکه بمنصب ارجمند سرخیلی سرافرازفرموده بودند و مدت ده ماه باین امر جلیل اشتغال داشت معزول گرداند پس درین عزایم جازم شدند و دراول سال جلوس همایون اعلی شاه محمد مذکور را تشریف پیشوائی دادند وچون طبع مشار الیه از تدبیر وکاردانی و پیش بینی در امور سلطنت بے بهره بود عالیجناب علامی شیخ محمدالشهیر بابن خاتون راکه ازحجابت

(۱) اغی خانم آغا زوجه شهزاده میرزا محمد امین (۲) شاه محمد پدر شاه خوند کار

میرمحمد مومن استرآبادی

سفر و ممالك ايران مراجعت نموده بود و خاقان عليين مكان مغفورا را ده
داشتند كه منصب بزرگی كه مناسب رتبه ومنزلتش باشد تفويض فرمايند كه قضيه
هايله روی داد درين وقت منصب پيشوائی بديگری رجوع شده بود خلعت نايب
پيشوائی بمشار اليه دادند ورخصت نشستن در مجلس حضور وافر النور برنسبت
شاه محمد پيشوا مرحمت فرمودند وچون منصب رفيع مذكور باشتراك بود منصب
دبيری را از محمد رضای استرآبادی گرفته بعاليجناب علامی عنايت كردند ومشار
اليه باين دو منصب ارجمند درميان اكابر و اعيان سرافراز گرديده بامور جزوی
وكلی اين دو مهم كما ينبغی می پرداخت وطبقات انام بوساطت ايشان ازشاهنشاه
نوجوان بهره مند وكامياب ميگر ديدند و شاه محمد پيشوا ازين جهت درسينه
پركينه تخم نفاق ميكاشت و بوتهای خار مير و يانيد و ابواب اتفاق با ايشان در
همه حال مسدود می‌داشت اما منصورخان چون بمنصب رفيع القدر جملة الملكی
سرافراز شد ازفن نويسندگی وعملداری بهرة نداشت بامداد واعانت بها منه (١)
شروع درعمل مذكور نمود و اكثر متوجه حال سپاهی شده درمقام اهتمام اين
طبقه در آمد و چون ربط او بابعضے پيشتر از بعض ديگر بود و متوجه احوال
بعضے بيشتر ميشد افراط و تفريط در احوال طبقات مردم واقع شده بعضی
كامياب و بعضی ناكام می بودند و چون باطبقه غريبان خير انديش كه ضابط
درابج ملك و ملت اندو در مهمات دين ودولت ازين جماعت تمشيت می بايد يك
رنگ نبود متوجه پيش آمدن اين طبقه نمی گرديد و عنان حكومتش در قبضهٔ
عمل بهامنه بوده منصب سرنوبتی و حواله داری خاصه خيل در زمان خاقان
جنت مكان بعد از عزل ملك آدم بملك يوسف كه از ملكان معتبر قديم الخدمة
اين دولتخانه بود مرحمت شده بود بناه برنسبت خدمت سابق مرتبهٔ ملكی وخدمت
گاری حضور سربلند شد و بجهت قرب ومنزلت حضورميان امثال واقران خود
كمال امتياز بهمرسانيد و اكثر مهمات سلطنت به پروانگی وساطت اوسر انجام می
يافت ومقرب سرير سپهر اساس ملك الماس كه از قدمای ملكان و عظمای غلامان
دولتخانه عاليه است وخدمت سه پادشاه مغفرت دستگاه نور الله مراقدهم نموده

(١) جمع برهمن ٠

وهميشه مكرم ومعظم بوده بحواله داری بعض كارخانجات مثل سركاری عمارات
وزراد (١) خانه و زرگرخانه وتوپخانه و چند قصبه حوالی شهر و بعض مناصب
رفيعه ديگر قيام داشت درين وقت تقرب تمام يافته يكے از اركان اربعه دولت
گرديد و در اكثر امور درين هنگام طرف شور (٢) می بود و ملك عنبر كه از
جمله معتمدان و مقربان سلطان جنت مكان بود دنيائی كه يك لك هون تنخواه
داشت حواله او بود و حواله داری جامدار خانه عامره و فيل خانه وطويله
با حواله داری ديده بانان وديگر مناصب رفيعه باو مفوض بود وقريب سی صد
غلام گرجی وحبشی از زر سنجی خريده با اسپان واسلحه و يراق ضميمه لشكر
نصرت اثر كرده بود چون درين وقت نوايرحسد در كانون سينهٔ هم جنسان او
اشتعال يافته بود در مقام سعايت در آمده امری چند غير واقع با ونسبت دادند
واو را از نظر اعتبار انداختند ودنيای او را باحواله داری فيلخانه وطويله عامره
و بعض كارخانجات ديگر بملك يوسف مذكور مرحمت نمودند ومحل جامدار
خانه را بملك ادراك سپردند و مشار اليه را در كنج بيكاری منزوی داشتند
وغلامان گرجی و حبشی مذكور را از حواله جدا نموده علی قدر مراتبهم از
هزار تنكه تاسه هزار ماهيانه مقرر كرده در بيرون دولتخانه منازل دادند و ازين
جماعت چهارنفر راكه بقدر امتيازداشتند و آثار رشد وتميز در ناصيهٔ حال ايشان
ظاهر بود يكی راكه غلام تركی نژاد بود خطاب فيروزخانی دادند و سه نفر ديگر
راكه حبشی بودند يكی را از دو نفر امتياز داشت خطاب آدم خانی و دو ديگر يكی
را ياقوت خان وديگر برا حميد خان نام گذاشتهٔ هر يك را سردار فوجی از
عساكر گردانيدند وقاسم بيك ولدمرشد قلی بيگ تركمان راكه در زمان سلطنت
جنت مكان بمنصب رفيع القدر كوتوالی دار السلطنة كه از مناصب عمده است
سرافراز بود وحسن بيگ شيرازی نايب او بوددرين وقت مشار اليهما را برنسبت
سابق معين داشتند ومير قاسم اردستانی كه بعد از مير يزدی بمنصب عالی نظارت
ممالك مكرم بود اكنون نيز ناظر الممالك شد و وزارت پناه خواجه افضل تركه
كه در زمان بادشاه عليين بارگاه مدت نه سال بمنصب عالی رفيع القدر سرخيلی

(١) يعنی سلاح خانه (٢) مشوره ٠

معزز و محترم بود و دنیائی که یك لك هون تنخواه داشت بحواله او بود چون دراو اخرزمان سلطنت جنت‌مکان ازسرخیلی معزول‌شد ودنیای مذکور نیز ازو تغییر یافته حواله میر محمد تقی طباطبا شده بود ودرین وقت بسعی منصورخان همان سنجی حواله مشار الیه شد ومجددا از جمله امرای عظام گردید واعتماد راو برهمن که سابقا بمنصب دبیری فرامین هندوی سرافراز بود هم چنان باخدمت مذکور مقرب اورنگ بادشاهی گردید وناراین راو برهمن که بمنصب رفیع مجموع داری که عبارت از استیفای ممالك است سرافراز بود درین وقت نیز این‌منصب رفیع باومقررشد و سرورای‌برهمن که‌بمنصب شروع نویسی سرافراز بود درین وقت همان خدمت باو مفوض شد و امرای عالیشان ووزرای رفیع مکان وعهده‌داران عظام‌وعاملان کرام‌ونایکواریان هزاره‌ومنصب داران بزرگ که‌تفصیل اسامی ایشان باعث‌طول مقال است‌چه دردار السلطنة وچه در ولایت هر یك بطریق‌سابق بخدمات مرجوعه‌خودمعین گردیدند وجمیع رسوم وقواعد سلطنت که سابقا‌رسوم ومعمول بود بهمان نوع‌جاری شد و حکام و عمال سابق درین وقت نیز بکار و عمل خود مشغول شدند .

ذکرقضایای سال‌دوم‌جلوس‌همایون اعلی که موافق‌هزار وسی و شش هجریست وبسیر باغات و سواری حوالی دار السلطنة رفتن و فصل برسات را بسیر وسواری گذرانیدن وبعیش و عشرت اشتعال فرمودن

چون اعلحضرت خاقان یوسف جمال‌سکندر اقبال‌بتائید ذوالجلال وتوفیق مهیمن متعال بر سریر سلطنت واجلال قرار گرفتند لوای شوکت وعظمت خسروی برفراز طارم انجم‌مرتفع شده مشهود عالمیان گردید وطنطنه کامرانی و کامگاری ودبدبه‌شوکت و شهریاریش مسموع سلاطین‌دوران و منظورخواقین زمان‌شدوصیت سخاوت ومکرمت آوازه نصفت‌ومعدلتش‌در گنبد بلند بی‌ستون فلك‌نیلگون پیچیده و بمسامع جهانیان و کافه آدمیان رسید هر روز مجلس دیوان داری از انوار رخسار آفتاب آثارش پرنور بود ودرگاه گیتی پناه از ازدحام امرا و وزرا و عساکر نصرت مآثر مشابه بمجامع یوم نشور وکل خلایق از

مراحم واحسان نامتنا هیش بهره مندو مسرور و دیو صفتان مغرور از بیم قهرمان سیاستش درمضایق زوایای نیستی مستور

قطعه

ذله بندد بعد ازین امنیت صدساله را
عالم پرشور وشردرعهد شاه نوجوان
زآسمان نازل نخواهد گشت دیگر حادثات
چترشه‌چون سایه گسترده است بر خلق جهان
گشته آثار کواکب سعد در دوران چرخ
تا لوای حشمتش شد مرتفع بر آسمان

و بعد از انتظام مهام سپاه ورعیت واستقرار امور ملك وملت‌طبع اقدس اشرف اعلی مایل بسیر و سواری شد وفصل برشکال ملك هندوستان که به منزله فصل بهار ایران است برساحت زمین از سبزه نوخیز فرش مخمل برگسترانیده وطبع نباتی ازشگوفه وریاحین باغات وبساتین را چون نگارخانه چین گردانیده لطافت هوا درغایت اعتدال و از کمال رطوبت انهار و چشمه سار پر ازماء معین وآب زلال

نظم

زمین از سبزه وگل همچون صحن آسمان گشته
بسان کهکشان نهری بهر جانب روان گشتة
زمین از لاله ونسرین بنوعی یافته تزئین
که گلزار جنان از دیدهٔ مردم نهان گشتة
برای سیر وگشت پادشاه صورت و معنی
زهر شاخی هزاران غنچه در گلشن عیان گشتة

درچنین فصل فرح انگیز مسرت آمیز بسیر باغ لنگم پلی که قلعه ایست از بهشت برین وخاقان علیین‌مکان جنت آشیان سلطان محمد قلی قطبشاه نور الله مضجعه احداث آن باغ و غرس (۱) آن گلزار فردوس نمودار فرموده عمارات عالی وقصر متعالی دران بنا فرموده اند محل عیش و عشرت آن خسرو رضوان مرتبت بوده متوجه گردیدند و در آن باغ ارم مانند و صحرای اطراف آن خیام

(۱) تنصیب اشجار -

فلك ارتفاع سرا پردهای گیتی اتساع برافراخته آن نزهتگاه رشك باغ مینو وروضهٔ خورنق (۱) ساختند وامرای عظام ووزرای با احتشام فرسخ در فرسخ قبهای خیمه وخرگاه را بفلك مهر و ماه رسانیدند وبزم خاصر که از حور نژادان ماه سیما و پری پیکران خورشید لقاآراسته گردیده از نشأمل (۲) رخسار ماه رویان مشکین کاکل گل گل شگفتن گرفت ونغمهٔ تار و نالهٔ نای ومو سیقار مدهوشان بزم طرب راخاصیت انفاس مسیحا میداد وهوشیاران محفل عشرت را مدهوش و شیدا میساخت •

قطعه

تبارك الله از ان بزمگاه پر عشرت   که دیده‌ودل ازویافته است نوروسرور
شهنشه است چو رضوان و بزم چون جنت
بگرد تخت ستاده پری رخان چون حور

و اعلیحضرت خاقان یوسف طلعت باشاهدان زمره ساز و پری زادان دلنواز دران گلشن فردوس مثال مدت یك هفته بعیش‌وعشرت اشتغال داشتند و شادی و خرمی از بزم خاص خسروی رخصت بارگاه عام یافته جمیع خلایق بکامرانی مشغول شدند و زنگ کلفت ایام درآن فصل مسرت انجام از مرأت قلوب زدودند و از ان مقام دلکشا بکوه بنات گهات که ازجانب شمال متصل بباغات دار السلطنة واقع است تشریف حضور وافر النور ارزانی داشتند وآن کوه و باغات را از یمن قدوم‌بهجت وخرمی لزوم نمودار گلشن فلك خضرا ساختند و اطراف آن کوه پر شکوه مقدار دو فرسخ در دوفرسخ باغات پر اشجار وبساتین پر شگوفه و ازهارات (۳) و عمارات رفیع و ابنیهٔ وسیع بغایت عمیق وبعرض وطول یك فرسخ دریك فرسخ شاید که باشد وسدے بطول یك فرسخ بارتفاع صدذرع وبعرض‌پنجاه ذرع تخمینا از گچ وسنگ بر کنار آن دریاچه بستة اند گویند که اعلحضرت خاقان سلیمان شان علیین مکان ابراهیم قطبشاه نورالله مرقده دولك‌هون‌خرج حفر وسد آن‌حوض‌نموده انداز آب باران که درعذوبت

(۱) یعنی محل نعمان بن منذر که برائے رهایش بهرام گور ساخته شده بود(۲) یعنی نسایم (۳) یعنی غنچه وگل •

چون آب چشمهٔ آب حیوان است مملو گردیده و برفراز آن کوه مدور که مانند کلاه بر فرق زمین اغبر است پادشاه مغفرت دستگاه محمد قلی قطبشاه طاب ثراه عمارتی بغایت رفیع مشتمل بر سه طبقه ساختة اندو چندین عمارات دیگر که اثاثه سلطنت و تجملات حشمت و شوکت و اسباب کار خانجات درآن گنجد از بالا تا پائین جابجا ترتیت داده اندوهشت محل که در دولت خانه گیتی نشانه بجهت جاگیری طبقات چاکران ترتیب داده اند درین دولت خانه نیز مرتب گردیده •

قطعه

بر فراز کوه آن قصر رفیع   بر فلك چون عرش سلطان قدیم
حوض ونهر باغهای دور او   کوثر وتسنیم وجنات نعیم
یك طرف دریای پر ز آب زلال   یك طرف باغات و اشجار عظیم

سیاحان روی زمین و مسافران جهان بین بدین آئین سیرگاهی در اقالیم سبعه ندیده اند ومورخین راست گفتار از هیچ شهریار جهاندار این نوع لستاری (۱) در زیر این گنبد زر نگار نشان نداده اند خسرو سکندر اقبال یوسف جمال مدتی در آنمقام دلکشا وآن محل نزهت افزا بعیش و عشرت گذرانیدند وازانجا بباغے که شبیه گلشن فردوس است وعمارت عالی رفیعی در آن باغ در زمان خاقان جنت‌مکان سلطان محمد قطبشاه بطرح‌عمارات عراق ساخته اند و تکلفات بسیار از طلاء ولاجورد ونقاشی و جام الوان در ان عمارات دلپذیر واقع شده تشریف حضور ارزانی داشته چند روزی‌دران مقام دلکشا کامرانی فرمودند بالجمله اکثرفصل برسات را در گلشن وگل ز اروسیر وشکار گذرانیده داد عیش و عشرت دادند و درین ایام که از اردوی معلی باغات وصحرا زیب و زینت پذیرفته بود وامرای عظیم الشان هر صبح در مرغزاری وهر شام در گلزاری میگذرانیدند در ولایت دکن اشتهار و انتشار یافته بود که غازیان نصرت‌شعار وامرای عالیمقدار خاقان سکندر اقتدار یوسف عذار بقصد تسخیر ممالك طی مسالك‌می نماید سلاطین ذی جاه وخواقین عالم پناه

(۱) ازلست یعنی چیز خوب و نیکو •

خوف عظیم و کمال بیم داشتند که ایا مقدمة الجیش از کجا ظهور خواهد نمود وقراول سپاه شجاعت ونصرت دستگاه بکدام مملکت نزول خواهد فرمود چون ایام منقضی شد اعلیحضرت خاقان سکندر شان کامیاب و کامران بدار السلطنة مراجعت فرمودندوامرا ووزرای عالیمقدار وعساکرفیروزی شعار در ظل چتر سلطنت خسرو جهاندار قرار گرفتند سلاطین اطراف عالم و پادشاهان معظم را امینتی حاصل آمد و وحشت و دهشت ایشان زایل شده تفرقه بجمعیت تبدیل یافت -

تعریف جشن و توصیف میزبانی سالگره اعلیحضرت خاقان یوسف
طلعت سکندر حشمت که مستمعان از استماع آن بشاشت
عهد شباب و شادمانی ایام جوانی دریا بند و کیفیت شراب روحانی
از الفاظ و معانی آن ادراك نمایند

یارب چه عشرت است که شد در جهان پدید   این نوع جشن سور بعالم کسی ندید
در گلستان دهر ازین نو بهار عیش   صد غنچه نشاط زهر شاخ بردمید
با عید نسبتی نبود این نشاط را   خال(۱) ایست بر جمال چنین سور صبح عید

سبحان الله این چه جشن جهان آراست که فلك دوار باهزاران هزار چشم بیدار هرشب تاصباح بر کنار این انجمن محو تماشا گردیده و العظمة لله این چه سور پرسروراست که کارداران سبعه سیار چون شحنها وجامدار از برای اهتمام و رونق این بساط پر نشاط هریك بکاری خاص اشتغال نموده سبحان ذی الملك و الملکوت و سبحان ذی الکبریاء و القدرة و الجبروت •   رباعی

جشنیست که عالمی ازآن شادانست   زین سور جهان کهنه آبادان ست
بادا گره سال خداوند جهان   چند انکه ستاره بر فلك تابان ست

این دوران کهن سال واین جهان زلیخا مثال درعشق وصال بادشاه یوسف جمال عهد شباب و ایام جوانی از سر گرفته و گلستان جهان و بهارستان دوران

ازیمن سور پرسرور وجشن سالگره خدیو زمان غایت‌عشرت ونضرت پذیرفته

(۱) خالیست •

نظم

جهان چون گلستانے شد درین جشن جهان آرا
عروس دهر زیور بست در این سور سر تا پا
هزاران گل شگفت اندر ریاض دهر زین عشرت
زعشق طلعت یوسف زلیخا باز شد برنا

الحق جشنیت که صدرنشینان عالم بالا ومسند آرایان ملاء اعلا درآرزوی آنند که سرعت سیر ازافلاك گردان و دیده بنیش از کواکب تابان استعاره نمایند برساحت این بساط پر نشاط نازل شده بتفرج مشغول گردند و سوریست که ساکنان خطهٔ زمین چه از خطاء و چه از چین قوافل مراحل و منازل طی نموده بهر تماشای این جشن وسور میمون وتفرج میزبانی سالگره همایون بیارگاه خلایق پناه آیند -   قطعه

اندرین بارگه که چون فلکست   پر زحور و پری و از ملك است
ز ادمی زادگان بحسن وجمال   به زحور و پری فزون زلك است
بود این جشن و سور پادشهی   که به تحتش سماك تاسمك است
زیر حکمش سپهر پنداری   کله فیل و تیغهٔ کجکست

بزمگاهیست بدان وسعت که هر انجمنی ازان چون فضای فلك مشحون از کواکب ثوابت و سیار و عشرت سرائیست چنانچه بفسحت که هر گوشه اش بهشتیست پر از حور و غلمان چه مست وچه هشیار درین هنگام فرح انجام از کرباس نقارخانه گردون اساس صدای عشرت افزای طبل ودمامه صلای عیش و نشاط بعالمیان درداده و صفیر نفیر و نوای کرنای ندای شادمانی بگوش صغیر و کبیر اعالی و اهالی جهانیان رسانیده غلغله نقاره وصور ناصنج (۱) جوش وخروش در در از وپهنای وسیع الفضای زمین و آسمان انداخته ومشقها اعلام خرمی و طرب اعلام برقبهٔ خیمهای فلك ار تفاع بر افراخته   مثنوی

نوای طرب بر فلك برشده   ز شادی دماغ جهان تر شده
زغریدن کوس گوش فلك   شده پر چو از جوش ذکر ملك

(۱) یعنی چنگ -

صفیر و نفیر و صلای نشاط   هم آهنگ گشته پیٔ انبساط

هر صبح وشام فراش زادگان کبك خرام جاروب دستهای زرین وسیمین درکف دست بجای روبی و فراشی وسقاپسران مقبول مشکهای بلغاری پر ازآب حیات کرده درعین آب پاشی قضای عشرت سرا مانند ساحت بهشت بس باصفا و درنزاهت و لطافت هوامشابه گلزار ارم و فردوس معلی   نظم

از صفای فضاش چشم منیر   وزهوایش مزاج قوت گیر
روح ازان یافته حیات ابد   چشم را دیدنش علاج رمد
نور بینش سواد ساحت او   راحت جان و دل نزاهت او

کلاوندان رقاص تلنگانه و حیدرآباد و بهاگ و شان خوش صورت کرناتك،وپاتران زیباشمایل احمدآباد ولولیان صبیح الوجه کابل ولاهورو ُهرکنیهای ملیح الحسن آگره و برهانپور و مندل نوازان با اصول و تال زنان بس مقبول جوق جوق در هرطرف برقاصی و محو تماشا و مدهوش تفرج چه صالح و چه عاصی هنگامه جشن و مجلس بزم بنوعی گرم میدارند که لمحة البصر تماشائیان را فراغی نیست و استادان خواننده و سازنده هرملك و هر دیار که هریك چون بار بد و نکیسا درفن موسیقی یکتای بی همتا اند درسیر مقامات و شعبها بنغمهای دلکشا و ترانهای روح افزا آب را از جریان ومرغ را از طیران بازمیدارند ساقیان شگفته روی مهر سیما جام بدرآسا ازشراب صاف لبریز کرده صلای نوشا نوش بمحبوبان باده نوش در داده هوش را چه یارا که درآن بزم دم ازهشیاری زند وعقل را چه‌حد که درآن عشرت سرا لاف شعور وخبرداری نماید حریفان باده پیما بامعشوقان ماه سیما هم نشین وهمدوش وسرمست ومدهوش گاهی معشوق نازنین سر در کنار عاشق مستمند حزین نهاده وگاهی عاشق زارسربر پای معشوق گلرخسار گذاشته از غایت استغنا معشوق دلنو از درعین نازو از نهایت افتادگی عاشق زار درکمال عجز و نیاز -   قطعه

عاشقان راکام دل امروزحاصل می‌شود   زانکه معشوقان زعین لطف ناظر گشته‌اند
عشقبازان راچه شادیهاست دراین انجمن   زانکه محبوبان عالم جمله حاضر گشته‌اند

درین اوقات اگر دیدهای تیزبین بغیر ازدیدن رخسار افتاب طلعتان شغلی پیش گیرد درحدقه بی نور ماند و دست و پنجه اگر بمساعدت بخت برنخ سیمین و ساعد وساق بلورین درنیا ویزد معطل وبی‌زور گردد رخسار دلبران از کیفیت شراب لعل فام اگر لمعه لمعه آتش شوق در سینه عاشقان بر افروز درو است وعشوه و کرشمهٔ پری رویان اگر دل اسیران بیچارها زجا برد بجا از طرفی فوجی از محبوبان مشکل موزون باهزاران غنج ودلال و ازظرفی جوقی از مجنونان مفتون باکمال حیرت لال از گوشه قمرچهره باچشم وابر وشیوهای شیرین پیشه کرده و از گوشه چون هلال کاسته عمل فرهاد و تیشه کرده اصاحب مذاقان شیرین مقال در انجمنها باجوانان گلرخسار در عین مذاق و نظر بازان خیره چشم در گوشه وکنار بمطالعه صفحات چهرهای آفتاب اشراق . مثنوی

هر دلی   کامیاب گردیده   ذره چون آفتاب گردیده
خوبرویان همه چو حور وپری   دلبر وکامده بعشوه گری
همه خوش روی وخوش قدوخوش گوی   برده دلهای عاشقان چون توی
همچو طاؤس هست پر زیور   جلوه گر هر یك از دگر بهتر
هر بجا بجمعی ز اهل بهشت   لیك از اهل دیر و اهل کنشت
هر طرف نغمه های روح افزا   خاصه خوانند های حور لقا
چشم از حسن نور ور گشته   گوش از نغمه پر دُرر گشته
در چنین بزم خسرو عادل   مایهٔ عیش جاودان حاصل

تبارك الله از روایح افزای بخور و عطریات وطیوب که قوت‌شامه از ادراك انواع آن قاصر ست بجمرهای زرین وسیمین در هر طرف بجلس و محفل گذاشته اند و صاحبْ‌حسنان مقطع بتقطیعات فاخره بخور عودوبرمکی و کشته برافروخته و صندل و زعفران و مشك و چوهه در بادیه هاے طلا و نقره مملو ساخته در خوانهای مصور مطلا گذاشته وعبیر وانواع خوشبوی طبق طبق چیده واقسام گلهای خوشبوی مثل بهولسری وچنپا و مگره وسیوتی و یاسمن و رابیل گلدستها و طرها وکلبند یها که محبوبان صاحب جمال سر بآن می آرایند ساخته و بسته اند

وبه نازنیان گل اندام صبح و شام تقسیم می نمایند هیچ بیاص گردنی نیست که زیب از صندل تر نیافته باشد وهیچ سینه وبر دلبری نیست که زعفران و مشك بطرز خاص نمالیده باشند وتنبول طبق طبق بسایر محبوبان وخاص وعام میدهند و کیفدانهای مرصع پر از کیفیات ومفرحات وحبوب بطلا وجواهر ممزوج شده بجهت خاصان مجلس می آوردند و هر کس هرچه میخواهد تناول و سبز چهرهای ملیح و گندم گونهای صبیح لب و چشم و دست ازپان وکیف وحنا سرخ کرده باجامها و پیرایها و لباسهای الوان با انواع حلی و زیور در برابر قصر فلك فرسا و محل بهشت آسا جا بجا برقاصی مشغول می باشند چه قصری که سقفش باعرش اعظم دعوی همسری نموده وسطحش بافلك الافلاك برابر(۱) جسته طاق کسری درپیشگاه رفعتش نرد بان پایهٔ وبارگاه سلیمان در جنب وسعت و زینتش بیقدرو مایهٔ۔

قطعه

در عهد شاهان سلف زینسان عمارت بر زمین
چشم فلك در قرنها نادیده باچندین ضیاء
برهفتمین سقف فلك کیوان خجل از رفعتش
چرخ نهم در وسعتش مانند گوی در هوا
طاق ز ایوانش فلك خدام در کاهش ملك
روح الامین چون طایری طیران کند در آن فضا

و در بالای طبقه اعلی که برفعت اعظم است فروش زربفت و ابریشمین گسترده ودر ودیوار آنرا نقاشان مانی قلم وطراحان اورنگ رقم بطرح دلفریب و نقوش بس غریب بانواع زینت وزیب طراحی و نقاشی نموده اند وطاقچهای آنرا از ظروف وآوانی (۲) فغفوری وغوری چینی و آبگینه حلبی بترتیب مطبوع چیده اند و در آن مقام که بمنزله اعلاعلین است هیچکس راقدرت عروج وصعودنیست مگر ذات خجستهٔ صفائی که از غایت خلوص و وداد و نهایت صدق وسداد بآن مرتبه رسیده محرمیت آن مقام قدسی احترام حاصل نموده باشد ودرهرطبقهٔ ازطبقات آن قصر فلك منظر ازطبقات انام فراخور دولتخواهی

(۱) برابری (۲) جمع آنیه و آنیه جمع اِنا بمعنی ظرف •

و خدمت گذاری مرتبت و منزلت یافته بعبودیت قیام می نمایند و درطبقه بالا که محل اخص خواص است قریب صد دانشمند بی مثل ومانند که هریك ازایشان سرآمد اقلیمے اند و اکثر ایشان بشرف سیادت ورتبهٔ نجابت مشرف و ممتازند بزانوی ادب در آمده اند ومخاطب بخطاب مجلسیان حضور ندوحجاب سلاطین نامدار و رسل خواقین عالیمقدار که از اقلیم ایران وممالك هندوستان وازهر ملك و دیار آمده اند هریك درمقام مناسب بغایت ادب قرار گرفته اند و بعضے از ملکان معتمد و خواجه سراهای معتبر برحوالی بساط عالم انبساط نزدیك و دور ایستاده درخدمت گذاری اند و درطبقه دیگر از طبقات آن قصر سپهر نظیر جمعی از خواص ناس که عدد ایشان قریب بسیصد نفر باشد از وراى حجاب دور ایستادگان پایهٔ سریر خلافت مصیر را مشاهده منمایند بعبودیت مامور وبخطاب دولت محلی معزز مسرورند و جمعی از اعیان نوع انسان که هریك زبدهٔ دودمانی اند درپیشگاه این طبقه رفیعه دستهاىر بالای هم گذاشته بکمال ادب ایستاده اند و بخطاب سلحدار محلدار اشتهار دارند و دریمین و یسار آن پیشگاه دوصف از غلامان ترکی نژاد و حبشیان زنگی نهاد که چون دیوان مازندران و هریك چون رستم دستان و سام نریما نند بعضی از یشان عصاهای طلابکف و بیدهای نقره گرفته ایستاده اند و سلاحداران که موسوم بخاصه خیل اند چهار هزار مردکار زارشمشیرزن چابك سوار نیزه گذار که هریك بهادر زمان و تهمتن دورانند درطبقات دیگر صف درصف زده اند وحواله داران عظام عهده داران با احترام و سرداران عالیشان و وزرای رفیع مکان هریك در محل ولای خود چه بالا وچه پائین جابجا ایستاده اند سرنوبتان مریخ صولت عصاهای مرصع بدست گرفته باهتمام بارگاه پادشاه اشتغال دارندطبقات چاکران دیگرازملازمان سجده کارخانه وسراپرده داران ودیده بانان افزون ازچند وچون دیده ورایستاده شده اند وفیلان کوه آثار واسپان عربی نژاد برق رفتار باحلهای زربفت ومخمل وعبائیهای زر دوزی و زنجیر ولجامهای نقره وطلا درفضای بهشت اسای آن قصر فلك رفعت جا بجا ایستاده کردند باجمله درین جشن و میزبانی سالگره خاقان

يوسف جمال مجلسیان عظام و مقربان کرام و سرداران با احتشام و امرای عالیمقام و عجمان دولتخواه خیر اندیش وعربان شجاعت و سخاوت کیش وترکان باتهور پر ستیز و حبشیان جنگجوی شور انگیز و دکنیان جلادت شعار یکنك باز و بهمنان حیلت گر نیرنگ ساز وکل طبقات چاکران دیگر هریك در مکان خویش محو بارگاه گیتی پناه اعلیحضرت ظل الهی گردیده و بربالای طبقهٔ هفتم که مشابه عرش اعظم است خدیو اعظم وخاقان اکرم شاهنشاه یوسف طلحت سکندر حشمت ناهید عشرت -

نظم مثمن

شاهی که مهر تو(۱) از نور رای اوست　　این نه رواق چرخ بزیر لوای اوست
نور دو چشم عالمیان خاك پای اوست　　هرکس که هست ذره صفت درهوای اوت
خورشید شقهٔ علم عرش سای اوست　　مه نیز نحل(۲) خنك خلافت سرای اوست
چندین هزار جان مقدس فدای اوست　　او از برای عالم وعالم برای اوست

شهریار عالم پناه المويد بتائیدات الاله سلطان عبد الله قطبشاه لازالت ظلال سلطنة مصئونة عن النقصان و الزوال و اساس حشمته محفوظة عن الفتور والاختلال مادام الدال مقدما على الذال و الذال اکثر عددا من الدال بر زبر اورنگ تمام طلا و مرصع بجواهر قیمتی آبدار و مکلل بدرر شاهوار تکیه زده از مقام جبروتی و محل لاهوتی نظری مانند افتاب عالمتاب بر جمیع ذرات خلایق چه فوق وچه تحت انداخته و هر یك ازافراد انسانی واحاد بنی آدم بقدر حال از پرتو عاطفت ورافت سلطانی بهرهٔ کامل یافته و خلایق فردا فردا بنوعی شادمان و کلمیاب که همانا وصول بهشت اعلا و صول سعادات ور احات فردوس معلی میسر شده است .

بیت

ز مشرق چو طالع بشد آفتاب　　بگردید ذرات ازان نور یاب

بجاست دیده که لمحهٔ بر جمال جهان آرایش تواند نگریست و کراست بینشی که لحظهٔ طلعت خورشید اشراقش مشاهده تواند نمود وچند خرد سال صاحب جمال سرخ دستار که هر یك از ایشان چون افتاب تابان ور شك حور و غلمان است و چهل و چهار چیز که در حسن کامل معتبر است در هر یك

(۱) مهر نور ور (۲) یعنی عطیه بخشش -

موجود ونزد ار باب فراست آن کمالات در ایشان معدود بالباسهای پر تکلف و انواع حلی و زیور در برو ساعد وگردن و اعضای دیگر مرتب داشته اند بغایت ادب در عقب ایستاده رومالهای لاجوردی رنگ پر طلامی افشانند وبنوعی رموز فهم و اشارت یابند که انچه در ضمیر غیب دان اعلیحضرت ظل اللهی گذرد فهمیده بآن امر قیام مینمانید واین هنگامه بزم آرائی وجشن سالگره را تا یك ماه گرم میدارند و درشب آخر در فضای دلکشای میدان داد محل و چاوری تهانه و کوتوالخانه که درطرفین این میدان واقع است چراغانی میکنند که ناظران را هزار چشم باید تا تفرج آن نمانید فلك البروج باآن همه کواکب ثوابت که بر بالا واقعست از خجالت و انفعال حجابی چون سحاب از دود آن بر روی خود کشیده و چراغان خود را پوشیده وآن شب تاریك چون روز روشن گردیده اگر بالفرض افتاب از افق طالع گردد و مثل در روز نماید یا چون چراغ نزد فروغ مهر بی ضیا و نور بماند و آتشبازی میکنند که اگر ابراهیم خلیل گل ریزان را مشاهده کردی گلزار خود را بآن تبدیل میساختی واگر در آن شب ماه طالع بودی ازماهتاب کسب ضیاء یکماهه در یك لمحه میکردی و دعوای همسری با آفتاب خاوری مینمودی وبلکه درضیاخود راچون ید بیضا میشمردی و چنار سر برفلك دوار کشیده واز شررفلك قمررا پر از کواکب وشهاب ثاقب ساخته ونیز ازقبهٔ فلك اثیر گذشته تابکجارود ماهتاب لون لون گلریز نوع نوع بالجمله صدو چند قسم آتشبازی درآنشب سوخته می شود وآنشب تاصباح داد عیش و عشرت می دهند و بررشته ابریشم و زرتار که طولش چون طول ازل و ابد است گره میزنند واین جشن میزبانی سال گره سال دوازدهم است از ولادت باسعادت که وقوع پذیرفت امید ازخالق لیل ونهار و گردانندهٔ افلاك دوار چنان است که این عیش وسورما دامت الاعصار و الدهور هرسال به یمن اقبال شاهنشاه یوسف جمال مجدد و بتائید ایزد متعال ممتد و مخلد باشد -

مثنوی

نیست کس را بهیچ شهر و بلاد　　این چنین بزم و سور و عشرت یاد

عاشورخانهٔ بادشاهی

گرچه پایم نرفته بهر سفر — لیك بس دیده ام کتب زسیر
کرده ام سیر جمله عالم — گرچه رهطی نکرده ام بقدم
انچه بگذشتهٔ زینجهان از نقل — همه رادیده ام بدیدهٔ عقل
خوانده ام سرگذشت هرشاهی — دیده ام جشن هرشهنشاهی
مجلس ارائی بسی سلطان — بزم پیرائی بسی شاهان
خود بنودست این چنین قانون — هیچ شه رابهیچ عهد وقرون
پادشاهان کنون که درعالم — زیب مسند بداده اند چوجم
بر اقالیم حکمشان جاریست — لیك ازین جشن طبعشان عاریست
هر یکی چون هزبر در رزم‌اند — لیك قاصر زا نیچنین بزم اند
این عنایات ذوالجلال امد — که بشاه نکو خصال آمد
کی توانم که وصف شاه کنم — وصف شاه جهان پناه کنم
مورچه چون رود بدور سپهر — دزهٔ کی کند احاطـــه مهر

و چون درین جشن و سور عظمای پایه سریر سلطنت و شعرا و فصحای حسان مرتبت زبان بنعوت و مناقب کشودند و موزونان دار السلطنة بزبان فارسی و دکنی قصاید غرابسلك نظم درآورده بمسامع جاه و جلال خاقان یوسف جمال سکندر اقبال میر سانیدند جامع این رموز بهجت و مسرت اندوز این داستان را ترتیب داده باین تقریب می خواست۔ مصراع

مورصفت نزد سلیمان رود

و درین رهوزطرب وشادی افروز تعریف وتوصیف جشن سالگره همایون را همین داستان مرقوم ساخت و ذکر این بزم گیتی آرا و این سور طرب ازا بهمین شرح و بیان اکتفا نمود۔

ذکر ماتم و تعزیه داشتن شهادت حضرت سید الشهدا علیه التحیة والثنا درایام غم انجام عاشورا و بیان رسوم وقانون این عزای پررنج وعناکه مخصوص سلسله علیه رفیعه قطب شاهیه است

دوین سرای بوقلمون عیش باغم است — گر گلشن است دهر خزانش محرم است

ترك طرب کنند خلایق درین عزا   کز ذکر قصهٔ شهدا دیده پرنم است
گردند خلق جمله سیه پوش وسوگوار   بر بوریا فقیر و براورنگ گرجم است
رسم عزای قتل جگر گوشهٔ رسول   از قطبشاه شهرهٔ آفاق عالم است

رسمیست قدیم و قانونیست مدیم از ابتدای سلطنت خاندان علیه عالیه قطبشاهیه خصوصا از زمان خاقان جنت بارگاه محمد قلی قطبشاه طاب ثراه و درین زمان سعادت و میمنت مآل ابدی الاتصال سلطان یوسف جمال سکندر اقبال برنسبت سابق بازواید ولواحق معمول و مرسوم است که چون هلال پر ملال ماه محرم که مثابه شقهٔ علم عساکر الم و مشابهٔ ماهچهٔ لوای افواج کربت و حشم غم است از کنار آسمان کدورت بنیان نیلگون غریق دریای خون مشهود سا کنان این دیار عقیدت دثار ومنظور محبان حیدر کرار ومعتقدان ایمه اطهار علیهم سلام الله بعدد اقطار الامطار گردد بجهت رسوم تعزیه شهادت حضرت سید الشهدا وغریبی وبیکسی شهیدان ستم دیده دشت کربلا بنا برمتابعت روح مقدس محزون مصطفای معلی و موافقت نفس اقدس مغموم و مهموم مرتضای مزکی و بتول زهرا و مرافقت قلوب پرملالت ائمه هدی علیهم التحیة و الثناء خسرو جهان دار عالم مدار از اورنگ زرنگار خورشید آثار فرود آیند وبساط نشاط در نوردیده عیش و عشرت بدرود فرمایند و افسر مهرشعاع از فرق فرقد ارتفاع بردارند و لباس سلطنت و کسوت شهریاری بجامهٔ عزا وسوگواری مبدل سازند و طرب سرای سینه و دل برشکوه راما وای حزن و اندوه گرداتند و امرجها نمطاع بجمیع ممالك محروسه صادر فرمایند که در نقاره خانهای فلك رفعت دست از نوازش کوس ونقاره وطبل و دمامه بازدارند وارباب ساز و نغمه آلات صنعت خود در غلاف کرده از ارتکاب عمل خود مجتنب باشند وبجمیع خوان سالاران وچاشنی گران حکم معلی شرف نفاذ یابد که درمطبخ خاص وعام مطبخیان وباورچیان ادخال لحوم دراغذیه و اطعمه خاصه و خرجی نه نمایند و دربازار ومحلات حکم فرمایند که دکاکین تاری و سندی و بنگ و مغیرات حرام و حلال در ایام عاشورا به بندند و قصابها قنارها از بازار بر دارند وتنبولیان تنبول نفروشند وکسی مباشر

حوردن گوشت و تبنول نشود و حجامان درحمامات سر نتراشند و کیسه نمالند بالجمله جمیع تکلفات و لذات محرمه و مباحه متروك و ممنوع می باشد و احکام مذکوره برجمیع مسلم و کافر وطبقات انام درین ایام غم انجام در ممالك محروسه جاری میدارند واز جامدار خانهٔ عامره چند هزار دست رخت سیاه وکبود باعصاهای سبز و سیاه آبنوسی که لازمه عزا و ماتم است بجمیع مقربان بساط گیتی انبساط و امرا و وزرا ومجلسیان وباکثر ملازمان و بندگان بارگاه جهان پناه و ذاکران و مداحان قسمت می نمایند و دو عمارت عالی اساس منبع الکریاس یکی درون دولتخانه گیتی نشانه و دیگری در بازار دارالسلطنة ساخته اند صحن این دو ایوان وسیع را بفروش سقرلاط سبز و سیاه مفروش مینمایند و سقف آنرا بمخمل اطلس کبود می پوشند و دیوانهای آن ایوان کاشی کاری الوان که ادعیه و دوازده امام و بطرحی مرغوب مطبوع منقوش است نموده اند و در هر یك ازین دو عمارت جهارده شدّه باسم چهارده معصوم علیهم سلام الله الملك القیوم باسرطوقهای پولاد و معصص بطلا و نقره که استادان نادر و هنر مندان ماهر بطریق کار نامه آنهارا ساخته اند و زربفتهای چهارده ذرعی که سور قرآنی و ادعیه ماثوره شعر بافان کامل سرکار عالی بطرح دل فریب باکمال زینت وزیب دران بافته اند بران شدها پوشیده برسرپای میگذراند و در جدار فضای وسیع آن دو عمارت ده صف طاقچه تعبیه کرده اند موازی یکدیگر و در هر یك طاقچه جای چراغی ساخته اند موازی یکدیگر ودر هریك طاقچه جای چراغی ساخته اند درشب اول مقرر است که صف اول از پائین چراغان می کنند ودرشب‌دوم صف اول و دوم و در شب سوم صف اول ودوم و سیوم و برین قیاس هر شب یك صف زیاده‌می شود تا درشب دهم جمیع صفوف دهگانه روشن وچراغان میکنند چنانچه بجموع چراغها از ده هزار متجاوز می شودچراغدان های بزرگ برنجی که در هر یك صد و دو یست شمع و چراغ روشن می شود بصورت اشجار بر شاخ ساخته از برابر ایوانهای مذکور

گذاشته و شمعهای کافوری بلندتر ازقامت آدمی بالای ایوان و اطراف حوض آن‌چیده هرشب‌روشن‌منیمایند وسیاه‌پوشان‌عزای‌سیدالشهدا وعزاداران شهدای دشت کر بلاصبح و شام بلکه علی الدوام در آنمقام حاضر می باشند و جمعی از ذاکران خوش آواز وخوش‌خوانان نغمه پرداز مرثیه های دلسوز واشعار غم اندوز بنالهای حزین و دل اندوهٔ گین میخوانند ومستمعان عزا دار و ماتمیان دلفگار را برقت و گریه درمی آورند و مداحان مدایح و مناقب ائمه معصومین ومطاعن اعدای‌دین‌ودشمنان ذریه سید المرسلین باهنگهای‌حزین می سرایند مجلس ماتم داران ازجوش وخروش ذاکران گرم و دلهای عزا داران از آتش حزن و اندوه نرم

رباعی

دلها همه زآتش عزا بریان است چشمان همه دم ازین الم گریا نست
درسنیه‌همیشه‌سوزازین‌ماتم‌هست از دیده همیشه اشك درجریا نست

و وقت عصر از قصر داد محل اعلیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال ملبس بلباس بنفش و آل برمرکب بغایت نرم نرم رفتار یابر سنگاسن مخمل واطلس سیاه که بجهت ایام عاشورا ترتیب داده‌اند سوار شده وجمیع مقربان و مجلسیان و امرا و وزرا وطبقات چاکران همه‌سیاه پوش ودوش بردوش همراه مرکب آسمان رنگ بایوان الاوه توجه میفرمایند و دومداح خوش آواز برجانب یمین و یسار سنگاسن آفتاب مسکن بخواندن مرثیه‌های که ازجمله و اردات طبع خسرویت اشتغال می نمایند وچون بعمارت الاوه میر سند ازدروازه آن ماتم سراپیاده‌شده‌برهنه‌پای‌باندرون ایوانے که‌شدهادران گذاشته‌اند‌درمی‌آیندوبدست مبارك خوذ تسبیح های گل برشدها می بندند ووقت‌شام‌شمعهای کافوری‌وچراغهای که‌دربرابر ایوان گذاشته اندیك یك بدست مبارك روشن می نمایند درین وقت ذاکران بمرثیه خوانی و مداحان بخواندن مدایح حضرات ائمه معصومین مشغول میگردند و بعد از فراغ از گلبندی و روشن کردن شمع و چراغ خطیب فصیح بلیغ پیش صفوف خدام پادشاه گیتی پناه ایستاده برای ترویح ارواح شهدای کربلا وحصول ثواب‌عزا شهادت سید الشهداء و خلود سلطنت خسرو عالم آراء

باواز بلند وعبارات دلپسند فاتحه میخواند و بعد ازان حضرت اعلی سجدهٔ شکر توفیق این عبادت بجای آورده متوجه قصر و محل دولت خانه میشوند و مجلیسان رفیع الشان و امرای عالیمکان درخدمت پیشوای عالمیان در ایوان الاوه قرار میگیرندوقصهٔپرسوز واقعه کربلاوشدایدمحن‌ومصایب سیدالشهدا استماع‌مینمایند و بجای اشك خون ازدیده میریزند و بعد از فراغ از مراسم تعزیه کند ورثی که بغیر از گوشت انواع تکلفات در اطعمه و اغذیه نموده اند صرف می کنند و پیش هر کس طبقچه از نانریزه که بقرنفل و هیل و نبات واشیا خوش طعم که بمنزله تنبول است میگذارند و پیالهای شربت نبات وقند با گلاب آمیخته در خوانهای بزرگ گذاشته بمجلس می‌آورند وبتمام‌اهل مجلس‌مکرر میرسانند وذاکران ومداحان بنوبت ذکرمیکنند ومدح میخوانندوتا نصف شب مجلس تعزیه و ماتم برین وجه داشته میشود وهم چنین در الاوه بیرون دولتخانه عالیه که بحواله کوتوال شهرست برسوم و آداب تعزیه بطریقی که در الاوه اندرون معمول است بعمل می آید و در ان الاوه نیز جمعی کثیر از مجلسی و سلحدار و مردم تجار و جمله اهل شهر از خواص و عوام جمع میشوند و رخت سیاه بر نسبت الاوه حضور بمردم قسمت‌مینمایند و کندوری و نانریزه نیز بهمان طریق صرف مینمایند وجمیع اخراجات و تکلفات این الاوه نیز از سرکار فیض آثار واقع میشود تانصف شب بمراسم ماتم‌وعزاوذکرومداحی‌وخواندن‌روضته‌الشهدا اشتغال میدارندو درسی چهل محل دیگر چه دردارالسلطنته و چه در حوالی و نواحی شهراز اقوام و اقربا ومنسوبان خاقان ثریا مکان مثل قصبه حیات آباد وکلثوم پور و بالا پور و خیرت آباد و لنگر فیض اثر و فیلخانه وطویله و کارخانه جات دیگررسوم ماتم وعزادر ایام عاشورا بعمل می آورندو کل ما یحتاج وانواع تکلفات این الاوها از سرکار اشرف سامان می یا بدوشب ششم محرم شدهای الاوه بیرون دولت خانه که بحواله کوتوال است مقرراست که بمیدان دلگشای وسیع الفضاء دادمحل بیاورند وراسته بازارهای‌راه واطراف میدان را چراغان بکنندو تابوت وگنبدها بغایت زیب و زینت و بانواع تکلفات نقاشی نموده

درون و بیرون آنها شمع بسیار روشن کرده باشدها می آورند و از چوب صور اشجار عظیمه و هیاکل جسیمه ساخته آنهارا نیز چراغان ابنوه کرده فانوس بسیار ومشاعل بےشمار پیش پیش شدها می برند و جمعی کثیر از عرب وعجم وشیعیان و محبان ایمه مطهر محترم دورویه شمعها بدست گرفته و ذاکران و مداحان درمیان بمرثیه خوانی و مداحی اشتغال مینمایند و بدین آئین به تأنی بمیدان داد محل می ایند ودرپای داد محل چراغان بردور وشدهادرمیان‌ومجموع‌سیاه پوشان وذاکران براطراف می ایستند و جوش وخروش عزاداران و اهل ذکر بطبقه چهارم داد محل کهمثابهٔ فلك چهارم است میرسد ودران شب اعلیحضرت خاقان یوسف‌جمال از بالای داد محل آن مجمع پر چراغ را که مشابه سینهای ماتم زده پر داغ یالاله زاری که در صحرای کربلا شگفته شده‌باشد مشاهده نموده از شور و شیون عزا داران سرورشهدا رقی فرموده بجهت‌سیاه پوشان دلفگارخوان نانریزه‌ازحضور ارسال میدارند و کوتوال مذکور با سایر خلایق فاتحهٔ دوام حشمت و خلود سلطنت خسرو سکندراقبال خوانده بآئین‌سابق بالاوه مراجعت مینمایند وهمچنین تا آخر ایام عاشورا هرشب از لاوهای محلات مذکور شدها می آورند خصوصا شب هفتم از حیات آباد که منسوب بعلیا جناب مریم انتساب و الده مکرم اعلیحضرت خاقان سکندر شان است شدها و سرطوقها بهمان روش باچراغها و فانوس و مشعل بسیار و ازچوب صور متنوعه و چوب بندهای مختلفه ترتیب داده‌باچراغان ابنوه‌وچندین هزارآدم ازجمیع مجلسیان‌وامراووزراجمعیت‌عظیمی نموده باتفاق سرخیل شاهی که اهتمام این امور بمشار الیه مرجوع است بمیدان داد محل درمی آیندو جمیع دکاکین از بالا و پائین ومیدان داد محل‌را چراغان بسیار میکنند و اعلیحضرت خاقان یوسف‌جمال از فراز دادمحل ملاحظه جوش و خروش عزاداران و چراغان نموده بهمان دستور نانریزه ارسال می دارند و اینجاعت بعد ازساعتی مراجعت مینمایندو صبح هفتم محرم اعلیحضرت خاقان سکندر حشم بقصر فلك رفعت ندی محل تشریف حضور وافر النور ارزانی داشته درشاه نشین ان ایوان برسرپای می ایستند و حجاب عظیم الشان فرمان

روای ایران وخسرو بلاد هندوستان را که دردار السلطنه اند طلب مینمایند وجمیع مجلسیان و امرا و وزرا و مقربان وکل طبقات چاکران همه سیاه پوش بتوره و تزك درمحل ومقام خود ایستاده می شوند وشدهای الاوه اندرون و بیرون و شدهای لنگرفیض اثر و شدهای حیات آباد و محلات مذکور دیگر را از دروازه دوازده امام بدرون دولتخانه طلب می نمایند و باشدها کل خلایق شهر را بارعام میدهند وسایرانام از کفر و اسلام هجوم عام نموده در میدان وفضای ندی محل بکثرت و انبوهی روز محشر مجتمع میشوند و بترتیب شدهای محلات را از نظر اقدس اعلا میگذرانند و درآن وقت شور و شیون عزا وماتم بگوش ساکنان عرش اعظم میرسد و ناظران صورت واقعهٔ مصیبت زدگان دشت کربلا ومحنت و اسیری و گرفتاری سرا پرده نشینان حرم محترم آن زبدهٔ آل عبا از تابوتها و محفها و گنبدها بنظر اعتبار در آورده بی اختیار اشك بر رخسار میریزند و خسرو گیتی پناه از مشاهده شور و شیون و تصور مظلومی و گرفتاری سرور شهدا در ارض کربلا و محرومی ازمعاون ومددگار دران دشت پرغدر و جفا رقت تاسف امیز میفرمایند وعاملان جامدار خانهٔ عامره مامور میشوند که شدهٔ هر الاوه راکه بنظر در می اورند بحضور طلب نموده یك عدوشده پوش ابریشمی بران بسته خریطه زری بخادمان آن شده عنایت می نمایند و شدهای جمیع محلات بتشریف و انعام خسروی مشرف شده وقت ظهر از دولت خانه گیتی نشانه بر میگردند و در شب هفتم محرم خاقان یوسف جمال سکندر اقبال بطریقی که مذکور شد از قصر داد محل بالاوهٔ حضور تشریف وافر النور آورده بعد از فراغ گل بستن و شمع و چراغ روشن نمودن حجاب عالیشان سلاطین زمان را طلب نموده در مجلس تعزیه قرار میگیرند و ارکان دولت و اعیان حضرت و سایر مقربان سریر سلطنت همه سیاه پوش جابجا در محل ومقام خود بخدمت قیام مینمایند و قصهٔ مصایب شهدای دشت کربلا و قضایای محنت و کربت سرور شهدا را استماع میفرمایند ودل ودیده را بموافقت روح مکرم مصطفی و دل اندوهگین علی مرتضی محزون وگریان میسازند و اهل مجلس

بگریه وشیون می پردازند و درشب نهم محرم الحرام مقررست که شدهای الاوهٔ اندرون دولت خانه عالیه را بمیدان وسیع الفضای دربار خسردی می آرند درآن شب اعلیحضرت خاقان یوسف جمال بعد از فراغ از خدمت گل بستن و شدها را آراسته نمودن شمعهای کافوری خاصه را بدست مبارك بجمیع مجلسیان ومقربان وحجاب عظیم الشان قسمت مینمایند وسپهسالار بکل سلحداران وعساکر نصرت نشان تقسیم میکنند وشمشیر خاصه را بدست سرخیل شاهی داده باجمیع مجلسیان و سرداران واعیان و اکابر رفیع الشان باجمیع چاکران درگاه از اعلی واوسط وادنی شمعها بدست گرفته با مشعل وچراغ و فانوس بسیار شدها را ازدروازه الاوه برآورده بمیدان دربار روان میفرمایند وپیش ایوانهای میدان دربار را از روی زمین قریب بارتفاع چهارده پانزده ذرع بطراحی دلپزیر وصور فیل و شیر و اشجار سرو و غیرهم خوب منبت نموده و چهار طاق آن میدان راکه هریك سر برفلك اخضر کشیده از پائین تا بالا نیز بهیأت طاقها ومحرابها واشجار وانواع طراحی نموده بمجموع آنهار ادر آن شب چراغان انبوه میکنند وتمام فضای میدانرا نیز چوب بند نموده چراغان میکنند و اعلیحضرت خاقان یوسف جمال باجمعی از اخص خواص ازبالای دیوارعریضی که از کنار آن دیوارشدهارا بمیدان می برند قریب پانصد قدم راه از بالای دیوار بهمراهی شدها روان شده بر بالای طاق رفیع که از جمله چهارطاق میدان است بر می آیند آن میدان وآن ایوانها و طاقهای بلند مذکور از پائین تا بالا چراغان شده یکباره بنظر اشرف در می آرند خلایق از شریف ووضیع و کبیر وصغیر و ذکور واناث زیاده ازحد وحساب درآن میدان عالم پهنا جمع آمده تماشای ان چراغان و تفرج گلزار و گلستان آتشی می نمایند .

قطعه

آسمان پر ز اختر می کشد بر روی خود
پردهٔ از دودهای این چراغان ز انفصال
برفراز این چراغان زمین گردیده است
آسمان و اختران تاریك وتیره چون سفال

بدر گشتی ز اقتباس این چراغان بر فلك
می شدی مستغنی از خورشید اگر بودی هلال
مهر اگر طالع شدی در این چراغان فی المثل
مینمودی چون چراغی نزد خود وقت زوال
فخر دارد برهما از این چراغان سطح ارض
زانکه دارد صد هزاران اختر روشن جمال

الحق تا فلك گردان بدیده مهر وماه برفضای نگران است اینچنین چراغانی در هیچ عهد و زمان ندیده و سیاحان روی زمین که تماشا بین عجایب و غرایب عالم انداز هیچ پادشاه ذی جاهی این نوع چراغانی خبر نداده اند و در کتب تواریخ و سیر مورخین بلاغت گستر از هیچ سلطان عظیم الشانی بیان چنین چراغانی نفرموده بالجمله شد های مذکور را درمیان میدان بکثرت و جمعیت عظیم آورده ایستاده می نمایند و ذاکران و مداحان حلقه حلقه شده ذکر میکنند و مدح میخوانند و قریب بدوساعت ان چراغان روشن میباشند و اعلیحضرت خاقان یوسف جمال بعد ازین مراتب بآئین مذکور ازبالای طاق ودیوار باشدها مراجعت مینمایند و مقربان حضور و همراهان وافر النور بوظایف دعا و فاتحه پرداخته مرخص میگردند و صبح دهم محرم پادشاه یوسف طلعت کسوت سیاه پوشیده پای برهنه را برخاك راه سوده جمیع اعیان وامرا ومقربان ووزراء و مجلسیان واکثر ملازمان و چاکران همه سیاه پوش وبرهنه پا وجمعی از غلامان خاص زاری و شیون کنان و فرقه از غریبان ذاکر و مداح مرثیهای پر سوز خوانده پیش پیش شدهای که همراه است بجانب الاوه حضور روان میشوند واعلیحضرت خاقان زمان سینه بی کینه را بیت احزان ودیده عزا دیده را گریان ساخته و ازمقربان حضور ومردمان ز دبك ودور آواز نوحه و زاری برخاسته قریب سه هزار قدم راه را پای برهنه بتانی طی نموده تا بمسجدی که متصل ایوان الاوه حضور است در می آیند ودرآن مسجد قرار میگیرند وقصهٔ شهادت شهدای کربلا و گرفتاری سرا پرده نشنیان حرم محترم آن زبدهٔ آل عبا و محروم ماندن

زیار و مددگار درآن صحرای پر کرب و بلا استماع نمایند غریو و غلغلهٔ نوحه وگریه از خلایق بر میخیزد و از تصور و شنیدن آن مصایب دلها همه خوناب چشمها مثابه سیلاب میگردد .

نظم

زماتم شهدا شور درجهان افتاد   ز رستخیز بخلق جهان گمان افتاد
یو فتاد زفرق سپهر افسر مهر   بکر بلاچوسرشاه انس وجان افتاد

وبعد از اتمام قصه پر غصه شهدای کربلا خطیب فصیح بعبارات دلپذیر و انشاء مسجع بی نظیر بآواز بلند فاتحهترویح ارواح شهدای دشت کربلا وحصول ثواب تعزیه وماتم حضرت سید الشهداء وخلود ودوام خسرو گیتی آرا میخواند و اعلیحضرت خاقانی از مسجد مذکور برآمده بدولت خانه مراجعت مینمایند و بزیارت حضرت سید الشهداء و نمازی که درین روز عزا منقولست اشتغال میفرمایند و بعد ازان کند وری خاص وعام صرف نموده امر معلی صادر میفرمایند که دویست سید زادهٔ یتیم که از پدران مهربان مایوس و محروم مانده اند پیدا کرده از جامدار خانه عامره دویست دست رخت نفیس و هریك رازری بدهند تاثواب یتیم نوازی درآن روز غم اندوزعاید حال وشامل احوال خجسته مآل خسرو یوسف جمال سکندر اقبال بشود و در کل ممالك محروسهٔ تلنگانه چه قلاع و بقاع و شهرها و بنا در مقررست که درایام عاشورا در دیوانخانها شدها برسرپای کرده عمال محال بمراسم تعزیه مشغول شوند و مبلغهای کلی بجهت اخراجات ایام عاشورا درسایر ممالك معین کرده ودردفترخانه پادشاهی ازعهده داران و عاملان آن اخرجات محسوب و مجراست و جمیع اهل اسلام از اعلی وادنی درمنازل خود (۱) برسرپای کرده درایام عاشورا رسم عزا بجای می آورند واز میامن محبت و برکت ولای مبرا از شائبه ریای اعلیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال است که حوادث عظمی و بلیات کبری که باقتضای گردش فلك گردان و تاثیر سیر اختران نزول و ظهورمی نماید باسهل وجهی برونق مدعا و مرام مدفوع و باحسن طرزی برطبق خواهش و کام مرفوع میگردد وآثار اعتقاد اعلیحضرت خاقان یوسف عذار سکندر اقتدار ونتایج نیات

(۱) خود شدها برسرپای کرده .

محبان و شیعیان حیدر کرار وائمه اطهار که متوطنان این دیارند شامل حال وواصل هنود مطیع الاسلام این بلاد مصئون از فساد شده است و رسوخ عقیده این جماعت بیگانه ملت اشنا سیرت بمرتبه ایست که ازواج و نسوان و دختران وپسران اغنیا وفقیران ایشان در ایام عاشورا غسل کرده کسوت پاکیزه پوشیده سبوهای شربت قند وشکر برسر خود گذاشته برابر ایوان الاوه می آیند وشربت بخادمان انجا قسمت مینمایند و بطریق نذرشدهای طلا ونقره و زر وسیم وافر می آورند ومطالب و مدعیات خود را به نیاز و اخلاص تمام استدعا میکنند و دران سال اکثر ایشان موصول بحصول امانی وآمال خود میشوند وپسری که در ایام عاشورا متولد شود مسمی بحسین می نمایند وجمعی از طبقات مسلمان و کار که ابواب بخت و نصیب برروی تعیش و زندگانی ایشان مسدود مانده قفلها برلبان و دهان خود میزنند و در برابر ایوان الاوه به نهایت خضوع وغایت خشوع مسألت فتوحات مینمایند درشب دهم محرم آن قفلها ازلبان ودهان ایشان بخودی خود کشوده بوعی که مصراع

یمتد قفل جالی بره جالی

و این صورت عجیب از کرامت روح مقدس حضرت سید الشهدا علیه التحیة و الثناء مشهور و منظور آشنا و بیگانه ملت و مذهب میگردد و درآن سال ابواب کامرانی بروجنات زندگانی ایشان مفتوح میشود امید ورجا ازحضرت خالق الاشیاء چنانست که ظلال عاطفت و رافت خسرو یوسف جمال سکندر اقبال بررؤس کافه انام چه اهل کفر وفرق اسلام تا قیام الساعة و ساعة القیام پاینده و مستدام باشد و جمیع عبده اصنام از تاثیر عقاید ونیات خسرو با ننگ و نام شرف اسلام و سعادت وهب منزه از لوث اثام حضرات ائمه کرام علیهم صلوات الله الملك العلام در یابند قطعه

از یمن اعتقاد شهنشاه مهر چهر گردد زهند تیرگی کفر بر طرف
چون مذهب ائمه دین رایج ازشه است یابند کافران همه زین دین حق شرف

ذکرآئین بندی وسور وجشن مولود برگزیدهٔ حضرت معبود وشفیع یوم موعود

علیه الصلوة من الملك الودود که چند سال متروك بود ودر زمان سلطنت اعلیحضرت خاقان یوسف طلعت صورت تجدید پذیرفت

دلابکشازبان ووصف مولود پیمبر کن- قلم بردار وعالم رازتعریفش معنبرکن

دلا بکشا زبان و و صف مولود پیمبر کن - قلم بردار و عالم راز تعریفش معنبر کن - چو گیتی از وجود مصطفی پرنور گردیده - تودر توصیف مولودش جهانی را منور کن-چوذات احمد مرسل ز عبد الله شدظاهر - بمولودش توجشن شاه‌عبد الله را سرکن- نکرده انچه عبد الله در مولود پیغمبر - بکرده شاه عبدالله اینك بین وباورکن - چو شاه صورت و معنی جهان را بسته است آئین - بوصفش رو تو آئین بندئ اوراق ودفترکن - نظام ازنظم ونثرخوش بلفظ ومعنی رنگین - ثنای شاه یوسف چهر صاحب بخت و افسرکن - بر مستمعان صاحب هوش ورای وشنوندگان اخباراین عشرت سرای مستور نماند که درزمان سلطنت خاقان جنت مکان علیین بارگاه سلطان محمد قطبشاه نور الله مرقده و جعل الجنة روضته میزبانی و سور مولود حضرت سید اولاد آدم و زبدهٔ خلاصه کل عالم مصطفای معلای مکرم صلوات الله علیه وآله وسلم موقوف و متروك بودوخلایق ازین عیش و عشرت مهجور و محروم بودند و وجه اخراجات آنرا بعلما و فضلا وصلحا و اتقیا قسمت مینمودند وبخوان سالار وچاشنیگران امر مطاع عز صدور می‌یافت که در ماه مبارك مولود چندنوبت سفرهٔعام بانواع اطعمه واشربه وجمیع تکلفات ماکولات واغذیه گسترده سایر طبقات اسلام را ازان مایده محظوظ وملذذدارند مقرر بود که خرج سفره هزارهون بشود ودرعهد و روزگار سلطنت پادشاه علیین مکان هر سال و هر ماه مولود حضرت خیر البشر مبلغ کلی باین نوع صرف میشد تا از مشیت تقدیر حضرت آفریدگار و اقتضای گردش فلك دوار و تغیر و تبدیل لیل ونهار در سنه هزار و پنج از هجرت سرور مهاجر و انصار علیه التحیة من الملك الغفار آفتاب عالمتاب وجود اشرف اعلی از افق تخت سلطنت و مطلع اورنگ خلافت طالع و لامع شد و ساحت بسیط غبرا از انوار طلعت همایونش زیب و ضیاء پذیرفت (۱) جهان مطاع واجب الاتباع

(۱) فرمان جهان مطاع .

شرف نفاذ یافت که تهیهٔ جشن و سور و میزبانی و استعداد آئین بندی مولود بر گزیده حضرت واجب الوجود و خلاصه کل موجود و صاحب مقام محمود و شفیع روز موعود علیه الصلوة من الملك الودود چنانکه در سنوات سابق بود بازواید و لواحق آئین دکاکین اطراف میدان و راسته بازارها و تکلفات دیگر اضعافا مضاعفة بکنند تاروح مطهر مصطفای معلی آنکه مارا شفیع روز جزا ست

بیت

خلق را رهنما بسوی خد است

خوشنود و خلایق درین ایام مسرت انجام مسرور وباکام باشند بناء علیه بسامان واستعداد لوازم واسباب عشرت پرداختند وجهان کهن را بآئین نو مزین ساختند و چون این بزم آرائی و آئین بندی در فضای دلکشای میدان داد محل واقع میشود تقدیم تعریف این مقام فرح ارتسام وعمارات آئین بندی اولیست و آن آنچنانست که درتحت جانب جنوب قصر کوه پیکر دادمحل میدانیست وسیع تر از فضای دلهای صاحب همم، کشاده تر ازحوصله وطبایع ارباب کرم سطحش چون مرات مصفا و صیقل و شکلش مربع مستطیل و درسه طرف آن میدان باز اردوکان وهریك از ان از وفور جواهر و نفایس ما نند معدن وکان و در شرقی وغربی آن میدان دوعمارت رفیع الاساس منیع الکریاس که چاوری تهانه وکوتوالخانه گویند مقابل همدیگر ساخته اندو از ایوان تاپیشگاه هرعمارت چهار سقف متصل بهم وارفع ازهم که باصطلاح اینجا مندبه (١) گویند بر افراخته اندو در هریك نشیمنهای خاص ترتیب داده اند این دوعمارت عالی را ازفرش تاعرش و آن دکاکین را از بالاتاپائین آئین می بندند ودرمیان میدان برابرقصر دادمحل خیمهٔ بچهل ستون، چهارصد طناب برسرپای میکنند ووسط آن خیمه از مخمل واطلس واطراف آنرا زردوزی ومنقش کرده اند و مثابه فلك اعلی سطح غبرارا فرو گرفته و زمین را از آسمان مستغنی نموده و مدتی قبل از روز مولود پیش آن دوعمارت استادان صناع وهنرمندان صاحب تصرف و اختراع انواع ابداع بکار میبرندو هریك بطریق کارنامه در صنعت و حرفت خود میکوشند تادر هفدهم ماه ربیع الاول که باصح قولها روز مولود آن خلاصه عالم وجود

(١) یعنی مندوه .

است وپردهای فلك نموداریکباره ازروی آن دوعمارت آئین بسته وبانواع صنایع آراسته می اندازند ودرآن حین بنوعی از کوس ودمامه ونقاره و نفیرو کرناغریو وغلغله برمیخیزد که پنداری صور اسرافیل درد میدندجمیع عالمیان در آن میدان دل کشا منظر تماشا گوی که عالم کون و مکان در نور دیدند و بهشت جاودان هویدا ساختند ناظران راهزار چشم چون کواکب تابان باید تا تماشا بین آن آئین گردند وبینندگان را دیدها چون خورشید وماه شاید که تفرج آن نزهتگاه نمایند حس بصر در مخترعات غریب و موضوعات عجیب آن آئین دلنشین متحیر وقوت درّاکه از احاطه بدایع و صنایع آن تماشاگاه قاصر صد، هزار نگار خانه چین درهر گوشه آن آئین بهشت آئین تعین نموده اندوهزارهزار کارنامهٔ غرایب نکار در اضلاع وکنار آن نزهت گاه خلد آثار قرار داده اند ـ

قطعه

جنت که ز دیدها نهان بود   گویا بجها نیان عیان شد
از نقش خوش و نگار آئین   این صحن زمین چو آسمان شد

وایوان هاے آن دو قصردلکشا راجمیعا مصورنموده در برابر شبیه مجلس سلطنت بهشت آئین خسرو یوسف جمال بطریقی که اعلیحضرت سکندر اقبال براورنگ قرار گرفته اند ومقربان سریر ونزد یکان تخت سلطنت معیر ومجلسیان عظام وبزرگان رفیع مقام و امراو وزرا بنوعی که توره و تزك پادشاهیست جابجا تصویر نموده اند چنانچه ناظران در آن تفرح انگشت حیرت در دهن و دیدها ازدیدنش روشن میدارند و در طرف یمین آن ایوان شبیه مجلس خسرو ممالك ایران با خوانین و سلاطین قزلباشی و جانب یسار شبیه جروکهٔ (١) پادشاه هندوستان با امرای رفیع المکان بهیات و لباس ایشان مصوره نموده اند و سقف آنرا بصور و نقوش متنوعه مثل صورملایکه و نمار طبقهای نور و غیره بطرح دلفریب ترتیب داده اند و ستونهای آنر ابنقاشی طلا ولاجورد ابروی صنعت ترصیع برده اند وهم چنین، براطراف آن عمارات رفیع جابجا شبیه محافل و مجالس سلاطین روی زمین بهیأت ولباس وصورت ایشان کشیده اند چنانچه صورپاد شاهان عالم درین آئین دلنشین بهیات مختلفه ولباس متنوعه

(١) یعنی جهروکه ـ

محسوس ومشهود خلایق میشود و شبیه سواری خاقان بادین و داد بر فیل کوه
نهاد یا بر اسپ عربی نژاد با خیل حشم و لشکر و خدم و شبیه شکارگاه و نخچیر
و صور ببر و شیر و چرنده و پرنده و صیاد سوار و پیاده و صید دونده و افتاده
وشبیه مجلس سلیمان و مجمع دیوان و آدمیان و وحوش وطیور و شبیه معراج
حضرت نبی جلیل و صعود براق و جبرئیل و افواج ملایك و انداختن انگشتر
بجانب شیر و شبیه مجلس زلیخا بازنان مصر و طشت و آفتابه در دست یوسف
و بریدن زنان ترنج با کف دست شبیه شیرین بازنان درمیان آب و رسیدن
خسرو پرویز و او را درمیان آب دیدن و شبیه مجنون در صحرا و هامون و الفت
او با آهو ان مطبوع موزون و آمدن لیلی بدیدن او وجنگ رستم با دیو سفید در
غار وبا اشکبوس درمعرکهٔ کارزار و امثال ذلك بی حد و نهایت دربن دوعمارت
تصویر نموده اند و هیاکل عظیمه و صور جسیمه فیل و شیر و آدم و اسپ
وچندین صور مختلفهٔ الهیات درهرضلعی از اضلاع ابداع و اختراع نموده اند.

قطعه

زین تفرج مردمان دیده را حیرت فزود
کانچه ناید در تصور جمله اینجا حاضر است
حاجت سیر زمین بنود دگر سیاح را
زانکه اینجا صورت آفاق و اشیا حاضر است
بعد ازین عاشق نخواهد رفت اندر کوی یار
کاندرین آئین بهر جا حسن زیبا حاضر است
گلرخانرا میل سیر گلستان بنود دگر
کز برای سیر فردوس معلی حاضر است

و خیمهٔ فلك رفعتی که در میدان مذکور بر افراخته اند با نواع تکلفات
می آرایند و بر بالای صفه که در زیر خیمه بسته اند تخت پادشاهی که تمام از
طلاست و بجواهر قیمتی ترصیع نموده اند با اشیاء تجملات و تقطیعات که زیب
و زینت مجلس خسرو پست گذاشته اند و هم چنین در ایوانهای دوعمارت مذکور

صفه پادشاهی میگذرانند وکلا وندان رقاص مقبول از کل ممالك محروسه زیاده
ازعدد وشمار جمع آمده اند ودرهریك ازدوعمارت وخیمه یك هزارکلاوند رقاص
مقبول و در حرکات و سکنات صاحب اصول برابر صفه های پاشاهی برقاصی
مشغول میشوند و بهاگ و شان صاحب حسن شیرین اطوار و لولیان مقبول
صبیح العذار هنگامه عیش ونشاط ومجلس عشرت وانبساط گرم میدارند وبازیگران
مثل ریسمان باز و لعبت باز و حقه باز و مقلدان و اهل هزل و ضحك وشب بازان
و امثال ذلك در میدان معرکها ساخته اند و خلایق بر روی هم ایستاده شب
و روز تماشا میکنند و وقت عصر که بهر اخر روز و اول عیش وطرب دل‌افروز
است کلا وندان رقاص ومحبوبان خاص بالباسهای فاخر وتقطیعات متکاثر ازپای
تاسر درحلی و زیور هر یك چون طاوس مست بجلوه گری وچون حور وپری
در دلبری حلق حلقه شده رقص میکنند و دران بهر رخسار های بر افروخته
مجنونان مانند طبقهای زمرد و یاقوت رمان بیت

لبهای نوشین از پان رنگین گوی که باشد لعل بدخشان

ازان افروختگی لمعه لمعه اتش سوزان در دل عاشقان فروزان و ازین
سرخی مردم دیدها محو و حیران و بیاضهای گردن سیمین هر نازنینی از صندل
ترتزئین یافته وسینه وبرهر دلبری بزعفران ومشك اذفر معطر گردید سرو برسمن
بران سنبل‌موی از گلهای خوشبوی اراسته شده هریك چون خرمن گل گردیده
رخسارهای معشوقان مانند شمع شبستان یا چون افتاب درخشان و دیدهای
عاشقان مانند پروانه وحربا ازغایت شوق افتان وخیزان از آتش حسن محبوبان
صبر وآرام درسینها چون زیبق بیقرار ومردم دیده چون وانهای سپند افروخته
و تابدار در هر گوشه پری رخساری بادلفگاری سرگرم ناز و نیاز وهر بلبل
زاری باگلعذاری همدم وهمراز از نیازمندان عاشق پیشه ازهر طرف باصد وشغف
در تفرج وتماشای محبوبان پری رخسار وصاحب مذاقان شیرین گفتار و دیدار
بینان تغافل شعار درگوشه و کنار ویمین ویسار سیارگاهی رشتهٔ نگاه مستمندی
کمند نیاز دردمندی پای بند کبك خرام نوش خندی وماه عذار دلپسندی

گردیده و گاهی غمزه وناز مطلوبی وعشوه و کرشمهٔ محبوبی دل و جان شیر مردی وآرام و صبر صاحب دردی ربوده ان یکی بچشم و ابرو دل داده از زخم عشق افتادهٔ را مرهم ملاطفت میگذارد و از زمین عجز و نیاز برمیدارد و ان دیگری مرد شجاعت پیشهٔ برجای ایستاده را نخچیر ناز و سنان غمزهٔ زخم کاری میزند و بخاك خواری می افگند

بیت

شوق چنان گرم ساخت معرکه عاشقی — کز دل زهاد نیز عشق پدیدار شد

بعضی از حریفان طرار روز مستور شب سیا و شب مستان روز درخمار روز ردای صلاح و تقوی بردوش شب می نوش نازنین در آغوش روز زاهد با نماز شب رند شاهد باز روز همه روز در انتظار شب شب همه شب بعیش و طرب شبها در یسار ویمین بامعشوقان همسر وهم نشین اما رندان جاسوس طبع در مکین وحریفان شبگرد غافل ازین

نظم

عشرت شبهای نهانی خوش است — لذت ایام جوانی خوش است
شب گدزدی چون برخ امروان — گو بگذر روز بروی دوان

درین ایام فرح انجام ذرات صحرای شباب و جوانی همه اقتاب پر نور و قطرات سحاب نشاط وکامرانی همه دریای پر شور شگفتگی غنچه طرب مانند گلزار ارم خارو خسك لهو و لعب نوبهار خرم شرارهٔ شوق اتشکده فارس دیگ راه امید یاقوت و الماس -

شعر

ازفیض عشق ذره همه اقتاب شد — هر قطرهٔ که بود چو درخوشاب شد
کز نقطهٔ نهاد قلم دربیان عشق — ازفرط لفظومعنی خوش چون کتاب شد
لفظ سراب گربزبان قلم گذشت — از یمن عشق سطرچوموج شراب شد
گرازنقاب لمعهٔ ازحسن شدعیان — ان لمعه اقتاب صفت بی نقاب شد

و ایضا در فضای عالم پهنای میدان دروازهٔ شیر علی که در بند اول بیت المعمور و دربارخانهٔ شهر یار خود دستور است خیمهٔ اطلسی چون فلك اطلس برافراخته وصدر دیوانی بربالای چبوتره وصفهٔ که مقرادب و تعظیم است گذاشته اند و عهده داران معظم بصددار (۱) قیام می نمایند وفوجی از کلا وندان وزمرهٔ

(۱) بصدر داری -

از رامشگران روزشب بعیش وطرب اشتغال دارند و ازین در بند تا محل خاص و قصر با اختصاص که بمنزله اعلی علیین است در هشت قصر و محل که بمثابهٔ هشت بهشت است مجلس عیش و عشرت آراسته میدارند وآن ایوان فضای اندرون دروازه شیر علی وچهار صفه ولعل محل و گگن محل چندن محل وصفه و سجن محل و دروازه معظم بستان است و در هر یك ازین قصر های آسمان آسا صفهٔ ها گذاشته اند و حواله داران معتبر بصفه داری و مجالس آرای مشغول اند وسلاحداران عظام وحواله‌دارن کرام در هر یك از محلها مذکور نشسته وکلاوندان رقاص طایفه طایفه بنوبت رقص میکنند وزعفران و صندل ومشك وچوهٔ و زباد دربادیهای طلا ونقره مملو ساخته هر روز باطبق طبق پان خاصه زیاده ازصد هزار درهرمحل صرف میکنند وهرروز سفره وکندوری که بانواع طعمه واشربه و سایر تکلفات ماکولات ترتیب یافته در دروازه محل عیش وعشرت اندرون بیرون می کشند وجمیع خواص وعوام ازان تناول مینمایند ودر حضور و افر النور کلاوندان منتخب وزبده اهل عشرت وطرب ولولیان با اصول کنچینان مقبول وزیبا پسران خوش‌آواز ورعنا دختران پرناز بتقطیعات فاخره وزر این موفره هریکی فتنه عالمی وآشوب اقلیمی همه دلربا و جان بخش همه آدمی زاد وحوروش همه نازنین زیبا شکل وربایندگان دین وعقل سروقامتان ماه رو آهو چشمان کمان ابرو تیر اندازان بی خطا بکاه نگاه و شمشیر زنان تغافل کاه گاه در برابر قصر فلك منظر سرور نوع بشر و خسرو هفت کشور رقص میکنند و استادان خواننده و سازنده ملك ایران و هندوستان هر یك بلحن داودی و بتار ساز حیات بخش مانند مسیحا زهره را در آن بزم جز دم کشی شغلی نه و بار بدو نکیسا را بغیر از خجالت حاصلی نه لعبت بازان قضا و قدر که بازی گران کارگاه خیر وشر اند انواع اختراع و اصناف ابداع که در پس پرده غیب وحجاب لاریب داشتند درین عصر و زمان از برای تفرج و تماشای شهنشاه یوسف طلعت سکندرشان بساحت ظهور ونمود وبفضای وجود وشهود آوردند وکار کنان سبعهٔ سیار و خازنان عناصر اربعه وعاملان موالید ثلاثه

درین ایام عشرت انجام به تهیه اسباب کامگاری و تنظیم تجملات سلطنت وشهریاری سلطان صورت و معنی اقدام مینمایند

نظم

این چه هنگامه این چه بازار ست — که جهان عیش را خریدار ست
جمله دلها طرب پرست شده — در جهان هر که هست مست شده
اند دین بزم خسرو عالم — نیست در هیچ دل غبار الم

دور آخر این ماه جشن و میز بانی و منتهای عشرت و کامرانی خاقان یوسف جمال سکندر اقبال از طرب سرای خاص و محل بزم با اختصاص عزم تفرج و تماشای آئین بندی عمارات میدان میفرمایند و فیلبانان خاصهٔ کیوان مرتبت جثهٔ فیل منگلوئی پنج گزی کوه شکوه را بجهت سواری بزعفران و صندل می اندایند و بزنجیرها و زنگ های طلا وبه جل تمام مروارید چون فلك ثوابت وکلگی(۱) مرصع وتبقطیعات دیگرمی آرایند و وقت عصرپادشاه زمین وزمان بربالای آن فیل که مثابهٔ فلك چهارم است چون آفتاب تابان سوار شده بآئین خسرو پرویز بجانب میدان روان میشوند وجمیع ارکان دولت واعیان حضرت و مقربان پایهٔ سریر ونزدیکان اورنگ خلافت مصیر وسرداران عالیشان و وزیران رفیع مکان وحواله داران با احترام وسلاحداران با احتشام ولشکریان بانتگ و نام وکل طبقات چاکران زیاده ازشمار وحساب دررکاب نصرت وظفر انتساب پیاده خرامان میشوند وجمیع کلاوندان رقاص محلات اندرون و بیرون و لولیان و خواننده وسازنده لباس وکسوت سرخ که از سرکار اشرف اعلی عنایت شده است پوشیده پیش پیش فیل بارقص و ساز میروند و خدایکان عالم برآن فیل آسمان توام مانند ملك مکرم منظور ومشهود عالمیان میشوند وخلایق درآن وقت در بازارها و دکانها و سرراهها و بالای بامها وفضای میدان بکثرت و انبوهی روزمحشر مجتمع میگردند وخلایق پناه راچون ماه نومشاهده مینمایند و زبان بدعا وثنای خسرو دوران میگشایند و دیده ودل را از جمال باکمال پادشاه مهر چهر پرنور میسازند و شاهنشاه زمان باآن عظمت وشوکت بمیدان دلکشا درآمده به چاوری تهانه و کوتوالخانه رسیده فیل کوه شکوه را بکجك مرصع

(۱) یعنی کلغی -

لمحهٔ نگاه میدارند و عهده داران طبقهای زر وجواهر نثارمیکنند و پیشکش برگزار مینمایند وسودا گران وتاجران عالیشان که دکاکین میدان را بانواع تکلفات و مرصع آلات و اقسام نفایس روزگارآئین بسته اند تحفهای مرغوب گذراینده به تشریف و انعام سرافراز میشوند و بعد از فراغ از تماشا باهمان شوکت و حشمت مراجعت میفرمایند و خلایق فرداً فرداً بنوعی شادان که گوئی بحصول مطالب جاوید رسیده اند واعلی مآرب کونین در یافته اندجامهای عیش وطرب لبریز شدوفواره عشرت سرشاروهلال شادمانی بدربی زوال ودلها از کامرانی مالا مال -

قطعه

جام بزم وصال شد لبریز — گشت فوارهٔ طرب سرشار
شد هلال نشاط بدر تمام — مهر تابید بر صغار و کبار
جملهٔ خلق شادمان گشتند — اند دین جشن شاه مهر عذار

ودر شب آخراین سور پر سرور سفره کندوری عامی درمیدان دادمحل میکشند وخواص وعوام طبقات اسلام در آن مقام جمعیت نموده تناول مینمایند وتمام اطراف میدان را در آن شب چراغان میکنند وآتشبازی بسیاردراندرون دولت خانه و بیرون می سوزانند وآن شب تا صباح داد عیش وعشرت میدهند وهنگامهٔ رقص وساز راتا طلوع آفتاب جهانتاب گرم میدارند و جمیع کلاوندان رقاص و ارباب سرود و نغمهٔ را تشریفات و انعامات فراخور حال میدهند و مدت دوازده روز و شب این سور پر سرو را امتداد می یابد و محاسبان دفتر شاهی هر سال اخراجات این جشن ومیزبانی را سی هزار هون بقید قلم در می آورند

قطعه

چرخ خمیده پشت کهن سال هیچ گاه — هر گز ندیده است چنین سور در جهان
چندین هزاردور نموده است این فلك — دوری چنین ندیده که اکنون شده عیان
اطفال مهد گریه بآهنگ می کنند — از فرط عیش و عشرت شاهنشه زمان
دلها زغم زدود شده همچو آئینه — شاید که اندران بنمایند جمال جان
سلطان بحسن یوسف وشان سکندری — داده صلای عشرت وشادی جاودان

پاینده باد سلطنت با ابد قرین   تابنده باد طلعت خورشید توامان

(بیان قضایای عشرت افزای سال میمنت مآل سوم جلوس همایون اعلی که مطابق هزا روسی وهفت هجریست و ذکر سواری خاقان یوسف جمال بجانب کوه طور ودر آن مقام و افر السرور آراستن بزم عشرت و سور)

عند لیب هزار داستان ناطقهٔ شیرین مقال داستان خرمی فصل برشکال و حکایت سواری و سیر خاقان یوسف جمال را برای تماشائیان گلستان اخبار وسیاران بوستا اسمار روزگار فقرات فصاحت آثار مسجع باجواهر اشعار مرصع نموده بلجن صریر خامه مشکبار باین آئین دلنشین می سراید که چون فصل برشکال که مبداء خرمی هرسال است پیداشد روی زمین و فضای باغ و بساتین از سبزه خود رو و شگوفه و ازهار خوشبو کمال خضرت و نضرت بهمر سانید سبزه زار کنارا نهار مثابهٔ خط تازه نوش لبان شیرین گفتار منظور انظار اولو الابصار گردید وحله خضرای جبل مطرز بطراز سیمین انهار چشمه سار ومنقش بنقوش شگوفه و ازهار شد ـ

نظم

زمین پر سبزه شد بستان پر از گل   رخ خوبان شگفته گل گل از مل
هوای جان فزای فصل برسات   دمیده جان درا جزای نباتات
بدلها عیش و عشرت گشته انبوه   زسیر مرغزار ودا من کوه

درین موسم مسرت و خرمی آثار اعلیحضرت خاقان یوسف عذار سکندر اقتدار عزم سواری و اراده شکار فرمودند و درجانب جنوب متصل بدروازه دارالسلطنة کوهی واقعست که پنداری خلقت اورا ازروز ازل باجزای عشرت و سرور نموده اند و احجار وطین اورا بزلال خرمی و شادی مخمر و منجمد ساخته اند همواره فیوضات نامتناهی از مهبط انوار الهی برفراز آن کوه نازل و غایت فرح و نهایت شادمانی از سیر آن نزهتگاه خاقان جهان را حاصل وسلطان علیین بارگاه محمد قلی قطب شاه طاب ثراه بربالای ان کوه عمارت و قصری بغایت رفیع مشتمل بر سه طبقه و ایوانهای و سیع و شاه نشینها وغرفها بتکلفات گونا گون و تصرفات موزون ساخته اند وپیش ان قصر فلك منظر

طاقهای بلند ساخته فضای و سیع محاذی آن از آهك وسنگ ترتیب داده اندوبر زیرآن حوضی بطول پنجاه گز وعرض سی گز بسته اندو دراندرون آن قصر و ایوانها و شاه نشینها حوضها ساخته بجرهای ثقیل آب را ازنشیب آن کوه بفراز برده جمیع حوضها را از آب مملو ساخته فوارهای باند را از ان زلال کوثر مثال جوشنده وچون ابر مطیر در فضائی هوا و سطح آب بارنده گردانیده اندو در دامنه آن کوه فلك شکوه مثابهٔ بروج عمارات دیگر تجملات سلطنت و اثاثهٔ بادشاهی در آن گنجد جابجا بنا نموده اندوآن جبل پر صفا ونورزا مسمی بکوه طور گردانیده اندو اطراف و انحاء (۱) آنرا فرسخ درفرسخ بساتین پر اشجار وباغات پرا ثمار غرس (۲) نموده اند وامرای عالیشان ووزرای رفیع المکان نیز بر حوالی آن کوه باغات و سیع و عمارات رفیع ساختة اندواین کوه طور مقابل کوه نبات گهات که در جانب باغات شمال دارالسلطنه است و اقع شده و مسافت ما بین که قریب بچهار فرسخ است جمیعا و خضرت باغات و عمارات دار السلطنه است در صبحی که هوا از غایت لطافت هنوز شمیم سحری داشت و لمعات صبح صادق درکار پرده دری بود و موسم ربیع بغر بال ابر رطوبت بیزی میکر دوگاه گاهی سحاب باران ریزی می نمود ـ   مصرع

کلیم آسا بکوه طور شد شاه

و بر بالای آن کوه وعمارت فلك شکوه برآمده جهان بیز وخرم وسواد عمارات وخضرت بساتین و باغات چندانکه حس بصر مشاهده نماید از اطراف بنظر در آورده از غایت فرح و نشاط و عیش و عشرت انبساط فرمودند وماه رویان زهره جبین و شاهدان حورالعین براطراف اورنگ شهریار خسروآئین حلقه زده بخدمت قیام نمودند و صراحیهای راح ارغوانی چون آفتاب نورانی بر فرازان کوه تجلی نمود و جامها چون بدر منیر از آب آتش انگیز لب ریز شد صلای نوشا نوش بمحبوبان باده نوش دردادند وازنشاء شراب روحانی رخسار حور نژادان گل افشانی آغاز کر دورا مشگران مسیح اثر وخواننده و سازنده

(۱) یعنی دور ـ (۲) یعنی نشاندن اشجار ـ

بزم جنت اطوار مضراب دلنواز بتار ساز آشنا ساختند وازرگ جان مستمعان علم علم شعله شوق از آتش عشق بر افراختند خسروجم حشم بر اورنگ آسمان توام چون نیراعظم آرام گرفته وعالم ومافیها در نظر سمت اقد سش چون ذرات بی مقدار نموده شعشعهٔ انوار جمالش بر فضا و بام زمین و آسمان تابیده و لمعات طلعت همایونش باقطار آفاق وافلاك رسیده دلے چون دریای محیط موج عشرت انگیز و کفے چون سحاب عالمگیر باران سیم و زر ریز .

مثنوی

زیکسو مجلس اعیان دولت — زیکسو بزم خاص اهل عشرت
سران وسرور ان یکسو ستاده — زیکسو فوج محبوبان ساده
زیك جانب صفے از نامداران — همه با فرّوشان شهریاران
ز یك جانب بهشتی شد پدیدار — ز غلمان وپری و حور بسیار

وامرای ذی جاه ووزرای حشمت دستگاه دردامنه کوه طور خیام وسرا پرده وخرگاه بذروهٔ مهر وماه رسانیده وخلایق بعدد ملخ و مورو بانبوهی یوم نشور براطراف کوه طور اردو بازار کشاده و قطرات امطار علی الاتصال از فضای هوا برساحت زمین ریزان وآفتاب عالمتاب همیشه در حجاب سحاب متواری و پنهان شام را کیفیت هوای صبوحی از غایت اعتدال و صباح تا شام بر یك و تیره و منوال اعلیحضرت خاقان یوسف جمال مدت یك ماه دران عشرت سرا روز و شب بعیش و عشرت و طرب اشتغال نمودند و از کوه طور فرو آمده بباغات حوالی و حواشی آن که هر کدام چون بهشت خرم و در خضرت ونضرت مثل گلزار ارم است نزول اجلال فرمودند وهرروز یکشب به گلزاری و سیر شکرفه زاری توجه مینودند و گلشن طبع اقدس را در ان آب وهوا و فصل فرح افزا شگفتگی می افزودند تا ایام برشکال منقضی شد وفصل برسات بنهایت انجامید متوجه دار السلطنة شده شهر را ز گرد سمند خورشید سم نور و ضیا بخشیدند و امرای عالی شان ووزرای رفیع مکان بافواج لشکر روی بشهر آررده محلات و اسواق را آبادان و معمور نمودند

(ذکر استعفاء کردن قاسم بیك ترکمان از منصب کوتوالی وطلب نمودن منصور خان میرجمله ملا محمد تقی حواله دار بندر مچلی پتن را جهت تفویض نمودن منصب کوتوالی و بعنایت خسروی به حسن بیگ نایب کوتوال این منصب عالی مفوض گردیدن)

قبل ازین بخامهٔ بدایع نگار در سوانح سنهٔ جلوس خسرو یوسف عذار مرقوم گردیده بود که منصور خان حبشی را بمنصب رفیع القدر جملة الملکی سرافراز فرمودند وسابقا سرداری عین الملکی که از اعاظم وزارت است وحواله داری لشکر رکابخانه با اوبود با این مناصب بزرگ قرب و منزلت تمام درپایهٔ سریر سلطان سکندراحتشام بهمر ساینده باجمیع اکابر واعیان دولت خانه غائبانه سلوك می نمودند ودر میزان اعتبار کفهٔ رتبه خود را از مقربان ومنصب داران عالیمقدار ثقیل ترمی سنجید واز استبقائی (۱) قاسم بیگ کوتوال آزرده خاطر بود واز شاه محمدپیشوا نیز باطنا انحراف مزاج داشت درا واخر سال دوم جلوض همایون اعلی مکتوبی که مشتمل بر ترغیب و تحریص آمدن اینجانب و تفویض بعضی از مناصب بود بجهت سیادت پناه میر سید محمد اسفراینی که در زمان بادشاه معفرت ورضوان دستگاه نورالله روضته مدت چند سال درین دولت خانه گیتی نشانه مجلسی حضور و افر النور بود و از ینجا رخصت زیارت مکه معظمه ومدینه مکرمه حاصل نموده بجانب هندوستان روان شده چون به بلدهٔ لاهور رسید درخدمت پادشاه تیموری نژاد نور الدین جهانگیر بادشاه اقامت نموده وبعد از مرگ آن پادشاه در خدمت ولدا بجدش شاه جهان می بود فرستاد ودر توطئهٔ این بود که خاقان یوسف جمال منصب کوتوالی را از قاسم بیگ گرفته بیکی از ملازمان بارگاه گیتی پناه مرحمت نمایند تادر تاریخ نهم شهر محرم الحرام سنه سبع و ثلثین و الف هجری درشب چراغان میدان در بار که قاسم بیگ کوتوال در اهتمام چراغان و صفای میدان بود یکی از حبشیان غلام دیوانی با اوبی ادبی کرده سخن بی نسبت گفت و تادیب آن غلام بواسطهٔ حمایت منصور

(۱) یعنی باقی ماندن اردر منصب خود

خان چون میسر بنود ازین خفت ملال بهمرسانید و ترك منصب کوتوالی نموده حشم حواله را بکوتوالخانه فرستاد وبخانه خود رفت ومنصور خان درین وقت فرصت را غنیمت شمرده ملا محمد تفرشی (۱) راکه حواله دار بندر معموره مچلی پتن بود بسرعت تمام طلب داشت ومولوی بدلخوشی تمام یك زنجیر فیل بزرگ وپنجهزار هون نقد وتحف وهدایای نفیسه برداشته بدارالسلطنة آمد ومنصورخان از ورود مولوی شادمان ومسرور گردیده قرار داد که بحضور اشرف اقدس اعلی برده به تشریف کوتوالی سرفراز گرداند چون خواست حضرت ایزدی چنان بود که مولوی قایم مقام منصورخان گردیده بمنصب رفیع سرخیلی مکرم شود در مدت سه ماه مولوی راچند نوبت به اندرون دولت خانه عالیه برد وزروفیل وتحف وهدایا ز نظر ملازمان پایهٔ سریر اشرف گذرانید اما اتفاق سعادت بساطبوسی وملاقات مولوی نیفتاد وهر نوبت سبی از اسباب توقف پیدا شد وحسن بیك نایب کوتول از عاشر محرم الحرام روزها در سر انجام مهام ومنصفیهای کوتوالخانه وشبها بگشت وحراست شهر ومحلات اشتغال مینمود وغایت جهد وکمال سعی مبذول میداشت تا ایرادی بجهت تقصیر وفرو گذاشت امور واقع نشود بلکه بکثرت خدمات مورد تحسین گردید ومترصد که از عالم غیب چه خبر به حیز ظهور آید تا در هفدهم ماه ربیع الاول سنه مذکوره که آئین بندی چاوری کوتوالخانه بجهت مولود برگزیده حضرت معبود وزبده کل موجود علیه الصلوة من الملك الودود کرده بساط عیش وعشرت عام انبساط نموده بودند اعلیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال بواسطه وفور خدمت واجتهادی که درین سه ماه از حسن بیگ بظهور رسیده بود بحضور موفور السرور طلب فرموده تشریف کوتوالی کل مرحمت نمودند چون حسن بیگ از یمن عواطف خسروانه باعلی مرتبه حکومت صعود نمود بیشتر از پیشتر مساعی جمیله بتقدیم رسانید ودر مقام تفحص دزدان درآمده جمعی از ایشان را بدست آورده مبلغها از ایشان باز یافت نموده آنها را در دروازها وراهها بردار کشید وبرای فیلها بست ورنود (۲) واوباش ترك اعمال خود نمودند

(۱) ملا محمد تقی تفرشی ـ (۲) رُنود جمع رند ـ

وباین خدمات جدید منظور انظار خسرو سکندر اقتدار گردیده کمال اعتبار یافت اما منصور خان ملا محمدتقی را پیش خود نگاهداشته جمیع مهمات میرجملگی راکه بمراتب اعظم از کوتوالی است باو رجوع نموده زمام کل مهام دیوانی را به نیابت خود بقبضهٔ اختیار مولوی باز گذاشت ومولوی در امور ملکی تصرف نموده بسر انجام مهام قیام داشت ومدت یك سال به نیابت خان مذکور مشغول این مهم عظیم بود میر فصیح الدین محمد تفرشی رابه بندر معموره مچلی پتن فرستادند وآن محل را حواله مشار الیه نمودند ـ

(بیان آمدن شیخ محی الدین پیر زادهٔ اجین از خدمت پادشاه تیموری نژاد شاه خرم بحجابت پایه سریر خاقان یوسف جمال سکندر اقبال)

چون فرمان روای ممالك هندوستان خرم پادشاه الملقب بشاه جهان بعد از فوت پدرش جهانگیر پادشاهٔ ازولایت جنیر وناسك ترملك که محل اقامت ایشان بود باتفاق وسرکردگی مهابتخان از گجرات بجانب دارالسلطنة آگره رفته بسعی وجهد آصفخان که رکن السلطنة واعتماد الدولته بود بجای پدر درسنه هزاروسی وشش هجری برتخت سلطنت جلوس نمود وقطع نسل نور الدین جهانگیر پادشاه از اولاد واحفاد که هشت نفر بودند کرده کمال استقلال بهمرسانید ودرسال دیگر بقصد دفع ورفع خان جهان خان که در زمان جهانگیر پادشاه صاحب صوبهٔ برهانپور بود ودرین وقت متوهم گردیده بی رضا از دار السلطنهٔ آگره برآمده متوجه برهانپور شد چون ببرهانپور رسید خان جهان بانظام شاه ملاقات نموده باتفاق نظامشاه اراده مقابله بالشکر پادشاهی نمود وچون عالیحضرت شاه جهان در زمان خاقان علیین نشان نورمرقده عزم رفتن بنگاله از جانب ولایت محروسه تلنگانه نموده داخل ممالك مذکور شدند بنابر امر وفرمان خاقان جنت مکان عمال محال بلوازم خدمت وشرایط ضیافت قیام نموده بودند ومراسم خدمتگاری بتقدیم رسانیده درین زمان که پادشاه نافذ (۱) فرمان کل ولایت هندوستان گردیدند اراده نمودند که حاجبی نزد قطب فلك جاه وجلال اعلی خاقان یوسف جمال سکندر اقبال ارسال دارند پس شیخ محی الدین پیر زاده

(۱) نافذ الفرمان ـ

مرزا محمد امین میر جمله

اجین راباچند راس اسپ وتحف وهدایای دیگرومکتوب محبت اسلوب بخدمت خاقان یوسف جمال روانه نمودند و شیخ معین الدین برادرش را بجانب بیجاپور نزد حضرت عادلشاه فرستادندچون شیخ محی الدین داخل سرحد ممالك محروسه شد چنانکه داب ورسم این دولتخانه است امر عالی عز صدور یافت که سید عبدالله خان مرتضای مازند رانی راکه در سلك مجلسیان دولت محل انتظام داشت تاسرحد باستقبال رفته منزل بمنزل بوظایف ضیافت و علوفه رسانی قیام نماید و چون (۱) منزل پیش آمدند سیادت پناه میرقاسم ناظر الممالك را امر فرمودند که باجمعی از حواله داران و لشکر خاصه خیل باستقبال برود میر مشار الیه بلوازم استقبال پرداخته در محل تیلچور که سه کاوی دار السلطنة است طرح ضیافت ملوکانه انداخته حاجب را بارفقا برسر خوان سماط دیوانی آوردو بعداز فراغ از مجلس اکل و صرف خوشبوی و زعفران و پان از قبل پادشاه سکندر جاه حاجب را به تشریفات فاخر و تواضعات متکاثر مسرور ساخته روز دیگر ایشانرا بکنار حوض درك فرود آوردند ودراینجا نیز شرائط مهمانی باداب سلطانی بتقدیم رسید و اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال باکمال عظمت واجلال از دار السلطنة برآمده بجانب حوض درك تشریف حضور ارزانی داشتند وجمیع امرا ووزرا ومقربان و لشکر نصرت اثر در رکاب ظفر انتساب بودند چون به محل مذکور رسیدند در خیمه وبارگاهی که چون فلك اطلس بر افراخته بودند وبه تجملات سلطنت آراسته نزول اجلال فرمودند و شیخ حاجب در انمقام مسرت انتظام بشرف ملاقات مشرف شده تحف وهدایا ومکتوب را گذرانید و خاقان سکندر شان حاجب را نوازش بسیار فرموده تشریف ملوکانه باچند راس اسپ و دو زنجیر فیل باو مرحمت فرمودند و به بعضی از ملازمان خاص امر فرمودند که حاجب را بشهر در آورده در باغ میرزا محمد امین میرجمله ماضی که قطعه ایست از بهشت برین فرود آورند و بدولت واقبال سوار ابرش براق تمثال شده باشکوه سلطنت و کمال حشمت بجانب دولت خانه گیتی نشانه مراجعت نمودند و مرتبه دیگو در دولتخانه عالیه حاجب را طلبیده به تشریفات شاهانه نواخته یك زنجیر فیل

(۱) چند منزل -

بزرگ و دوراس اسپ عراقی مرحمت کردند و دوکس از مرم خاص اورا تشریفات فاخرعنایت نمودند و روز سوم وچهارم خاقان سکندر اقبال بربالای داد محل برآمده جمیع توابع و منسوبان او راکه صد نفر بودند هریك را علی قدرمراتبهم ازده هون تاصدهون انعام مرحمت کردند وپنجهزار هون نقد وصد کندی (۱) غله ازهر جنس بجهت علوفه برسم اقامت بجهت حاجب فرستادند وهر ماه سه هزار هون برای خرچ او مقرر فرمودند که از خزانه عامره میداده باشند وحاجب تادردارالسلطنة بود هرمرتبه که ملاقات واقع می شدیك زنجیر فیل و دو راس اسپ و تشریف خاصه عنایت مینمودند چنانچه درمدت اقامت حاجب باوومتعلقان وقرابتان اویك لك و پنجاه هزار نقد و ده زنجیر فیل وپنجاه راس اسپ مع تشریفات فاخر رسیده بود و چون در وقت آمدن اوشاه محمد پیشوا بود از عدم کاردانی وتدبیر مهمات حجاب را از روی دولتخواهی فیصل نمی تو انست داد هریك ازحجاب سلاطین کهدرپایهسریر بودند توقعات ودواعی داشتند خصوصا شیخ محی الدین که عالی‌حضرت شاه جهان متعاقب اوبه برهانپور آمدند وهرچندگاه احدی می آمد و حاجب درمطالب ابرام و تقاضا مینمود بنابرین اعلیحضرت خاقان سکندر شان از شاه محمد ملال بهمرسانیده متوجه نواب علامی فهامی شیخ محمد شدندوتتمهٔ احوال مذکور دروقت پیشوائی نواب علامی مرقوم خواهد شد انشاء الله تعالی -

(ذکر سوانح اقبال سال چهارم جلوس خاقان یوسف جمال
که مطابق سنه هزار و سی وهشت هجریست از انجمله
ملا محمد تقی قائم مقام منصورخان میر جمله گر دیدن)

قبل ازین مرقوم قلم غرایب رقم گردیده بود که منصور خان ملا محمدتقی را بجهت منصب کوتوالی از بندر مچلی پتن طلب نموده بود و خاقان سکندر نظیر متوجه حال حسن بیگ شده در روز مولود حضرت بنوی منصب رفیع کوتوالی کل را بوی تفویص فرمودند و ملا محمد تقی را به نیابت منصور خان تعیین فرمودند که مهمات میر جملگی را که بمراتب اعظم از مهم کوتوالیست

(۱) یعنی کهندی-

اشتغال نماید تا در اول این سال میمنت مآل که اعلحضرت خاقان یوسف جمال از سیر باغات و کوه بنات گهات فارغ شده در غره محرم این سنه بدار السلطنۀ تشریف حضور ارزانی داشتند منصور خان را بیماری ناگهانی عارض شده بر بستر ناتوانی افتاده بعالم بقا روان شد مدت حکومتش دو سال و هفت ماه وکسری بود و بعد از رفتن او جمعی از اعیان عمال و ارباب قلم که در پایۀ سریر سلطنت مصیر خاقان یوسف جمال بودند هر یك پیش کشهای کلی قبول کردند و تلاش در گرفتن این منصب عالی نمودند وچون ملا محمد تقی در زمان منصور خان برتق وفتق مهمات دیوانی مشغول بود وخان مکررا تعریف مولوی بپایۀ سریر سلطنت مصیر کرده رُشد و کاردانی مولوی را مرکوز قلوب ساخته بوددرین وقت انچه دیگران پیشکش مینمودند مولوی باوجود آن قبلات نفری های دیگرنیز نموده مقربان بساط عالم انبساط را راضی ساخت و توجه اعلحضرت خاقان یوسف جمال شامل حال مولوی گردیده در بیست و سیوم شهر صفر سنه مذکوره تشریف جلیل القدر سرخیلی بمولوی مرحمت فرمودند و مسود این رموز بهجت ومسرت اندوز قطعۀ در تهنیت و مبارك باد جناب مولوی گفته مذیل بمصرع تاریخ ساخت و آن اینست

قطعه

خسرو یوسف رخ جمشید جاه   شاه عبد الله شاه کامیاب
ازقدومش تخت ازشان سپهر   تاج از فوقش شده چو آفتاب
گیتی اندرظل چترش همچو خلد   درگهش چون مجمع یوم الحساب
دشمنش افسرده و پژمرده باد   گر بود خرم برین سطح تر آب
مولوی را بهر سرخیلی نمود   از میان جمله اعیان انتخاب
تربیت بنمود او را همچو مهر   تاکه شد یاقوت سان با آب تاب
عقل بهر منصبش تاریخ گفت   دائما سرخیلی بادا کامیاب (۱)

وچون جناب مولوی بتشریف خاص سرخیلی مکرم شد باندك روزی محرمیت حضور وافر النور پیدا کرده در جمیع مهمات دیوانی وکل معاملات

(۱) سنه ۱۰۳۸ هـ.

سلطانی برأسه بنوعی تصرف نمود که عمال دیگررا مجال دخلی نماند وبها منه محیل رادست تصرف ازولایت کوتاه شد ومبلغهای کلی خارج حاصل ولایت وممالك بهمر سانید ازانجمله صدوسی هزار هون از نا راین راو مجموع دار بجهت سرکار فیض آثاراشرف اعلی گرفت وچند چودهری معتبر و رؤسای ممالك راکه سالك وادی تمرد ونفاق بودند از روی تدبیر گرفته سرهای ایشان را از پیکر بدن جدا نموده ذخایر و اموال ایشانرا بحیطۀ ضبط در آوردند بعد ازین بخطاب مستطاب شریف الملکی معزز و محترم گردید و قلمدان مرصع که بعد از میرزا محمد امین میر جمله بکسی مرحمت نشده بود بمشار الیه عنایت فرمودند و درآن وقت آمدن لشکر مغول بجانب دکن شیاع بهمر سانیده بود خاقان سکندر اقبال یوسف جمال پنجاه هزار هون ولایت بنواب شریف الملك مرحمت فرمودند که لشکر (۱) نگاه داشته سر داری نیز باسر خیلی جمع نماید وچند زنجیر فیل مست ازفیل خانۀ خاصه حواله نواب آصفجاهی نمودند مشار الیه لشکر رنگین از غریب و دکنی و عرب و پتان (۲) وغیره افواج آراسته درمیدان دلکشای داد محل از نظر ملازمان پایه سریرا علی گذراینده مشمول عاطفت بی غایت پادشاهی گردیده باعلی مدارج قرب و منزلت صعود نمود و یوما فیوما درجات قرب او در ترقی بود تامرجع اکابر واعیان روزگار گردید و صبح وشام طوایف انام بملازمتش قیام مینمودند و درهمین ایام و زارت سرداری اعظم عین الملکی راکه بحواله منصورخان بود و صلاح ملکان حضور این بود که باز یکی ازغلامان دولتخانه گیتی نشانۀ رجوع فرمایند از جمله غلامان آدم خان حبشی را سزا وار این منصب دانسته تشریف وزارت عین الملکی باومرحمت فرمودند واورا از سایر غلامان ممتاز ساختند و وزارت سابق اورابه الله قلی گرجی که درسلك غلامان خدمتگار منسلك گردیده بود عنایت نمودند و حواله داری فوج رکابخانه راکه بمنصور خان مرجوع بودبه پسر اوتفویض فرمودند .

(۱) اشکر را نگا هداشته . (۲) یعنی پتهان .

(ذکر عزل نمودن شاه محمد ولد شاه علی عربشاه را از منصب
پیشوائی وبنواب علامی فهامی شیخ محمد تفویض فرمودن
و منصب دبیری رابجناب ملا اویس مرحمت نمودن)

قبل ازین بخامهٔ مشك سود برصفایح زراندود این کتاب شرافت انتساب مرقوم شده بود که دراول سال جلوس همایون اعلی بوساطت والده خاقان علیین مکان نورالله مرقدها شاه محمد پیرزاده بمنصب پیشوائی ارتقا نمود وطبع مشار الیه (۱) از تدبیروررای وکاردانی بهره (۲) بود بتشریف نایب پیشوائی بنواب علامی شیخ محمد مرحمت نموده برنسبت پیشوا رخصت نشستن نزدیك اورنگ خورشیدرنگ عنایت فرموده بودند وبعد ازین منصب دبیری ازمیر محمد رضای استرآبادی گرفته بنواب علامی داده‌اند چون ازشاه محمد افعالی که مشتمل برعدم خیر خواهی بلکه دلیل برخیانت وبی رای بود بظهور میرسید و درین وقت که شیخ محی الدین از جانب پادشاه دهلی بحجابت آمده توقعات بی جا بسیار مینمود و حاجب حضرت عادلشاه ونظامشاه نیزهریك دواعی بی‌نسبت داشتند وپیشوائی مذکور از روی حکمت و تدبیر نمی توانست که جواب هریك بنوعی که صلاح دولت در آن باشد بگوید و از غایت نفاق بانواب علامی نیز موافقت نمی نمود تا ازیمن رای وتدبیرمشار الیه کارها متمشی شود ازینجهت مزاج وهاج اعلیحضرت خاقان سکندرمرتبت تقری (۳) پیدا کرده بود و وزارت دستگاه خواجه افضل ترکه دراین وقت عرایض اوراکه بحضرت عادلشاه نوشته فرستاده بود در راه گرفته بنظر ملازمان پایهٔ سریر خسروی رسانید ونواب علامی عریضه بخط شاه قاضی حواله دار لشکر فیض اثر که شاه محمد بجهت عادلشاه نویسانیده بود زیراکه شاه خود خط وسوادنداشت بعد از فوت شاه قاضی ازقلمدانش برآورده بنظر بندگان سریرپادشاهی رسانید بنابرین سبب‌ها با اسباب دیگرشاه محمد را عزل نموده در کنج خانه باز داشتند ودرنهم ماه مبارك رمضان سنه مذکوره تشریف رفیع القدرپیشوائی کل بنواب علامی مرحمت فرمودند وجمعی ازموزونان سخن آفرین و نکته سنجان فصاحت آئین دار السلطنهٔ که درمدرس فیض مهبط نواب علامی

(۱) مشار الیه را (۲) بهره نه‌بود (۳) تنفرے -

بافضلا و علماء همدرس و هم نشین و جلیس و قرین بودند قصاید و قطعها در تهنیت و مبارکباد گفته گذرانیدند این صف نعال نشین آنمجلس بهشت آئین نیز قطعه مذیل بمصرع تاریخ ساخت و در وقت مبارکباد گذرانید و آن اینست .

قطعه

شه یوسف رخ جمشید حشمت — که حاتم میکند از وی گدائی
زفرط مرحمت کرده ممکن — محمد را بصدر پیشوائی
بسامان شد مهام ملك وملت — که بود ابتر ز آفات سمائی
متاع فضل و دانش بود کاسد — کنون بگرفت در عهدش روائی
جهان معمور گردیده بد انسان — که شد محو از خلایق بی نوائی
بالهام آمد این مصراع تاریخ — محمد یافت ازحق پیشوائی

و مولانا عرب خوش نویس شیرازی این ماده تاریخ را بغایت خوب یافته (مصراع) محمد ابن علی پیشوای سلطان شد ۱۰۳۸ چون نواب علامی فهامی بر مسند پیشوای متمکن شدند ابتداء متوجه مهات حجاب گردید وچون شیخ محی‌الدین از جانب عالیحضرت شاه جهان آمده توقعات بیجا ازین دولتخانه داشت و در مقاصد ابرام مینمود نواب علامی مکاتیب نزد آصفخان و امرای ذیشان عالیحضرت شاهجهان فرستاده حکم پادشاهی صادر نمودند که مسند شیخ محی الدین تخلف از رضای خاطر اشرف قطب فلك جاه وجلال نموده در جمیع امور متابعت نماید وصلاح ورضای ایشان راعین صلاح و رضای پادشاهی داند بنا برین شیخ محی الدین ترك ادادت (۱) و دواعی نموده اکثر اوقات خود ومنسوبانش بدولتخانه نواب علامی تردد میکردند وحجاب سلاطین دیگر نیز بطریق (۲) متابعت و انقیاد پیمودند و بجهت این خدمات پسندیده که کمال خیر خواهی ومبلغهاصرفه پادشاهی بود رخصت سواره بدرون دولت خانه آمدن دادند ونواب مشارالیه ازدروازه دوازده امام علیهم السلام تا به ندی محل سوار پالکی شده آمدو رفت مینمودند و کمال قرب و منزلت بهمرسانیدند و بخدمات مستحسنه مکرم ومحترم گردیدند و طبقات انام هرصبح وشام بملازمت شریفش

(۱) ارادات (۲) طریق .

علامه شیخ محمد ابن خاتون

خیرات خان

آمده درجمیع مهام رجوع بآن قدوهٔ ارباب کرام مینمودند ومنصب رفیع دبیری که پیش ازاین بنواب علامی تعلق داشت اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال میخواستند بکسی رجوع فرمایند که مرضی الطبع ومحل اعتماد باشد جناب جامع الفنون و انکمالات مولانا اویس راکه بحسن خطوط سبعه موصوف بود بجهت این منصب عالی اختیار فرموده تشریف دبیری مرحمت فرمودند ومشارالیه منشی الممالك شده در اندك زمانی بر مدارج و معارج محرمیت و قرب صعود و عروج فرموده در جمیع امور دبیری بلکه درکل معاملات پادشاهی کمال تصرف نمود و سایر طبقات چاکران بملازمتش تردد مینمودند و قبل ازین مرقوم قلم سوانح رقم گردیده بود که منصورخان مکتوبی بطاب سیادت پناه میرسید محمد اسفراینی فرستاده بود درزمانی که شریف الملك بمنصب سرخیلی و نواب علامی بمرتبه اعلامی پیشوائی سرافراز شده بودند میر مشار الیه بدار السلطنة رسید چون نسبت بندگی قدیم درین دولت خانه گیتی نشانه داشت اعلیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال متوجه حال ایشان شده بر نسبت سابق برتبه مجلسی حضور و قرب پایهٔ اورنگ وافر النور معزز ومسرور گردانیده مبلغ پنچهزار هون خرج سالیانه ایشان مقرر نموده ولایت ابراهیم پور راکه دوازده قطعه دیه است تنخواه دادند واکثر اوقات مشمول عنایات ومنظور انظار خسرو سکندر اقتدار یوسف عذار میکردند (۱) وبطفیل میر مذکور دو پسر بزرگ و چند نفر از اقوام مشار الیه در سلك مجلسیان دولت محل منتظم شدند و هر یك را مشاهره لایق مقرر گردیده و دیه مرحمت نمودند .

(ذکر فرستادن خیرات خان سر نوبت رابرفاقت محمد قلی بیگ ولد قاسم بیگ پرن بخدمت فرمانروای ممالك ایران شاه عباس صفوی موسوی)

برمستمعان اخبار سلاطین عظیم الشان دوران و خوانندگان اوراق آثار خوانین نافذ فرمانی (۲) مستور نماند که از قدیم الایام میان خاندان شریفه جلیله اسمعیلیه صفویه موسویه ودودمان رفیعه قطب شاهیه قرا یوسفیه ادام الله ظلال سلطنتهما علی مفارق کافة البریه نسبت موالفت ورابطهٔ مصادقت بوده چه طلوع

(۱) میگردیدند (۲) نافذ الفرمان .

نیر اوج سلطنت علیین مکان شاه اسمعیل انار الله برهانه و لموع دری برج خلافت پادشاه جنت بارگاه ملک سلطان قلی قطب الملک نور الله مرقده از افق عشر اول مایهٔ عاشره هجریه نبویه علیه و علی آله افضل الصلوة والتحیه مصرع

آن یکی در ملک ایران این یکی در ملک هند

وقوع پذیرفته و از آن تاریخ الی یومنا هذا ما بین اولاد امجاد و احفاد این دو سلطنت نژاد که هریک از ایشان سلطان بادین وداد و خاقان عالم انقیاد بوده اند رسوم محبت و وداد و قواعد یگانگی و اتحاد مرعی بوده و حجاب عالیشان و ایلچیان رفیع مکان از ایران به هندوستان و از هند بایران در عهد و زمان طریق مودت ایشان می پیموده اند و در تشیع و ولای ذریهٔ حضرت سید المرسلین و رواج و رونق مذهب برحق ائمه اجله معصومین صلوات الله علیهم اجمعین که هادیان سبیل سداد و مرشدان مناهج ارشاد اند همیشه یگانگی و اتحاد داشته اند و یکرنگی این دو سلسلهٔ علیه رفیعه میان سلاطین عالم مشهور و در السنه و افواه کافه بنی آدم مذکور است و بنا بر این مقدمات در اوایل سلطنت اعلیحضرت خاقان علیین مکان جنت آشیان سلطان محمد قطب شاه نور الله مضجعه پادشاه کشورستان خسرو ممالک ایران شاه عباس صفوی موسوی ایالت پناه حسین بیگ قبچاچی را بجهت تهنیت و مبارکباد به پایهٔ سریر سلطنت مصیر فرستاده بودند و در سال هزار و بیست و چهار هجری نواب علامی فهامی شیخ محمد را تشریف حجابت پادشاه مملکت ایران مرحمت فرموده برفاقت حسین بیگ مذکور روانه عراق نموده بودند و نواب معلی القاب بخدمت پادشاه گیتی پناه مشرف شده چند سال در آن مملکت جنت مثال بوده مورد توجهات پادشاهی و مشمول عنایات نامتناهی گردیده و وقت مراجعت ایالت و حکومت دستگاه قاسم بیگ پرن سپهسالار ملک مازندران را همراه نواب مشار الیه فرستادند و حاجبین طی مسافت نموده از راه کیچ و مکران که بتصرف امرای پادشاه ایران در آن ایام در آمده بود بملک هندوستان آمدند و از آنجا بملک دکن روان شده بخدمت اعلیحضرت خاقان جنت مکان رسیدند و راقم این رموز بهجت اندوز در آن عهد این قطعه و تاریخ بهجت

ورود نواب علامی گفته بود.

قطعه

چو آمد شیخ الاسلامی زایران ضیا آمد زروی او بهر چشم
براهش بود چشم جمله مردم ورود اکنون براه او بسر چشم
خرد بهر ورودش گفت تاریخ چو جان آمد بجسم و نور درچشم

نواب علامی و قاسم بیگ بعواطف خسروی سرافراز گردیدند و مدت دوسال حاجب مذکور در دار السلطنه بود و بعد از آن بجوار رحمت یزدان شتافت و محرر این مقالات در آن حین قطعهٔ گفته این مصراع رامادهٔ تاریخ ساخته بود.

مصرع

رفت قاسم بیگ ایلچی از جهان (۱۰۳٤)

ومحمد قلی بیگ نام پسرش را که درآوان شباب وآن حسن بوداعلیحضرت پادشاه مغفرت دستگاه نوازش بسیار فرموده قائم مقام پدرش داشتند تا در زمان اعلیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال محمد قلی بیگ اراده رفتن بجانب مملکت ایران نمود و تحف وهدایا از اقمشه و امتعهٔ نفیسه نیز مستعد شده بود از میان ملازمان پایه سریر ومعتمدان بارگاه خلافت مصیر وزارت پناه خیرات خان سرنوبت را که بوفور مال و کثرت خیرات و خدمات شایسته از امثال و اقران امتیاز دارد بجهت رفاقت مشار الیه تشریف حجابت پادشاه جمشید شان خسرو ممالك ایران مرحمت نمودند و خان مذکور که سالها در آرزوی این مطلب عالی بود کامیاب و مسرور گردیده محمد قلی بیگ ولد قاسم بیگ را که بعد از رحلت پدر قایم مقام و نایب مناب پدر بود باتوابع و رفقاش ضیافت نمایان کرده تشریفات فاخر وتحف وهدایا بایشان داد مشارالیهما بکار سازی واستعداد سفر مشغول شدند در اوایل این سال حاجبین را تشریف رخصت مرحمت فرمودند وتحف وهدایا از اقسام متاع وانواع قمش و مرصع آلات مرغوب و جواهر الوان با مکتوب محبت اسلوب مصحوب مشار الیهما ارسال داشتند وایشان از دار السلطنة حیدر آباد روانه شده متوجه ساحل بحر عمان گردیدند چون به بندرسورت رسیدند خسرو چنگیزی نسبت تیموری حشمت شاه جهان

که در آن اوان بجای پدر برتخت سلطنت جلوس فرموده بود مشار الیهما را به آگره طلب نموده حاجبین از بندر سورت بجانب دار السلطنة آگره رفتند وبا پادشاه ذیجاه ملاقات نمودند مکتوبی که بجهت خاقان کشورستان سلطان ممالك اوان نوشته بود وپیغام زبانی که داشت بحاجبین سپرده و گفته به بندر سورت روانه فرمود وایشان مراجعت نموده از بندر مذکور بر مرکب عجیب الهیاة بی دست و پاکه پشت چوبی و شکم کرباسی بر سطح بحر چون کشتی هلال که در دریای اخضر فلك سیار است جولان مینماید

قطعه

بقوت شکم پر زباد آن مرکب بروی آب چو کوه عظیم گشته روان
بساعتی برود بیشتر ز صد فرسخ فدز سرعت او تیر در عقب زکمان
بوسعتست چو شهر وبرفعت است چو کوه بسرعت است چو برق وولی ندارد جان

سوار گردیده از ساحت دریای عمان عبور نمودند چون به بندر عباسی رسیدند وفرود آمدند خبر وحشت اثر نتقال ورحلت خاقان عالمگیر گیتی ستان شاه عباس بجوار رحمت ومغفرت یزدان وباعلا مدارج بهشت جاودان وبشارت فرح افزای غمزادی(۱) جلوس پادشاه نوجوان زینت دهندهٔ ممالك ایران فرازنده تخت جهانداری فروزنده اکلیل شهریاری نبیره خسرو مغفور جنت مکان شاه صفی بهادر خان استماع نمودند واین قضیهٔ هایله در تاریخ بیست ودوم ماه جمادی الاول سنه هزار سی وهفت هجری در خطهٔ فرح آباد واقع شده بود در سلخ شعبان سنه ثمان و ثلثین والف ۱۰۳۸ھ عریضهٔ خیرات خان مشتمل برمضمون مذکور بپایهٔ سریر سلطنت مصیر رسید وحسن بیگ ترك قاچار که درسلك سلحداران این دولتخانه عالیه منتظم بود برای آن واقعه این قطعه و تاریخ گفته

قطعه

شاه عرش آشیان خلد مکان آنکه شد منزلش بهشت برین
تا برخش مراد بود سوار نامرادی ندید روی زمین
در جهان داد عدل زآنسان داد کز سپهرش رسید صد تحسین
رایت فتح را بچتر (۱) زد شد میسر بارهمان وهمین
بهر تاریخ رحلتش ز خرد بادل پر ز داغ و جان حزین

(۱) غم زدای (۲) به جنت.

استعانت طلب نمودم گفت بصفی داد شاه تاج و نگین

و دیگری کلمهٔ ظل حق (۱۰۳۶) را تاریخ جلوس پادشاه نوجوان یافته و خیرات خان و محمد قلی بیگ ز بندر عباسی بجانب دار السلطنهٔ اصفهان روان شدند ودر آن شهر دلگشای مسرت افزا که شاعر در وصف وسعتش گفته بیت

اصفهان نیمهٔ جهان گفتم نیمهٔ وصف اصفهان گفتم

بشرف ملاقات و سعادت بساطبوس پادشاه جهان پناه مظهر لطف و قهر اله

مثنوی

که مهراز طاعت او منفعل بود بجا نها مهر اوما نند دل بود
شگفته چهرهٔ زیباش چون گل در آن گلشن نرویده است سنبل
بهیبت دیو وباهیأت فرشته زقهر ولطف یزدانی سرشته
خدیو و خسرو اقلیم ایران گرفته باج از ایران و توران
فراز تخت بنشسته چو جمشید چو بالای فلک تابنده خورشید
نموده پر تو رویش جهان را چنان روشن که خورشید آسمان را
گهی تیغش بترکستان زده برق بقسطنطین زده آتش پی حرق
زشمشیرش شده قیصر هراسان زتیرش روی گردان گشته قاآن
زرویش تافته نور خدائی زخور پرتو نمیدارد جدائی
ندارد چشم تاب دیدن او که چون خورشید تابان است آنرو

مشرف و مستسعد شده جبهه را از خاك پای آن خسرو زمین و زمان ودیده را از طلعت آن افتاب تابان مزین و منور ساخته دریافتهٔ مرزوح وشادمانی ایام شباب ولذت حیات و زندگی دوباره ادراك نمود وتحف وهدایای مرسوله را بر گذار نموده مکتوب مرغوب خاقان یوسف جمال سکندر اقبال راکه فقراتش مشتمل بر لطایف نکات محبت ووداد وکلماتش مشعر بر بخلوص اعتقاد ورموز یگانگی و تحاد بود گذرانیدهٔ شاهنشاه نوجوان را ازان تحف مرغوب ومکتوب صداقت اسلوب کمال خرمی وبهجت روی داد خلاع فاخره با اسپان لجام وزین زرین مرحمت نموده اکرام واحسان وافر نسبت بخیرات خان

فرمودند وقریهٔ که اقوام اویماق خیر اتخان درآن میباشند بطریق انعام باو بخشیدند وتوجهات خسرو ممالك ایران نسبت بخان مذکور بروجه اتم شمول یافت و مشار الیه صورت وقایع را مرقوم نموده چند سراسپ منتخب مع عریضه از دار السلطنهٔ صفاهان بپایهٔ سریر سلطنت مصیر ارسال داشت ـ

(ذکر قضایا متفرقه که درتمام این سال میمنت مآل بحیز ظهور پیوسته است)

از جمله سوانح این سنه آنست که مقرب سریر سلطنت ملك یوسف چون شب وروز نزدیك اورنگ خورشید رنگ خاقان یوسف جمال می بود وفرصت سرانجام مهام لشکر خاصه خیل که خاقان جنت مکان بحواله او نموده بودند نداشت وبامور ضروری ایشان نمی توانست پرداخت خاقان سکندر اقبال متوجه احوال لشکر نصرت اثر شده نصیر الملك دکنی سر نوبت را بجهت حواله داری خاصه خیل پسندیده تشریف این منصب عالی به نصیر الملك دادند وپسرش را نوازش فرموده منصب رفیع سر نوبتی را باو رجوع فرمودند و نصیر الملك بانجاح مرام خاصه خیل پرداخته درمقام اهتمام ایشان شد وهفتهٔ یك نوبت تایك کاوراه بسواری رفته لشکر را ورزش سواری که در معرکه کارزار مفید است می فرمود و ایضا درین سال ملك عنبر راکه قبل ازین از جمیع مناصب باز داشته در کنج بیکاری نشانیده بودند خاقان یوسف طلعت بحال اوشفقت و عنایت فرموده تشریف خاص مرحمت نمودند و باز از جمله ملکان رفیع مکان گردیده و دنیائی که قبل ازین باو منسوب بود و بملك یوسف حواله فرموده بودند باز بمشار الیه مرحمت شدوا و ولایت مقاصا راکه قریب یك لك هون حاصل داشت معمور وآبادان نموده لشکر جدید از غریب ودکنی وپتان وراجپوت نگاه داشت و سنجنی را رنگین و بسامان نمود و محل جامدار خانهٔ عامره راکه بملك ادراك سپرده بودند باز بملك مذکور رجوع فرمودند واویك الك هون ولایت تنخواه محل مذکور را بحیطهٔ ضبط در آورده متوجه پشے سامانی این محل شده اقمشه وامتعه و سایر مایحتاج را بجددا خریده محل جامدار خانه را بطریق اول معمور نمود ـ و ایضا میر ابو المعالی المخاطب بدیانت خان که از اعاظم عمال محال بود

وچند سال بحکومت محل مصطفی نگر که معظم قلاع ولایت محروسه تلنکانه ومحل بندر مچلی پتن و بنادر دیگر اشتغال داشت و در زمان میر جملگی منصور خان ولایت و سبع مرتضی نگر باو تفویض نموده بودند و بجهت سر کشی بعضی از رعایای آنجا امارت با حکومت جمع نموده بود و قریب پنجاه هزار هون ولایت بجهت لشکر تحویل اوشده بود و به کمال استقلال در آن محل حکومت مینمود درین وقت باطایفه سانپ نیر که رعایای سر کش سرحد مرتضی نگر اند برای تحصیل زررعیتی نزاع واقع شدوخان مذکور باوجود عساکر وحشر (۱) که در خدمتش بودند همه را در مرتضی نگر گذاشته با معدودی از غریبان فدوی وغلامان تفنگ چی بی خبر برسر ایشان رفت واراده داشت که روسای آنهارا قتیل و اسیر سازد و باین تدبیر بیخ وبن آن بوتهای خار راکه تمام آن صحراو ولایت‌را فرو گرفته اند وپهن گردیده اندبرکند وچون بمحل ومقام ایشان رسید وآنجماعت راهدف تیر ونشانه تفنگ ساخت آن جماعت دیانت خان را که همیشه با افواج لشکر و حشم وحشر دیده بودند اکنون با معدودی دیده فرصت غنیمت شمرده ایشان را درمیان گرفتند چون پیمانه حیات دیانت خان پر شده بود گلوله تفنگ جان شکاری برسینه اش خورده از اسپ در افتاد میر حبیب الله ما زند رانی سلحدار وغریبان دیگر چون خان را کشته دیدند بی تاب گشته بکمانداری ایستادند و انها نیز دران صحرا کشته گشتند بعد ازاین قضیه طایفه سانپ نیرسبقت برمردم مرتضی نگر نموده عریضهٔ به ملازمان بارگاه فلك اشتباه نوشته فرستادند که ما بندگان رسم رعیتی مرعی داشته تمرد نه نموده ایم وزر رعیتی داده ایم دیانت خان از روی ظلم رعایای پادشاهی را قتل عام می خواست بکند بحسب تقدیر کشته شد وما همان بنده و رعیت پادشاه عالم پناهیم چون این مضمون به مسامع جاه وجلال خسرو سکندر اقبال رسید بجهت تادیب و سیاست آن‌جماعت وحراست مملکت وزارت و شجاعت دستگاه خواجه افضل ترکه‌را تشریف حکومت آن مملکت مرحمت نموده بآن‌جانب روانه فرمودند جناب خواجه افضل باحشمت تمام متوجه مرتضی نگرگر دیده ودر راه هرجا

(۱) یعنی گروه و انبوه .

دزدو حرامی که بود گرفته بردار میکشید ودرآن حوالی چهار صد دزد طیار عیار را یکبار گرفت که اکثر روسای آنجماعت بودند در تمام راههای آن ولایت آن جماعت را بردارهای‌عبرت آویخت تاتنبیه سر کشان‌دیگر شد وساحت آن‌مملکت را ازخس و خاشاك آن طاغیان پاك ساخت و در سال غلا و قحط در آن ولایت باهتمام خلایق و حفظ وحراست مملکت واستعداد اذوقهٔ قلاعی که در آن ولایت است بروجه احسن پرداخته غایت سعی در انتظام مهام آنجا بظهور رسانید .

(ذکر قضایای سال پنجم جلوس همایون اعلی که مطابق هزار
و سی و نه هجریست و بنای قصر فلك رفعت و باغ جنت
صفت که برفراز فضای آن عمارت واقع شده)

در اول این سال خرمی مآل خاقان یوسف جمال سکندر اقبال را بخاطر دریا مقاطر رسید که‌قصر بلند پایه قریب بعمارات عالیه سابقا بنا فرمایند پس بنایان ماهر و هنر مندان نادر را امر فرمودند که طرح کشیده قصری رفیع بسازند الحق بنای عالم پهنا را بر سطح اغبر چون فلك اخضر برافراختند وطبقات آن را مانند طبقات افلاك بر بالای هم پرداختند هر طبقه مانند آسمانی وهر مرتبه مثابهٔ جهانی ایوانهای وسیع ومندبهای (۱) رفیع وشاه نشینها وغرفها در هر طبقه بتکلفات گونا گون و تصرفات موزون ساخته اند وطبقه چهارم آن قصریست بهشت‌آساومجلسیست فلك فرسا ایوان آن‌مانند فلك‌کیوان برافراخته اندوپیشگاهی مانند فلك اطلس از پیش آن ساخته اند هر ستونی چون خط محور ازفرش اغبر بزیر فلك اخضر کشیده و سقفش چون عرش اعظم تا ساحت لامکان رسیده ودر و محجران را ازتخته‌های صندل ملاقه (۲) وعاج تلنگانه ساخته اند واستادان صناع وهنرمندان صاحب تصرف و اختراع صنایع غریب وبدایع دلفریب در هر ایوان و نشیمن آن قصر فلك منظر نمودهٔ اند ومصوران مانی قلم ونقاشان اژرنگ رقم تصویر های دلفریب و طرحهای عجیب آن محل بازینت و زیب را چون نگار خانه چین آراسته اند مثنوی

(۱) یعنی مندرهاے (۲) یعنی ملاکه Malacca

قصر عالی بنای شاهنشاه هست بر کله زمین چو کلاه
تاج بر سر نهاده شخص زمین میکند فخر بر سپهر برین
چرخ طاق به پیش منظر او مهر و مه هر دو شمسهٔ در او
آسمان در فضای او گوی چرخ زن هر دمی بهر سوی
در و دیوار و سقف شاه نشین عاج سیمین و صندل زرین
هست دار السرور حضرت شاه که جهان را بعدل اوست پناه
در چنین قصر و در چنین ایوان که بود پاسبان او کیوان
شاه بادا بعشرت جاوید بر فراز سپهر چون خورشید
چتر او همچو مهر گسترده دشمن از حزم اوست پژمرده

و در برابر آن قصر سپهر منظر فضای دلکشای مساوی ارتفاع آن قصر از آهك و سنك ترتیب داده اند و بر سطح آن گلزاری مانند باغ ارم و گلستانی چون فردوس خرم غرس نموده اند اشجار میوه‌دار گستاخ شاخ در شاخ یکدیگر آمیخته و میوهای تروتازه از شاخسار آن آویخته رایحهٔ ریاحین و بوی گلهای باغ دماغ جانرا معطر و مشام ناظران معنبر ساخته گلهای خوشبوی و ریاحین رنگین ازنها نخانه غیبی بمدد طبیعت فصل بهار در کنار شاخسار ظهور نموده بکمال نظافت و نضارت می بالد و بلبل خوش الحان چون عاشقان حیران در هر گوشه و کنار بانالهای زار می نالد دیدها را دیدن آن گلزار ضیا و نور حاصل و دلها را از تفرج آن گلستان فرج و سرور و اصل عجب حالتی که میگویند بهشت جاودان برفراز آسمان است و از نظر خلایق پنهان است اکنون بربالای آسمان گل زار چنان چسانست (۱) که در دیده جهانیان عیان است این مگر از یمن اقبال شاهنشاه آخر الزمان است

قطعه

قصر سپهر منظر و گلزار چون بهشت از اختراع خسرو آخر زمان بود
گویند خلد بر فلك است از نظر نهان این خلد و این فلك بنگر چون عیان بود
سلطان مهر چهر بر اورنگ خسروی با مهر بر سپهر همی تو امان بود
بادا مدام سلطنت شاه برقرار تا افتاب و ماه برین آسمان بود

(۱) جنان است

راقم این مسودات چند تاریخ بجهت قصر و گل زار نزهت آثار یافته از آن جمله پنج تاریخ مرقوم نموده شد

بیت

الشرف آباد بادا (۱۰۳۹) خانه باعیش آباد (۱۰۳۹) بهشت بادشاهی (۱۰۳۹)
محل صندل شاه معانی وصوری (۱۰۳۹) قصر فلك سای شاه عبدالله (۱۰۳۹)

(ذکر سواری اعلیحضرت خاقان یوسف جمال
سکندر اقبال درفصل برشکال این سال خرمی مآل)

برمستمعان تواریخ سلاطین عالیمقدار مستور نماند که در فصل برشکال این سال اعلیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال بطریق سنوات سابق عزم سواری و اراده سیر باغات و متنزهات اطراف و انحاء دار السلطنة که بر قطعه ازان مثل گل زار رضوان و فردوس جنان است فرموده باحشمت و عظمت و کمال بهجت و مسرت متوجه باغات جانب قبلی دار السلطنة گشتند و بباغ و گلشنی که به بعضی از غلامان خاص خسروی منسوب است نزول اجلال فرموده قبهای خیمه فلك رفعت بقبهٔ فلك مهر وماه رسانیدند و تمام وزرا و امرا وارکان دولت و اعیان حضرت هریك در قطعهٔ اززمین که از وفور گل وریاحین چون خلد برین بود خیمه و سرا پردها برافراخته آن صحرا ودشت را چون شهر ساختند و خسرو یوسف طلعت باحور نژادان نازنین و ماه رویان زهره جبین بعیش وعشرت پرداختند و صبح و شام بلکه علی الدوام از لعل سیراب نوش لبان که مفرح دل ومادة الحیات جان عبارت ازآنست کام ستان می بودند ومدت یکماه که از لطافت هوا شام را از سحر تفاوتی نبود و از توالی قطرات امطار تمام روز راکیفیت صبح بود در گل زار وباغات بعیش و کامرانی پرداخته از انجا متوجه دیدنی قلعه گلکونڈه که کنگرهٔ حصارش ازغایت رفعت برفلك اطلس می ساید و هر برجش از نهایت وسعت چون فلك البروج مینماید شدند وبر فراز کوه درون قلعه عمارات عالی و منازل متعالی سلاطین مغفور مبرور نور الله مضاجعهم احداث فرموده اند از آن جمله قصر جهان نما که برقلهٔ رفیع منیعی بنا شده و تمام جهان از بالای آن نمایان است بسیر آن مقامات و بعیش

و عشرت در آن عمارات مشغول گردیدند و بعد ازان متوجه لنگر فیض اثر که محل مراقد منور سلاطین معدلت گستر سلسله علیه رفیعهٔ قطبشاهیه است گردیدند چه درایام سلطنت ابدپیوند بزیارت قبوراجدا درفیع مقدارخصوصاً بزیارت روضه مطهر منور خاقان علیین مکان و الد ماجد رحمهم الله تشریف حضور موفور السرور ارزانی نداشته بودند در این سال میمنت مآل بعد ازسیر وگشت آن سمت بزیارت مراقد منوره رفته ارواح مطهرات آن شهریاران بادین و داد را بفاتحه ومغفرت شادان وغریق رحمت یزدانی ساختند ودر روضه مطهر والد مکرم مبلغ کلی از نقود و اجناس شال و شیله بسیار گذاشتند تا متولیان وخدام و حفاظ و صلحا و اتقیا و سایر مستحقین آن مقام قسمت نموده بدعای ازدیاد عمر وحشمت سلطنت ابد پیوند وآمرزش روح مطهر معطر خاقان علیین مکان اشتغال نمایند و از انجا کامیاب وکامران بدار السلطنة مراجعت نمودند ـ

(از جمله سوانح این سال میمنت مآل آست)

که المیّـاپسر پداریڈی چودری (۱) درولایت کلبگور که درمیان چودریان ورؤسای ولایات و امثال و اقران خود بوفور مال و منال وکثرت ثروت و مکنت غایت امتیاز داشت وهمیشه دویست سیصد سوار و پیاده بسیارجرار رامشاهره داده نگاه میداشت بیهانهٔ انیکه حراست سرحد ولایت حضرت عادلشاه مینمایم وگاه گاهی درهوای فضای متابعت و انقیادش آثار غبار تخلف و تمرد بظهور میرسید و بعض اوقات دیدهٔ دلش بخاك ادبار تیره وتارمیگر دید و سوار و پیادهٔ مذکور را بجهت حفظ خود نگاه میداشت و هرسال تحف و پیشکش فرستاده خود بحضور وافر السرور نمی آمد وجبین عبودیت برخاك آستان رفیع الشان بارگاه گیتی پناه نمی سود ومتوسل به بهانها و عذرهای نامسموع میشد تادر جمادی الاول سنه مذکوره که اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال بسواری باغات محمد انگر وزیارت روضه مطهر پدر بزرگوار عالیقدر نورالله روضته تشریف

(۱) یعنی چودهری ـ

حضور ارزانی داشته آن مقامات دلکشا را رشك فردوس معلی ساخته بودند وممـلکت مداری شریف الملك که دررکاب ظفر انتساب درخدمت اشرف قرار داد که شجاعت و وزارت دستگاه یولچی بیگ را بقید و اخذ المیـای چودری نامزد نمایندپس امر معلی شرف نفاذیافت که اعظم الوزرا برسر آن عاصی طاغی تاخت ببردو مشار الیه از جمیع لشکر وحشم موفور خود دوازده نفر غریب نما ندار چابك سوار رفیق خود ساخته اول شب از قلعه محمد انگر بجانب قصبهٔ کلبگور روانه گردید و آن شب وروز وشب دیگر مسافت بعید را بسرعت تمام طی نموده وقت صبح که هنوز آن کافر شجاع زبردست سراز خواب غفلت برنداشة بود واز ورود اجل ناگهانی بی خبر که درخانه اش ریختند و دربانانش را بقتل درآورده بخوابگاه او درآمدند وآن کافردرآن شب تاسحر بعیش وعشرت مشغول بوده و سربخواب غفلت گذاشته بود که ازصدای پای جوانان سراسیمه بیدارشده دست بشمشیر برده بود که فی الفور اشجع الامرا باچند جوان اورا دستگیر کرده سر پرشرش رابی توقف از پیکر بدن جدا کرده همان دم بجانب قلعه گلکونده مراجعت نمودند غوغای عظیم درقصبه کلبگور افتاد و جمعی کثیر بجهت تحقیق حال بدنبال آمدند اماجناب وزارت پناه باجوانان براسپان ازبادسریع ترسوار شده روان گردیده دروقتی که اعلیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال ازدروازه قلعه گلکونده برآمده متوجه دار السلطنة حیدرآباد بودند سرآن کافر مغرور را برسرنیزه کرده ازنظر ملازمان رکاب نصرت انتساب گذرانیدند اعلیحضرت خاقان سکندرشان بجلدوی این خدمت جناب یولچی بیگ رانوازش فرموده اسپ تازی بایراق زرین و تشریف ملوکانه عنایت نمودند و اثاث البیت آن کافر راکه مبلغهای کلی میشد بمشارالیه مراجعت فرمودند و اموال واسباب و نفود و اجناس او درسرکار جمع شدو آن ولایت ازخس و خاشاك وجود آن کافر و اقوام و متعلقان اوپاك گردید ورعایای آن مملکت مرفه الحال شدند ـ

(ذکر سوانح اقبال سال میمنت مآل ششم جلوس همایون که مطابق
هزار و چهل هجریست و یوسف شاه المخاطب بوفاخان را برفاقت
شیخ محی الدین برهان پور بخدمت عالیحضرت شاه خرم فرستادن)

قبل ازین مرقوم قلم مشکین رقم گردیده بود که در شهور سنه سبع ثلاثین و الف هجری (۱۰۳۷) عالیحضرت شاه خرم شیخ محی الدین را بحجابت پایهٔ سریر خسرو سکندر نظیر فرستاده بودند متعاقب اورا ازدار السلطنة آگره بگرفتن خانجهان پتان صاحب صوبه برهانپور متوجه جانب برهانپور شدند وخان جهان مقر حکومت خود را گذاشته از بالای گهات سرحد دکن گذشته نزد حضرت نظامشاه آمده یك چندی بانظامشاه می بود عالیحضرت خرم پادشاه ببرهانپور رسیده آنجا اقامت فرمودند و شیخ محی الدین ازآن تاریخ در پایهٔ سریر خاقان سکندر نظیر بود وچون درین سال مسرت مال تحف وهدایا وانواع نفایس که بجهت عالیحضرت شاه جهان می‌خواستند ارسال نمایند موجود ومستعد شده بود وحضرت شاه جهان هرماه احدی از برهانپور بخدمت خاقان سکندر نظیر میفرستادند و در ضمن اظهار مطالب تاکید روانه نمودن شیخ محی الدین تکرار میکردند خاقان سکندر اقبال یوسف جمال یوسف شاه راکه از مجلسیان حضور وافر النور و بکبر سن و کاردانی موصوف و یکچندی بوزارت عین الملکی سرافراز بود بحجابت فرمان روای دهلی مقررفرموده به تشریف خاص و خطاب وفا خانی مکرم و محترم نمودند و تحف و هدایا و فیل و اسپ و طلای خالص و مرصع آلات مرغوب تحویل وفاخان گردانیدند ودرهفتم رجب سنه اربعین و الف (۱۰٤۰) شیخ محی الدین را تشریف رخصت مرحمت نموده وفاخان را برفاقت مشار الیه روانه کردند ودر حین رخصت شیخ محی الدین را چند راس اسپ و چند زنجیر فیل و سی هزار هون نقد و رای انچه سابقا باو عنایت شده بود مرحمت نمودند چون مشار الیه و وفا خان طی منازل نموده به بلده برهان پور رسیدند بوساطت بعضی مقربان وفا خان ملاقات با پادشاه ممالك هندوستان نموده تحف وهدایای مرسوله را گذراینده به تشریف خاص مشرف

شد و بجهت سبقت ارسال هدایا و پیشکش و اظهار اخلاص نسبت بسلاطین دکن پادشاه تیموری نژاد اظهار محبت بی نهایت بخاقان سکندر حشمت یوسف طلعت نمودند ووفا خان مورد شفقت وعنایات پادشاهی گردید وشیخ محی الدین بواسطه بدسلوکی که درین دولت خانه عالیه در مبدا حال نموده بود و ازجادهٔ ادب بقدر (۱) منحرف شده اعوجاجی درسلوك داشته مغضوب ومردود گردید و انچه درین دولت خانه عالیه بهمرسانیده بود به زواجر شدیده از و بازیافت نمودند و در آن اردوی گیهان پوی بغایت خوارو بی اعتبار شد و پسر و اقربای اورا نیز تادیب بلیغ نمودند و ازمرتبه عزت بادنی پایهٔ مذلت افتادند و و فاخان توجهات خسرو هندوستان را باحالات دیگر درعریضه درج نموده بیارگاه گیتی پناه ارسال داشت ـ

(ذکر آمدن باقرخان صاحب صوبه بنگاله بجانب ولایت
کسیمکوت ومحاربه نمودن سپه سالار وامرای آنمملکت
با او و بیان بعضی از قضا یاکه درین ضمن و قوع یافته)

چون فرمان روای ممالك هندوستان شاه جهان در برهانپور یك چندی اقامت نمودند ارادت خان را با جمعی از امرای عالیشان و با لشکر مغل به بالای کوتلی که بگهات مشهور ست فرستادند که خانجهان پتان راکه بنظا مشاه توسل جسته بود بگیرند و امرا بولایت نظامشاه در آمده متفرق گردیدند و صابربیگ نام از امرای مذکور که در خطاب نصیری خانی در آن حین سر افراز شده‌بود به کندهار (۲) که قلعه آن قریب بسرحد ممالك محروسه است بافوجی از لشکر مغل آمده اقامت نمود بنابرین خاقان یوسف جمال سکندراقبال آدم خان حبشی راکه دنیای اعظم عین الملك با و مفوض بود و الله قلی ترك سردار را بابعضی ازوزرا بجانب قلعهٔ رفیعهٔ کولاس که ولایتش سرحد ست فرستادند که تاحراست از طرف (۳) نمایند و سر داران منیوار که در سرحد های آنجانب جا گیر و مقاصا داشتند تشریفها وهت کرها و طوقهای مرصع مرحمت فرموده درمحا

(۱) بقدرے (۲) یعنی قندهار (۳) از آنطرف ـ

فظت طرق سرحد و حراست ولایت تاکید بلیغ نمودند درین وقت عریضه از جانب سید محمد ولد میر زنیل مصطفی خان که در ولایت کسیمکوت و کلنك سپهسالار بود بپایهٔ سریر خسرو سکندر اقبال رسید که با قرخان صاحب صوبه بنگاله بجانب ولایت کسیمکوت آمده بالشکرجرار و مردان معرکهٔ کار زار در مقام حرب وقتال وجنگ و جدال است واکثر ایام لشکراوبحوالی مملکت آمده بی اعتدالی مینمایند و لشکری که درین مملکت است احتیاج بمدد و کمك دارند تاباخصم قوی محاربه نموده بدفع ایشان پردازند خاقان سکندرشان بعد ازاطلاع بر مضمون عریضه سید عبد الله خان قرابت شجاع الملك میر زادهٔ مازندران را بسر داری و بخطاب خانی سر افراز ساخته تشریف خاص مرحمت فرمودند شاه علی ولد سبحان قلی راکه از جوانان نمایان و دراول عمر و شباب بود بمرتبه وزارت سر افرازساخته سردارفوجی ازلشکرظفر اثرنموده بودند ویاقوت خان حبشی که ازامرای عظام بود چند نفر ازنایکو اریان معتبر وحواله داران خاصه خیل راتشریفها عنایت نموده همراه سید عبد الله خان بولایت کسیمکوت روانه نمودند چون این افواج قاهره با امرابولایت مذکوررسیده با سید محمد مصطفی خان ملاقات نمودند باقرخان بعد ازآنکه تاخت به کالا پهارآورده بقدر(۱) خرابی نموده مراجعت کرده بعد امر او لشکر مذکور در کالا پهار رفته اقامت نمودند زیراکه آوازه بود که باقرخان باز با استعداد تمام بقصد محاربه خواهد آمد سید محمد مصطفی خان و جناب سید عبد الله خان با امرای مذکور و شیر خان احمد نگری ودهرمار او و آسیرراو و رایان دیگر با دیو اعظم کشنا دیو و منبالان دیگر درحفظ آن مملکت متفق شده سرراهها و طرق مرورلشکر مغل رامسدود و مضبوط می نمودند و درحراست و لایت سعی بلیغ داشتند درین اثنا سید محمد مصطفی خان بواسطه از دیاد بیماری که سابقاً داشت بر بستر ناتوانی افتاده بدار الملك عقبی شتافت سید عبد الله خان حقیقت حالات را بملازمان بارگاه فلك اشتباه عرض نموده استدعای سپهسالاری آن لشکر نمود چون آن ولایت بی وجود سردار ذی اعتبار انتظام نداشت خاقان سکندر اقبال تشریف و شمشیر

(۱) بقدرے -

سر لشکری آن عساکرظفر ماثررا بجهت سید عبدالله خان ارسال داشتند واورا از جمیع امرای آنجا ممتاز فرمودند و تاکید بلیغ در حفظ و حراست آن مملکت نمودند و سید مشار الیه را باکمال استقلال بعد از وصول فرمان معلی باتفاق امرا ووزرا و نایکواریان و منبالان آنجا در حفظ آن مملکت سعی موفور بظهور رسانید وبعد ازین شیر خان که ازجمله امرای معتبر آن ولایت بود ومدت بیست سال درآن مملکت اقامت داشت وبه تجمل وثروت واعتبار از وزرای آن ملك امتیاز بهمرسانیده بود سفر آخرت اختیار فرمود درین وقت باقر خان ازجانب ملك بنگاله باستعداد تمام متوجه ولایت کسیمکوت شدسید عبداللهخان بعد از مشورت قرار داد که شاه علی ولد سبحان قلی ویاقوت خان و سرداران دیگر ازمسلمانان ونایکواریان را باستقبال بفرستند ومتعاقب ایشان خود حرکت نماید پس ...... (۱) مذکور را بالشکر روانه نموده خود در کالا پهار توقف نمود ایشان بسرحد رفته در جاے که نهرهای آب وگل بسیار بود بباقرخان برخوردند وبے آنکه تاملی وتوقفی بکنند صف جدال را برروی خصم آراستند ولشکر باقر خان نیز بمحاربه تاختند وازطرفین معرکه رزم گرم گردید وبهادران ودلاوران داد مردی و مردانگی دادند و جمعی از هر دو لشکر زخمدار و کشته گردید درین اثنا اسپ شاه علی بهرب پرکلی میرسد ولشکر باقر خان ازاطراف اودرمی آیندو آن جوان شیر صولت بعد ازانکه چند کس رابضرب شمشیرازپای درآورده بود عساکرخصم هجوم نموده اورا شربت شهادت چشانیدندو یاقوت خانو امرای دیگر عنان مقاومت برتافته مراجعت نمودند وبقدر(۲) چشم زخمی بآن لشکر رسید سید عبد الله خان سرلشکر از استعداد و یساری لشکر باقر خان اطلاع یافته عریضهٔ بملازمان پایهٔ سریر سلطنت مصیر نوشته مقدمات گذشته و استیلای خصمرادرآن درج نموده استدعای امداد نمود تابه یمن اقبالپادشاهی دفع ورفع اعادی نماید .

(۱) پس شاه علی مذکور (۲) بقدرے -

(ذکر طلب نمودن خاقان سکندر شان خواجه افضل ترکه را از مرتضی نگر و نامزد نمودن بجانب باقر خان و رفتن خواجه باعظمت تمام بولایت کسیمکوت و برگشتن باقر خان وترك ولایت کسیمکوت نمودن)

چون مضمون عریضه سید عبدالله خان بمسامع جاه وجلال خسرو سکندر اقبال رسید اززمره امراء و وزرای عالیشان خواجه افضل ترکه را بمقابله باقرخان تعیین نمودند چون خواجه مذکور بحکومت ولایت مرتضی نگر اشتغال داشت مسرعان را بطلب خواجه افضل فرستادند که لشکر وحشم را گذاشته بسرعت برق بحضور آید چون این خبر بخواجه رسید - مصراع

همان ساعت همان لحظه همان دم

براسپ باد پا سوار شده هشتادفرسخ راه‌را در سه روز طی نموده آستان رفیع الشان خسرو سکندر اقبال را مسجد عبودیت ساخت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال بغایت مسرور وخوشحال شده‌در هفتم رجب‌سنه مذکوره تشریف و خلعت خاص با اسپ و زین و لجام سیمین مرحمت فرموده بجانب باقرخان نامزد نمودند و شجاع الملك ولد مغفرت پناه شجاع الملك را تشریف دنیای (۱) شیر خان مذکور و رفاقت خواجه دادند و شیر محمد خان و چند سردار دکنی و چند نفر ازحواله داران باهزار سوار خاصه خیل همراه خواجه افضل نمودند وفرمان جهان مطاع صادر شد که جمیع منیواران‌ولایت کسیمکوت مطیع ومنقاد خواجه بوده درهیچ امری تخلف ننمایند و مصحوب هوجی راؤ برهمن حواله دار دیده بانان تشریفهای شاهانه و اسپها وهت کرهای مرصع بجهت دیو اعظم کشنا دیو ومنیا لان وروسا وزمینداران آنجا ارسال داشتند وتاکید بلیغ فرمودند که‌راهها رامحافظت نموده با امرای‌عظیم الشان‌درجمیع امور موافقت نمایند ودر حفظ مملکت بکوشند و میان حسینی حواله دار دروازه عالیه شیر علی را بقلعه راجمندری فرستادند که برج وباروی آن قلعه را تعمیر نموده آلات وادوات ان قلعه رامستعد نموده باستعداد اذوقه ومایحتاج انجا مشغول باشد وخواجه افضل

(۱) یعنی مال و دولت و جاه و ثروت -

ترکه بحشمت‌هرچه تمام‌ترمتوجه قلعه راجمندری که اول‌ولایت کسیمکوت است گردیدوروز بروز شوکت وحشمت خواجه درمنازل می افزود و لشکر خواجه که درولایت وقلعه مرتضی‌نگربودند ازرود خانه کشنا (۱) باستعداد تمام گذشته درمصطفی نگر با ردوی خواجه ملحق شدند و خواجه بالشکر سپار (۳) باکمال عظمت و حشمت بملك راجمندری رسید اما باقرخان داخل محلات اسکه شده بود و تهیهٔ پیش آمدن مینمود و عالیحضرت شاه جهان چون باخاقان سکندرشان همیشه طریق محبت مرعی میداشتند و درمقام تدارك و تلافی حقوق خدمات سابق می بودند آمدن باقرخان بسرحد کسیمکوت مسموعش شده مکرراً فرامین بنام باقرخان ارسال داشت که ترك جرأت نموده ولایات مقبوضه را بوکلاء قطب آسمان جاه و جلال مرکز دایرهٔ مروت و افضال سپرده قدوم ندامت‌لزوم را از قلعه منصور کر(۳) پس گذاشته به بنگاله مراجعت نماید و فرمان با احدی نیز بدار السلطنه حیدرا باد فرستاد که از ینجا پیش باقرخان برود و باقرخان امدن خواجه افضل ترکه را بالشکر گران و رسیدن احدی بافرمان حضرت شاه جهان شنیده حاجی بپایهٔ سریر سکندر نظیر فرستاده درمقام اعتذار شد و دیگر جرات پیش امدن نه‌نمود و پیشواء الزمانی علامی فهامی احدیٔ عالیحضرت شاه جهان را پیش باقرخان فرستادند و صادق بیگ ترك راکه از زمرهٔ بندگان این دولتخانه عالیه بود بآنجانب (۴) روانه نمودند که ترك دواعی فاسده نموده برگردد چون‌عالیحضرت شاهجهان ازبرهانپوروولشکرش ازولایت‌دکن‌مراجعت نمودند باقرخان از سرحد کسیمکوت بجانب بنگاله روان گردید وسید عبد الله خان و امراکه در آن ممالك بودند در اصلاح حال رعایا ومعموری مملکت کوشیدند و خواجه افضل بعد ازین مراتب که وقوع یافت از راه‌آن ولایت که میرفت عریضهٔ به پایهٔ ملازمانه سریر اشرف نوشته مترصد امر معلی بود و از جانب اشرف اعلی فرمان معلی نافذ شد که درقلعه راجمندری چند روزی اقامت نماید وبعد ازان متوجه دار السلطنة حیدراباد گردد -

(۱) یعنی کرشنا (۲) بسیار (۳) منصور گده (۴) یعنی بجانب باقرخان -

(ذکر غلاوقحطی که درسنه اربعین و الف هجری واقع شد
و ازشدت جوع خلق نا معدود تلف گردیدن و خلایق
شهر بصحرا بجهت نماز استسقا رفتن)

از جمله غرایب آثار روزگار وتاثیر گردش فلك دوار و نتایج کواکب سبعه سیار آنکه درین سنه مذکور قحط عظیمی که دیدهٔ اهل آن دو روز زمان اینچنین حادثه ندیده بود واقع شد وقضیهٔ که در عهد سلطنت حضرت یوسف علی نبینا و علیهٔ السلام در مملکت (۱) وقوع پذیرفته بود درین عصر خاقان یوسف جمال سکندر اقبال مشهود عالمیان گردید و تفصیل این اجمال آنست که در اول فصل برسات به جهت نباریدن باران اجناس ماکوله قیمت بهمرسانید وچون‌دوسه سال پیهم باران کم باریده بود درین سال که مطلق نبارید گرانی شد ودر اول برشکال در بعضی از مواضع تخم برزمین ریختند ومترصد باران بودند چون نبارید هیچ نروئید ودرا کثر ولایات‌زمینها نامزروع ماند وپانزده من برنج که به یک هون بود بهفت من شد ورفته رفته بچهار من‌وسه من شد چون نصف فصل برسات گذشته و نبارید خاقان سکندر اقبال یوسف جمال امر فرمودند که محبان حیدر کرار و معتقدان ائمه اطهار علیهم الصلوات الله بعدد اقطار الامطار سه روز روزه گرفته روز جمعه بنماز استسقا بروند پس علما و فضلا و صلحا و اتقیاء دار السلطنته حیدراباد بنابر فرمان خاقان بادین و داد سه روز روزه گرفته صبح روز جمعه درخدمت نواب علامی فهامی پیشواء الزمانی همه پای برهنه نبوعی که در آداب نماز استسقا مذکور است روان شدند وایتام واطفال مسلمین و فقرا و مساکین گروه گروه همه بدرگاه واهب الارزاق فریاد اللهم ارحم کنان بصحرا رفتند وسپهسالار جمیع لشکرخاصه خیل و امرا و وزرا باعساکر و حشم خود و کوتوال باجمیع تاجران وسوداگران شهر و مردم غیر چاکر وهم چنین بزرگ صاحب منصب باتوابع خودها پای برهنه و ذکر کنان طی مسافت نموده بصحرا رفتند و در راه بدرگاه حضرت رب الارباب وخالق خاك وآب و روزی دهندهٔ ذی حیات و پرورنده مخلوقات استغاثه و استسقا

(۱) مملکت مصر و قوع -

نموده و ازرود خانه کنار شهر گذشته در میدانی که برابر ندی محل واقع است جمع گردیدند وچون جمیع جاندار روزی خوار حضرت پروردگارند به براهمه و گوشه نشنیان وزهاد کفار بلکه بجموع ایشان را نیز امرجهان مطاع واقع شد که‌برسوم و قانونی که دارند بصحرا رفته ازخالق جسم وجان و رازق اهل کفر و ایمان مستدعی باران شوند و ایشان نیز باجمعیت عظیمی در یك ضلع از صحرا و کنار رود خانه بقانون خود رفتند وکل خلایق درآن پهن دشت جابجا فرقه فوقه جمع آمدند پنداری که‌صحرای عرصات وازدحام وکثرت روزمحشر نمودار شد واز کافهٔ مسلمین و مومنین صفوف مطلوله ترتیب یافت و جناب عمدة الفضلا قاضی احسن مشهور به قاضی مکه معظمه وخطیب و پیشنماز پیش صفوف ایستاده بکمال خضوع وخشوع بنماز استسقا مشغول گردیدند وادعیه که از ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین منقولست بآواز حزین و دل اندوهگین خواندند و استسقا از حضرت رب العالمین نمودند و بعد از فراغ از آداب نماز وخواندن ادعیه منقوله ماثوره مجلسی مشحون از علما و فضلا وصلحاء واتقیا و اکابر دین حضرت سید المرسلین و عظمای وزرا و امرای دولت ابد قرین انعقاد یافت و نواب علامی فهامی پیشواء الزمانی ادام الله عمره و دولته بر صدر مجلس قرار گرفته کیسهای زر سرخ و سفید که خاقان سکندر اقبال بجهت فقرا ارسال‌داشته بودند بمیان آورده بجمیع مستحقین و سایرصلحا واتقیا وفقرا علی‌قدر مراتبهم قسمت نمودندوپول که بر فیل وشتر بار کرده نزد سرکار اشرف آورده بودند بتمام درویشان ومحتاجان حواله دارلنگر فیض اثر را تعین نمودند که تقسیم نماید ووقت عصرنواب علامی فهامی باجمیع خلایق فاتحه ازدیاد عمرو افزونی حشمت خاقان یوسف جمال خوانده به شهر مراجعت نمردند ودرآن روز به یمن اعتقاد خاقان سکندر سدا دو برکت دعای صلحا و فضلای صاحب‌ارشاد بقدر (۱) بارانی بارید وزمین نمناك شد اما دیگر ازسحاب سراب آسامقد ار اشك چشمی آب برروی زمین نرسید و در عین فصل برشکال حوضهای بزرگ‌مثل حوض پانگل و حوض ابراهیم پتن و حوض دار السلطنة

(۱) بقدرے -

و حوض حسین ساغر وچاههای عمیق که درقرون ماضیه کسی کم آب ندیده بود خشك گردید واگر بطون اودیه راصد گز میکندند آب نمودار نمی شد فریاد العطش از ساکنان زمین برخاست در باغات اشجار نو وکهن خشك شد صحرا و دشت ازعدم آب و گیاه حیوانات ودر تلف شدند ودر ولایت و دیها خانها انبار اموات شد ودرمحلات و اشواق شهر چندان مرده افتاده بود که فرصت برداشتن نمیشد خلایق در آرزوی نان جان میدادند خاقان یوسف جمال امر فرمودند که در هرجا اجناس غلات ذخیره باشد همه را بشهر آورده بفروشند ونگاه ندارند از ینجهت درد ار السلطنه بقدر (۱) ازاجناس ماکوله یافت میشد و درآخر این سال برنج دوازده سیر به یکهون و روغن چهار سیر به یك هون و نخود و گندم بقیمت برنج میفروختند اما در ولایت دیگر اجناس مطلق بهم نمیر سید و مشت برنج به مشت زر نمیدادند و خاقان سکندر اقبال باوجود چند لنگر که صبح وشام بفقرا آش می دادند امر فرمودند کهدر هر محله لنگرے ساخته طعام و آش بهر که خواهد بدهند ودر بیرون در و از های شهر لنگرهای بزرگ مقرر فرمودند که فقرای بیرون شهر محتاج به لنگرهای شهر نباشند و امرای عالیشان و وزرای رفیع مکان را امر فرمودند که بردر های خانه هاے خود آش بفقرا میداده باشند و دیگهاے بزرگ آش را درمحلات و بازارها میگر دایند ند که هرکرا قدرت حرکت نمانده باشد درگلویش می ریخته باشند و درهر محله چاهها راچندان به کنند که اگر بآن طرف زمین باید رفت رفته آب برآرند و بنوعی در ابقای حیات خلایق اهتمام فرمودند که مافوق آن متصور نبود و درقر نهای سابق که قحط شد هیچ پادشاه عالم پناهی خلایق را چنین نه پرورده و هیچ سلطان عظیم الشانی اهتمام خلق الله را باین مرتبه ننموده و این قحط دراکثر ممالك هندوستان شده بواسطه آنکه درولایات هند باران نه بارید واز برهانپور خبر آوردند که در آن مملکت آب و گیاه مطلق بهم نمیرسد و کل ذی حیات تلف گردیدند و در ولایت گجرات واحمد آباد گوشت آدم را آدم میخورد و باوجود این حادثه عظیمی عالیحضرت شاه جهان زر بیحد و نهایت

(۱) بقدرے -

کهخزانها ازان مملو بود درایام قحط خرج نموده ازبرهانپور نقل مکان نفرموده رحل اقامت انداختند تا اکثر لشکر و خزانه تلف گردید و در دار السلطنة حیدرآباد از کوتوالخانه انچه در دفتر ثبت نموده اند قریب یك لك آدم از اموات را کفن داده بودندو رای انچه از مسلمان و کفار بی کفن بزیر خاك رفتند -

قطعه

بودچون طوفان نوح این قحط سال — کاسمان را انجم آمد در وبال
جملهٔ جاندار از ملك وجود — در عدم کردند از جوع انتقال
آتشی افروخت این باد سموم — کز قفس شد گلشن گیتی زکال
آب رادرخواب اگر دیدی کسی — خویشتن راچون خضر کردی خیال
برزبان نان گر کسی را آمدی — برسر او خلق را بودی قتال
شد نفسها شعله سان از تف جوع — سوخت اجزای بدن زین اشتعال
کرگس و سگ برهوا و بر زمین — کام خود را یافتنداز قحط سال

و کلمه مرگ خلق امده و غم ومرض تاریخ این حادثه عظمی است -

۱۰۴۰   ۱۰۴۰-۲۳۰

(ذکرطلوع کوکب قمر مثال ازمطلع اسمان خاقان یوسف جمال سکندراقبال)

چون ایزد متعال و خالق ذوالجلال ذات بی همال اعلیحضرت خاقان یوسف جمال را از کل موجودات برگزیده است ازمبداء کرامت مرتبه سلطنت که قرین رتبهٔ بنوت ورسالت است -

نظم

گفته آنهاست که آزاده اند — کین دوزیك اصل و نسب زاده اند
نزد خرد شاهی و پیغمبری — چون دونگین اندویك انگشتری

ابواب خزاین غیبی و درهای کنوزلاریبی بمفاتیح سعادات ابدی ومقالید میامن سرمدی مکشوف و مفتوح ساخته نفایس جواهر آمال و امانی و لطایف مآرب و مطالب کامرانی برساحت ظهور وبساط نمود گذاشته درنظر بصیرتش جلوه میدهند وازمؤیدات این مقال لالی مثال آنست کهدرپهر آخر روزچهارشنبه ششم شهر رمضان المبارك سنه مذکوره یکی از سراپرده نشینان تتق عصمت

و بزم آرایان انجمن عشرت که از خاقان یوسف طلعت سکندر فطنت حمل داشت وضع نمود و گوهر شبچراغی از مخزن غیب در شبستان وجود پرتو افگن شدو کوکبی قمرمانند از برج سلطنت تابان گردید و بلقیس الزمان و خدیجه الدوران(۱) اعنی زیب دهنده بارگاه عصمت وصلاح صدر نشین محافل قدسی شمایل عفت و فلاح حیات بخش خاصان حرم مکرم محترم والده اعز سلطان سکندر شیم بجهت این فرزند دلبند اولین که نصرت رب العالمین بخاقان زمان و زمین کرامت و عنایت فرمود و بارگاه حرم محترم بساط عیش و عشرت انبساط فرموده بجمیع مخدرات طاهرات که بمنزله شگوفه و ریاحین گلزار سلطنت اندو بقرابتی و قرب منزلت معزز و مکرم تشریفهای خاص عنایت فرمودند و جناب آصف مرتبت شریف الملك سرخیل شاهی درین روز عشرت اندوز صد گردون شکر در محلات واسواق دار السلطنه بتمام خلایق تقسیم نمود و زبدة الفضلای الزمان قاضی احسن و ملا محمد تقی منجم که برای تحقیق وقت و ساعت آن مولود مسعود خجسته و رود وملاحظه اطوار و آثار اختران مرصود و گردش فلك کبود مامور بودند تشریفات فاخر و انعامات متکاثر مرحمت فرمودند و جامع این نسخه مبارکه درهمان روز بهجت اندوز برای تولد آن دُر درج عصمت ودری برج عفت بالبدیهه این مادهٔ تاریخ را یافته - مصراع نمایان شد مهی از برج تاریخ -

(ذکر وفات مملکت مداری شریف الملك سرخیل شاهی و خاقان سکندر شان منصب سرخیلی را بمیرزا حمزه استرآبادی تفویض فرمودن و اوچند ماهی باین امر جلیل سر افرازبودن)

چون ملا محمد تقی تفرشی بمنصب رفیع القدر سرخیلی مکرم شده بخطاب مستطاب شریف الملکی محترم گردیده باعلی مدارج و معارج قرب حضور و افرالنور صعود وعروج نمود به کمال استقلال برتق وفتق مهمات دیوانی وضبط و ربط امور مملکت و معاملات سلطانی اشتغال مینمود و رتبهٔ سرداری چون بامنصب سرخیلی جمع داشت آخرهای روز بمیدان دلگشای کنار رود خانه که

(۱) خدیجهٔ دوران -

دربرا برندی محل واقع است بکما نداری وچوگان بازی میرفت و باجوانان چابك سوار چوگان باز سواری میکرد نوبتی دراثنای اسپ دواینده و گوی بامنصب سرخیل جمع داشت اخرهای روز بمیدان دلکشای کنار رود خانه که دربرا برندی محل واقع است بکمانداری وچوگان بازی میرفت وبا جوانان چابك سوار چون گان بازسواری میکرد نوبتی دراثنای اسپ دوانیدن وگوی زدن ازفرس تیزتك ردشده اعضایش بقدرے کوفت ناك گردید و بعد از یکچندی که اندك تخفیفی درشدت الم حاصل شده بود درسلخ شعبان دراعلی باغ جشن کلوخ اندازان رمضان میکرد از افراط اکل و بدهضمی بهیضه و اسهال منجر شد ودرتمام ماه رمضان باوجود کوفت مذکور صبح وشام بدولتخانه گیتی نشانه آمده بخدمت قیام مینمود کوفتش روی در اشتداد داشت و روز عید رمضان که خاقان سکندر شان بر اورنگ سلطنت قرار گرفته مجلس سلطنت و بساط عالم انبساط خلافت آراسته بار عام جنود ظفر ورود داده بودند تاوقت عصر برسرپای ایستاده بچاکری و عرض حاجات لشکر و خدمات دیگر مشغول بود و بعد از عید کوفتش شدت تمام پیدا کرده دیگر بدیوان اعلی نتوانست که برود و حکیم اسمعیل گیلانی و اطبائے هند معالجه مینمودند اما فایدهٔ نمیکرد و شدت المش روز بروز می افزود خاقان یوسف جمال سکندر اقبال حسن علیخان غلام حضور و افرالنور را بجهت پرسش احوال اوفرستادند و طبیبان سرکار اشرف را نیز بمعالجه امر فرمودند چون پیمانه حیات مولوی پرشده بود رفع تقدیر بهیچ علاج و تدبیرنگر دید ودرصبح نوزدهم شهرشوال سنه مذکوره ناکام ازین مقام حسرت فرجام بعالم عقبی روان شد ولفظ مرض و ختم ۱۰۴۰ ۱۰۴۰ موافق عدد این سال است مدت حکومتش دوسال و هشت ماه بود اعلیحضرت خاقان سکندر شان را تاسف از رفتن آن خدمتگار نیکوکار بهمرسید زیرا که تاشرف خدمت حضور و افر النور دریافته بود بنوعی درد فایق خدمتگاری و آداب عبودیت و شیوهٔ خیر خواهی میکوشید که مزیدی برآن متصور بنود و مراتب قرب ومنزلتش یوما فیوماً می افزود و توجهات خسروی

بوجه اتم شامل حالش گردیده وکمال محرمیت بهم رسانیده بود وبعد ازین قضیهٔ انواع توجه بباز ماندهای اونموده تفقدات بحال زوجهٔ او فرمودند و قرابتان وهمشهریانش را نوازشات فرموده همه را باسامان کلی رخصت رفتن عراق مرحمت کردند و نواب علامی فهامی پیشواء الزمانی بعد از شریف الملك صلاح چنان دیدند که ناخاقان سکندر شان شخص قابلی را بجهت این منصب عالی تعیین فرمایند - میر قاسم ناظر الممالك ومیر معز الدین محمد مشرف و نارائن راؤ مجمو عدار و عمال دیگر تمشیت امور دیوانی و سرانجام معاملات پادشاهی مینموده باشندپس عمال مذکور بامورکار خانها و راتب کهوتی و مطبخ و فیلخانه و طویله وامی رسیدند و درین سال چون اجناس غله قیمت پیدا کرده بود و از ولایت غلات بجهت خرج کارخانجات کمتر می آمد وهر روز قریب دوهزارهون جنس برای سرکار بایست خریدکار برعمال تنگ شد و ازهر محل فریاد برخاست و از ولایت بواسطهٔ نشدن زراعت زر کمتر بخزانه عامره می آمد و قواعد دخل وخرج دیوانی بهم خورده مهمات معطل ماند ومدت سه ماه باین‌طریق میگذشت پس اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال میرزاحمزه استرآبادی راکه به صفات راستی و امانت ودیانت موصوف بود ودنیای که شصت هزارهون ست داشت بحواله اوبود بجهت منصب جلیل القدر سرخیلی پسندیده دربیست و چهارم ذی الحجه سنه مذکوره بتشریف این منصب عالی سر افراز فرمودند و میرزای مشار الیه بمرتبه اعلای حکومت صعود نموده شروع درعمل نموده براستی و دیانت انجاح مرام وتمشیت مهام می پرداخت چون مهارتی درفن استیفا وقلمرانی و بصارتے درعملداری وکار دانی نداشت از مکر و حیل بهانه دربعض امور متوقف میشد بنابرین تعطیل درکارها بهم میرسید وازین جهت فریاد از اهل کار خانها ومحلات برخاست وقرب وعزتی که لازم این منصب رفیع است جناب میرزا را بهم نرسید و اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال بالضروره نظر بحال لشکر و رعیت واصناف چاکران کرده درفکر آن شدند که منصب رفیع سرخیلی رابمرد کاردانی که از عهده آن کما ینبغی تو اندبر آید تفویض فرمایند تا مهمات پادشاهی و امور

جمهور رعیت و سپاهی بی فریاد تمشیت یابدواکثر اوقات بنفس اقدس متوجه حل وعقد مهمات سلطنت سامان کلیات امور سپاه و رعیت میشدند بهٔ رای صوابنمای مهر انجلا در اندفاغ ظلمات شبهات وتیرگی توقفات و تعطیلات مهمات یدبیضا مینمودند و طبقات انام از اهتمام سلطان سکندر احتشام کمال رفاهیت می یافتند واز مراحم و عواطف شاهنشاه گیتی پناه کامیاب و بهره مند میگردیدند -

(ذکر سوانح اقبال سال میمنت مآل هفتم جلوس همایون که مطابق هزارو
چهل ویك هجریست و بیان مجملی از احوال نظامشاه کهبقدرے
نسبتی بآمدن مرهری برهمن سپه سالار عادلشاه بسرحد
قلعه کولاس داردوشرح بعض قضایای منسوب بآن)

برضمایر فطنت ماثرارباب فهم وادراك که دانایان آثار کواکب وگردش افلاك اند مستور نماند که درتاریخ هزار وسی وسه هجری ملك عنبر نظامشاهی که بدار الملك عقبی روان شد نظامشاه مطلق العنان گردیده زمام مهام سلطنت بقبضه اختیار و اقتدار خود درآورده بمعدلت و نصفت و حفظ مملکت بلند آوازه شد وصیت شجاعتش باطراف ممالك انتشار یافت و فتح خان پسرملك عنبر حبشی جهت دواعی فاسده و بیم و هراسی که داشت در خدمت نظام شاه بدلگرانی و منافقت میگذرانید تا آنکه روی اطاعت بسوی کفران نعمت تافته بولایت مغل رفته ملتجی بفرمان روای ممالك هندوستان گردید و لشکر گرانی باچند سردار و امرای مغل برداشته برسر نظامشاه آمده درحوالی قلعه دولت آباد برابر نظامشاه صفوف لشکر بجهت قتال برآرست و شامت کفران وعدوان شامل حال آن جاهل نادان گردیده در معرکه محاربه و مقاتله زخم منکر از دست نظامشاه خورده دستگیر شد و شکست بر لشکر مغل افتاده بعضی از اعیان ایشان به ذل اسیری و خواری گرفتاری منکوب شدند و نظامشاه فتح خان و مفسدان دیگر را به قیود سلاسل و اغلال مقید نموده محبوس ساخت و امرای اسیر مغل را تشریف و خرجی داده بدرگاه پادشاهی فرستاد و بعد

ازین فتح قدرت وعظمت نظامشاه از دیاد پذیرفته کمال استقلال بهمرسانید تادر سال هزار وسی وشش هجری که عالیحضرت شاه جهان بعد از والد ماجد خود بر سریر سلطنت و فرمان روای متمکن شدند بگرفتن خان جهان پتان که از اعاظم امرای پنجهزاری بود وبشجاعت وکثرت اقوام واقرباو جمعیت ازسایر اعیان آنجا کمال امتیاز داشت و درزمان نور الدین جهانگیر پادشاه صاحب صوبهٔ ولایت خاندیس و برهانپور بود واز و آثار نفاق بظهور رسیده متوجه شدند و خان جهان ازپادشاه رو گردان گردیده ازبالای گهات گذشته بانظامشاه ملاقات نمود وچند روزی اقامت کرد تا ملاحظه نماید که از نهانخانهٔ عیب چه به حیز ظهور میرسد و نظام شاه باخانجهان کمال گرمی و مردمی نموده در رعایت خاطر او میکوشید ودرین وقت فتح خان را ازحبس برآورده غایت شفقت ومرحمت بحال او نموده از مقربان ومحرمان خود گردانید و عالیحضرت شاه جهان چون در برهانپور نزول اجلال فرمودند ارادت خان و نصیری خان و بعضی از امرای عظیم الشان رابالشکرفراوان برسر گهات و ولایت نظام شاه بگرفتن خانجهان فرستادند امرای مذکور بولایت نظام شاهٔ در آمده طلب خان جهان از مشار الیه نمودند نظام شاه جواب داد که خانجهان را من نه طلبیده ام اوخود آمده اگرخواهدخودش بخدمت پادشاه خواهد رفت والا انچه اقتضای مشیت حضرت ایزدی باشد چنان خواهد شد چون از آمدن لشکر مغل عرصه بر نظام شاه بقدری تنگ شده وغلا و قحط باعث از دیاد تضیئق گردیده بود خان جهان باتفاق لشکر نظام شاهی چند نوبت با امرای مغل محاربه نموده دیگر قوت مقاومت در خود و مصلحت بودن در آن مملکت ندیده با اقوام واقرباکه قریب هزار نفر بودند از ملك دکن برخصت نظام شاه بجانب آگره روان شد که شاید خود را بافغانان بنگاله برساند و در راه هر جا افغان و پتانے که بود بخان جهان ملحق میشد چون عالیحضرت شاه جهان شنید که خانجهان از ملك دکن بیرون رفته عبد الله خان زخمی ومظفر خان وچند سر امرای دیگر را بتعاقب خان جهان فرستاده و ایشان در راه آگره بخان جهان برخور دند و او از کمال تهور

پای مقاومت در میدان محاربه استوار ساخته ازصبح تا وقت ظهر جنگ مردانه کرده لشکر مغل را برهم زده بود چون اقبال پادشاهی بلند بود در اثنای جنگ تیری یا تفنگی برو خورده از اسپ در افتاده اقربای او چون روی بجای دیگر نداشتند همه در معرکه کشته گشتند عبد الله خان سرخانجهان وسر اعیان اقوام اورا بریده به برهانپور آمده درزیر سم عالیحضرت شاه جهان انداخت وبعد ازین فتح حضرت شاه جهان در مقام تسخیر ولایت نظامشاه شد و جمعی از امرا که درآن ولایت متفرق شده بودند هر کدام قلعه و جاهے را گرفته نشسته بودند و نظام شاه بی امداد و معاونت سلاطین دکن دل برکرم و عنایت الهی بسته در دولت آباد نشسته بود از غایت کلفت وملالت تغیری در مزاج وخبطی در دماغ اوپیدا شد و بفتح خان که غلام زاده قدیمی بود اعتماد نموده عنان حل وعقد معاملات سلطنت بقبضه اختیار او سپردا وخود کینهٔ دیرینه در خزینهٔ سینه داشت وهمیشه مترصد فرصت می بود تا نظام شاه را معدوم ساخته برنسبت ملك عنبر پدرش صاحب اختیار سلسلهٔ نظام شاهی گردد و از آن روزی که از حبس نجات یافتهٔ بود در فکر ظهور این امر می بود وتدبیر اوموافق تقدیر آمده در شبی که نظامشاه بربستر غفلت باصد کلفت غنوده بود بابعضی ازاهل شقاوت وعناد نظام شاه را گرفته مقید ومحبوس ساخت وپسر صغیر السن او را بپادشاهی برداشت

نظم

مده فرصت بدست دشمن خویش ... که انچه تونکردی او کند پیش
تو در خوابی و دشمن سخت بیدار ... زمرده تا بزنده فرق بسیار

وقریب پنجاه نفر از مقربان و ارکان دولت نظام شاه را بقتل آورد وبعد ازچند روز از کوری دیدهٔ باطن وزشتی طینت قصد صاحب وولی نعمت کرده نظام شاه را بملك عدم فرستاد و این امر قبیح شنیع را که باعث لعنت خدا وبیزاری کل خلایق بود خوشامد عالیحضرت شاه جهان دانسته متابعت ومبایعت ایشان نمود و بحسب ظاهر مورد نوازش گردید و در ملك خرد امر نمود که خطبهٔ عالیحضرت شاه جهان را در مساجد بخوانند وآخر سزای این حرام خوری

شامل حال او شد چنانچه عنقریب مذکور خواهد گردید و سرداران و لشکر مرهته نظامشاهی چون بے صاحب شدند و متابعت فتح خان حرامخور نمی نمودند واکثر جاگیر ومقاصای ایشان را لشکر مغل متصرف شده بودند بناچار ترك اوطان قدیمی نموده بعضی باامرای مغل پیوستند و بعضی بخدمت حضرت عادل شاه رفتند وجمعی اراده نمودند که التجا بآستان سلطنت نشان خاقان سکندر شان بیاورند ودرین وقت ارادت خان که سر لشکر افواج پادشاهی بود وبواسطهٔ گرفتن خانجهان بالای گهات آمده بود قلعهٔ دهاوور را که ازقلاع مشهور ولایت نظامشاه بود بتصرف در آورده بمحاصره قلعه پرینده که این نیز حصن متین و سرحد ولایت عادل شاه است اشتغال داشت وحضرت عادلشاه ملاحظه نمود که اگر تغافل کرده شود قلعه پرینده نیز به تصرف مغل درمی آید وچون بسرحد اتصال دارد بیم مفاسد دیگر هست بصلاح دید مصطفی خان وخواص خان که دو رکن اعظم آن دولتخانه اند مرهری پندیت را سر لشکر کرده باده دوازده هزار سوار بمدد قلعه پرینده فرستاد و مرهری مذکور بالشکر موفور نظام شاهی وعادلشاهی بنواحی لشکر مغل رفته ایشان را از دور قلعه پرینده برخیزایند و تا کنار رود خانهٔ که در آن حوالی است تعاقب ایشان نمود و چون از ممر آن لشکر خاطر خود را جمع نمود بجانب سرحد کولاس که از جملهٔ ممالك محروسه است آمد وباامرای نظامشاهی که التجا بدرگاه گیتی پناه می آوردند بر خورده ایشانرا بخلاع شاهانه ونوید جاگیرها و مقاصای مرغوب فریفته ضمیمهٔ لشکر خود نمود وخبربنزدشاه ابوالحسن حاجب عادلشاه که در دار السلطنه مقیمی (۱) است فرستاده استدعای مدد خرج ازین دولتخانه عالیه نمود چه درزمانی که شاه محمد پیرزادهٔ پیشوا بوده رعایای سرحد ممالك محروسه باسرداران سرحد عادلشاه منازعه نموده بوده اندوچند دیهه و پرگنه از سرحد عادلشاه بغارت و تاراج رفته بود و شاه محمد بجهت تدارك آن خرابی قرار داده بود که مدد خرجی بفرستد تا آن ولایت ویران شده معمور نمایند مرهری سپهسالار طلب آن وجه مینمود که درین وقت سامان لشکرنموده بمحاربه امرای مغل قیام نماید

(۱) مقیم است -

وشاه ابو الحسن حاجب نیز از روی دولتخواهی التماس امداد و اعانت مینمود اما مرهری را چون تاکید بلیغ از جانب عادلشاه شده بود که بزودی کارسازی نموده باستعداد لشکر پرداز دتقاضا وابرام سپار (۱) مینمود و قلعه کولاس را محاصره کرده مدت یك ماه در حوالی حصار قلعه منیعه مکرر جنگ واقع شد وجمعے ازطرفین مقتول و مجروح گشتند ومستحفظان قلعه کولاس بروج و باروی حصار را بتوپ و تفنك و بان و انواع آتشبازی استحکام تمام داده هرروز آن لشکر را هدف تیربلامی ساختند وجمعے را بخاك خواری می انداختند و مرهری چون درمحاصره بغیر ازخسران حاصلی ندید دست ازمحاصره بازداشته باجمعیت عظیمی که قریب بسیت هزار سوار و پیاده و هرزه کار بسیار بودند چند منزل پیش آمده شروع درنهب و تاراج رعیت نموده جمعی ازمینوار که در آن سمت بودند حقیقت حالات را بملازمان بارگاه عالم پناه عرض می نمودند -

(ذکره نامزد نمودن سرداران رفیع الشان بجهت دفع سپهسالار عادلشاه و مرهری از روی ملایمت برادر خود را بپایه سریر سلطنت فرستادن و منازعه بمصالحه مبدل شدن)

چون خبربی اعتدالی مرهری سپهسارعادلشاه بمسامع ملازمان سدهٔ بارگاه گیتی پناه رسید درمحلی که بارگاه از جمیع امرا و وزرا و اعیان و مقربان پایه سریر و معتمدان اورنگ سلطنت مصیر مشحون بود از جرات مرهری آتش غضب بادشاهی که مثابهٔ نیران عالم سوز قهر الهی است بنوعی اشتعال یافت که نزدیك بود که خس و خاشاك وجود مرهری و لشکرش وکار فرمایان اورا بشرارهای مانند بوارق خاطفه درلمحة البصر سوخته وخاکستر گردانند مقربان اورنگ خسروی خصوصاً نواب علامی فهامی پیشوا‌ء الزمانی درآن حالت جرأت رخصت عرض مطالب نموده بعد ازشرف حصول رضا زبان بدعا وثنای خسرو کشور کشا کشوده فرمودند که - نظم

پادشاها ظل چترت برجهان گسترده باد ازسموم قهرتوگلزارخصم افسرده باد

اگر بحرغضب پادشاهی درتلاطم آید امواج افواج لشکر وحشر جهان را

(۱) بسیار -

زیرو زبر خواهند گردانید و از نهیب مهیب رعد آوای خسروی اگر دشمنان چوکوه پابرجای باشند زلزلهٔ رعشه درا جزای جمعیت ایشان افتاده بودند وپیوند اعضای ایشان بنوعی متلاشی گردد که در نفخ صور مجتمع نگردند.

قطعه

شعلهٔ قهرت ار علم بکشد بشود همچون برق عالم سوز
دست خشمت اگر زندسیلی بشود همچو شام چهرهٔ روز
بغضب گرنگه کنی بفضول همچو دیماه میشود نو روز

طبیعت بحرخاصیت پادشاهی مقتضی آنست که ازین عارضه جزئی کدورت پذیرنگردد و از تصادم حوادث کلی ذرهٔ از وقار کوه آثارخسرو جهاندار تحرك نماید اگر مرهری سالك طریق اعتذار نشود و زبان استغفار نکشاید. یکی از ملازمان پایهٔ سریر ساطنت را امر فرمایند که بآنجارفته گوش او را بنوعی بمالد که سرش از پیکر بدن جدا شود و عبرت سر کشان دیگر گردد پس بزلال سخنان حکمت مآب نواب علامی پیشوا الزمانی شعلهٔ نیران غضب خاقان یوسف جمال سکندر اقبال بقدرے منطفی گردیده قرار دادند که جمعی از امرای عالیشان را بافوجی از جنود ظفر ورود برسر مرهری نامزد نمایند و متوجه امرای که در دار السلطنه حاضر بودند شدند و دنیای که بحواله شریف الملك بودو جاگیر خوب و مقاصای مرغوب داشت بشجاعت آثار خداو یردی سلطان که بتازگی از جانب مملکت بنگاله منصب عالیحضرت شاه جهان را گذاشته التجا باین آستان ملك پاسبان آورده بودمرحمت نموده در سلك وزرای ذی اعتبار منتظم فرمودند و یاقوت خان حبشی را که درولایت کسیمکوت درمعرکه بنرد باقرخان صاحب صوبه بنگاله باقدام جلادت پیش نرفته برد طلب نموده بودند دنیای او را بمظفر خان پتان مرحمت فرمودند پس اعظم الوزرا و اشجع الامرا یولجی بیگ و خدا ویردی سلطان و قزلباش خان و مظفر خان و عالم خان و چند سردار دیگر از مسلمان و چند نفر از حواله داران لشکر خاصه خیل مثل اژدها خان واستقلال خان و از سرداران هندوجگدیر اوو بها لیراو وآنی راو وبعض سرداران منیوار

را که هریك دوهزار پیاده داشتند بمقابله لشکر عادلشاه نامزد نمودند وحکم اشرف صادر شد که مرهری کافر اگراراده پیش آمدن نماید نگدارند وچون جاسوسان خبر رسانیدند که مرهری سرداران نظامشاهی را باخود متفق ساخته قریب سی هزار سوار و پیاده و جمعی کثیر از غارت کنان اوباش هرزه کار مجتمع ساخته قصد پیش آمدن دارد خاقان سکندرشان بجهت دفع ایشان امر فرمودند که خیمه و بارگاه نه گزی راچون سپهر اخضر برسمت لشکر عادلشاه و نظامشاه برافرازند و جمعی از سرداران عالیشان را که بجانب باقر خان نامزد فرموده بودند مثل شجاعت و وزارت دستگاه اعظم الامرا خواجه افضل ترکه بالشکر خودش و شیر محمد خان و حواله داران لشکر خاصه خیل را طلب فرمودند که باستعداد حرب و ضرب متوجه دار السلطنه گردند و امر شد که شجاع الملك در ولایت کسیمکوت با امرای آنجا اقامت نماید و چند نفر از غریب و دکنی را درین وقت سردار کردند اول علیخان بیگ افشار را که درسلك بندگان کیوان پاسبان منتظم بوده ده هزار هون تنخواه مرحمت فرمودند که صدجوان بهادر ترك نگاه دارد و میرم بیگ ذوالقدر را که اونیز از جمله بندگان این دولتخانه عالیه بود ده هزرهون جاگیر دادند که صد سوار تفنگچی قدرانداز نگاه دارد و محمد سعید بیگ بدخشی را که جوان شجاع بود درسلك ملازمان آستان رفیع الشان منتظم ساخته برنسبت دونفر مذکور تنخواه دادند وسید بابو و مخدوم ملك دکنی وچند کس دیگر از اهل دکن را که بشجاعت و دلاوری موصوف بودند نوازش فرموده بمرتبه سرداری سرافرازساخته مقاصا و تنخواه دادند و امرای جدید بالشکر مکمل و مسلح و اسپان تیزی و ترکی فوج فوج در میدان دلکشای داد محل ازنظر ملازمان پایهٔ سریرسلطنت مصیر گذشته بتشریف وتحسین سرافراز شدند وقبل ازین مذکورشده بود که سرداران نظامشاهی بقصد ملازمت وبندگی این دولتخانه گیتی نشانه می آمدند مرهری محیل ایشان را فریب داده نگاه داشته بود رای عالم آرای شاهنشاه جهان پناه اقتضای آن نمودکه سنك تفرقه درجمعیت مرهری انداخته قولنامه با تشریفهای فاخر بجهت آن سرداران ارسال دارند

از الجمله و یتهوجی کا نتیا مرهته که دو سه هزار سوار جرار داشت چون قول و تشریف با و رسید سر مفاخرت بر آسمان سوده جمیع لشکر و چند سردار تابع خود از اردوی مرهری جدا شده بریك کنار نشست و قوت غرور و استکبار مرهری بضعف و انکسار تبدیل یافت و خاقان سکندر شان جمعی از پیادهای منیوار طرار عیار را نامزد فرمودند که در شبهای تار باردوی مرهری غدار در آمده بداس الماس آثار گوش و بینی کفار را بریده بیاورند و مقرر شد که جائزهٔ بینی آوردن یك هون و گوش‌ها آوردن یك هون داده شود و سرداران عالیشان که نامزد شده بودند مقدار سه کاوراه بسمت لشکر عادلشاهی رفته بشان و شوکت سنجری قرار گرفتند مرهری بعد از ملاحظه این احوال ترك فضولی نموده بشیوهٔ تملق و اعتذار پیش آمد و خواهر زادهٔ خود نرهری نام را بپایه اورنگ خاقان سکندر احتشام فرستاده بوساطت شاه ابو الحسن حاجب عرض نمود که غرض از آمدن این خدمتگار دولتخواه محض استعانت و استمدا داست چون دشمن قوی بکمال بی مروتی روی به مملکت دکن آورده اگر اتفاق و اقع نشود ممکن که اهل نفاق را تصرف درین ممالك بهمر سد و مدافعهٔ دشمن بر ذمت همت سلاطین دکن که همیشه آبا و اجداد ایشان متفق و متحد بوده انداز لوازم است چون سخنان مرهری مشتمل برخیر خواهی بود اعیان دولت خواهان پایهٔ سریر سلطنت مصیر تجویز نمودند که باطنا باعادلشاه موافقت نمودن اولی و انسب است و امداد و اعانت ایشان فرمودن تا بالشکری که نامزد ولایت دکن شده اند رفته در مقام زد و خورد با ایشان در آیند احسن است و در تاریخ پانزدهم شهر صفر سنه مذکوره به تدبیر مصلحان خیراندیش فیما بین صلح واقع شد و تفرقه عوام الناس به جمعیت تبدیل یافت و خلایق در ظلال رافت و عاطفت خاقان سکندر منزلت یوسف طلعت درمها دامن و امان آرام و قرار گرفتند ـ

(بیان آمدن سیلاب دریا مثال در اول فصل برشکال ین سال خرمی مآل)

بقلم و قایع نگار مشکبار در قضایا و سوانح سال گذشته ترقیم و تحریر یافته بود که چون باران مطلق نه باریده بود قحط عظیم واقع شد در فصل برشکال

این سال حضرت کریم رحیم ازغایت ترحم و کرم عمیم روزی خواران بسیط زمین راحیات بجدد کرامت فرمود و از و فورو کثرت اقطار امطار و توالی و تواتر رحمت بی شمار ساحت دشت و صحرا مثابهٔ دریا شد و مدت چهار ماه علی الاتصال از عالم بالا و فضای هوا باران چون سیلاب بر زمین می آمد و حوض های بزرگ بحر آساور ود خانها از آب مملو گردیده رود خانهٔ که از جانب شمال متصل بدار السلطنته حیدرآباد است در صبح چهارشنبهٔ سوری بیست وهفتم ماه صفر بشدت تمام آمده از بالای پل گذشته بدرون شهر ریخت و تادر خانهٔ علی آقای کوتوال ماضی آب آمده اکثر عمارات را فرو گرفت و پارهٔ اشجار باغ محمد شاهی را که در دولت خانه عالیه و کنار رود خانه واقع است سیلاب بردو جانب دروازه بشیر پور راا کثر عمارات عالی و منازل فقراویران ساخت چنانچه جماعت معمر میگفتند که درهیچ قرنی سیلاب باین بسیاری وشدت نیامده بود و جوش آن از وقت صبح تا دوپهر و سه گهری روز بود و بعدازان حوش و زیاده شدن آب روی در تخفیف داشت ـ

(ذکر تفویض نمودن منصب رفیع القدر سر خیلی بمیرز اروز بهان صفاهانی بامداد نواب علامی پیشوای الزمانی)

قبل ازین در صفایح سوانح سنهٔ سابقه بخامهٔ عنبرین شمامه مرقوم شده بود که منصب عالی سرخیلی را بسیادت پناه میرحمزه تفویض فرموده بودند و مشار الیه در تمشیت مهام پادشاهی بقدرے راجل بود و امور رعیت و سپاهی چنانکه بایست سر انجام نمی یافت و بهامنه محیل را دست تصرف در از شده بود بنابرین خاقان یوسف جمال سکندر اقبال درفکر این شدند که بمردامین کار دانی رجوع فرمایند درین وقت نواب علامی فهامی پیشواء الزمانی میرزا روز بهان صفاهانی را که دراو اخر سلطنت پادشاه سکندر دستگاه علیین بارگاه نور الله مرقده سرخیل بود و منصور خان حبشی که در اول سلطنت خاقان یوسف جمال میر جمله شد اورا معزول کرده در سلك مجلسیان حضور منسلك ساخت بجهت این منصب جلیل تجویز نموده کار دانی اور ابمسامع جاه و جلال خسرو سکندر

مرصع وهت کره مرصع و بیست و هفت راس اسپ وپنج زنجیر فیل مرحمت فرمودند وآن سه کس را تشریفات لایق دادند و مبلغ سه لك هون جاگیر ومقاصا بآ نجماعت مرحمت نمودند ودرسلك امرای این دولتخانه گیتی نشانه منتظم کردند و ولای دنیای ایشان بعد از دنیای عین الملك مقرر شد وپهره وگنتی ایشان نیز درمیدان دلکشای داد محل بعد از دنیای عین الملکی واقع می شد ـ

(ذکر تفویض نمودن منصب رفیع حواله داری خاصه خیل بقاسم بیگ که بحواله نصیر الملك بود و دنیای عین الملکی از آدم خان گرفته بنصیر الملك مرحمت نمودن ؛ و قوع فوت خواجه افضل ترکه ودنیای او را به جناب یولچی بیگ حواله فرمودن)

چون قاسم بیگ ولد ارشد قلی بیگ ترکمان که آبای عظام ایشان ازمنسوبان این خاندان و بندگان خاص این دودمان عظیم الشان بوده اند منصب رفیع کوتوالی را گذاشته بسلام صبح وشام اشتغال داشت وخاقان سکندر شان متوجه حال او شده منصب لایق باو تفویض می خواستند بکنند و آدم خان حبشی را که درقلعه کولاس بود ودروقت آمدن مرهری آنچنانکه باید درحفظ وحراست آن سرحد نکوشیده در تدبیر محاربه و قانون مقاتله از عدم وقوف قاصر آمده بود او را ازان قلعه طلب داشتند و وزارت اعظم عین الملکی که بی سامان ورونق گردیده بود ازو گرفته به نصیر الملك مرحمت فرمودند ومنصب حواله داری خاصه خیل راکه ازمناصب بزرگ است وبه نصیر الملك مرجوع بود بقاسم بیگ عنایت نمودند واوازجمله منصب داران گردید و قبل ازین مرقوم شده بود که شجاعت و وزارت دستگاه خواجه افضل ترکه را از قلعه راجمندری طلب نموده بودند مشار الیه در آن ولایت بیماری صعبے بهمرسانیده بود ودرحالت بیماری بدار السلطنة آمده سعادت بساطبوس خسرو سکندر منزلت یوسف طلعت دریافت و کوفتش امتداد و اشتداد بهمرسانیده روز بروز از دیاد پذیرفت ودر هجدهم ماه جمادی الاخر سنه مذکوره متوجه دارالملك عقبی شد مشارالیه مدت نه سال درخدمت خاقان علیین مکان نور الله مرقده سرخیل باستقلال بودودر

بندگی اعلحضرت سلطان سکندر شان خلد الله عمره و ملکه مدت شش سال وکسری بامارت و وزارت اشتغال داشت وبه تجمل و ثروت از امثال و اقران بغایت ممتاز بود بعد از او دنیای معمور حواله او را که قریب یکهزارسوار ترك وعرب و عجم و غیره داشت بشجاعت و سخاوت دستگاه یولچی بیگ مرحمت فرمودند و دنیای حواله مشار الیه رابجناب قزلباش خان که از ملازمان قدیم الخدمۀ این دولت خانه عالیۀ است عنایت نمودند و ولایت مرتضی نگر راکه بحواله خواجه مغفور بود بمیر فصیح الدین محمد تفرشی رجوع فرمودند (ایضا) در بعضی از شهور سنه مذکوره از جانب فتح خان پسر ملك عنبر نظام شاه ابوالحسن نام حاجبی بپایۀ سریر سلطنت مصیر آمده تحفه و هدیه گذرانید و میر جعفر جهرمی ووسوجی برهمن هرکاره راکه ازقبل مغفرت پناه نظام شاه بودند معزول گردانید اعلحضرت خاقان سکندرشان حاجب مذکور را مشمول عنایت فرموده منزلی بجهت اقامت و علوفۀ جهت او ومردم او مرحمت کردند ووسوجی هرکاره چون قبل ازاین وصی ویتوجی کاتنیا مرهٹه شده در سلك آنجماعت مندرج گشت چاکری اوبرنسبت سرداران و حواله سنجی لشکر مرهته مقرر شد وبعد از چندگاه خاقان یوسف جمال متوجه حال میر جعفر جهرمی گشته در سلك مجلسیان حضور وزمره بندگان بارگاه موفور السرور منتظم فرمودند و مشار الیهما از جمله ملازمان درگاه گیتی پناه گردیده سرمفاخرت برآسمان سودند ـ

(ذکر نامزد نمودن عالیحضرت شاه جهان آصف خان را با امرای پنجهزاری برسر عادلشاه و تسخیر مملکت بیجاپور و بیان فرستادن شاه علی بیگ را بپایۀ سریر خاقان سکندر شان برفاقت و فاخان مذکور و رفتن حضرت شاهجهان بکوچ متواتر از برهانپور بجانب آگره و لاهور)

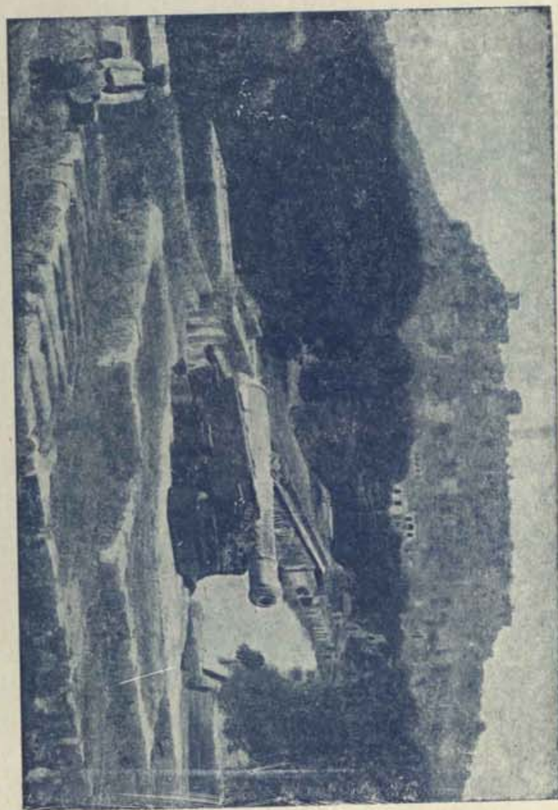
درقضایای سنه سابقه و سوانح ماضیه چنین مرقوم گردیده بود که شیخ محی الدین پیرزاده را عالیحضرت شاه جهان بدار السلطنه حیدرآباد بحجابت فرستادند وشیخ معین الدین برادرش را بجانب بیجاپورروانه کردانیدند وعادلشاه

قرار داده بود که نه لك هون و صدز بخیر فیل و تحف دیگر پیشکش بفرستند چون امرای مغل بولایت نظامشاه‌در امده متفرق شدند بسرحدولایت‌عادلشاه رسیده دستبردها نمودند و مرهری برهمن ؛ سرداران دکنی ممانعت لشکر مغل ر حفظ ولایت خود میکردند و عادلشاه بنا براین و بجهت امور دیگر که روی داده بود فسخ عزیمت ار سال پیشکش نمود وشیخ معین الدین ازبیجاپور برآمده می خواست به لشکر مغل ملحق شود چون بشهر بیدر رسید مرجان حبشی که از جانب عادلشاه کوتوال وحارس آن قلعه بود شیخ مذکور راهما نجا بازداشت و نگذاشت که برود واکثراوقات بوساطت شیخ محی‌الدین ازین دولت خانه عالیه بشیخ معین الدین مدد خرج مرحمت میشد چون از جانب عادلشاه پیش کش بخدمت عالیحضرت شاه جهان نرسید در اول سنه مذکوره هجری آصفجان را با اکثر امرای پنجهراری و پنجاه شصت هزار سوار مغل به بیجاپور نامزد فرمودند و آصف‌خان باحشمت وعظمت تمام به بالای گهات روان شد وسابقا مذکور شده بود که و فاخان به رفاقت شیخ محی الدین بخدمت عالیحضرت شاه جهان رفته تحف وهدایا گذرینده مورد التفات گردیده بود درین وقت حضرت شاهجهان و فاخان را تشریف رخصت مرحمت نموده شاه علی بیگ را که از امرای هزاری بود برفافت خان مشار الیه بپایه سریر خاقان سکندر اقبال روانه گردانیدند اما آصفخان از بالای کوتل فرود آمده در ولایث نظامشاه خیام حشمت بر افراخت و فتح خان که در دولت آباد بود اظهار اطاعت و انقیاد نموده در سلك امرای پنجهزاری منسلك گردید و اکثر قلاع ولایت نظامشاه در تصرف مغل درآمد وآصفخان ازراه گلبرگه باعظمت تمام به بیجاپور روان گردید و درشهرود یه وولایتی که برسمت مرور لشکر مغول بود بغارت وتاراج رفت ومردم بسیار ازهرصنف مقتول واسیر شدند وبسی خاندانها بی نام ونشان گردیدند تا لشکر مغل به بیجاپور رسیده قلعه بیجاپور رامحاصره نمودند وعادل شاه‌بروج وباروی قلعه‌را بتوپ وتفنگ وبان وآتشباری سپار (۱) استحکام تمام داده نگذاشتند که کسی از بیرون بحوالی حصار گذار نماید و سرداران عادل

(۱) بسیار -

شاهی در بیرون درواز های قلعه خیمه و بارگاه برافراخته گاه گاهی دستبردی به لشکر مغول می نمودند وچند نوبت فیما بین محاربه واقع شد وبعضی از شجاعان لشکر مغول بر اطراف حصار تا کنار خندق آمده از ضربات توپ و تفنگ و بان و آتشبازی ضایع و تلف می شدند و مصطفی خان پیشوائی عادل شاه بخدمت آصف خان رفته سخن صلح در میان آورده پیش کش سابق را قبول نموده بود هرروز فرامین تاکید اعلیحضرت شاه جهان به آصف خان به جهت تسخیر بیجاپور میرسید و ملا محمد مقیم که در بیجاپور بحجابت رفته بود اخبار آنجا را بخدمت ملازمان بارگاه گیتی پناه اعلام می نمود و جاسوسان متعاقب یکدیگر قضایای آنجارا بموقف عرض میرسانیدند اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال بجهت احتیاط قرار دادند که سرداران نامدار بمحافظت سرحدهای آن طریف نامزد نمایند چه در قلعه کهاندهار(۱) نظام شاهی که متصل بسرحد ولایت رنگیر است نصیرخان که از امرای سه هزاری بود با فوجی ازمغول نشسته بود ومرور لشکر مغل اکثر از آن قلعه واقع میشد پس نصیر الملك سردار عین الملك را به تشریف واسپ وشمشیر سپهسالاری نوازش فرموده شجاعت ووزارت دستگاه بولچی بیگ وخدا وردی سلطان وقزلباش خان وپسر وبتهوجی کاتیا که بخطاب پدر سرافراز شده بود وعالم خان وشیر محمد خان ومظفر خان وجمعی از سراران مینوار مثل دهر ماراونایکواری هزاره و جگدی راو وبهالیراو را بجانب سرحد روانه فرمودند و امرای مذکور بطریق که امر شده بود در محال ومقام معهود جابجا خیمها وسراپردها مثابه فلك مهر وماه بر افراخته بحراست سرحد ومحافظت طرق قیام نمودند و امرا علی صادر شد که در قلعه محمد انگر عرف گلکونده باستعداد آتشبازی و مرحمت(۲) توپها و آلات حرب و ادوات ضرب پردازند ومعتمد السریر السلطانی ملك عنبر که سردار یك لك هون جاگیر ومقاصا است بقلعه مذکور رفته باهتمام امور قلعه و تهیهٔ یراق و اسلحه و ساختن آتشبازی اشتغال نماید ملك مذکر ر بقلعه گلکونده رفته شصت برج آن قلعه راکه درهر یك پنج توپ نشن توپ بزرگ که هریك پنج من وده من گلوله سنگ می اندازد

(۱) یعنی قندهار (۲) مرمت -

و سی صد منجنیق که هریك سنـگ پارها را تابفلك اثیر برده برزمین پرا گنده میسازد و دوازده هزار کنگره که بیست وچهار هزار تفگنچی قدر انداز دارد به‌تعمیر واهتمام بروج وبارودساختن آ تشبازی مشغول شد و امر معلی شرف نفاذ یافت که از زراد خانهٔ خاصه جوشن وجبه و دزه و خود و چهار آ ینه بجمیع حملهٔ سلاح و عساکر نصرت مآثر قسمت مینمایند و ایشان نیز باستعداد یراق جدال و قتال اشتغال نمودند اما از انجانب و فاخان باجناب شاه علی بیگ چون از ولایت نظـام شاه گذشته داخل سرحد ممالك محروسه شدند بقلعه رفیعه رام گیر رسیدند و فاخان پهلوی توانای بربستر ناتوانی نهاده روح حزینش که مدت هشتاد سال درحصن تن و قلعه بدن اقامت داشت بجانب فضای بی انتهای عالم عقبی روان شد ـ

مصراع

جسد چون زخاك ست شد سوی خاك

و شاه علی بیگ باپسر و فاخان متوجه پایه سریر خسرو سکندر اقبال گردیدند چون به حسین ساغر رسیدند میر فصیح الدین محمد را امر عالی نافذ شد که باستقبال شاه علی بیگ روان شود میر مشار الیه باآداب شایسته بمنزل مذکور رفته بلوازم ضیافت و شرایط مهمانی چنانکه قانون این دولتخانه عالیه است پر داخت وشاه علی بیگ ورفقاء اور ابرسرخوان نعمت آورد و کندوری صرف نمودند و پان و خوشبوی قسمت شد ودرعاشر شهر جمادی الاول سنه مذکوره اعلحضرت خاقان سکندر منزنت بآئین خسروی و شان و شوکت سکندری بجانب حسین ساغر توجه فرموده درآنمقام دلکشا ملاقات شاه علی بیگ گرفتند ومکتوب مرغوب عالیحضرت شاهجهان بنظراشرف رسید ومنشی عطار دفطنت مضمون آنرابمسامع جاه وجلال رسانید وحاجپ را به تشریف خاص ویك سلسلهٔ فیل بزرگ ودوراس اسپ نوازش‌فرموده باحشت سلطنت بدار السلطنته مراجعت فرمودند و در دوازدهم ماه مذکور حاجب را بدار السلطنته در آورده در باغ میرجمله ماضی فرود آوردند و در هفدهم ماه مذکور خاقان یوسف‌جمال مجلس شاهانه آراسته‌درهر محل وقصر مجلسیان‌عظام‌وسلحداران اننگ و نام و اصناف چاکران از طبقات انام جابجا آرام گرفتند و اسپان بازین

ولجام زرین و فیلان کوه پیکر باجلهای زربفت و ابریشمین در در وازهای هر محل وقصر ایستاده کردند وبارگاه خاص از امرای عظیم الشان ووزرای رفیع مکان و مجلسیان ذوی الاحترام و مقربان عالیمقـام مشحون گردید و جناب میر فصیح را باکریم‌خان سرنوبت بطلب‌حاجب فرستادند ومشار الیه را باکرام تمام بحضور وافر النورآوردند ودفعهٔ دیگرحاجب بشرف ملاقات‌مشرف گردید خاقان سکندر شان زبان مبارك به پرسش احوال پادشاه تیموری نژاد کشوده بهمزبانی حاجب را سرافراز ساختند و بخلعت ملوکانه ودو راس اسپ و یك زنجیر فیل نوازش نمودند و پسرش را با دو سه کس که همراه بودند خلعتهـای شاهانه مرحمت کررند وتا آخر ماه رمضان المبارك شاه علی بیك در دار السلطنة بود وهر چند روز احدی ازجانب عالیحضرت شاه جهان می آمد وپیغام چندی که بمسامع مقربان اورنگ سلطنت و گوش هوش ملازمان بساط عالم انبساط خلافت را استماع آن گران بود می آوردند و چند لك هون و چند زنجیر فیل منتخب وجواهر نفیسه که از معادن این ملك بهم میرسید میخواستند نواب علامی و فهامی پیشواء الزمانی بانواع ملاطفات حاجب و احدیان را تسلی می نمودند تا به بینند که از نهانخانه غیب و خلوتسرای لاریب چه بحیز ظهور میرسد و چون در مرات رای مهر انجلای غیب نمای اعلیحضرت خاقان سکندر شان این معنی مرئی و عیان بود که حضرت شاه جهان بی نیل مرام و بی حصول کام از مملکت دکن مراجعت خواهند فرمود و آصفخان با پنجهزاریان که بجانب بیجاپور رفته بودند ازان ولایت نا کام باتفرقه تمام برخواهند گشت با حاجب مذکور واحدیان که متواتر می آمدند بقدری مدارائی میفرمودند تا در اواخر ماه رمضان جاسوسان ازبرهان پور خبر آوردند که حضرت شاه جهان بسرعت تمام از برهانپور کوچ نموده بجانب آگره و لاهور روان شدند واحدی نیز متعاقب بطلب حاجب آمده خبر رفتن پادشاه را آورد جمعی از جاسوسان که دربیجاپور بودند خبر آوردند که در اردوی آصف خان‌قحط پیدا شد و آذوقه از هیچ جانمی رسید وهرگاه باسرداران عادل شاه محاربه‌واقع میشد شکست بر

لشکر مغول می افتاد و از ضربات توپ و باد پیچ نیز جمعی کثیر هلاك شدند وکسی نزدیك حصار نتوانست برود ودرین حالات احدی شاهجهان بقد عن تمام بطلب آصفخان آمد و مشار الیه بغایت سرعت ازآن مملکت متوجه حضور شد و لشکر مغل باتفرقه فاحش ازآن ولایت مراجعت نمودند پس شاه علی بیگ نیز ازین جانب نا کام و بی نیل مرام بسرعت تمام در غرهٔ ماه ذی القعدة الحرام روانه گردید و هر چند سعی نمود که دست خالی نرود فایدهٔ ار تملقات و ابرام او بظهور نرسید واین چنین قضیهٔ صعبی و حادثه عظیمی که در مملکت دکن در هیچ قرنی حادث نگر دیده بود به یمن اقبال پادشاه گیتی پناه سکندر بارگاه خلد الله عمره و ملکه ابدا بخیر گذشت وببرکت حمایت و امداد ارواح مقدسه و انفاس مطهره ائمه معصومین و بر گزیدگان حضرت رب العالمین که همیشه اهل این بلاد دم از ولا و محبت ایشان زده اند مملکت تلنگانه از آفات و حادثات محفوظ و مصئون و از بلیات مامون ماند

قطعه

محرمان حرم وصل که جان بازانند	کی گذارند که در بزم در آیند اغیار
درحرم فوج کبوتر چو به پرواز آیند	کرگس و بوم نگردند در انجا طیار
باغ جنت که در وسدره و طوبی رسته	باغبان چون بکند غرس درآن بو تهٔ خار

مدت اقامت حضرت شاه جهان در برهانپور سه سال و کسری بود واین بقلت اذوقه و قحط گذشت گویند خزانهای که در قرنها و اعصار از حاصل هندوستان جمع شده بود درین روزگار غلا و قحط خرج شد و خلق نامعدود که از جمیع ممالك هند و هر دیار در بلده برهانپور در پایهٔ سریر عالیحضرت شاه جهان جمع آمده بودند از عدم قوت وشدت جوع بصحرای بی انتهای عقبی شتافتند ـ

(ذکر سواری اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال یوسف جمال بجانب حیات آباد و درآن خطه دلکشا وبقعه بهشت آسا بساط عیش و نشاط و خوانی میزبانی و سماط بجهت خاص و عام عالمیان گستران وختنهٔ محاسن اشرف نمودن)

چون فصل برشکال که ابتدای خرمی هر سال است در زیر فلك نیلگون

و روزگار وقلمون هویدا شد بر پشت کوه و روی صحرا سبزه وگل ریحان وسنبل دمیدن گرفت واز تاب آفتاب که اشجار باغات خشك وبی آب بود از ترشح ابر گوهر بارورطوبت هوای مسرت آثارسرسبزی آغاز نهاد وکنارانهار واطراف چشمه سار چون خط تازهٔ نوش لبان شکر نثار سبزه نوخیز نمودار وپدیدار شد ـ

نظم

گشت عالم تازهٔخرم زفصل نوبهار	سبزه و سنبل پدید آمد بطرف جویبار
سبزهٔنورسته براطراف جودرگلستان	میدهدیاداز خط نوشین بسان گلعذار
برنهال تازهٔ گر طرهٔ پیجیده است	هست همچون قامت رعنابتیی زنار دار

درچنین فصل فرح انگیز طرب آمیز کهمزاج پیران را هوس نشاط جوانان بهمیرسید وشعلهٔ آتش شوق طبع جوانان از عشق حسن محبوبان دل ربای علم علم میکشید اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال یوسف جمال که ذات اشرف قدسی صفاتش تامنتهای گردش فلك دوار و سیر کواکب سبعهٔ سیار و امتداد سواد لیل و بیاض نهار برتخت سلطنت و اورنگ خلافت پاینده و لمعات آفتاب جمال جهان آرایش برذرات کاینات تابنده باد اراده فرمودند و عزیمت آن نمودند که ختنهٔ محاسن اشرف بنمایند و از گلدستهٔ عذار آفتاب آثار غبار غالیه نمودار بزدانید ـ

شعر

بدر بی هاله آفتاب ضیا است	آئینه بی غبار روی نما است
مهر بی ابر را بود پرتو	شمع بی دود پیش (۱) دارد ضو

ودرممالك محروسهٔ دکن رسم است که ازابتداء چون موی محاسن بستردند بعیش و سور باین امر قیام نمایند و بعشرت و سرور این مرام بانجام رسانند بنا برین عالیحضرت مریم عصمت بلقیس منزلت خدیجه مرتبت فخر النساء الزمان حیات بخش خاصگیان سرادق حرم خاقان زمان والدهٔ ماجده اعلیحضرت یوسف طلعت سکندر شان متکفل اخراجات این جشن طرب افزای خسروانه ومتحمل این میزبانی شاهانه گردیده قرار دادند که این بزم عالم آرا و این سور عشرت افزا درخطهٔ حیات آباد که قطعه ایست از بهشت برین و بقعه ایست جنت آئین

(۱) بیش ـ

و در دو فرسخی جانب شرقی دار السلطنته حیدرآباد صانها الله فی ظل دولته و الیهما عن الفتن و الفساد در ابتدای سال جلوس شرافت مانوس خاقان یوسف جمال بطرح دلنشین و طرز فردوس قرین احداث فرموده اند و از وفور اهل صنعت و حرفت و جمعیت اصناف طبقات انام و کثرت ابنیه و عمارات رفیعه و بسیاری باغات و بساتین مثابهٔ شهری شده واقع شود پس امر جها نمطاع صادر شد که مثل آئین بندی ایام مولود بر گزیدهٔ حضرت معبود و باعث و جود کل موجود علیه الصلوة من الملك الودود چاوریها و دکاکین میدان و بازار برابر داد محل حیات‌آباد را آئین بندند و وکلاء عالیحضرت مهد علیا باستعداد اسباب عیش و سرور و لوازم جشن و سورقیام نمایند ودربیست و چهارم ماه رجب المرجب سنه مذکوره شهریار یوسف عذار سکندراقتدار باحشمت و شوکت جم برخیل آسمان توام سوارشده‌از دار السلطنته بجانب سید آباد روان شدند و آن قصبهٔ بهشت مثال را محل نزول اجلال و مضرب خیام جاه و جلال ساختند و روز دیگرشقهای لوای نصرت و اقبال‌جبال مثال چون‌خورشید بی زوال برقبهٔ آسمان رسانیدند و به قصبهٔ منصورآباد تشریف حضور و افرالنور برده آن منزل جنت قرین را از فرقدوم بجهت لزوم بصد مرتبه خوشتراز گلزار ارم خضرت و نضرت بخشیدند و صبح روزسیوم بجانب خطهٔ فرح بخش حیات آباد که دیده را از سوادش نور و سینه را از هوایش سرور حاصل است مانند خورشید گیتی افروز که روز نور و زبه بیت الشرف آید تشریف ورود ارزانی داشتند و آن مقام دلکشا را از لمعات انوارحضور و افر السرور منور ساختند و قبهای خیمه و خرگاه و سراپرده و بارگاه درفضای عشرت فزای میدان برابر داد محل و ساحت میدان دربار و در بندهای دولتخانه گیتی نشانه باوج فلك مهر و ماه رسانیدند و کلاوندان رقاص مملکت تلنگانه و دار السلطنته حیدرآباد که رشك لولیان شیرین حرکات لاهور و احمدآباد اند بانواع حلی و زیور و رخسارهای چون‌شمس‌وقمر ببزم‌سوروعحفل عشرت و سرور بآئین دلبران جان بخش وباعشوه و کرشمهای دلکش در آمده هنگامه عیش و طرب گرم ساختند و جهانیان به

نشاط و کامرانی پرداختند ـ

نظم

کشادند برخلق درهای سور   بهر جاز جوش طرب خاست شور
زهر دل گل خرمی بردمید   بهر جانسیمی زعشرت وزید
بطبع جوانان شادی طلب   در آمد خیال وصال وطرب
شده قطرهٔ دل‌چودریای شوق   زبانرا زگفتار عشق است ذوق
چو گلشن‌شداز گلرخان‌انجمن   سرایند گان بلبلان چمن

و ارباب نغمه و سازکه هریك باربد و نکیسای عصراند به لحن روح افزا ونغمه‌غمزدا غنچهٔ دلهای مستمعان را شگفته وجان عاشقان را آشفته می ساختند نغمهٔ تارویی و طنبور خون فسرده در شریان بجوش می آورد ونوای نے و موسیقار به مستان بزم عشرت خاصیت انفاس مسیحا میداد ـ

قطعه

نالهٔ نای ونغمهٔ طنبور   از دل جان ربود هوش و شعور
در دل آمد بجای هوش هوس   گشت درجان شعور عین سرور
خس وخاشاك زهد را آتش   برق لامع بخرمن مستور

در محافل قدس و مجالس انس اعلیضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال باحور زادان خاص و پری طلعتان رقاص ـ

شعر

فوجی زپری نژاد واز حور   کز طلعت شان قمر برد نور
هریك صنمی بدلربای   از نوش لبان بجان فزای
باقامت سروروی چون گل   گل گل بشگفته هریك از مل

بر بساط نشاط باکمال انبساط بادراك لذات روحانی اشتغال میدا اشتند

مثنوی

از نشاء راح از غوانی   رخ چون گل باغ نوجوانی
از بوی عبیر و مشك و عنبر   گر دیده دماغها معطر
از رایحهٔ بخور گشته   جان را مدد حیات گشته

و خاقان سکندر شاز بر اورنگ شهر یاری و سریر کامگاری مانند جم وکسری آرام گرفته در اطراف و جوانب لعبتان پری زاد و پری پیکران حور

نژاد هریك ناهید مثال به را مشگری و نغمهٔ سرای می پرداختند - نظم

شاهنشه مهر چهر بر تخت   اقبال غلام و بنده اش بخت
تا بنده زنور ذو الجلالی   ایشان چو نجوم بر حوالی
طلعتش(۱)هست شمس بے ظلمت   مجلسش هست گلشن جنت
گل عیش شهنشهی بشگفت   تهنیت بلبل بهشت بگفت

بالجملة درین ایام فرح انجام جمیع خلایق از صغیر و کبیر و برنا و پیر بعیش و طرب مشغول کردیدند درطبع پیران لذت عهد شباب و شادیٔ عنفوان حوانی و مزاج جوانان را ذوق ادراك وصال وکامرانی پیدا آمد -

نظم

چو نوروزاست این عهد طرب خیز   شده دربزم عشرت جام لبریز
شگفته غنچهٔ شادی زهر دل   نوای نغمهٔ چو لحن عنا دل
گلستان ارم گردیده عالم   گل بی خار گشته عیش بی غم

مدت دوازده روز داد عیش و عشرت داده درشب دوازدهم بمبار کی و فرخی وکامرانی ختنهٔ محاسن اشرف اقدس واقع شد - مثنوی

به تراشید خط زروی و چو ماه   ملك خوبی به تیغ داشت نگاه
باغبان سبزه چون زگلشن رفت   جای آن لالها وگل بشگفت
سبزه تازه را زباغ بچید   گل نسرین زهر طرف بدمید
بود گردی بروی آب حیات   صاف شد همچو صفحهٔ مرات
هالهٔ بود دور بدر پدید   هاله شد محو و بدر شد خورشید
داشت مرأت رونمای غبار   شد مصفا وگشت مهر آثار
سنبل وگل بهم اگرچه نکوست   لیك گلهای سرخ آتش خواست
گرچه ریحان دمیده از آتش   بوی از شعله کی شود سرکش

وبعد از فراغ عیش و عشرت آنشب روز دوازدهم اعلیحضرت خاقان

(۱) طلعتسهتشمسبیظلمت   مجلسشهتگلشنجنت
گلعیششهنشهیشگفت   تهنیتبلبلبهشتبگفت

یوسف طلعت براورنگ سلطنت قرار گرفته مقربان خاص و محرمان با اختصاص را بخلعتهای ملوکانه نواخته بیست راس اسپ عراقی بازین ولجام زرین و سیمین وعبایهای زربفت وابریشمین مرحمت فرمودند وبجمیع ارکان دولت قاهره وامرا و سرداران ومجلسیان حضور و افر النور وملکان رفیعمکان تشریفهای خاصه بعضی را اسپ وجیغه و بعضی را پدك مرصع عنایت شد وخوانندها وسازندها و ارباب طرب علی قدرمراتبهم بخلعت پادشاهی مفتخرومباهی گردیدند وچون شاه علی بیگ حاجب عالیحضرت شاه جهان درین حین دردار السلطنته بود امر اعلی عزصد وریافت که خیمه و شامیانه های مخمل و اطلس درخطه حیات آباد برافراخته فروش نفیس گسترده حاجب مذکور را طلبیده در آن خیمه فرود آوردند و روزی که عظای سریر سلطنت را بخلاع شاهانه نوازش میفرمودند مشارالیه را درآن بزم فردوس قرین طلب فرموده خلعت سراسر طلابا دوراس اسپ ویك سلسله فیل و به پسرش خلعت اعلاویك راس اسپ مرحمت فرمودند وحاجب حضرت عادلشاه ابو الحسن رانیزطلب نمودند (۱) خلعت شاهانه ویك راس اسپ عنایت نمودند و هم چنین حجاب سلاطین دیگر که در دار السلطنته بودند علی قدر مراتبهم به تشریفها نوازش فرمودند به بعض حجاب این دولتخانه عالیه که در خدمت شاه جهان و پادشاه ایران و سایر سلاطین عظیم الشان رفته بودند علی قدر مراتبهم تشریفات فاخر فرستادند و بجهت سرداران و امرای بزرگ که در سرحدها و خارج دار السلطنته بودند نیز تشریف و اسپ ارسال داشتند و وکلاء عالیحضرت مهد علیا که مباشر این اخراجات بودند خرج این جشن شاهانه راکه همه از سرکار فیض آثار ایشان سامان یافته بود دوالك هون بقلم تخمین در آوردند وبعد از فراغ از این عشرت و سور اعلیحضرت خاقانی ملاحظه زیب زینت ورنگینی و وفور اسباب جشن وتزك ملوکانه و داد ودهش پادشاهانه نموده گلشن گلشن شگفتگی وعالم عالم کشاده روئی برروی علیا حضرت والده والا درجه ظاهرساخته قامت قابلیت ایشان رابه تشریفات خاص الخاص و زراین و حلی پر جواهر قیمتی اختصاص دادند وفیلان کوه پیکر واسپان تازی

(۱) نموده

با یراق مرصع و پالکی تمام طلا مکلل به بعض احجاز بلند بها و چند پرگنه و دیهه به سبیل انعام داده نوازش بیش از بیش فرمودند و باتفاق ایشان باسایر صدر نشینان سرادقات عزت وخاصگیان محفل عشرت متوجه دار السلطنه شده از پرتو چتر مهر آثار شهر را پرنور ساختند ـ

(بیان آرام یافتن عساکر ظفر مآثر از تحمل مشقت اسفار و آسایش خلایق درظلال رافت و عاطفت خاقان سکندر اقتدار و ذکر شمهٔ از سخنان گوهرنثار سلطان یوسف عذار)

چون اعلیحضرت خاقان یوسف طلعت سکندرحشمت ازسواری وسیر فرح بخش حیات آبادکامیاب و کامران بدار السلطنه حیدرآباد مراجعت فرموده براورنگ سلطنت صعود نموده برچهار بالش شوکت و قدرت وعظمت تکیه نمودند اخباربهجت آثار برگشتن عالیحضرت شاهجهان ازبرهانپور ومراجعت آصف خان و امرای عالیشان از بیجاپور و رفتن باقرخان از سرحد ولایت کسیمکوت باعث انشراح و انبساط خاطر همایون گردید گلشن طبع خاقان سکندر نشان را طراوت و نضارت تازه و شگفتگی بی اندازه حاصل آمد عظمای مقربان سریر سلطنت و کبرای نزدیکان اورنگ خلافت زبان فصاحت بیان بلاغت تبیان بدعای و ثنای خسرو دوران کشوده فقرات مسرت آمیز دلپذیر و عبارات فرح انگیز بلاغت مسیر که مشعر است بر ازدیاد و ارتفاع و اعتلای اعلام نصرت اعلام سلطنت ابد انتظام و مخبر است از خلود و دوام استحکام قوایم سریر خلافت ارتسام چون لآلی ثمین و جواهر رنگین در رشته تقریر و سلك بیان کشیده تهنیت دفع اعدا و مبارك باد رفع خصمای پرغدر و جفا فرمودند اعلی حضرت خاقان یوسف طلعت سکندر حشمت از استماع لطایف آن کلام بلاغت فرجام فصاحت انتظام گلشن گلشن شگفتگی فرموده بر زبان گوهر نثار آوردند که چون جد امجد ما خاقان کشورستان صاحب قرآن ممالك هندوستان نور الله مرقده باعانت روح مطهر حضرت پیغمبر حضرت امیر المؤمنین حیدر و بامداد انفاس مقدس ائمه اثنی عشر علیهم صلوات الله الملك

الاکبر دراین مملکت شمشیر ذو الفقار آثار را بقوت و قدرت تهور و شجاعت بر فرق و اعناق روسای کفار نابکار و هنود خاکسار زده حشر و لشکر ایشان رابه آتش صاعقه تیغ برق شعار و شعله جوهر خنجر خونخوار مانند خس و خاشاك سوخته این مملکت را بقبضهٔ تسخیر در آورده رواج ملت مصطفوی و رونق مذهب مرتضوی داده اندازان تاریخ قریب یکصد و چهل سال است که این بلاد از حوادث روزگار و تغلب و تعدی اغیار محفوظ و مصؤن است و الیوم که بمحض عنایت حضرت سبحان و کرامت بی نهایت خالق انس و جان اکلیل شهریاری برفرق فرقد سای واورنگ کامگاری مقر جلوس میمنت انتمای ما است چون بهمان نسبت خزینهٔ سینهٔ بی کینه را از جواهر محبت خاندان مصطفی و مرتضی و ائمه هدی مملو داریم و شقههای لوای فلك سای مهر انجلای سلطنت و خلافت ابدپیوند ما که بطراز زراندای ولای ائمه اثنی عشر و تشیع حضرت امیر المؤمنین حیدر مطرز است در آفاق و اقطار عالم مشهود پادشاهان معظم او منظور فرق امم گردیده است یقین که اعتقادات صادقه و نیات صافیهٔ ما نیز همان نتایج خواهدداد و دیگر آنکه فضلای روزگار و علمای عالیمقدار هر دیار و نجبای اولاد سید مختار و نقباء ذریهٔ حیدر کرار و محبان و شیعیان ائمه اطهار درپایهٔ سریر سلطنت شعار و درگاه گیتی مدار ما چندان مجتمع شده اند که بجمعیت و وفور خلق حیدرآباد مثابهٔ دار السلطنه صفاهان گردیده ودعای بی ریای ایشان یقین که در درگاه حضرت بیچون بشرف اجابت مقرون است و از آثار آن کافهٔ عباد و کل ممالك و بلاد ازحوادث مصئون و از آفات مامون پس مقربان اورنگ خلافت جواهردعاولالی ثنا نثار کلام معجزنظام اعلیحضرت سلطان سکندر احتشام کرده این دوبیت ضمیمه آن نمودند ـ قطعه

لطایف سخن پادشاه صورت و معنی　　کند چووحی بدلهای مستمع تاثیر
سزد زبهر کتابت مداد از خورشید　　که دیده خرداز دیدنش شده است منیر

وازحضرت خالق انس وجان ودارندهٔ زمین و آسمان مسألت فرمودند که تانفخ صور و قیام یوم نشور مملکت دکن از حوادث و شرور و تعدی خصماء مغرور

ملا غواصی

موتمن باشد و خلایق درظلال رافت و عاطفت خاقان یوسف چهر سکندر حشم باکال امنیت آرام گیرند و بعد ازاین خاقان سکندرمرتبت فرمان جهان مطاع بجانب امرای عالیشان که به حراست سرحدهای ممالك و حفظ طرق و مسالك ما مور بودند ارسال فرموده ایشان را طلب کردند امرای ذی جاه بآرزوی تقبیل سده سنیّه بارگاه گیتی پناه روی بدار السلطنته آوردند درشهر ذی القعده الحرام سنه مذکوره نصیر الملك سپهسالا روشجاعت دستگاه یولچی بیگ و و یتهوجی کا نتیای مرهته و خدا و یردی سلطان و قزلباش خان و امرای دیگر و نا یکواریان عظام هزاره داخل دار السلطنته شده در میدان و سیع الفضای داد محل از نظر ملازمان بارگاه خسروی گذشتند و حضرت خاقان اعلی امرای عالیشان رابه تشریفات پادشاهی نوازش فرموده رخصت بمنازل عنایت نمودند و شهر از وجود ایشان معمور گردید (و ایضا) دراواخر سال اختری تابنده ازمشرق جاه وجلال خاقان بی‌همال طالع گردید یعنی روزدوشنبه یازدهم ذی القعده الحرام این سنه حضرت خلاق بی منت و وهاب بی ظنت خاقان یوسف طلعت سکندر حشمت را فرزندی کرامت فرمود - مصراع

که دیده از رخ او شد منیر و دل مسرور

وبه شکر انه این موهبت خاقان سکندر منزلت مبلغی کلی بعلما و فضلا وصلحا اکرام واحسان فرمودند و بفقرا ومساکین نقود و اجناس بسیار تصدق نمودند وجمعی ارشعرا تاریخهای که یافته بودند بمسامع جاه وجلال خسرو یوسف جمال رسانیدند از انجمله این سه تاریخ مرقوم گردید اول تاریخی که ملا وجهی شاعر دکنی یافته است - مصراع

آفتاب از آفتاب آمدپدید (۱۰۳۱)

و ملا غواصی که درشعر دکنی از امثال خود ممتاز است این کلمه را ماده تاریخ ساخته است - محفوظ باد (۱۰۳۱) وراقم این رموز بجهت اندوز سه تاریخ یافته و سه قطعه گفته از انجمله این قطعه و تاریخ مرقوم نمود -

قطعه

شاه خورشيد لقا عبد الله که مسلم بودش پادشهی
گشته ذرات جهان چون مه و مهر از رخش تافته تا فر شهی
عهد پر عشرت شاهست مدام طرب افزا چو دم صبحگهی
در گلستان طرب وقت خرام پای در گل ز قدش سروسهی
حق عطا کرد بشه فرزندی خوشتر از قرص مه چار دهی
گیتی از مقدم او شد آباد محو گردید زعالم تبهی
باد پاینده شه و شهزاده تا که خورحك کند از شب سیهی
گفت تاریخ تولدها تف (۱۰۳۱) آفتاب فلك قطب شهی
و مادهٔ تاریخ دیگر این است که گهر تاج پادشاه زمان

(ذکر قضایای میمنت و بهجت اقتضای سال هشتم جلوس همایون اعلی که مطابق اثنی و اربعین و الف هجریست و تفویض نمودن منصب رفیع سرخیلی بجناب میر فصیح الدین محمد تفرشے)

قبل ازین بخامه مشکبیز در صفایح ذکر سوانح تحریر نموده بودکه میرزا روز بهان چون سرخیل شد مشغول سر انجام معاملات سلطنت و انجاح مرام سپاهی و رعیت گردیدا ما بجهت عدم توجه والتفات خاقان سکندر شان کوکب ارتفاع حالش روز بروز روی در تراجع داشت و ترقی و اعتباری که لازم این منصب عالیست مشار الیه را بهم نرسید و شهریار سکندر اقتدار بعد از شریف الملك متوجه حال میر فصیح الدین محمد بودند و چون مشار الیه را بولایت مرتضی نگرفرستاده بودند یکچندی انتظار آمدنش داشتند وبسبب بعضی ازأمور چون نسبت بمیرزا روزبهان بی توجه شده بودند فرمان معلی بجهت میرمشارالیه فرستاده بسرعت تمام اور اطلب داشتند وجناب میر مهمات ولایت مرتضی نگر رابعمال کاردان باز گذاشته خود متوجه پایهٔ سریر سلطنت مصیر گردید وداخل دار السلطنته شده شرف کورنش وسعادت بساطبوس دریافت وبگوش هوشش نوید منصب جلیل القدر سرخیلی رسانیدند اما میرزا روز بهان بکارگذاری

وخیرخواهی بنوعی که میدا نست اشتغال داشت و ازبیم عزل سعی در نفرائی(۱) و خدمات می نمود چون اعلیحضرت خاقان سکندر شان متوجه تربیت میر فصیح الدین محمد بودند خدمات موفور او منظور نظر کیمیا اثر نیفتاد بلکه بعدم دیانت وامانت متهم گردید تادر شب هجدهم شهر صفر سنه مذکور که هیچ یك ازارکان دولت بپایه سریر سلطنت نیامده بود جناب میررا بحضور موفور السرور طلبیده تشریف منصب عالی سرخیلی مرحمت فرمودند و قامت قابلیتش را بخلعت این منصب والا آراستند و مشار الیه را در امر حکومت مطلق العنان ساختند و میرزا روزبهان معزول شد مدت حکومتش دو ماه ونیم بود پس میر فصیح الدین محمد باین مرتبه ارجمند سرافراز شده بعنایات پادشاهی مستظهر گردید بدفتر خانه شاهی آمده برمسند حکومت قرار گرفت وبه عهده داران دفتر خانه عامره پان قسمت نموده تیمنا برچند رقعه ومثال احکام نوشته بمنزل خود رفت وصبح گاه ببارگاه خلافت پناه آمده مشغول مهمات گردید بعد ازیك چندی که صبح وشام بموقف سلام حاضر میگردید وتمام روز به معاملات مملکت می پرداخت مراحم خسروی اقتضای آن نمود که قلمدان مرصع بمشار الیهٔ مرحمت نمایند پس برنسبت شریف الملك قلمدانی که جواهر ترصیع نموده بودند باصفجاهی عنایت فرمودند و جناب آصف مرتبت از الطاف خسروی بهره مند گردیده بدرجات قرب و منزلت بقدرے صعود نمود و فضیلت پناه ملا خلق شوستری این دو ماده تاریخ را بجهت سرخیلی میر آصف جاه یافته است ۔

بیت

جملة الملك شاه عبد الله (۱۰۲۲) میر دانش فصیح کار آگاه(۱۰۳۲)

ر چون ولایت مرتضی نگر بحواله جناب آصفجاهی بود ودر آن مملکت جمعی کثیراز رعایای سرکش هستند که بجهت تحصیل زرو تادیب ایشان سردار ضابطی همیشه مقرر بوده و جناب میر چون بخدمت ارجمند حضور سرافراز گردیده بودند احوال آنجا را بمسامع جاه وجلال خسرو یوسف جمال سکندر اقبال رسانیده استدعای سردار صاحب شوکتی نمودند که در آن محل بفرستند از جمله وزرای ذیشان خداویردی سلطان را بجهت این مهم اختیار فرمودند

(۱) یعنی چا کری ۔

ودر هشتم ماه ربیع الثانی سنه مذکوره تشریف بوی مرحمت فرمودند وسلطان مذکور باین خدمت مسرور گردیده بولایت مرتضی نگر روانه شد ۔

(ذکر خواستگاری نمودن عالیحضرت عادلشاه صبیه محترمه خاقان جنت بارگاه سلطان محمد قطب شاه را نورمرقده وبیان ارسال پالکی زرنگار جواهر نثار ماه آسمان عصمت و اختر شب تاب برج عفت بجانب بیجاپور و آراستن بزم عشرت وآئین محافل سور پر سرور)

ای قلم همچون علم بردارسربراوج ماه داستانی کن بیان ازجشن وسورقطب شاه
قطب شاهان شاه عبد الله شاهنشاه عهد شاه یوسف طلعت جم حشمت وگیتی پناه
طرح جشنی درجهان افگندکاندرقرنها دیدهٔ انجم ندیده در زمان هیچ شاه
گشت ازآئین جهان مانندخلد آراسته حوروغلمان فوج فوج ازهرطرف در بزمگاه
بزمگاه خسروی ازچشم زخم فتنه دور تابرین چرخ فلك گردنده باشد مهر و ماه

خامهٔ مشك افشان عنبر بیزدر تحریر این داستان دلاوین وترقیم این حکایت عشرت انگیز چنین رطب اللسان و عذب البیان میگردد که از قدیم الایام ما بین سلسله علیه رفیعه قطبشاهی و دودمان عالیشان عادلشاهی نسبت قرابتی ومواصلات بوده ومراسم یگانگی واتحاد وقوانین دوستی و وداد از جانبین مراعات میفرموده اند چنانچه خاقان علیین مکان سلطان محمد قلی قطبشاه طاب ثراه همشیره معظمه خود ملکه جهان را در سلك ازدواج حضرت ابراهیم عادلشاه درآورده بودند وعادلشاه صبیه جلیلهٔ خود را با پادشاه جنت بارگاه سلطان محمد قطبشاه نورالله مرقده عقد مناکحت بسته بودند ونسیم محبت و نکهت الفت از گلشن سلطنت این دو خاندان سلطنت نشان بجانب یکدیگر می وزیده و روایح مصادقت ومودت ایشان بمشام جان سلاطین با تمکین نزدیك و دور رسیده ۔

بیت

اگر گلچین ز گلشن گل سوی عطارآوردی نسیم ازطبلهٔ عطار بردی بو بگلشن هم

بنا برین مقدمات درین وقت حضرت سلطان محمد عادلشاه که برتخت سلطنت وکامکاری صعود فرموده اورنگ و دیهیم خسروی را بعد از والد ماجد به

فرو شکوه پادشاهی و شان و شوکت شاهنشاهی زیب و زینت بخشیده بودند اراده نمودند که نسبت قدیمی که مابین سلاطین عالیمقدار و خواقین نامدار بوده تجدید نمایند به حجابی که درپایهٔ سریر سلطنت مصیر مقیم بودند اعلام نمودند که آن گوهر یکتای درج سلطنت وشهریاری وآن دری برج خلافت و جهانداری اعنی صبیهٔ محترمه خسرو علیین مکان که درسرادقات عزوعلا و خلوتخانه حرم محترم معلی مختفی ومستوراست خواستگاری نمایند وشاه ابوالحسن حاجب مقیمی و شیخ رحیم حاجب مصلحتی حسب الفرمان انتهاز فرصت نموده ارادهٔ ذکر مقدمات این مطالب عظمی وتوطیهٔ اظهار این مقصد کبری نموده بوساطت محرمان بارگاه و مقربان درگاه خسرو گیتی پناه برموز خفیه اظهاراین معنی کردندونسبت اتحاد و رابطهٔ یگانگی و وداد حضرت عادلشاه (۱) بوجوه دلپذیر تقریر فرمودند اعلیضرت خاقان یوسف جمال سکندراقبال بعد ازاستماع این کلام میمنت انجام و استشمام این روایح طرب فرجام رجوع حصول این مرام و وصول این مطلب سعادت انتظام را بمشیت بی علت سرمدی و بتقدیر حضرت ایزدی حواله نمودند و نظر بموافقت سلاطین ماضیه و مواصلت خواقین سابقه فرموده بصلاحدید بعضی از مقربان خاص و معتمدان با اختصاص اجابت آن استدعا و قبول آن مدعا را بکسوت سکوت و لباس مطرز بطراز خموشی برآراستند وحجاب دانش مآب ازفحوای ادای آن دارای سکندررای یوسف لقا آثار رضا استنباط نموده کیفیت احوال بطریق اجمال بحضرت عادلشاه عرض نمودند و حقیقت افتتاح ابواب مواصلت را به لسان شکر ومنت معروض داشتند چون این خبر فرح اثر و مژده ثمر بمسامع جاه وجلال عادلشاه رسید گلشن گلشن شگفتگی بهمرسانیده ازین نوید فرح افزای و حصول امید غمزدای بازوی سلطنتش که از زور سرپنجهٔ اعدا ضعیف گشته بود قوتی بی اندازه و پشت دولت و حشمتش را استظهار واعتضادی تازه پیدا شد و درگلشن شهریاری و کامگاریش که ازخزان حوادث روزگار بی برگ وبارشده بود بوزیدن نسیم بهجت وخرمی آثار سرسبزی و شگفتگی هویدا گردید :-

قطعهٔ

(۱) عادلشاه را -

شجر دولتش ازین پیوند درگلستان دهرقد بکشید
رنگ و بویافت گلشن طبعش تانسیمی ازین چمن بوزید
تیرگی رفت از جهان دلش زین افق صبح عیش چون بدمید

و در روز وصول خبرفرح اثرطبل و دمامهٔ شادمانی بنوازش درآورده جشن ملوکانه و عیش و عشرت خسروانه نمودند و از برای حجاب مذکور تشریفات فاخرو انعامات متکاثر ارسال داشتند وبعد ازین بانوی سرای سلطنت و صدر نشین سرادق عفت و عصمت خواهر بزرگ خود رابا چندی ازعظمای حوم محترم عادلشاه مرحوم و مرهری پندیت سپهسالار وحسینی ابزخان حبشی و چند سردار نامدار دیگر را بجهت تمشیت عقد مصاهرت و سرانجام مهام مواصلت بپایهٔ سریر خسرو سکندر اقبال یوسف جمال ارسال داشتند چون اردوی اعظم ز بیجاپور ارتحال نموده بعد از طی منازل داخل منازل ممالك محروسه گردیدند امر جهان مطاع شرف صدور یافت که چاشنیگران وخوان سالاران باستقبال شتافته در هر منزلی بلوازم ضیافت و شرایط مهمانی چنان که داب این دولتخانه عالیه است قیام نمایند وکریم خان سرنوبت را باچهار حواله دار خاصه خیل متعاقب باستقبال فرستادند و بعد ازان سیادت پناه میرزا حمزه را بالشکرش روانه نمودند وروز دیگر نصیرالملك را بالشکرظفر اثر دنیای عین الملکی بآئین رنگین فرستادند وهم چنین در هر منزل سردار معتبری را بانواع تکلفات وتشریفات باستقبال میفرستادند وتعظیم و تکریم ایشان کما ینبغی بجای می آوردند تا بحوالی دارالسلطنة اردوی ایشان نزول نمود درین مقام بعضی ازملکان عالیشان را مثل ملك الماس و ملك عنبر وملك آدم باستقبال فرستادند وتهنیت ورود سراپرده نشینان بارگاه عفت و عصمت واقع شد و روز دیگر جناب آصف مرتبت میرٔ فصیح الدین محمد را باچند سردار نامدار ولشکر سپار (۱) باستقبال فرستادند و دردامنه کوه طور که نزدیك بدروازه جنوب دار السلطنة است اردوی ایشان را فرود آوردند وخاقان یوسف جمال سکندر اقبال امر فرمودند که میدان دلکشای قصر داد محل و عمارات چاوری تهانه

(۱) بسیار -

و کوتوالخانه ود کاکین اطراف میدان ودربار عالیه شیر علی را با چهل ایوان میدان که هر یك یك وزیری منسوب است وچند محل قصرهای اندرون دولتخانه را آئین بستند وابواب عیش و عشرت را بر عالمیان مفتوح ساختند وکلاوندان ماه رخسار و پری پیکران حور آثار بجلوه گری در آمده مدت یك ماه از صباح تارواح و از رواح تا صباح هنگامه طرب و مجلس لهو و لعب گرم میداشتند ـ

نظم

بزم گه پر زحور گشت و پری — جمله در دلبری بجلوه گری
بزمگاه شهنشه دوران — طرب انگیز طبع پیرو جوان
هر طرف مجمعی ز محبوبان — هر کجا مجلسی پر از خوبان
قصر هاچون نگار خانهٔ چین — زینت و زیب یافته ز آئین
عشرت پادشاه پاینده — تابود مهر و ماه تابنده

ودرعین گرمیٔ هنگامه عیش و عشرت خاقان سکندر منزلت اراده سیر و سواری فرمودند و فرمان معلی شرف نفاذ یافت که خیمه و سراپرده بارگاه سپهر اشتباه خسروی را در دامنهٔ کوه طور برسرپای کنند و فراشان و مهتران بهرام قدرت خیام فلك رفعت رابراوج مهر و ماه برافراختند و آن دشت وصحرا را مانند شهری ساختند وروز دیگر اعلیحضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال بربالای فیل آسمان مثال که بزنجیرها و جرسهای طلا و جل مکلل بجواهر مانند فلك ثوابت و کلگی و چقهای مرصع و به تقطیعات دیگر آراسته بودند سوار شده جمیع امراو وزرا و ارکان دولت و اعیان حضرت و مقربان خاص و معتمدان با اختصاص و بهادران شیر افکن و پهلوانان لشکر شکن در رکاب ظفر انتساب از دولت خانه عالیه بیرون آمدند غلغلهٔ طبل و دبدبهٔ دمامه و صفیر نفیر و صدای رعدآوای کرنای در فضای آسمان و ساحت زمین و زمان به پیچید و پیاده و سوار زیاده از حصر و شمار از دروازه علیه شیر علی تا دروازهٔ شهر که قریب یك فرسخ راسته بازار است دورویه ایستاده شده بودند و افیال جبال مثال و اسپان شمال تمثال باحلی و زیور بسیار زیاده از هزار و دو هزار برسم

جنیب پیش روان نمودند و اعلیحضرت خاقان سکندر احتشام باشان و شکوه پادشاهی وعظمت و شوکت ظل اللهی وحشمت وتجمل افزون از تصور وتخیل متوجه کوه طورشده بسراپرده وبارگاه گیتی دستگاه در آمده براورنگ سلطنت صعود فرموده قرار گرفتند ومقربان سریر سلطنت ومعتمدان اورنگ خلافت و امرای عالیمکان ووزرای عظیم الشان ونامداران بارگاه وسرداران باحشمت وجاه و غریبان دولتخواه خیر اندیش و عجمان فدوی سرشت و فاکیش و ترکان باسیاست تندخوی وحبشیان پرجهات جنگ جوی وسلاحداران شجاعت شعار ودکنیان یکنك باز جلادت دثار و دلاوران با ننگ و نام و بهادران بهرام انتقام و اصناف طبقات انام هرکدام در مقام خود آرام گرفتند و سرنوبتان مریخ صولت و عهده داران مشتری قدرت عصاهای مرصع بکف از هرجانب وهر طرف باهتمام وانتظام آن مجلس بهشت تزئین پر داختند بارگاه خسروگیتی پناه از انواع تجملات پادشاهی و اقسام تکلفات شاهنشاهی آراسته و مانند فردوس معلی از کدورات پیراسته شد ـ

نظم

مجلسی چون خلد شد آراسته — دهر ازکلفت بشد پیراسته
شاه مانند سلیمان برسریر — از فروغ طلعتش عالم منیر
صف زده لشکر زهر جانب هزار — هریکی چون رستم و اسفندیار
جمله پوشیده لباس رنگ رنگ — با سلاح و بایراق روز جنگ

و از بالای تختگاه عرش اشتباه و فرار اورنگ خورشید رنگ اشارهٔ لازم‌البشاره بملازمان بساط‌عالم انبساط‌واقع شدکه مرهری پندیت سپهسالار عادلشاه را طلب نمایند جمعی ازمعتمدان باردوی حضرت عادلشاه رفته مرهری رابا امرای عظام باعزاز و اکرام بردرگاه جهان پناه آوردند و مرهری بجهت تعظیم و تکریم بارگاه خسروی ازیك تیر پرتاب راه پیاده شد بخیمهٔ فلك رفعت دربند اول رسید و عهده داران برجیس صولت حسب الامر جهان مطاع مرهری را باچند نفراز امرا وسرداران عظام باردادند و بهر بارگاه سپهر مانند که میر سیدند فوجی از نامداران و جمعی از سرداران عالیشان را میدیدند

با شکوه سنجری و شوکت اسکندری جابجا قرار گرفته اند و فیلان مست کوه پیکر را در بندهای معظم ایستاده کرده‌اند تا از هفت خیمه وسایبان سپهر نشان مشار الیه را گزرانیدند و بیارگاه عرش اشتباه رسانیدند مرهری بآن مقام کبریا و جبروت رسیده و آن آفتاب فروزنده ملك و ملکوت را مشاهد نموده کال دهشت بهمرسانیده برابر اورنگ خسروی چند جاتسلیم و کورنش کرده بعبودیت قیام نموده لوازم دعا و ثنا بجامی آورد از مقام عزو علا تو جهات خسروی شامل حالش شده بعواطف و الطاف پادشاهانه سرافراز گردید وبه تشریف و خلعت ملوکانه مفتخر و مباهی شدو شش راس اسپ مع یراق سیمین و دو فیل با و مرحمت فرمودند و امرای رفیق اورا نیز به تشریفهای شاهانه و اسپهای ترکی سرا فراز ساختند وبزعفران طرب افزای ومشك اذفر و انواع خوشبوی و عطریات تمام خاص وعام مجلس بهشت آئین جنت قرین را معطرو رنگین گردایندند ودر آنمجلس چهل راس اسپ و پنج زنجیر فیل وصد عدد تشریف اعلی واوسط بامرای عادل شاهی وتوابع ایشان عنایت شد ومرهری را باسردان رخصت انصراف ارزانی داشته تاوقت عصر دربار گاه فلك اشتباه به عیش و عشرت مشغول بودند و بعد ازآن به آئین سابق متوجه دولتخانه گیتی نشانه گر دیدند و در شب نوزدهم ماه شعبان المعظم همشیره حضرت عادلشاه را باخواتین خاص و اهل حرم ایشان را طلب فرمودند و مرهری سپهسالار اسباب و اشیانی که همراه آورده بود وتحف و هدایا و نفایس امتعه و اقمشه لوازم عروسی بر فیلان و شتران بار کرده دوهزارخوان ترتیب داده پالکیهای مخذرات مکرمات حرم را برداشته داخل شهرشد وامر معلی صدوریافت که ازدر وازه دو ازده امام بدولتخانه عالیه درآیند ودر قصر ندی محل که بانواع تجملات پادشاهی چون نگارخانه‌چین آراسته بودند آن شب مرهری دفعه دیگر بشرف بساطبوس و عز کورنش خاقان یوسف جمال سکندر اقبال مشرف شد و پالکیهارا با اسباب و تحف و هدایای مذکور بحرم معلی بردند ودرآن شب قضات رفیع الدرجات و فضلای شریف الذات ستوده

صفات مجلس انس و محفل قدس آراسته آن زهره برج عصمت را با مشتری سپهر سلطنت وآن بلقیس‌عصر را باسلیمان دهر بمبلغ سی لك هون‌عقد بستند -

بیت

بستند جو عقد مهر فهربا ماه   گفتند زغیب بارك الله

و مدت یك هفته در اندرون حرم بساط نشاط انبساط نموده بعیش و عشرت پر داختند و خدیجه الدوران اعنی والده ماجدهٔ خاقان سکندر شان انواع تکلفات و تواضعات بهمشیرهٔ مکرم حضرت عادلشاه و خواتین محترم فرمودند وبهریك تشریفات شاهانه وزراین‌ومرصع آلات قیمتی‌عنایت نمودند وانچه درتصور ایشان بنود به حیز ظهور پیوست وخاقان یوسف عذارسکندر اقتدار بجهت بردن پالکی حضرت ملکه عالمیان ازمیان اکابر واعیان ومقربان پایهٔ سریر خلافت نشان سیادت پناه آصف جاه میر فصیح الدین محمد را اختیار فرموده به تشریف این‌خدمت والاقامت قابلیتش رابیا راستند و دوراس اسپ ترکی بازین و یراق سیمین مرحمت کردند و برتوجهات وعنایات ازدیا وفرموده دنیای قزلباش خان که هشتاد هزار هون تنخواه و مقاصا داشت به مشار الیه عنایت نمودند و جناب معالی نصاب عمدة المشایخ و الافاضل شیخ محمد طاهررا نیز تشریف خاص بادوراس اسپ مرحمت فرمودند که باتفاق آصفجاهی همراه پالکی زرنگار ملکهٔ عالمیان باشند و جناب عمدة الفضلا و زبدة العلما قاضی احسن مشهوربقاضی مکه معظمه که از اعاظم فضلای عصرو در سلك مجلسیان حضوروافر النورمنسلك‌اندوجمعی ازمجلسیان عظام را تشریف‌رفاقت آصفجاهی و عمدة المشایخ دادند و دولت خان عهده دار دولت‌خانه عالیه را باچند خواجه سرای معتبر تشریف های خاصه مرحمت نمودند و بهمراهی و خدمت پالکی ملکه عالمیان تعین نمودند وکریم خان سرنوبت حضور و افر النور رابا دو سردار یکی سید بابو ودیگری مخدوم ملك رابا چهار حواله دار خاصه خیل که چهار صد سوار لشکر تابین (۱) ایشان بودند تشریف همراهی پالکی ملکهٔ جهانیان مرحمت کردندودربیست و ششم‌ماه‌شعبان پالکی‌زرنگار مکلل بجواهر

(۱) یعنی تابع و پیرو -

آبدار ملکه عالمیان بابیست پالکی خاصه و صد و پنجاه پالکی دیگر از خدمه با اثاثهٔ سلطنت و تجملات پادشاهی و فیلان بزرگ کوه آثار و اسپان ترکی و تازی بادرفتار و شتران قوی هیکل پربار و عرابهای گردون کردار و سرباری زیاده از حصر و شمار با امرا و وزرا و لشکر سپار بآئین خسروانه بیرون دار سلطنته روان فرمودند ودردامنه کوه طور سراپرده و بارگاه براوج مهر وماه برافراختند و آن صحرا و کوهسار را مانند شهری ساختند ـ نظم

شهر گردید جملهٔ صحرا — بس که کردند خیمه بر سرپا
خیمه و سایبان چوچرخ برین — سایه گسترده برتمام زمین
دهر بهر طرب کشود بساط — گشت آماده بزم عیش و نشاط

و در سلخ شهر شعبان خاقان سکندر شان بجهت وداع ملکه عالمیان باعظمت و حشمت خسروی بطریق که سابقا مرقوم گردید بجانب کوه طور تشریف حضور موفور السرور ارزانی داشتند وچون باکمال حشمت از دار السلطنه متوجه بیرون شدند مرهری سپهسالار عادلشاه خبر دار شده از اردوی خود بجانب دروازه شهر بسرراه آمده سرعبودیت برزمین خدمت سود و درسلك ملازمان رکاب ظفر ونصرت انتساب پیاده روان شده استدعا از بندگان خاص و مقربان با اختصاص نمود که چون همشیره مکرمه حضرت عادلشاه دراین اردوی معظم است توقع آنست که ازفر قدوم عشرت لزوم شاهنشاهی بارگاه عادلشاهی را برنور سازند و بغبارسم سمند فلك مانندآن اردو رامشك افشان وعنبر بیز گردانند اعلیحضرت خاقان سکندر شان رعایت جانب عادلشاه و خواهر بزرگ ایشان نموده پرتو التفات برآن جانب افگندند وهمائی‌لوائی سلطانی جناح عطوفت ومهربانی کشوده ظلال مرحمت ورافت برآن حدود گسترده اولا درسرا پرده و بارگاه عادلشاه نزول اجلال فرمودند واز لمعات شان و شوکت شاهنشاهی آن مقام مسرت ارتسام راچون فلك خضرا منور ساختند مرهری بعد از لوازم خدمت و بوسیدن زمین عبودیت سه طبق زرسرخ و سفید نثار نمود و ازدربند بارگاه تامحل جلوس پای انداز زربفت

و مخمل گسترایندویك نورس اسپ عربی و عراقی بایراق و زین زرین وسه زنجیر فیل کوه عدیل و نه تقوز خوانهای اقمشه نفیسه و تحف دیگر پیشکش ملازمان خسرو یوسف طلعت سکندر حشمت نمود خاقان سکندر شان مرهری رابه تشریفات فاخر نوازش نموده شش راس اسپ و دوزنجیر فیل مرحمت فرمودند وبه کلاوندان رقاص بیجاپور که مثابهٔ پری وحور وپیش بارگاه‌برقاصی مشغول بودند پنجهزار هون و ده هزار روپیه و اسپ و فیل بخشیدند و از آن بارگاه واردو بر آمده‌متوجه بارگاه فلك اشتباه ملکه عالمیان گردیدندو همشیرهٔ گرامی را دیده جواهر نامعدودو انواع تحف و هدایای نامحصور مرة بعد اخری به ملکه عالمیان و خاصان حرم عنایت فرمودند و ایشان را وداع نموده بعد از یك پهر شب بصد هزار مشعل‌وچراغان شب تیره را چون روزروشن وساحت آن مسافت را مانند گلزار و گلشن ساخته‌متوجه‌دارالسلطنهٔ گردیدند ومحاسبان دفتر خانهٔ پادشاهی قیمت اسباب جهیز راکه همراه پالکی علیا حضرت بلقیس الزمانی نموده اند مبلغ پنج لك هون نوشته اندوانچه درایام جشن و سوار از تشریفات و غیره در دارالسلطنه صرف گردیده پنجاه هزار هون تخمین شده و بعد از انقضای ایام جشن و میزبانی که مدت یکماه و نیم لیلا ونهارا درمقامات و محلات مذکورهنگامه عیش وعشرت گرم بود دراواسط شهررمضان‌المبارك اردوی معلای ملکهٔ جهانیان را روانه بیجاپور گردانیدند و تامنازل سرحد ممالك محروسه چند سردار نامدارو امرای عالیمقدار راکه هریك باهزارسوار وده‌هزارپیاده بودبمشایعت‌فرستادندوامرای‌عالیشان‌با پالکی‌زرنگارجواهر نثار تاسرحد روان شدند و از سرحد مرخص گردیده مراجعت نمودند چون اردوی‌اعظم ملکه عالمیان بولایت بیجاپور در آمده طی منازل نموده‌به‌گابرگهٔ رسیدند حضرت عادلشاه‌پسر اخلاص خان میر جمله رابا چهار هزار سوار باستقبال فرستادند و مشار الیه بشرف آستان بوسی بارگاه فلك اشتباه ملکه عالمیان مشرف گردیده به تشریف خاص سرافراز شد و فرمان عادلشاهی به مرهری‌پندیت رسید که بسرعت بحضورآمده ازآنجا بمعاونت‌فتح‌خان نظامشاهی

کەدر قلعه دولت آباد محصوراست و مهابت خان باامرای مغل آن قلعه را محاصره نموده کار براوتنك و دشوار گردانیده اند برودپس مرهری بشرف کورنش ورخصت ملکهٔ عالمیان سر افراز شده تشریف وپان رضا گرفته روان گردید واردوی حضرت مهد علیا درهر منزلی که نزول اجلال میفرمود آن سرزمین رشك فردوس برین میشد وعمال محال بخدمتگاری قیام مینمودند و آصفجاهی ایشان را به تشریف و انعام سرافراز می ساخت چون به یك منزلی بیجاپور رسیدند و آن محل دلکشا مخیم جاه و جلال و مضرب سرادقات اقبال گردید مصطفی خان و خواصخان که میر جمله وکار ملك آن دولتخانه عالیه و دورکن اعظم سلطنت عادلشاهیه اند به استقبال آمده شرف تسلیم وکورنش آستان بارگاه معلی دریافتند وآصفجاهی و عمدة المشایخ انواع کرمی (۱) مشار الیهما فرمودند و سفرهٔ از الوان اطعمه و انواع اشربه و سایر تکلفات ماکولات کشیده شده خاص و عام طبقات انام از آن مایده تناول نمودند و بعد از فراغ از مراسم ضیافت ولوازم مهمانی تشریفهای ملوکانه پیشوا و میر جمله را پوشانیده بهریك چهار راس اسپ ویك فیل عنایت نمودند و جمعی از اعیان و اکابر که برفاقت مشار الیهما آمده بودند همه را خلعت و تشریف علی قدر مراتبهم پوشانیدند چنانچه صد دست تشریف آن روز بهمهٔ امرای عادلشاهی مرحمت شد و روز دیگر عالیحضرت عادلشاه باعظمت و اجلال باستقبال تشریف آورده خیمه و بارگاه برابرار دوی ملکه عالمیان برافراختند و بساط نشاط انبساط نموده بعیش و عشرت پرداختند و شب روز دیگر به بارگاه فلك الاشتباه ملکه عالمیان درآمده جواهر و افروز رمتکاثر نثار نموده رسوم و قاعدهٔ جلوه که دردکن متعارف است مراعات فرمودند۔

نظم

حجله آراستند چون جنت   شمع افروختند در خلوت
شوق انگیخت طرزناز و نیاز   تا شدند آن دو بادشه دمساز
چون قران کرد ماه باخورشید   شد قرین بخت و دولت جاوید

و در آن شب ازخرمی چون صبح طرب افزای نوروز بود بعیش وعشرت

(۱) اکرامی -

اشتغال داشتند و از شادی لذت و صال آن شب را چون لیلة القدر پنداشتند درعید شباب عشق را شاهد وصال در آغوش و هیجان شوق باحصول آرزو دوش بردوش ۔

قطعه

لیلة القدر بود آن شب وصل   که نمودند مهر و ماه قران
بود در خرمی به از نو روز   آن شب فیض بخش نورافشان
گل عشرت صباح عید آن شب   چید از بزمگاه صد دامان

و در آنمقام دل افروز بهجت اندوز گذرانیده آخرهمان شب پالکی زرنگار جواهرنثار ملکه عالمیان را برداشته بجانب بیجاپورروان شدند و راسته بازارهای شهر رآئین بسته چراغان بسیارنموده آتش بازی وافرسوخته بآئین رنگین و ترتیب دلنشین داخل شهر و دولتخانه عالیه گردیدند ۔ قطعه

از روشنی شمع شبستان سلطنت   مه درحجاب بود نهان تابه صبحگاه
باصد هزارشمع کواکب سپهرلیك   همراه پالکی زراندود شدبراه

و درون دولتخانه راکه چون کارگاه ارژنگ و نگار خانهٔ چین آراسته بودند باکمال شادمانی و غایت بهجت ومسرت آرام و مقام گرفتند وداد عیش وعشرت دادند وروز دیگر حضرت عادل شاه بر اورنگ سلطنت قرار گرفته جناب آصفجاهی وعمدة المشایخ وقاضی احسن ومجلسیان عظام وامراء عالیشان راطلب نمود وایشان بشرف ملاقات مشرف گردیدند و آصفجاهی وجناب شیخ راه متصل بمسند سلطنت جای نشستن تعین نمودند وعزت وحرمت ایشان بوجه اتم بوقوع پیوست و مورد الطاف و اشفاق بی غایت گردیدند پس هر یك از یشان را بخلعت خاص سرا فراز ساختند ومجلسیان وسرداران رفیق را علی قدر مراتبهم مخلع ساخته نوازش فراخور حال هر یك نمودند و مدت یك ماه در بیجاپور اقامت واقع شد و جمیع امراء و وزرا ومنشیان و ارکان دولت عادل شاهی بملاقات و دیدن آصفجاهی و عمدة المشایخ می آمدند و مشار الیهما بمراسم تواضعات و ضیافتها می پرداختند و به بعضی تشریف و اسپ عنایت مینمودند و هر روزه اسباب ضیافت و مهمانی آماده و مهیا می بود بعد ازین مراتب

عالیحضرت ملکه عالمیان جناب آصفجاهی شیخ الاسلامی را تشریف شاهانه
وچند راس اسپ مرحمت فرموده رخصت مراجعت دادند و عالیحضرت عادل
شاه نیز تشریفات فاخربا اسپان یراق سیمین عنایت نموده رضای انصراف
ارزانی داشتند و ایشان با امرا و مجلسیان و لشکر از بیجاپور مراجعت نموده
درغره محرم سنه ثلاث و اربعین و الف (١٠٤٣ ﻫ) بدار السلطنة رسیدند
و بعد از عاشر محرم بعز بساط بوس اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال یوسف
جمال معزز و سرا فراز شدند و به تشریف خاص ارجمند و در میان اماثل سر
بلند گردیدند و عمدة المشایخ بواسطه حسن خدمات مشمول عواطف شده
بنوید مناصب عالیه مفتخر و مباهی گردید و اوضاع و اطوار بیجاپوررا بنوعی
که مشاهده نموده بود بمسامع جاه و جلال خسرو سکندر اقبال رسانید ـ

(ذکر بعضی از قضایای متفرقه این سنه مذکوره و بیان تغیر
و تبدیل بعضی از مناصب که درین سال وقوع پذیرفته)

در بعضی از شهور این سنه شیر محمد خان را که به شجاعت و کاردانی
موصوف است و به یمن تربیت ملازمان پایهٔ سریر سلطنت از مرتبهٔ سلحداری
دنیاء عین الملکی باعلی مرتبهٔ وزارت و سرداری ترقی نموده تشریف و شمشیر
سر لشکری و سپهسالاری مملکت کسیمکوت و کلنك مرحمت فرمودند که باتفاق
شجاع الملك ولد شجاع الملك میر زاده ما زندران که بعد از پدر بخطاب مستطاب
سرافراز شده ودران مملکت بسر پنجه تهور ودلاوری دست وبازوی قوت
وقدرت دیوان و راجهای آنجار ابرتافته بود بحراست مملکت واهتمام احوال
سپاهی و رعیت پرداخته بدفع شرو فسادی که از دشمن بومی و بیگانه حادث
شود قیام نماید و بجهت دیو اعظم کشنا دیو که سر وسردار دیوان و منیالان
واجدادش فرمان روای آن ممالك بوده اند تشریف و اسپ و پالکی ارسال
داشتند که بموافقت ومتابعت مشار الیهما سالك طریق خدمت باشند و سید عبدالله
خانی را ازان مملکت طلب فرمودند ومشار الیه در ششم ماه جمادی الاول این سنه
بدار السلطنة رسیده شرف بساط بوس محفل جنت آسا دریافته در سلك مجلسیان

دنیا و وزارت مشار الیه را بیاقوت خان حبشی مرحمت فرمودند (ایضا) در شب
سیزدهم جمادی الاخر سیادت پناه میر محمد رضای استر آبادی را تشریف منصب
پیشوائی مرحمت فرمودند و نواب علامی فهامی شیخ محمد را بنا بر سعایتی که از
بعضی نسبت بایشان بظهور رسید چندروز به نشستن در منزل خود وترك آمدن
بچاکری مامور ساختند و درین وقت چون همشیره بزرگ عادل شاه و مرهری
پندیت سپه سالار بجهت مهم مواصلت بدار السلطنة آمده بودند بعد از فراغ
از مهمات ارسال پالکی زرنگار بلقیس الزمانی ملکهٔ عالمیان وسر انجام امور ایشان
متوجه حال نواب علامی شدند و چنین ظاهر گردید که سعایت و تهمت از روی
عناد بوده ودامان اخلاص ایشان در دولتخواهی صاحب و ولی نعمت از آلایش
باین قسم امور که بایشان نسبت یافته پاك است اعلیحضرت خاقان سکندر شان
در مقام توجه و التفات در آمده یکی از مقربان سریر سلطنت با پاندان طلا
بخدمت نواب علامی فرستادند وتنبول دان مذکور را بملازمان علامی بخشیدید
وکمال التفات بظهور رسانیدند و بعد از چند روز دیگر نواب علامی را بحضور
وافر النور طلب فرموده به تشریف خاص نوازش بیش از پیش نمودند وجای
صدر الشریعة صدر جهان بجهت جلوس ایشان معین گردید و امور مشورت
و مراجعت که باعث قوام و نظام سلطنت است بر نسبت سابق برهمه رتبه مقدم
بهم رسانیدند وسوانح احوال ایشان بعد ازین عنقریب مرقوم خواهد شد (وایضا)
در هفدهم ماه جمادی الاخر معتمد السلطان ملك آدم را تشریف حواله داری
خاصه خیل مرحمت فرمودند و قاسم بیگ ازین مهم معزول شد و ملك مذکور
در زمان خاقان مغفور جنت مکان نور الله مرقده دفعهٔ یك سال و دفعهٔ یازده
سال باین منصب جلیل اشتغال داشت چون خاقان سکندر اقبال ملك مذکور را
باین منصب ارجمند سربلند فرمودند مشار الیه باهتمام عساکر ظفر مآثر پرداخته
باقیات مشاهره لشکر را از اعمال محال تحصیل نموده بجنود نصرت ورود رسانید
وولایت ایلور وچند محل دیگر بجهت تنخواه خاصه خیل از مملکت محروسه جدا
نموده حواله خود گرفت (وایضا) در شب بیست ونهم ماه جمادی الثانی فرزند

دلبند نورسيدهٔ اعلی حضرت خاقان سکندر منزلت خلد الله عمره و ملکه که هفت ماه و بیست روز از ولادتش گذشته بود به بهشت جاودان شتافت و ازین قضیه داغ برسینهای عالمیان ماند ودل جهانیان از آتش این مصیبت سوخت امرا علی صادر شد که غنچه نشگفتهٔ باغ بهشت را در لنگر فیض اثر برده در روضهٔ جد بزرگوارش دفن نمایند و پیشوا و سرخیل و جمیع مجلسیان وکل امرا و وزرا و تمام چاکران تشییع نعش آن معصوم نموده حسب الامر جها نمطاع عمل نمودند و روز زیارت مبلغ کلی از نقود و اجناس بسادات و علما و مستحقین خیر (۱) نمودند امید چنانست که حضرت پادشاه بی نیاز منزه از شریك و انباز بعوض آن گوهر شب چراغ آفتاب عالمتابی ازمطلع سپهر سلطنت اعلی حضرت خاقان یوسف جمال تابان گرداند و روزگار سلطنتش تاعمرطبیعی ممتد سازد بحرمة محمد و آله الامجاد (و ایضا) درا و اخرماه جمادی الاخر دنیای مظفر خان پتان را بآدم خان حبشی مرحمت فرمودند ودرغره شوال ملاحسن شوقی نام حاجبی از جانب عادلشاه بپایهٔ سریر سلطنت مصیر آمد و یادگار گذرایند وبه تشریف واسپ سرافراز شد(و ایضا) دراواخر سنه سیادت پناه شجاع الملك راکه در ولایت کسیمکوت بود طلب فرمودند و سنجنی که بحواله مشار الیه بودنبا برسفارش شیرمحمد خان سپهسالار به میررستم مازندرانی که جوان دلاوریست وداماد خان مذکورشده بودعنایت فرمودند وچون زمینداران و دیوان ولایت مذکور در جنگل ها و کوههای آنجا بعض اوقات سرکشی می نمودند به شیر محمد خان ومیر رستم فرمان معلی شرف نفاذ یافت که باتفاق یکدیگر بضبط آن ولایت پردازند و سرکشان را گوشمالی میداده باشند و شجاع الملك دراواسط ذی الحجه بدارالسلطنة رسیده سعادت بساطبوس دریافت و درزمرهٔ ملازمان حضور منسلك شد و مژدهٔ وزارت دیگر بگوش هوش او رسانیدند ۔

(ذکر قضایای عشرت و خرمی افزای سال میمنت مآل نهم جلوس همایون اعلی که مطابق سنه ثلث و اربعین و الف هجریست)

بقلم مشکبار که نگارنده سوانح روزگار است در قضایاے سال گذشته

(۱) خیرات ۔

چنین مرقوم گردیده بود که چون شجاع الملك را از ولایت کسیمکوت طلب فرموده مژده وزارت مجدد بگوش هوشش رسانیده بودند در اول این سال خرمی و میمنت مآل متوجه حال مشار الیه شدند و شیوهٔ فدویت پدرش وخدمات موفور خودش را منظور ساخته درهجدهم ماه صفر دنیای که یك لك هون تنخواه داشت بمشار الیه مرحمت فرمودند و مشار الیه از جمله وزرای عظام و سرداران با احتشام گردیده و قریب یکهزار جوان بهادر غریب وپتان چابك سوار و چند هزار پیاده جلد (۱) جرارنگاه داشته لشکر رنگین با یراق و سلاح در میدان وسیع الفضای مقابل ندی محل کنتے وسان داد (و ایضا)قبل ازین مذکور شده بود که دنیای مظفر خان راآدم خان حبشی عنایت فرموده بودند نسبت باوظن خیانتی وگمان خطائی بهمرسانیدند و دنیای حوالهٔ او را امانت نموده به حبجار خان دکنی که قبل ازین درسنجنی عین الملکی سلحدار بود به یمن تربیت ملازمان شاهنشاهی قابلیت وزارت و سرداری بهمرسانیده مرحمت نمودند وآدم خان را چندگاهے در قلعه گولکنده محبوس گردانیدند و به شفاعت بعضی از ملازمان سریر سلطنت نجات یافت وچون درین وقت آوازهٔ آمدن مهابت خان بجانب ممالکت دکن و تسخیرنمودن قلعه دولت آباد بلند شده بود حبجار خان را بایاقوت خان بجانب سرحد کولاس نامزد نمودند که بحراست قلعه و حفظ طرق اشتغال نمایند و درین وقت رای عالم آرای خسروی اقتضای آن نمود که قلاعی که در سرحدها واقع است و بمتانت واستحکام اشتهار دارد باستعداد اذوقه و آتشبازی و تعمیر حصار و بروج و بارو (۲) پرداخته شود بنا براین حسن بیگ شیرازی راکه درین وقت منصب کوتو لی را ازو گرفته بمیرزا ابراهیم صفاهانی داده بودند بجانب قلعه رفیعهٔ رامگیرکه ولایتش سرحد ولایت نظام شاهیه است فرستادند و پانزده هزار هون برای خرج ما یحتاج تحویل نمودند ومشارالیه بآنقلعه رفته دراندك زمانی به استعداد آذوقه و تعمیر بروج وبارو وسامان ضروریات آنجا پرداخته مراجعت نمود و درازای این نیکوخدمتی باز منصب کوتوالی که از اعاظم مناصب این دولتخانه عالیه است

(۱) یعنی تیز وچست ۔ (۲) یعنی دیوار قلعه ۔

بمشار الیه تفویض فرمودند و برنسبت سابق باین منصب و الا سرافراز شده بضبط و حراست شهر و محلات مشغول شد و هم چنین میان حسبنی عهده دار دروازه عالیه علی شیر را بجانب قلعه منیعهٔ پانگل که از قلاع رصین متین این مملکت است فرستادند و او نیز بسرانجام مایحتاج از اذوقه و مرمت بروج و بارو و استعداد آتشبازی پرداخت و هوجی رای راو برهمن حواله دار دیده بانان و ملك نور محمد را بقلعه عالیه مصطفی نگر که از اعاظم قلاع این ولایت است فرستادند که باستعداد ما یحتاج و اهتمام ضروریات آنجا اشتغال نمایند و چند نفر معتبر دیگر را بچند قلعهٔ دیگر فرستادند که ضروریات آن محال را سامان دهند ـ

(بیان تفویض نمودن منصب رفیع میر جملگی بنواب علامی فهامی شیخ محمد و مرحمت نمودن منصب سرخیلی بجناب شیخ محمد طاهر و روز شرف آفتاب)

قبل ازین در قضایای سنهٔ سابقه مرقوم قلم عنبرین رقم گردیده بود که اهل عناد درباب نواب علامی فهامی سعایت نمودند و بعد از آن بوضوح پیوست که طبع مشار الیه از تصور اموری که نسبت بایشان مینمودند منزه و مبراست ورد دولت خواهی صاحب و ولی نعمت حقیق منفرد و یکتا اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال درمقام تدارك شدند و نواب مشار الیه را نوازش بسیار فرمودند و اراده داشتند که درهمین وقت باز منصب پیشوائی با یشان رجوع فرمانید ملاحظه از عدم رسوخ درامور و خلاف حزم نموده به تکلیف منصب جلیل القدر میر جملگی تسلی بخش خاطر نواب علامی گردیدند و نواب علامی تامل درقبول آن داشتند و در این اوقات جمیع مهام سلطنت و امور تدبیر و راجوت به رای مهر انجلای صواب اقتضای نواب مشارالیه تفویض می یافت و درخلا و ملا اعلیحضرت خاقان سکندرشان جمیع عقود امور را با تامل تدبیر صایبهٔ مشار الیه میکشودند و بعد از فراغ از مجلس خاص که حضرات مرخص میگردیدند تا وقت عصر بلکه تا شام و پارهٔ از شب بصحبت نواب علامی اوقات اشرف میگذرانیدند و همیشه تکلیف قبول منصب رفیع القدر میر جملگی به شروط متعدده میفرمودند و دولتخواهی وفدویت مقتضی آن نبود که تکلیفی که

عن صمیم القلب ازجانب اشرف اعلی واقع میشود قبول نفرمایند بنابرین لازم شد که متابعت امر اشرف نموده مرتکب این مهم بزرگ شده رسوم محدثه را محو فرموده درانتظام مهام سلطنت و آسایش سپاهی و رعیت بقانون معدلت و نصفت پردازند تا آنکه در نهم شهر شوال سنهٔ مذکوره که آفتاب عالمتاب ببرج حمل بدرجهٔ شرف رسید اعلیحضرت خاقان یوسف جمال براورنگ کامرانی قرار گرفته مجلس جنت مثال را به تجملات سلطنت آراسته جمیع ارکان دولت و اعیان حضرت و مجلسیان محفل قدس منزلت و امرا و وزرا و حجاب سلاطین ذوی الاقتدار جا بجا در محل و مقام خود ازروی ادب ایستاده و قرار گرفته بودند نسبت بنواب علامی توجهات شاهانه فرموده بخلعت خاص جملة الملکی قامت قابلیتش را آراستند و زمام جمیع مهام سلطنت و عنان کل امور مملکت بقبضهٔ اقتدار و اختیارش سپردند و پالکی از طلا و نقره که زرگران ماهر تلنگانه بصنایع بدیعه و نقوش وطرح عجیبه آنرا ساخته و یراق آن بزرتار و ابریشم الوان پرداخته بودند و تاغایت این چنین پالکی درسرکار این سلسلهٔ علیه باتمام نرسیده بود ازجامدارخانهٔ عامره آورده بجهت سواری نواب علامی مرحمت فرمودند و جناب معالی نصاب شیخ محمد طاهر خواهرزاده نواب علامی را که بقابلیت ذاتی واستعداد کسبی متصف است از کمال شفقت و مرحمت تشریف سرخیلی ونیابت نواب علامی عنایت فرمودند ومشار الیهما ازآن مجلس بهشت آئین بخلاع مناصب عالیه مکرم ومحترم گردیده باعمال و مناصب داران بدفتر خانه پادشاهی آمده برمسند حکومت تکیه زده تیمنا برچند عرضه و رقعه احکام مطاعه نوشته برپالکی خاص مذکور سوار شده متوجه دولتخانه شدند و روز دیگر ببارگاه فلك اشتباه پادشاهی آمده برتق و فتق مهام سلطنت واهتمام احوال سپاهی و رعیت پرداخته درهر امری قواعد جدید از روی عدل و دولتخواهی قرار دادند و ید تصرف بعض عمال و اهل دخل را ازامور دیوانی قطع فرمودند و میر فصیح سرخیل ماضی چون بولایت مرتضی نگر بجهت تحصیل رزوسرانجام مهام آنجارفته بود دراین وقت که ازمنصب سرخیلی معزول

شد نواب علامی تشریف پادشاهی بجهت اوفرستادند که مستمال بوده کارسازی خود نموده به حضور موفور السرور آید و چون مقرر است که جمعی از سلحداران بحوالهٔ میر جمله می باشند اعلیحضرت خاقان سکندرشان برای توقیر و احترام نواب علامی دوسر داریکی مخدوم ملك و دیگری سید بابونام راکه هر کدام صد سوار و هزار پیاده دارند باچهارده سلحدار کارآمدنی حواله فرمودند و مقرر نمودند که روز های پنجشنبه بزیارت روضات کرام سلاطین مغفور مبروز نور الله مراقدهم بروند و جمیع مجلسیان و کل سرداران غریب ودکنی وخاصه‌خیل درسواری لشکرفیض‌اثرهمراه نواب علامی باشند وهر روز بعد از فراغ از مجلس حضور موفور السرور به لعل محل تشریف آورده جمیع عمال وعهده داران بملازمت آمده باکمال عظمت و اعتبار بسر انجام مهام دیوانی اشتغال مینمایند و درایام میر جملگی از دولت پادشاه جهان پناه جمعی کثیر از مجلسیان وعملداران و سلحداران و سراپرده داران و طوایف چاکران را مشاهره افزودند و جمعی از اهل استعداد را درسلك بندگان دولتخانهٔ خسرو سکندر اقبال منتظم فرمودند وباقی مشاهره سنوات ملازمان و چاکران بارگاه خلافت پناه راکه درزمان عهده داران سابق نرسیده بود بالتمام تنخواه دادند و خلایق اکثر دراین زمان از قرض و پریشانی نجات یافتند وبه علما و فضلا و تاجران یك‌لکه بکافهٔ انام در این ایام احسان واکرام پادشاه سکندر احتشام اشتمال یافت چون باعث از دیاد دعای دوام عمر و افزونی دولت اعلیحضرت خاقان سکندر منزلت و سبب بقیت ذکر جمیل خسرو یوسف طلعت و بقای نام نیك که حیات جاوید عبارت از آنست (۱) این امور خیر و اعمال حسنه بود نواب علامی فهامی مورد تحسین گردیدند وخاقان سکندراقبال درایام میرجملگی نواب علامی دوبار باوالدهٔ مکرمه معظمه و سایر اهل حرم محترم بمنزل نواب علامی آمده هربار یك هفته بعیش و عشرت اشتغال داشتند و نواب جملة الملکی کل ما یحتاج و سایر اخراجات را روز بروز از سرکار خود ترتیب میدادند و در آن مدت آستان آن منزل‌محل تسلیم سایراکابرواعیان ومقرتعظیم بزرگان

(۱) از آنست .

بود و مرتبهٔ اول نواب علامی جواهر و مرصع آلات و اسپ و فیل و اقمشه و تحف وهدایای بسیار پیشکش نمودند و اعلیحضرت خاقانی از کمال عنایت که بایشان داشتند بواسطه رعایت خاطرایشان دوراس اسپ‌عربی ازانجمله کدقابل سواری اشرف اعلا بود قبول نموده باقی اسباب و تحف و پیشکش بایشان مرحمت فرمودند و خلعت و کسوت خاصه باد و سر اسپ مع یراق زرین که معتاد تشریف ایشان بود عنایت کرده مورد توجهات شاهانه و مشمول مراحم خسروانه ساختند و در روز هفتم بمقر سلطنت و قیتول دولت معاودت فرمودند و نواب مشار الیه بلاوجود کثرت مشاغل مهام سلطنت و وفور امور مملکت و ملازمت دو وقته خاقان یوسف طلعت سکندر منزلت هرصبح مدرس فیض مهبط ایشان از وجود ارباب دانش چه از قضات و علما وفضلا و صلحا و شعرا و اهل استعداد و کمالات و از اکابر واعیان و امرا و وزرا و غیرهم که مشحون میگردد بافاده و افاضهٔ علوم منقول از کتب تفاسیر و احادیث و فقه و معقول از حکمت وریاضی و منطق وغیره مشغول می‌باشند وبعد از فراغ ازآن متوجه امور دینوی میگردند وبدولتخانه دیوان اعلی میروند و از ملازمت پادشاه گیتی پناه که مراجعت مینمایند در دیوانخانهٔ از عاملان وعهد داران و کارکنان جمعیت عظیم میشود وبانتظام و اهتمام مهام خسرو سکندر احتشام وبانجاح مرام انام تاوقت شام اشتغال می نمایند وشب نیز بعد ازصرف سفرهٔ عام مجلس افاده و استفاده انعقاد می یابد و اصحاب فضل وکمال و مستعدان صاحب حال از وجود فایض الجودش مستفید و مستفیض میگردند و روزهای سه شنبه که روز تعطیل است باشعرای فصاحت شعار وموزونان بلاغت دثار از عرب وعجم دیوان متنبی ودیوان خاقانی و انوری ومثنوی مولوی باکتب شروح ودواوین دیگر از شعرای نامدار در میان آورده صحبت مستوفی میدادند تا این طبقه نیز از افادات و صحبت فیض بخش بهره مند گردند و در ماهی دوسه نوبت مجلس ایام تعطیل در باغات خاصهٔ حوالی شهر انعقادمی یابد و حجاب سلاطین عظیم الشان ایران وهند را طلب مینمایند و جشن زرگانه زیاده برمعتاد کرده

میشود بالجمله ذات حمیده صفات کثیر الحسناتش جامع کمالات صوری ومعنوی و طبع شریفش عارج معارج اعلی مراتب دنیوی و اخروی است ـ

(ذکر قضایای سال میمنت و خرمی مآل دهم جلوس سعادت مانوس همایون اعلی که مطابق سنه اربع و اربعین و الف هجریست)

برمستمعان اخبار سلاطین ذوی الاقتدار و شنوندگان حکایت و قایع و سوانح روزگار مستور نماند که چون عالیحضرت شاه جهان از برهان پور بجانب آگره مراجعت نمودند مهابت خان المخاطب بخانخانان را به برهان پور فرستادند واو باستقلال تمام ببرهان پور آمده اقامت نموده بعد از چند روز کمر به تسخیر ولایت نظام شاه بسته با جمعی از امرا و افوج لشکرمغل ببالای گهات آمده قلعه دولت آباد رامحاصره نمود درین وقت حضرت عادل شاه شیخ دبیر را که راس و رئیس دبیران عادل شاهی بود بحجابت بپائه سریر سلطنت مصیر فرستادند ومشار الیه دربیست وهفتم ماه صفر بدار السلطنة رسید وباتفاق شاه ابو الحسن حاجب مقیمی بپایه سریرسلطنت آمده شرف بساطبوس دریافت و تحفه و هدایا که از جانب حضرت عادل شاه آورده بود از نظر ملازمان پایۀ سریر اشرف گذرانید وعرض نمود که چون لشکر مغل بجانب دکن آمده و مهابت خان تسخیر قلعه دولت آباد مینماید بباید که شیوۀ موافقت از طرفین مراعات بوده باشد وبوجوه دلپذیر درشرائط اتفاق و مراسم وفاق ترغیب و تحریص نمود والتماس عهد و پیمان کرد که بی اتفاق حضرت عادلشاه با پادشاه مغل رابطه نه نمایند وبلکه درمدافعه این لشکر متفق بوده درجمیع اموریکدل و یکزبان باشند و مدت یکماه در دارالسلطنة توقف نموده از ملازمان خسرو سکندر اقبال مرخص شده مراجعت نمود (ایضا) در اوایل شهور این سنه میر فصیح الدین محمد کار سازی ولایت مرتضی نگر نموده بپایه سریر خسرو سکندر نظیر آمد و بعداز یک چندی دنیای که بحواله اوبود بواسطۀ بعضی از امور از مشار الیه گرفته بمقرب سریر السلطنة حسن علیخان که جوانی دراول عمر و شباب و از جمیع ملازمان سرخ دستار بمزید عزت و اعتبار بغایت ممتاز

واز رشحات سحاب الطاف پادشاهی نشو و نمای کامل یافته بودو برغلامان حضور وافر النور رتبه تقدم داشت مرحمت فرمودند واو از جمله وزرای عالیشان گردید وچون مقرر است که در مرتضی نگر سردار معتبری باشد خدا ویردی سلطان را از آن محل طلب نموده میرزا حمزه را که پیش این نیز در آنجا بود سر لشکر آن ولایت کرده با چند سردار و جمعی از جنود خاصه خیل را بآن جانب فرستادند (وایضا) درین سال دنیای که بحواله ملك معتبر ملك عنبر بود و یك لك هون ولایت و تنخواه داشت مقرب اورنگ خلافت علی رضا که او نیز از جمله غلامان سرخ دستار حضور وافر النور است و از جو بیار تربیت شاهنشاهی شاداب گردید نشوو نمای کامل یافته و بمنصب خزانه داری سرافراز بود مرحمت نمودند واو نیز ازجمله وزرای رفیع مقام شد وبعد از اندك زمانی بازبا ملك عنبر برسر عنایت آمده دنیای یاقوت خان را که به بعض تقصیرات منسوب شده بود مبلغی ولایت و تنخواه اضافه نموده به ملك عنبر مرحمت فرمودند و ملك مذکور آن سنجی بی سامان را اهتمام نموده ولایت تنخواه را معمور کرده لشکر رنگینی از همه طایفه نگاهداشت ـ

(ذکر گرفتن مهابت خان قلعه دولت آباد را و فتح خان و پسر نظام شاه را بقول از قلعه بیرون آوردن و مهابت خان سفر عالم آخرت نمودن)

قبل ازین گذارش یافت که عالیحضرت شاه جهان ازدار السلطنة آگره مهابت خان را باچند سرا مرای معتبر به برهان پور فرستادو مشار الیۀ دراول این سنه مذکوره پنجهزای و چهار هزاری و چند فوج از لشکر مغل ازجانب برهان پور ببالای گهات آمده متوجه قلعه دولت آباد شده مشغول محاصره آن قلعه فلك شکوه گردید و متعاقب این خبر رسید که حضرت عادلشاه مرهری را باچند وزیر بکومك و مدد فتح خان فرستاده و ایشان اطراف وجوانب لشکر مغل را دادند و امرای مغل متوجه لشکر عادلشاه افتاده یاقوتخان نظامشاهی که از غلامان معتبر نظامشاه بود وخود را ثانی هلك عنبرمیدا نست و قبل از این روی اخلاص ازان سلسله گردانیده بجانب مغل رفته بود و عالیحضرت شاه

جهان بنابر مصلحت ملك گیری اورا معتبر داشته درسلك امرا منتظم ساخته همراه مهابتخان بجانب دکن فرستاده بودند واو از سلوك مها بتخان دلگیر گشته باز به لشکر نظامشاهیه ملحق شده مهیج فتنه و جدال گشته بود کشته گردید و لشکر عادلشاهی ضعیف وبی قوت شده دیگر جرات جنگ ننمودند و مهابت خان بعد از قتل یاقوت خان و شکست دادن لشکر عادلشاه مشغول محاصره قلعه مذکور گردید و مدت پنجماه درپای قلعه نشسته کاربراهل قلعهٔ تنگ ودشوار ساخت و بالآخره بجهت فتح خان و پسر نظامشاه قول فرستاده مؤکد بایمان مغلظ ساخت که ولایت خارج دولت آباد را بایشان واگذاشته تصرف درآن ننماید و ایشانرا درولایت مذکور بگذارد فتح خان اعتماد برقول مهابت خان نموده ناچار از غایت اضطرار باپسر نظامشاه ازقلعه برآمد ومهابتخان قلعه رفیعهٔ دولت آباد راکه به متانت واستحکام درملك دکن مشهور است و چندین سال پای تخت و مقر سلطنت نظامشاه بود بتصرف درآورده ضمیمهٔ ممالك پادشاهی نمود و نصیر یخان را بمحافظت قلعه و ولایت تعیین نمود خود بانظامشاه (۱) و فتح خان روانه برهانپور شد و درآنجا خلف عهد وشرط وپیمانی که بایمان موکد ساخته نموده نظامشاه (۲) و فتح خان و اهل حرم وسایر متعلقه ایشانرا مقید ساخته با اسباب و با اجناس که از قلعه برآورده بود بخدمت پادشاه دهلی روانه نمود وخود درین سال دربرهانپور توقف کرد و بعد از یکچندی از خدمت عالیحضرت شاه جهان استدعا نمود که یکی از شاهزادهای عظام را صاحب صوبهٔ برهانپور نموده بفرستند تادر تسخیر ملك دکن ممد و معاون او باشد و التماس او درمعرض قبول آمده شاهزاده عالیمقدار شاهزاده شجاع را باستعداد تمام وسید مظفر مخاطب بخانجهان را اتالیق اوساخته ببرهانپور فرستادند و چون شاهزاده مذکور بنواحی برهانپور رسید مهابت خان باجمیع وزرا و لشکری که در برهانپور بودند باستقبال شاهزاده برآمده در نواحی رود خانهٔ پرینده سعادت بساطبوس وکورنش دریافتند و از هما نجامهابت خان

(۱) باپسر نظام شاه (۲) پسر نظام شاه .

و جمیع امرا و لشکر درخدمت شاهزاده مذکور بعزم تسخیر و لایت بیجاپور بربالای گهات آمده اولا کمر به تسخیر قلعه پرینده که ازقلاع متین نظامشاهی بود و درین وقت به تصرف امرای عادلشاهی در آمده چست بسته بمحاصره آن مشغول شد ومدت چهارماه بامور قلعه گیری پرداخت وچندانچه سعی نمود اثری بظهور نرسید و بی نیل مقصود باز به برهانپور معاودت نمود و چون ببرهانپور رسید شاهزاده ارجمند را اعلیحضرت شاه جهان بحضور طلب نموده بود بابعض امرا بجانب دار السلطنته روانه نموده خود دربرهانپور توقف کردد راین اثناء بیماری صعب ناگهانی عارض او گردید و علاج اطبا سودمند نیامده بضرورت ترك حیات مستعار و دواعی دنیوی نموده بعالم عقبی روان گردید و در اواسط جمادی الاول سنه مذکوره که اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال بعزم سیروشکار ازدولتخانه عالیه برآمده درباغات ارم مثال وبساتین بهشت تمثال بعیش وعشرت اشتغال داشتند که جاسوسان قهرمسیر خبر قضیهٔ ناگزیر اور ارسانیدند وعریضه شیخ احمد جبل عالمی نیز که از پایهٔ سریر سلطنت نزد اوبحجابت رفته بود آمده مصدق این خبر گردید و راقم این مسودات تاریخ رفتن اورا بطریق تعمیه چنین یافته ـ

قطعه

خان عالیمکان مهابت خان   آنکه بودش زمانه در فرمان
داشت امید تادکن گیرد   رفت امید از مهابت خان (۱۰٤٤)

چون عدد لفظ امیدازعدد لفظ مهابتخان ساقط شود تاریخ مطلب است (وایضا) این تاریخ را نیز بطریق تعمیه راقم این مسودات گفته ـ

قطعه

چرخ گردان انچه داد از عزوجاه   جمله یکدم از مهابت خان گرفت
تاچهٔ قصدی داشت جانش زان سبب   هادم اللذات ازوی آن گرفت
بین که چون تاریخ فوت اوشده   از مهابت خان زمانه جان گرفت

عدد جان ازعدد مهابت خان چون گرفته شود تتمه تاریخ مدعا است ـ

(ذکر آمدن ایلچی پادشاه ممالك ایران شاه صفی بهادر خان
باتفاق خیرات خان حاجب این دولت خانه گیتی نشانه
و بشرف ملاقات مشرف شدن)

قبل از این در سال دوم جلوس همایون اعلی مرقوم قلم سوانح رقم گردیده بود که خیرات خان را برفاقت محمد قلی بیگ پسر قاسم بیگ پرن برسالت بخدمت پادشاه ممالك ایران فرستاده بودند او بنوعی که در قضایای سابقه مرقوم گردیده بملك ایران رفته بخدمت خسرو ممالك عجم فرمان روای ترك و دیلم مشرف شده و چند سال در خدمت پادشاه صفوی نژاد بود و بعد ازان خان مذکور ازان پادشاه دین پناه رخصت مراجعت حاصل نموده امام قلی بیگ شاملوی صحبت یساول را که یکی از ملازمان حضور وافر النور آن بادشاه گیتی پناه است بهمراهی خان مشار الیه بحجابت بخدمت قطب فلك جاه و جلال اعلی خاقان سکندر اقبال یوسف جمال فرستادند مشار الیهما از راه قندهار بجانب هندوستان آمده بخدمت خسرو ممالك هند رسیدند واز انجا بجانب ملك دکن آمدند ودر غرهٔ ذیقعده سنه مذکور خبر وصول حاجبین به سرحد ممالك محروسه رسید اعلحضرت خاقان سکندر اقبال از این خبر فرح اثر بغایت خوشحال شده از جمله ملازمان سریر سلطنت سیادت پناه میرمعزالدین محمدمشرف الممالك رابجهت استقبال تعین نموده مبلغی به مشار الیه دادند که بلوازم ضیافت و مهمانی قیام نماید میر مذکور بسامان آن مهم پرداخته باستقبال شتافت و بآداب شایسته رنگین وطرز دلنشین خوان سماط و بساط ضیافت و نشاط بگستراتید و بوجه احسن آن خدمت را به تقدیم رسانید چنانچه از جانب اشرف مورد تحسین گردید و چون نزدیکتر رسیدند جناب مملکت مداری شیخ محمد طاهر سرخیل شاهی را باستقبال فرستادند که در بعضی از منازل از جانب اشرف بلوازم ضیافت و مراسم مهمانی پردازد مشار الیه نیز بنوعی که شاید و باید بآن امر قیام واقدام نمود خوان سالاران وچاشینگران خاصه شریفهٔ ازالوان اطعمه وانواع اشربه و اقسام میوه سفره ضیافت را آراستند وحاجب را باجمیع رفقا

سرخوان نعمت آوردند وتواضعات بسیار با حاجب از جانب اشرف واقع شد وبعد ازان شجاعت و وزارت دستگاه یولچی بیگ را که از وزرای عظیم الشان بود باستقبال فرستادند مشار الیه بافوج رنگین و خدم و حشم آراسته بلوازم استقبال کما ینبغی پرداخته باکمال تعظیم وتکریم حاجب رابخیرات آباد جنت نهاد که دوفرسخی جانب شمال دارالسلطنة است رسانید و درهفدهم ماه ذی قعده سنه مذکوره خاقان سکندراقبال باکمال عظمت واجلال سوار شدند وازدارالسلطنة تامحل مذکوردو رویه سواران لشکر و فیلان کوه پیکر ایستاده شدند ودرمحل میعاد قصر بست برفعت و وسعت چون فلك خضرا و درصفا و خرمی مانند جنت الماوی به تجملات سلطنت آراسته وبانواع تکلفات پرداخته خاقان‌اعظم بانجا رسیده فرود آمدند و برسریر سلطنت و اورنگ خلافت قرار گرفتند وبارگاه فلك اشتباه از اکابر و عظماء و مقربان وامرا مشحون گردید و بآئین لایق ملاقات حاجب واقع شد و حاجب بعد از تقدیم خدمت پنجاه راس اسپ عدد عراقی منتخب وتاج وکمرخنجر وشمشیر مرصع ومکلل بجواهر الوان وپانصد عدد زربفت وابریشمینه ازمیلك وطبق و کمربندهای قیمتی وده جفت قالی کرمانی وجوشقانی بیست ذرعی که یك جفت ازان زربافت بود بانمدیکتهای(۱) فراخور آن و تحف دیگر بامکتوب محبت اسلوب که‌مضمونش مشتمل برتهنیت جلوس خسرو بادین و داد و اظهار کمال محبت و نهایت و داد بود ازجانب پادشاه اقلیم ایران گذرانید وخاقان سکندر اقبال یوسف جمال دهان جواهر نثار غنچه آثار را بتکلم شگفته ساخت باگلشن گلشن شگفتگی پرسش احوال فرمان روای ممالك عجم فرمودند و التفات بسیار بحاجب کرده خلعت خاص بایك زنجیر فیل ودو راس اسپ عراقی بایراق زرین مرحمت نمودند و از آنمقام دلکشا سوار شده به بعضی از امرا ومیر معزالدین محمد مشرف الممالك را امر فرمودند که حاجب را بشهر در آورند و باغ میرزا محمد امین میر جمله ماضی را که بهترین مقامات و منازل دار السلطنه است بجهت نزول و اقامت او تعیین نمودند و بعد از ان امام قلی بیگ حاجب را بدولتخانه عالیه طلب فرمودند و مشار الیه مرتبهٔ دیگر

(۱) نمدیك تها -

سعادت ملازمت دریافته از جانب خود چهارده سر اسپ عراقی و دوازده عدد شتر و پنج جفت قالی بانمد یکتهای نفیس و چهارده طبق زربفت و نفایس دیگر برسم تحفه گذرانیدند بخلعت خاص و جیغه مرصع که بدو هزار و پانصد عددهون درزر گرخانه عامره مستعد شده بود و یك زنجیر فیل و دو سر اسپ مشرف شده مخلع ومفتخز بآئین رنگین از دولتخانه عالیه برآمده بمنزل خود رفت و بجهت اقامت و خرج مشار الیه صد کندی اجناس غله و پنجهزار هون نقد و پرگنه مجاهد پور که دوسه هزار هون حاصل آن‌قریه است مقرر داشتند و درماهی مقرر شد که هزار هون نقد از خزانه عامره بجهت خرج مشار الیه ارسال مینموده باشند و روز دیگر خیرات خان دوازده سر اسپ عراقی وعربی و چهارده طبق زربفت و دونفر غلام و کنیز گرجی جمیل و یك قطارشتر وپنج جفت قالی بانمدیك تها و چند عدد بالش پرقو باتحف دیگر گزراینده بخلعت خاص و اسپ تازی سر افراز گردید ودرسلك مجلسیان حضور که اعلی مرتبه خدام بارگاه خسرو یست منتظم شد و بعد از آن دنیای حواله مقرب سریر السلطان حسن قلیخان که هشتاد هزار هون تنخواه داشت وازوزارت استعفا نموده بود بخیرات خان عنایت فرمودند و باعث ازدیاد عزت مشار الیه گردید ودراواخراین سال حسن قلیخان مذکور که بعد از گذاشتن وزارت بمنصب خزانه داری سر افراز شده بود و تقرب اوباعلی مرتبهٔ کمال رسیده درآوان شباب وعنفوان جوانی بجواررحمت یزدانی شتافت وعمرخود را فدای ملازمان خاقانی نمود پادشاه سکندر دستگاه متوجه احوال پسران او که یکی درسن ده و دیگری درسن شش بود شده همان التفات خسروانه که‌دربارهٔ خان مغفور داشتند از ایشان دریغ نمیدارند و از جمله غلامان سرخ دستار حضورند۔

(دیگر سوانح اقبال سال میمنت مآل یازدهم جلوس همایون
اعلی موافق سنه هزار وچهل و پنج هجریست)

برمستمعان اخبار سلاطین ذوی الاقتدارعظیم الشان که هوشمندان اولو الابصار بنی نوع انسانند معروض میدارد که درشهر ربیع الاول سنه مذکور

غضنفر خان نام داماد رندوله خان که اعظم امرای حضرت عادلشاه است التجا بپایه سریرخاقان سکندراقبال آورده بوساطت نواب علامی فهامی جملة الملکی درسلك امرای این دولت خانه گیتی نشانه منتظم گردید وچهل هزار هون تنخواه و مقاصا باؤمرحمت فرموده درسلك سلحدار محلدار رضای چاکری او دادند و در تاریخ بیست و هشتم ربیع الثانی حضرت سلطان محمد عادلشاه بتقویت و امداد ملکه عالمیان خلدت دولتها سرپرشور وشر خواص خان را که کمال تسلط بر پادشاه داشت بریده بردروازه قلعه بیجاپور آویختند و این قضیه عجیبه که در نظر عقلا وقوع آن بغایت بعید مینمود بمنصهٔ ظهور رسیده باعث خوشحالی شاه و سپاه آن ملك گردید و عادلشاه از قید او نجات یافته به یمن اعانت و امداد اعلیحضرت خاقان سکندر شان زمام حل و عقد امورسلطنت رابقبضهٔ اختیار خود درآورد و تفصیل این اجمال بدین نوع تحریر می یابد که‌چون پادشاه مغفرت دستگاه ابراهیم عادلشاه مدت پنجاه وچهارسال برسریر سلطنت تمکن را ستقرار داشت درسنه ست وثلثین والف‌هجری متوجه مملکت عقبی گردید۔

مصرع

رفت تا عالم دگر گیرد

و از جملهٔ اولاد آن پادشاه مغفور سلطان محمد به سعی خواصخان و ملا محمد امین داماد ملا محمد لاری بجای پدر بر تخت سلطنت جلوس نمود وخواص خان دکنی که از تربیت یافتهای ابراهیم عادلشاه بود ودروقت رحلت او کوتوالی قلعهٔ بیجاپور بآن خان تعلق داشت باتفاق محمد امین مذکور که درین وقت بخطاب مصطفی خانی سرافرازشد امور سلطنت رابه یدتصرف خود درآورده جمیع مهام سلطنت رابرای و تدبیر خود منوط ومربوط ساختند و شاهنواز خان وامین‌الملك راکه کارکنان و صاحب اختیار مهمات سلطنت زمان پادشاه مرحوم بودند گرفته درقلعه مرچ محبوس نمودند و بجهت صغرسن سلطان محمد عادلشاه رادخلی در امورپادشاهی و معاملات سلطنت نمیدادند و قریب نه‌سال بدین منوال میگذرانیدند تا آنکه بحسب تقدیر حضرت پادشاه علی الاطلاق

و خالق انفس وآفاق مواصلت میانهٔ خاقان سکندر دستگاه و حضرت عادلشاه چنانچه در ازمنهٔ سابقه میان این دوسلسلهٔ رفیعه ارتباط مواصلت بوده واقع شد وآن صدر نشین سرادقات عصمت اعنی همشیره خاقان سکندر منزلت بتزویج عادلشاه درآمد چون آن خدر معلی وآن زهره زهرا بدولتخانه عادلشاه درآمده متوجه اوضاع و اطوار آن بارگاه شد و طرزآنجا را موافق طبع عالی خود ندیده درمقام آن شد که اختیاز امور سلطنت درقبضهٔ قدرت عادلشاه باشد و اهل تسلط و طغیان را دفع نماید بنابرین آن بلقیس زمان احوال بی سامانی آن دولتخانه را بر ادر اعزا کرم اعنی خاقان سکندر شیم معروض میداشت تابامداد اعلیحضرت سکندرمنزلت دفع تسلط ارکاندولت نمایددرین اثنا اتفاق که میانهٔ خواصخان و مصطفی خان مدت چند سال بود به نفاق تبدیل یافت و خواصخان اراده نمود که مصطفی خان را دفع بکند وبی شرکت او امورسلطنت را متکفل گردیده درمعاملات پادشاهی وحید ودرمهمات فروعات ذات خود را اصیل سازد بهانهٔ به از موافقت و متابعت بامغلان نیافته او را برابطهٔ پادشاه مغل متهم ساخت و بدین جهت اورا گرفته بافرزندان ومتعلقان درقلعه بنکاپور محبوس نمود وخود من حیث الاستقلال به تمشیت امورسلطنت پرداخت و باوجود آن که بادشاه بسن رشد وشباب رسیده بود وصاحب داعیه گردیده ازاوملاحظه نکرده ترك خود سری و خود رای نمی نمود و دراین وقت بعد ازنه سال شاه نواز خان و امین الملك را از قلعه مرچ برآورده یکی ازایشان را بجای مصطفی خان دست نشان خود میخواست بکند و بعض اوقات نظر بوجود و شعور پادشاه کرده در مقام غدر نیز می بود و میخواست کهپسر شاهزاده درویش را که از اولاد عادل شاه مرحوم بود و اور امکحول گردانیده بعد از یك چندی معدوم ساخته بود بر تخت سلطنت به نشاند مجموع این مراتب که در خلا و ملا از او بظهور میرسید برخاطر حضرت عادل شاه بغایت گران آمده در فکر و اندیشه مآل حال خود افتاده به امرای خود که در

ولایت بیجاپور بودند پیغام مخفی فرستاد که مرا از دست این غدار ستمگار خلاص کنید که باوجود عدم تصرف در امور سلطنت بیم آن هست که از اوغدری بظهوررسد سرداران ووزرا ازاین پیغام ملالت انجام کمال اضطراب بهمرسانیدند وچارهٔ بجزآن ندیدند که توسل بملازمان پایهٔ سریر خسرو سکندر اقبال جسته ازمراحم پادشاهی استعانت نمایند بنابراین رندوله خان و اکثرامرای عظام بذیل الطاف پادشاه سکندر مقام دست توسل و اعتصام استوار نموده عرضه داشت نمودند که ما بندگان را دراین حادثه بغیر از امداد و دستگیری آن خسرو سکندر شان پناهی نیست اگربزر و لشکر امداد فرمانید به یمن تقویت و اعانت آن خسرو سکندرمنزلت درمقام استخلاص ولی نعمت خود میتوانیم شد چون خاقان سکندر شان تسلط خواص خان رابابن غایت نمی پسندیدند درمقام استمالت واستعانت رندوله خان و امرای بیجاپور در آمده فرمان معلی درجواب عرایض ایشان صادر فرمودند که این اراده بسیاربموقع است درکار خودساعیومردانه باشند ومتوجه قلعهٔ بیجاپورشوند که انچه درین مصلحت شمارا درکار باشد ازسرکاراشرف بشما خواهد رسید وموازی بیست وچهارهزار هون نقد وتشریفات فاخربجهت رندوله خان وامرای عادلشاهی فرستادند وسرداران چون ازجانب خاقان سکندرمنزلت براین وجه تقویت یافتند آن مبلغ رابرلشکر قسمت نموده باقریب پانزده هزار سوار بعزم استخلاص ولی نعمت خود از محل و مقامی که بودند متوجه بیجاپور شدند و ازجانب اشرف اعلی روز بروز استمالت وتقویت ایشان واقع میشدوترغیب وتحریص درامر معهود میفرمودند وبدفعات خرجی میفرستادند اماخواصخان برآمدن امراوارادت ودواعی ایشان اطلاع یافته مرهری پندیت راکه کلید عقل و مدار علیه خودش بود بالشکری که تابعش بودند بجانب رندوله خان وامرا نامزد نمود و آن کافرمحیل باستقبال آن لشکر روانه شد چون تقارب فریقین وقوع یافت جمعی از لشکر امرای مذکور از رودخانهٔ که فیما بین بود بجانب مرهری عبور نمودند و مرهری پیش آمده به تسویهٔ صفوف و بترتیب لشکر پرداخته مشغول جنگ گردید چون ادبار با

اوخواصخان ولی نعمتش روی آورده بود باوجود آنکه دراکثر معارك قرین فتح و ظفر بود دراین معرکه باکمال قدرت و جلادت شکست فاحش از وزیری که از آب گذشته بود خورده روی ازمیدان قتال برتافت و جمعی کثیر ازمردم اومقتول ومجروح گردیدند ومرهری ازرزمگاه بدررفت ورندوله خان با امرا بعد از این فتح دلیرانه بجانب بیجاپور روان شدند چون بحوالی قلعه وشهر رسیدند برعادلشاه ظاهر شد که به یمن تقویت و مدد خاقان سکندر شان امرا و سرداران جرات آمدن نموده اند تا تسلط خواص خان را برطرف سازند بغایت مسرور گردید اما کمال ملاحظ داشت که خواص خان مباد ابرایمعنی مطلع شود که ایشان باشاره او آمده اندو راین وقت درمقام غدری که همیشه درخاطرداشت درآید دراین باب باملکه عالمیان صلاح دیدآن مخدره عظمی بحسن تدبیر که موافق تقدیر ملك قدیر بود قرارداد که پیش دستی نموده بدفع آن غدار قیام نمایند اگرچه جمیع خدمتگاران حضور و اندرون دولت خانه از منسوبان خواص خان و محکوم و مطیع اوبود و بلکه بطریق حراست خدمت مینمودند بادو نفراز غلامان که کمال اعتماد برایشان بود این مشوره درمیان آورده و ایشان را از خود کرده درکمین نگاه داشتند و خواص خان چون بوقت‌معتاد بدولتخانه آمده به خدمت بادشاه رسید غلامان مذکوردلیری نموده از کمین برآمده اور ادرمیان گرفتند وکار اوبه‌یك لحظه باتمام رسانیدند وعالمی را از شرو فساد اوفارغ ساختند و انیچنین امرمشکلی که جرات دفع آن هیچ احدی را میسر بنود باین آسانی وقوع یافت و ده نفر از مردم معتمدان غدار که دربیرون بودند ونسبت خویشی باو داشتند امر شد که سرهای ایشان را نیزبریده باسر پرشر خواصخان درباز ارهای شهر گردانیده بردروازه قلعه آویختند و روز دیگررندوله خان راباامرای که بارادهٔ دفع او آمده بودند بحضور طلب نموده تشریفات فاخربایشان داده نوازشات بسیار نمودند وچون برحضرت عادلشاه‌ظاهرشد که‌این‌نوع امرعظیمی‌بامداد وتوجهات‌اعلیحضرت خاقان سکندر شان و بواسطه اعانت ایشان صورت یافته و مقارن این حال

تشریفات و اسپان تازی وترکی که خاقان سکندر شان بجهت شادباشیٔ امرای مذکور همراه جناب فضایل مآب قاضی عطاء الله مجلسی حضور که بحجابت مقیمی آنجا مقرر شده بود و مکتوب مشتمل برتهنیت دفع دشمن خانگی مع تحف و یادگار ارسال داشته بودند رسید حضرت عادلشاه اظهار رضامندی بسیار ازخاقان سکندراقتدار نموده شکر مساعی جمیلهٔ ایشان بجای آورد و ملك خشنود که از ملکان این دولت خانه گیتی نشانه بود و در وقت ارسال پالکی زرنگار مبارکه بلقیس الزمانی اور اداخل ملکان و خواجه سرایان جهاز کرده بودند و درراه بیجاپور از وفور خدمات شایسته از خواجهای دیگر امتیاز بهم‌رسانیده بود درخدمت ملکه عالمیان قرب و منزلت زیاده یافته بواسطه شکرگذاری امداد و اعانتی که واقع شده بود باتحف و هدایاوسه زنجیر فیل و شش راس اسپ بانیجانب فرستادند چون ملك خشنود بنواحی شهر رسید زیاده برحجاب سابق نسبت باوتعظیم و تکریم نموده بعضی از خواجها وملکان پایه سریر سلطنت را باستقبال فرستاده اور اباعزاز و احترام بحضور موفور السرور آوردند وا واسپها وفیلها را باتحفها بوضع لایق ومناسب ازنظرملازمان پایهٔ سریر اشرف گذراینده زبان سپاس و شکر خسرو سکندر منزلت کشود خاقان سکندر شان او رابه تشریف خاصه سرافراز فرموده خانهٔ نارایَن راو مجموع دار که دراین وقت فدای ملازمان بارگاه خسروی شده بود و منصب اورابسروراؤداده بودند وخانهٔ اودیوانی‌شده بود بواسطه نزول اوتعیین نمودند و هروقت اورا بحضوراشرف طلب فرموده نوازش میکردند و بعد ازیکچندی ملاغواصی‌شاعر دکنی را رفیق اوساخته باتحفه و یادگار روانه بیجاپور ساختند و بعد ازقتل خواص خان خبر رسید که مرهری مفتن حرام خور که مادهٔ کل فساد بود گرفتار شده او را به بیجاپور آوردند و بنا بر امر حضرت عادل شاه زبان و گوش و بینی آن کافر را بریده بردراز کوش سوار کرده در محلات شهر گردانیده در دروازه قلعه بردار عبرت آویختند و جزای بی ادبی چندی که در زمان سابق در وقت برون پالکی ملکه عالمیان از او در اینجا واقع شده بود

يك يك شامل حال او شد

بيت

کسی که در حرم کعبه میکند عصیان

جزای آن به یقین میرسد به بد کردار- و راقم این مسودات تاریخ قتل خواصخان را بطرق تعمیه در فقره نثر یافته واینست(سرخواصخان گنه گار بریدند چون حرف خا ازخواص خان گناه گار محو شود هزار و چهل و پنج باقی ماند) (ایضا) -

مصرع

ده عدد از حرا مخور کم شد

چون ده کس دیگر را بقتل آورده بودند ده عدد از لفظ حرا مخور کم شود تاریخ مطاب است و اعلیحضرت خاقان سکندر منزلت بعد ازین متوجه سیر و گشت شده مدت یك ماه در باغات حوالی و نواحی دار السلطنة بعیش وعشرت اشتغال نمودند و در منتزهات بکامرانی پرداختند و بعد از آن بشهر تشریف حضور ارزانی داشتند و حضرت عادل شاه میر زین العابدین پسر شاه ابو الحسن حاجب مقیمی را همراه ملا غواصی شاعر نموده دو زنجیر فیل بزرگ و شش سر اسپ عراقی و دو صندوق مقفل از تحف و هدایا ارسال داشتند و مشار الیهما بشرف بساطبوس مشرف و سرافراز گردیدند -

(ذکر تفویض نمودن منصب جلیل القدر پیشوائی دفعهٔ
دیگر بنواب علامی فهامی شیخ محمد و بیان مرحمت نمودن
منصب سرخیلی به سید عبد الله خان مازندراتی)

قبل ازین مرقوم کلك بدایع نگار که ثبت نمایندهٔ قضایا و سوانح روزگار است شده بود که چون بنواب علامی فهامی شیخ محمد منصب رفیع القدر جملة الملکی مفوض شد باآنکه سر انجام کل مهام سلطنت و انجاح مرام سپاهی ورعیت برای عقده کشایش منوط ومربوط (۱) حل عقود امور پیشوائی نیز بسر انگشت تدبیر و انامل افکار صایبهٔ نواب مشارُ الی القابه وقوع می یافت و امور غریبه وحوادث عظیمه که از نهانخانه غیبی بفضای شهود و ساحت عیان میرسید و در نظر بصیرت خاص و عام بلکه جمهور انام رفع آن قضیه و دفع

(۱) مربوط بود -

آن بلیه ازقبیل محالات و امور ممتنعات می نمود از رای مهر انجلای و تدبیر دلپذیر نواب مشار الیه رفع اشکال و دفع اختلال میگردید و شب تار هول ودهشت بروز روشن اطمینان و امنیت تبدیل می یافت و معاملات حجاب که در این وقت اعظم امور سلطنت واتم مهات پادشاهیست از وجود فایض الجودش بنوعی متمشی میگردید که عقلا و ارباب دانش را کمال حیرت در آن بهم میرسید و حصول این معانی بی تائید ایزدی و عنایت بی غایت صمدی ممکن و متصور نیست بنابر این دراین وقت اعلیحضرت خاقان سکندر منزلت رابخاطر دریا مقاطر رسید که چون جمیع مهات پیشوائی از نواب علامی فهامی تمشیت می یابد که قامت قابلیتش را بخلعت پیشوائی بیارایند و متکفل امور منصب میرجملگی نیز باشند یامرد قابلی که نواب مشارالی القابه تجویز فرموده شایسته این امر جلیل دانند رجوع فرموده شود پس تصمیم این عزیمت فرموده درهفدهم شهر رجب المرجب سنه مذکوزه بخلعت خاص پیشوائی و دوسر اسپ عراقی نواب علامی فهامی را نوازش نمودند و چون جناب میر محمد رضا ز ملازمان قدیم الخدمه این دولت خانهٔ عالیه است بعد از عزل امر معلی شد که برجانب چپ اورنگ خسروی قریب بجای شاه خوندکار پسر شاه محمد قرار بگیرد ورضای اعلی شد که نواب علامی فهامی برنسبت مغفرت پناه میر محمد مومن سوار پالکی شده بدولت خانه گیتی نشانه آمد و رفت نمایند و کافهٔ انام از خواص و عوام بکمال فرح و خوشحالی تردد بدولتخانه نواب مشار الیه می‌کنند ودر جمیع مهام وامور رجوع بذات شریفش می نمایند و راقم این مسودات این قطعه تهنیت و مبارکباد گفته مذیل بمصراع تاریخ ساخت قطعه

چو نوروزست و این عهد طرب خیز که گیتی شد بعیش و عشق دمساز
مراصد باغ دل بشگفت زین عهد بهر باغم دری از خلد شد باز
محمد پیشوائی شاه چون شد جهان را خرمی گردید آغاز
بگلزار مدیحش گشته هردم زبانم عندلیب نغمه پرداز
اگر باصد زبان مدحش بگویم یقین در وصف ذاتش هست ایجاز

بی‌ تاریخ این پاینده دولت زغیب آمد بگوش هوشم آوار
که هم از جانب یزدان وسلطان محمد پیشوائی شه شده باز

وجمعی از فضلا وشعرا قصیدها وتاریخها گفته اند وایراد آن موجب تطویل است چون نواب مشارالی القابه برمسند پیشوائی متمکن شدند بیشتر از زمان میرجملگی بترفیه حال عباد و استقامت امور مملکت و امنیت و معموری بلاد بوانتظام مهام سلطنت ومعاملات تدبیرو راجوت سعی موفور بظهور رسانیدند ووساطت نواب معلی القاب جمعی ازمردم مستعدقابل که بکمالات ودانش متصف بودند درسلك مجلسیان و چاکران بارگاه فلك اشتباه منتظم گردیدند از انجمله میرزا قاسم خراسانی است که از منصب داران عالیحضرت شاه جهان وپدرایشان ود روی ارادت باین دولت خانه آورد و در سلك مجلسیان حضور منسلك گردیدند و چند دفعه هزار هون وچند دفعه پانصد هون خاقان سکندر احتشام باو انعام دادند و سه هزار هون مواجب سالیانه اومقرر نموده دیهات تنخواه دادند و چون همیشه میل رفتن بملك ایران داشت بعد از چندگاه مرخص شده به بندر معمورهٔ مچلی پتن و در انجا پانصد هون دیگر مرحمت نمودند و به بندر عباسی روانه کردند وجناب حکمت پناه فضائل و کمالات دستگاه حکیم نظام‌الدین احمد گیلانی که از خدمت مهابت خان مرخص شده از بندر معموره مچلی پتن بجانب مملکت ایران میخواست برود به کشتی نرسیده در بندر مانده بود احوال او را بعرض اشرف رسانیده پانصد هون با پالکی عاج بجهت مشار الیه به بندر مذکور فرستاده او را طلب نمودند و بشرف ملاقات خسرو سکندر صفات مشرف ساختند و خاقان سکندر اقبال متوجه حال او شده هزار هون دیگر انعام دادند و بجای مرحومی حکیم جبرئیل نزدیك پایهٔ اورنگ خورشیدرنگ جای او تعین فرمودند و شش هزار هون خارج انعامات موفره مواجب ایشان تعین نموده دیهای معمور تنخواه دها نیدند و خانه اخلاصخان میر جمله ماضی که عمارت رفیع و فضای وسیع دارد باو مرحمت کردند و چون مشار الیه اموال واسباب خود را پیشتر به بندر عباسی فرستاده بودند نواب علامی فهامی از

سرکار اشرف فروش وظروف واثاث البیت او رامرتب ومهیا نموده گرمیهای دیگر بتقدیم رسانیدند و مشار الیه ازمقربان عظام گردید ومیر میران ولد خلف سیادت پناه اقضی القضاة قاضی ظهیر الدین محمد نجفی راکه یکی از تلامیذ مدرك فهیم مدرس فیض مهبط نواب علامی فهامی است و کسب علوم معقول ومنقول و کمالات دیگر از نواب مشار الی القابه نموده ودر آوان شباب جامع فنون فضائل شده و مجلسی دولت محل بود در این وقت بمنصب دبیری حضور سر افراز ساخته مجلسی حضور نمودند و جناب حکیم عبد الجبار گیلانی که مجلسی دولت محل بود در این وقت بجلسی حضور و از مقربان پایهٔ سریر شد و چون به حسن صورت (۱) موصوف است منصب روضهٔ خوانی حضور در روز عاشورا باو مرجوع است وخدا وردی سلطان که قبل از این در سلك وزرای عظام منسلك بود و بواسطهٔ تهاون و غفلتی که در بعض امور مرجوع از او بظهور رسیده بود سنجی او را امانت نمودهٔ بودند در این وقت اعلیحضرت خاقان سکندر منزلت بوساطت نواب علامی با اوبر سرلطف آمده عفوزلات و تقصیرات او نموده باز بوزارت فوجی از لشکر ظفر اثر سر افراز فرمودند وبه بعضی ازمحلات ولایت مرتضی نگرومعدن الماس فرستادندومحمد صالح بیگ استرآبادی را اولا درسلك مجاسیان دولت محل منتظم فرموده بعد ازان بمنصب سر نوبتی حضور سرافراز گردانیدند و جناب مقرب سریر السلطانی علی اکبر جنیدی دکنی را بمنصب سرنوبتی سر افراز ساختند و ملك آدم معزول شد و سید طاهر دکنی و کریم خان لاری هر کدام بحواله داری پانصد لشکری خاصه خیل سر افراز شدند وبعضی ازسلحداران بجهت حسن خدمت وقابلیت درسلك مجلسیان دولت محل منتظم شدند و درمحلات و ولایات عمال و حکام جدید منصوب گردیدند از انجمله محل بندر مچلی پتن و نظام پتن و مصطفی نگر بسیادات پناه میر محمد سعید سردفتر حواله نمودند و درمدت سه ماه که منصب سرخیلی بکسی تفویض نیافته بود جناب مقرب سریر السلطانی ملااویس منشی

(۱) صوت -

الممالك را بنوشتن احکام و انجاح مرام فرق انام امر فرمودند واو چون ترك منصب دبیری نمی نمود و راضی بمنصب سرخیلی نمی شد و مهمات سلطنت بی وجود سرخیل صاحب کفایتی تمشیت نمی یافت سیادت پناه سید عبدالله خان مازندرانی را که قبل از این سر لشکر ولایت کسیمکوت و کلنك بود بجهت منصب سرخیلی اختیار فرمودند و در شب نوزدهم ماه شوال سنه مذکور که اعلیحضرت خاقانی براورنگ گیتی افروز بعشرت و کامرانی اشتغال داشتند بخلعت منصب رفیع سرافراز شده به تنظیم و تنسیق امور مملکت و ولایت پرداخته‌از صباح تا شام بخدمات خسرو بهرام غلام وانجاح مرام اشتغال نمود ـ

(ذکر آمدن عالیحضرت شاه‌جهان بجانب دولت آباد و فرستادن حاجب بخدمت قطب فلك جاه وجلال وبیان سوانح دیگر که دراین ایام وقوع یافته)

کمیت خوشخرام قلم مشکین رقم را درساحت صفایح بذکرسوانح چنین جرلان مینماید که در سنه مذکوره جوگ راج که یکی از امراء و زمینداران عالی جضرت شاه جهان بود وازشاه جهان فرار نموده بولایت خود رفته کوس یاغی گری‌را بلند آوازه‌ساخت حضرت شاهجهان شاهزاده اورنگ‌زیب را باجمعی ازامراء وافواج لشکربرسراء نامزد فرمودند و او بعد ازقتال وجدال تاب صدمات آن عساکر نیاورده جا و مقام خود را گذاشته روی بوادی فرارنهاد و جنگل بجنگل میگریخت و امراء پادشاهی تعاقب اوداشتندواوسرگردان کوه و دشت ادبار بود تا بسرحد ممالك محروسه آمده بدست پیادهای مینوار که سردار ایشان حارس آن سرحد بود بقتل رسید و دو پسر او که یکی قریب بسن بیست و دیگری درسن هفت وهشت بود با چند نفر از قرابتان نزدیك او دستگیر شدند وآنها را بپایهٔ سریر خسرو سکندرنظیر آوردند و عبدالله خان زخمی و خاندوران داماد او که پیش از این بخطاب نصیرخان سر افراز بود وجمعی دیگر از امرای پادشاهی که تعاقب جوگ راج داشتند و خارج سرحد ممالك محروسه اقامت نموده طلب باز ماندهای اومینمودند که جاسوسان سریع

السیر اخبار توجه حضرت شاه‌جهان بجانب دولت آباد رسانیدند اعلیحضرت خاقان سکندر منزلت جماعت جوگ راج وپسران اوراباپراق واسپان که بدست آمده بودمصحوب‌عالم‌خان نموده بخدمت اعلیحضرت شاه جهان‌ارسال داشتند و مشار الیه روان شده درحوالی برهانپور بخدمت پادشاه رسیده انجماعت را بملازمان پادشاهی‌سپرد عالیحضرت شاه‌جهان ازیك‌جهتی ووفاق خاقان سکندر شان بغایت شادمان گردیده خان مذکور را با اسپ وتشریف نوازش فرموده باز فرستاد وآن یگانگی باعث ازدیاد محبت و وداد گردید اماچون اخبار آمدن شاه جهان به جانب ملك دکن و جشن نوروزی در دولت آباد کردن متواتر شد در اواسط شعبان سنه مذکوره فضایل مآب ملاتقیای شیرازی را تشریف حجابت شاه جهان مرحمت نموده دوهزار هون انعام دادند که بکار سازی قیام نموده روانه شده در هیچ جاتوقف نه نمایند تا بخدمت پادشاه برسد وسه زنجیر فیل و تحف و هدایا از هرجنس مصحوب مشار الیه فرستاندد ومولوی طی منازل نموده در دولت آباد سعادت بساطبوس دریافته افیال حبال مثال و تحف و هدایای مرسول را گذرایند مشمول عنایات پادشاهی شدو قبل از رسیدن ملاتقیا وقتی که عالیحضرت شاه جهان بنواحی برهانپور رسیدند شیخ عبد اللطیف راکه از منصب داران عمده و خدمت دیوانی تن باومرجوع بود بحجابت بیجاپور تعین نموده روانه ساختند وشیخ عبد اللطیف درهشتم ماه مبارك رمضان بسر حدممالك محروسه رسید خاقان سکندر شان کریم خان را بافوج حواله اوباستقبال فرستادند که‌درسرحد بامرضیافت قیام نماید وازسرحد تارسیدن بدار السلطنهٔ منزل بمنزل علوفه و ما یحتاج او و رفقای اور از جانب اشرف سامان مینموده باشد و کریم خان بسرحد رفته حذمات مرجوعه را بتقدیم‌رسانید وبعد ازآن میرمعز الدین‌محمد مشرف الممالك را باستقبال فرستادند و مشار الیه درپنتہ الله قلی که دوکاوراه بدار السلطنة است کندوری دیوان ترتیب‌داده‌ضیافت‌نمایان کرده حاجب راباجمیع همراهان‌اوبرسر سفره آوردو آن خدمت را بآداب شایسته بتقدیم رسانید وبعد ازآن معالی‌نصاب شیخ محمد طاهر

سرخیل سابق را با سنقبال فرستادند مشار الیه باستعداد تمام بمنزل مذکور رفته مراسم ضیافت ملوکانه بجای آورده حاجب رااز آن منزل کوچاینده به محلی که نیم فرسخی بالای حوض حسین ساغر ست فرودآورد و درچهار دهم ماه رمضان المبارك عالیحضرت خاقان سکندر شان باستقبال تشریف حضور ارزانی داشتند واز دروازهٔ شهر تا آنجا که قریب به دوفرسخ است دورویه لشکر وحشر وفیلان کوه پیکر ایستاده بودند وافیال جبال مثال واسپان شمال تمثال برسم چنبت(۱) از پیش و جمیع امرا و وزرا و مجلسیان و ارکان دولت در رکاب ظفر انتساب روانه شدند و درمحل میعاد که سراپرده و خیام فلك ارتفاع وبارگاه جهان اتباع پادشاهی برافراخته بودند فرود آمده درآن مقام بهشت ارتسام ملاقات حاجب مذکور گرفتند و مشار الیه تحف و هدایا که از جانب پادشاه آورده بود با کمر شمشیر و خنجر مرصع و مکتوب عالیحضرت شاه جهان گذرایند و خاقان سکندر اقتدار زبان گوهر بارپرسش احوال حضرت شاه جهان کشوده التفات وتوجهات بحال حاجب فرمودند و حاجب از جانب خودیك سلسله فیل و دو راس اسپ و سی چهل طبق ازاجناس قماش و دوقطار شتر ویك جفت گا وبهل و بعض تحف دیگر پیش کش نمود خاقان سکندر منزلت قریب سه چهار گهری با حاجب صحبت داشته بخلعت فاخر ملوکانه اور انوازش فرموده دو زنجیر فیل و دوسر اسپ عراقی ضمیمهٔ تشریف او نمودند و از آنجابا کمال شوکت واجلال بربالای فیل کوه مثال سوار شده متوجه دولت خانه گردیدند و شیخ حاجب روزی دیگر بابعضی از مقربان داخل دار السلطنة شده بخانه منصور خان میر جمله ماضی که بجهت نزول او تعین نموده بودند فرودآمدو در هفدهم ماه جناب شیخ محمد طاهر را بطلب حاجب فرستاده دفعهٔ دیکر در ندی محل ملاقات او گرفتند و در این دفعه نیز تشریف و فیل و اسپ مرحمت فرمودند و چون عالیحضرت شاهجهان بدولت آباد رسیدند انتظارجواب حجاب نکشیده فوجی رابسر کردگی خاندوران باینجانب و فوجی بسر کردگی سید خان جهان بجانب

(۱) جنیبت یعنی اسپ کوتل آراسته شده ـ

بیجاپور و جمعی را بسر کردگی خانزمان پسر مهابت خان به بعض ولایت غیر قابض نظام شاه تعین کردند و خاندوران با افواج خود به تعجیل یکایك به ناندیر که چهار کاوی سرحد ممالکت محروسه است آمده اقامت نمود تا معلوم شود که بعضی تکالیف حضرت ساه جهان را که ازانجمله قبول پیشکش سکنیست تلقی قبول میکنند یا نه بنا بر این در آن سرحد بقدری شورشی بهمرسید و عوام الناس شهر نیز مضطرب گردیدند و اعلیحضرت خاقان سکندر منزلت بجهت اطمینان خاطر خلایق و رعایت حزم و پیش بینی جمعے از امرارا مثل نصیر الملك بالشکر عین الملك وشجاعت ووزارت دستگاه یولچی بیگ وسیادت پناه شجاع الملك و چند سراز امرای معتبر دکنی و چند نفر از سرداران هند و را تشریفهاداده بجانب سرحد طرف قصبه ناندیر روانه فرمودند که درانجا بکمال عظمت قرار گیرند و ایشان بآنجانب رفته خیام فلك رفعت بر افراخته باشان و شوکت تمام آرام گرفتند وخاقان سکندر شان بعد ازآن متوجه تعمیر واهتمام قلعهٔ گولکونده وقلاع نزدیك شده امر فرمودند که به ذخایر و استعداد وآلات و ادوات حرب بپردازند وخود بدولت واقبال سوار شده بدیدن قلعه گولکوند تشریف ارزانی (۱) و بروج وبا روی آن را بنظر احتیاط در آورده امر فرمودند که شصت برج آنرا بآتشبازی و توپها استحکام دهند ودر هر یك چهار توپ و ضربه زن و بان منجنیقها مرتب دارند و در کنگرها چندین هزار تفنگ و بان وآتشبازی بسیار نگاه دارند و توپچیان ما هر را به تعمیر و مرمت توپخانه و اهتمام آتشبازی مشغول ساختند و انبارها را از ذخایر اجناس مملو فرمودند و دراندك وقتی ما یحتاج قلعه بنوعی موجود و مهیا گردید که مافوق آن متصور بنود بعد ازفراغ این اموربا کمال تهور و پردلی متوجه دارالسلطنه و دولت خانه عالیه شدند و بنوعی طرق سرحدها و راههای بر(۲) بیشه وجنگل را از عیاو پیشهای تلنگانه و پیادهاے تفنگچی مضبوط فرمودند که طیور غیر آنمقام را امکان طیران بنود چون شیخ عبد اللطیف حاجب در شهر براوضاع واطوار وحزم و پیش بینی اینجا اطلاع یافت دانست که ازبعضی ارادت(۳)

(۱) ارزانی دادند (۲) هر (۳) ارادات .

بجز خسران حاصلی نخواهد بود مکرراً بخدمت حضرت شاهجهان نوشت که اولی آنست که پیشکشی که ارسال خواهند داشت مغتنم دانند که مبادا این نیز در معرض خلل و توقف آید و قضا یا بنوع دیگر بمنصهٔ ظهور رسد بنا بر این بمصلحت وقت قرار بارسال پیشکش یافت وشیخ عبداللطیف دفعهٔ دیگر بدولتخانه جنت نشانه آمده مقدمات صلح رامذکور ساخت ومقرر شد که پیشکش فرستاده شود و نواب علامی مرجع الانامی ازجانب اشرف مکلف گردیدند که حاجب رابخانهٔ خود طلبیده ضیافت نمایند نواب علامی توطیهٔ ضیافت ملوکانه فرموده حاجب را بارفقا بمنزل خود طلبیدند و سفره از الوان اطعمه و انواع اشربه و اقسام میوه بدفعات گستردند بعد از فراغ آن به صحبت کتب و نقل حکایات و مجلس داری پر داختند و آن روز تکلفات بسیار و تواضعات بی شمار بحاجب فرمودند ودرغرهٔ ذی قعده حاجب ازشهر بیرون رفته درباغ بنی اقامت نمودند و از جانب عالیحضرت شاه جهان این تکلیف نیز واقع شده بود که چنانچه قبل ازاین دراعیاد وجمعات برروس منار فاتحهٔ سلاطین صفوی نژادرا مقدم برفاتحهٔ ایشان میخواندند بعد از این بجای آن فاتحه حضرت شاه جهان بخوانند ومبالغه در این باب از حد تجاوز دادند اعلیحضرت خاقان سکندر منزلت مدتی در این باب تامل داشتند وبعد از آن رجوع به فتوای علما وارباب دانش که زبده و خلاصهٔ کارخانه آفرینش اند نمودنه پس علما و فضلای پای تخت خسروی و اکابر و اعیان ملت مصطفوی و ارباب رای ثاقب و اصحاب فکر صایب را در دولتخوانه گیتی نشانه طلب فرمودندومجمعی چون اهل خلد برین از علماء وفضلای دین سید المرسلین و مجلسی از اکابر عظمای صاحب رای مصلحة بین ترتیب یافت و اعلیحضوت خاقان سکندر منزلت از فراز اورنگ سلطنت خطاب بار باب صلاح وصواب فرمودند که علمای دین مبین ومفتیان ملت سید المرسلین در باب تکلیف مذکور چه می فرمانید وصلاح دین ودولت ابد قرین ورفاهیت کافهٔ مسلمین را در چه می بینند علمای اعلام و فضلای اسلام باتفاق نواب مستطاب مرجع الانام زبان را به ثنا و ستایش خسرو سکندر مقام کشوده بعرض ملازمان اورنگ خورشید رنگ رسانیدند که چون دقایق حقایق غیبی

و سراير خفيات خلوتخانهٔ لاریبی از انوار دانش ازلی درساحت ضمیر مهر تنویر اقدس اشرف منکشف ومنجلی است باید که خلایق درحال اشکال امور وحین اضطرار و فتور ازانعکاس اشعهٔ رای خورشید ضیای خاقان گیتی آرای از ظلمات حیرت و تیرگی هول و دهشت بر آمده درساحت بیضای امنیت آرام بگیرند اما چون التفات خاقان سکندر اقبال شامل احوال این طبقه خیر خواه و فدویان بلا اکراه واقع شده انچه در مصلحت این دولت ابدقرین و رفاهیت طبقات مومنین و مسلمین معلوم این دعا گویان جان نثار و بندگان فدویت شعار باشد فرض عین و عین فرض است که بسمع مقربان بارگاه فلك اشتباه برسانند اولی آنست که تکلیفی که واقع شده بوجوه متعدده و دلایل متکثره بقبول و اجابت تلقی گردد چه درعدم موافقت و انقیاد بیم هدم بنیان وجود چندین هزارعباد و اسرا ازواج و اولاد و ویرانی امصار وبلاد و حدوث انواع فساد از تاراج اسباب و اموال و تفرق اهل و عیال هست و در حال قتال و جدال بتائید حضرت ایزد متعال بر تقدیری که فتح و نصرت از جانب خاقان سکندر اقبال باشد حوادث و آفات مذکور لازم حال جمهور خواهد بود و شق ثانی که مالا عین رات و لا اذن سمعت درشان آنست و عالمیان از تصور رویت آن دور و آدمیان ازتخیل شنیدن آن مهجور ما دامت (١) النشور و یوم ینفخ فی الصور وبعد ازادای اینکلام اخلاص انتظام بجهت تاکید این مرام همگی ارباب دین و اصحاب دول جبههٔ عبودیت بر بساط نیاز سوده معروض داشتند که قبول این تکلیف که صلاح حال وضیع و شریف است باید نمود و ابواب امنیت بر وجنات احوال کافه متوطنین این مملکت باید کشود پس خاقان سکندر شان بعد ازاستفتا گوش بسخنان مردم بی خرد وبی تجربه نکرده موافقت شرع شریف نبوی رابرشقوق دیگر که خلاف حزم وپیش بینی است ترجیح داده رضا بامر مذکور دادند تاشیخ عبد اللطیف دراین جابود هرجمعه در مسجد حاضر میشد و این سنت بعمل می آمد چون این خبر بسمع عالیحضرت شاه جهان رسید از

(١) ما دامت الدنیا الی النشور والی یوم ینفخ فی الصور ٠

این شیوهٔ یگانگی و اتحاد بغایت مسرور و شاد گردیده حکم نمود که خاندوران با افواج خود پیرامون ملك قطب فلك جاه و جلال نه گشته روانه و لایت بیجاپور بشود و اونیز با تفاق سید خانخهان بملك بیجاپور در آمده بهر پرگنه و قصبه شهر که میر سیدند قتل و غارت نمودند و نساء و صبیان را اسیر کردند و انواع بی اعتدالی در ولایت بیجاپور نمودند چنانچه مذکور شد و در السنه و افواه مشهور گردید که اسارای ذکور و اناث آن مملکت زیاده از پنجاه هزار نفر بود و مبلغهای کلی از اموال بتاراج رفت و کشش و قتل عظیم شد و ولایت ویران گردید تا آنکه ایشان نیزدانستند که صلاح ملك و دولت در صلح وقبول تکالیف است و ایشان نیز ازین راه پیش آمده پیشکش و بعض تکلیفها قبول نمودند و آن بلیه را از خود دفع کردند بالجمله بعد از این قضایا جناب معالی نصاب شیخ محمد طاهر را تشریف حجابت عالیحضرت شاهجهان مرحمت فرمودند و مقرر شد که برفاقت شیخ عبد اللطیف بخدمت پادشاه رفته تحف و هدایا از جواهر و مرصع آلات و چند هزار روپیه و اشرفی که باسم شاه جهان مسکوك شده بود وصد سلسله فیل و پنجاه راس اسپ بازین ولجام زرین و سیمین که موازی شش لك هون بقیمت در آمده بود از نظر بادشاه بگذرانند و در هنگام وداع در معمورهٔ حیات آباد جنت نهاد که منسوب بملازمان علیا جناب والده مکرمه اعلیحضرت سکندر منزلت است طرح ضیافت انداخته نواب علامی و فهامی را تکلیف فرمودند که حاجب را بآن محل بهشت مانند برده بمهمانی قیام نمایند حسب الامر مهدعلیا حاجب رابسیر حیات آباد برده در آن روزانواع تکلفات در مطعومات و ماکولات نموده هزار لنگری طعام الوان بالوازمش وهزارطبق حلویات و اقسام میوه از انگور و خربزه و هندوانه و پنس و کیله و انناس و انار و نارنگی و غیرهم که در یك فصل موجود کشیده شد و بعد از فراغ از مجلس اکل و شرب از جانب مهد علیا یك زنجیر فیل بزرگ و چند راس اسپ و قطعات مرصع بحاجب تکلیف واقع شد و در دوم شهر ذی الحجه نوشته حضرت شاه جهان مشتمل بر عهد

و شروط و دست پنجهٔ زعفران رسید خاقان سکندر شان بطریق که سابقا مرقوم شد باکمال عظمت و شوکت باستقبال تشریف بردند و حاجب صلحنامه راگزرانید مضمون آنکه بمنزله فرزند اکبرید بادوست مادوست وبادشمن مادشمن باشید که ما نیز باشما چنین خواهیم بود وما دام که نسل طرفین باقی باشد همین عهد مستمر خواهد بود و در غره محرم الحرام سنه ۱۰۳۶ھ جناب شیخ محمد طاهر خیمه بیرون زده باستعداد تمام و اردوی آراسته از سلحداران و لشکر و حشم روانه گردیده چون چنین امر عظیمی درمدت سلطنت این سلسله علیه روی ننموده بود و بحسن تدبیر و مساعی جمیله نواب علامی بخیر گذشت و سرموی آزار بهیچ احدی از احاد اهل این ملك نرسید خاقان سکندر شان از غایت لطف و کمال عنایت و شفقت رضا دادند که پالکی نواب علامی فهامی را تا داد محل ونزدیك مندوه بیت الخلافة که بحیدر محل موسوم است می آورده باشند و این رتبه و منزلت درین دولتخانه گیتی نشانه هیچ بزرگی را میسر نشده و اکنون جمیع بزرگان و اعیان همراه پالکی دولت قرین نواب مشار الیه القابه در دولتخانه تردد میکنند و الحق جمعیت خاطر خسروی بادین و داد و امنیت حال عباد از یمن تدبیرات و پیش اندیشی آن ذات کامل الصفات است -

(ذکر قضایای دولت و اقبال سال میمنت مآل دوازدهم جلوس سعادت مانوس همایون که مطابق سنه ست واربعین و الف هجریست)

برارباب تاریخ و اخبار که طالبان سیرسلاطین ذوی الاقتدارند مستور نماند که چون جناب معالی نصاب شیخ محمد طاهر برفاقت شیخ عبد اللطیف در غره محرم این سنه از دار السلطنه بخدمت عالیحضرت شاه جهان متوجه شده طی منازل وقطع مراحل نمودند در آن حین اعلیحضرت شاه جهان در دولت آباد انتظار آمدن حاجب قطب فلك جاه و جلال داشتند که بعد از وصول از دولت آباد بجانب آگره مراجعت نمایند و شیخین حاجبین چون بقصبهٔ کهرکی که سه فرسخی دولت آباد است رسیدند عالیحضرت شاه جهان

از غایت محبت که بقطب فلك جاه و جلال داشتند شاه علی بیگ کوتوال معسکر ظفر اثر را که قبل ازین بحجابت باین دو لتخانه عالیهٔ بود با میرزا جم قلی بیگ منصبدار هفتصدی که متصدی معاملات خزانه است وبخشی افضل خان باکل لشکر و زارت افضلخان باستقبال فرستادند و ایشان باکمال حشمت به کهرکی آمده با اعزاز و احترام تمام جناب شیخ محمد طاهر و شیخ عبد اللطیف را برداشته بهدولت آباد که محل نزول اجلال پادشاه بود روان شدند ودرساعت سعد ملاقات نمودند عالیحضرت شاه جهان باکمال لطف و محبت از چگونگی احوال خاقان سکندر اقبال استفسار فرمودند ودر آن پرسش انواع عنایت بظهور رسانیدند و تحف و پیشکشی که مذکور شد جمیعا مفصلا از نظر آن پادشاه گذرانیده شد و بنظر امعان در جمیع آن تحف ملاحظه فرمودند ودر آن روز تشریف فاخر بجناب شیخ محمد طاهر مرحمت کرده درسلك امرای پنجهزاری مقرر شد که نزدیك جهروکه قیام نماید وشیخ مذکور ازجانب خود از اجناس اقمشه و تحف این ملك پنجاه خوان ترتیب داده چند قطعه مرصع مرغوب پیشکش نموده مورد التفات گردید چون فصل برسات رسیده بود و وصول حاجب واقع شد عالیحضرت شاهجهان از دولت آباد کوچ فرموده متوجه ماندو شدند و به رود خانه تپتی که رسیدند سیلاب عظیم آمده بود وآلات عبور از آب نایاب بود پادشاه اکثر لشکر و احمال واثقال را گذاشته بامعدودی ازخواص امرا باتفاق شاهزادها از آب گذشته به ماندو تشریف بردند و لشکر بمرور از آب عبور نمودند و جناب شیخ محمد طاهر از عقب بادشاه از آب گذشت و بجانب ماندو روان شد چون به آب نربده که مابین برهانپور و ماندو واقع است رسید ازجانب عالیحضرت شاه جهان کشمیر خان که از منصبداران عظام است باستقبال وبه سزاولی آمده شیخ محمد طاهر را باکمال عزت و تکریم از آب نربده گذرانیده بداغ چوکی بجانب ماندو بردودر ماندو ملاقات بادشاه واقع شد وجشن وزن مبارك انعقاد یافت وچون پادشاه کمال لطف و شفقت بقطب فلك سلطنت داشتند شیخ صاحب را فرمودند که

روز وزن مبارك در جشن حاضر باشند و از اجناس جواهر ولآلی و نقود که در ترازوی وزن میگذارند و بادشاه رابآن وزن میکنند حکم کردند که دوطبق پر کرده بشیخ حاجب مرحمت نمایند و چون نسبت به هیچکدام از امرا و ارکان این معنی بظهور نرسیده بود در نظر خاص وعام بسیار نمود و اکثراوقات شیخ مشارالیه را درغسل خانه که بجلس خاص الخاص بادشاهی است طلب مینمودند وروزی بعد ازرخصت دادن امرای عظام شیخ رانگاه داشتندو بغیر ازشاهزاده دار اشکوه ولی عهدو شاهزاده اورنگ زیب وشاه شجاع کسی آنجا حاضر بنود شیخ را نزدیك طلبیده بملازمان خاص امر فرمودند که جواهر جواهرخانه را بیاورند وانواع جواهرالوان ازسوار وپیاده که دراین مدت درجواهر خانه جمع شده بود همه را درطبقچها گذاشته آوردند وانچه درسر بندوبازو بند و گردن مبارك از جواهر ولولو داشتند که هردانه خراج ملکی تواند بود یك یك را به شیخ نمودند واین مراتب الطاف و اشفاق نسبت بحاجب از کمال محبت و ودادی بود که باقطب فلك جاه و جلال داشتند ورضا شدکه بهٔ محل شاهزاده اعظم دار اشکوه که ولی عهد است رفته ملاقات نمایند وبعد از ملاقات و بساطبوس از جانب شاهزاده اکرام انواع نسبت به شیخ بوقوع آمد بالجمله جناب شیخ درماندو مرخص گردید فیل ظفرنشان نام که فیل پای تخت بادشاه مرحوم بود واکنون فیل پای تخت بادشاهی شده بایراق وزنجیر وزنگهای نقره و جل زربفت و بعض تقطیعات ملوکانه و پنجاه تفوز قماش نفیس ازهر جنس باشبیه مبارك و تسبیحی از لآلی غلطان ودانهای زمرد کهنه ترتیب یافته بود و مدتی باشبیه بادشاه مرحوم حمایل گردن ایشان بوده است ولوح زرین عهود که پادشاهی و شروطی که فی مابین مقرر شده بود که من بعد بعمل آید درآن منقور بود بجهت قطب فلك جاه و جلال ارسال داشتند و انعام و افراز زرو اسپ و تشریف فاخر به شیخ محمد طاهر مرحمت نمودند و خواجه طاهر را که از خواجه زادهای ما وراء النهر و از مقربان پادشاه بود برفاقت جناب شیخ روانه نمودند چون از معسکر پادشاه کوچ نمودند به برهانپور رسیدند

خواجه طاهر را بیماری عارض شده بجانب عالم عقبی شتافت لاعلاج جناب
شیخ در آنجا توقف نموده عرض حال به پایهٔ سریر بادشاهی کرد چون این خبر
بعرض رسید خواجه زاهد نامی را که از نبایر میر سید علی همدانی است از
حضور روانه فرمودند که باتفاق شیخ باینجانب آید و مشار الیهما از برهانپور
متوجه دارالسلطنهٔ حیدرآباد شدند ودراوایل شعبان سنه مذکوره بسرحدممالك
محروسه رسیدند و برسبیل اتفاق دراین وقت اعلیحضرت خاقان سکندر منزلت
بسواری و شکار محل و یلیسرم مشغول بودند چون خبر وصول ایشان رسید
ازهمانجا صالح بیگ سرنوبت حضور را باستقبال تعیین نمودند که تاسرحد رفته
بلوازم استقبال و شرایط مهمانی برداخته حاجبین را بنواحی شهر حیدرآباد
برساند و بعد ازان میر معز الدین محمد مشرف الممالك را فرستاده که او نیز
بلوازم استقبال و ضیافت قیام نمایند وایشان را بربالای حوض حسین ساغر که تا
شهردوفر سخ است فرود آورد وخاقان سکندر شان از سواری محل ویلیسرم
فارغ شده بجانب دار السلطنه مراجعت فرمودند و دوازدهم ماه شعبان داخل
دولتخانه عالیه گردید و درهجدهم ماه مذکور خاقان سکندر منزلت بنوعی که
در استقبالهای سابق مذکور شد بآئین رنگین باستقبال روان شدند و در محل
ملاقات که خیمه اطلس الوان مانند فلك اطلس برافراخته بودند و به تجملات
پادشاهی آراسته فرود آمده ملاقات خواجه زاهد حاجب گرفتند و شیخ
محمد طاهر بشرف بساطبوس مشرف شده فیل کوه پیکرظفر نشان را که بزعفران
و صندل سراپای او را اندوده و بازنجیر و زنگهاء نقره وجل زربفت و تحف
هدایای مذکور ازنظر اشرف گذرانید ومورد الطاف بسیار ومشمول عنایات
بی شمار گردید و خواجه زاهد را نوازش بسیار فرموده تشریف فاخر ودو
راس اسپ مرحمت کردند خواجه زاهد از جانب خود نهه راس اسپ پیشکش
نموده و بجهت نواب علامی فهامی شیخ محمد بجلدوی حسن تدبیرات ایشان که
مانع قتال وجدال شده معاملات را بصلح مقرون ساخته بودند شاهجهان خلعت
فاخر از قبای زربفت خاصه ودستار و کمربند خاصه و دو راس اسپ تازی

بازین و یراق سیمین ارسال نموده بودند خواجه زاهد ازنظراشرف گذرانیده
به نواب علامی مرحمت کردند و از انجا بدولت خانه عالیه مراجعت واقع شد
و روز دیگر سر نوبتان حضور خواجه زاهد رابشهر درآورده در خانه منصور
خان میر جمله ماضی که بجهت او تعین یافته بود فرود آوردند و مقرر شد که
اخراجات ایشان را ازسرکار اشرف می داده باشند وخاقان سکندر اقبال کمال
توجه بحال شیخ محمد طاهر فرموده بدفعات متعدده چادر خاصه که بردوش
مبارك داشتند برآورده بمشار الیه داده سرافراز فرمودند زیرا که از این
جانب حجاب که پیش پادشاه دهلی رفت و آمد میکردند نسبت بهیچکدام این
قدر تعظیم و تکریم و انعام و اکرام واقع نشده بود وهیچ حاجبی از انجانب این
قسم فیلی و این نوع تحف و هدایا و تبرکات نیاورده بود فی الجمله در این وقت
از یمن اقبال پادشاه سکندر مثال ومساعی جمیله نواب معلی القاب صلح بر این
وجه واقع شد و کمال امنیت بلاد و رفاهیت عباد بهمرسید و چون در وقتی که
شیخ محمد طاهر در حضور بادشاه دهلی بود مقرر شد که از جانب شاهزاده
اعظم شاهزاده اورنگ زیب که تعیین شده بود که بعد از رفتن پادشاه در
دولت آباد بمانند حاجبی بپایهٔ سریر فرستاده بر نسبت حجاب نظام شاهی مقیم
دار السلطنت نمایند بصلاح شیخ مشار الیه و افضل خان میرزا بنده رضائی ولد
ملا کاب علی تبریزی را که از منصب داران عمده پادشاهی و بحواله
شاهزاده مذکور شده بود مقرر شد که از جانب شاهزاده اعظم باین
جانب بیاید و مخلص حسین برادرش به بیجاپور برود و در همین وقت که
خواجه زاهد رسید میرزا بنده رضای مذکور نیز از جانب شاه زاده اعظم
نزدیك دار السلطنة رسید استقبال مشار الیه نیز بروجه لایق و رتبه شاهزاده
وقوع یافت ونشان شاهزاده را باکتار مرصعی که از جانب شاهزاده آورده
بود گذرانید و از بجانب خود نه راس اسپ و نفایس اقمشهٔ آن ملك پیش کش
نمود و تشریف و دو راس اسپ باو مرحمت نمودند و منزلی که میرك معین
حاجب نظام شاه می بود بجهت او معین شد و بعضی از سرنوبتان مشار الیه

را داخل دار السلطنته نموده در منزل مذکور فرود آوردند و خواجه زاهد ایام رمضان را در دار السلطنته گذراینده بعد از عید رخصت انصراف یافت و مبلغ سه هزار هون نقد باوانعام داده مبلغے دیگر بدفعات از نقد و جنس باو تکلف فرمودند و بخدمت عالیحضرت شاه جهان روانه نمودند ـ

(ذکر سواری اعلیحضرت خاقان یوسف جمال و چراغان
نمودن دور حوض دریای مثال)

بر ضمایر فطنت مآثر بزم آرایان انجمن سخن گستری که صدر نشینان محافل دانشوری اند پوشیده نماند که در سنوات سلطنت ابدپیوند هرسال خاقان سکندر اقبال مقرر بود که سیر (۱) و هوای باغات و منزهات (۲) تشریف حضور وافر النور ارزانی داشته مدتی در محلات اطراف دار السطنة بعیش و عشرت اشتغال می نمودند و در مواضع ومقامات دلکشا سیر و سواری میفرمودند و بنا برآن که طبایع از افراط عیش و وفور طرب ملال کلال بهم میرسید که گفته اند

بیت

مکرر گرچه سحر آمیز باشد　　طبیعت را ملال انگیز باشد

بدولت خانه ومقر سلطنت مراجعت می نمودند و در این سال نیز اراده سیر وسواری داشتند که جناب وزارت مآب اعظم الوزراء الورزا۰ (۳) الزمان ناسخ آثار الرستم والحاتم (٤) بالشجاعه والاحسان یولچی یك از ملازمان پایهٔ سریر خاقان سکندر شان استدعا نمود که چون ارادهٔ ختنه نمودن بنده زادها دارم از شرارهٔ سم سمند برق ما نند کلبهٔ محقر را منور فرمانید خاقان سکندر اقبال از غایت شفقت مرحمت که بحال مشار الیه داشتند التماس اور اشرف اجابت ازرانی داشتند و مشار الیه ازاین مژدهٔ حیات افزاهرذره و جود خودرا خورشید جهان آرایافت وبلوازم استعداد جشن و تهیهٔ اسباب ضیافت پرداخت و خانهٔ و کاشانهٔ خود را زیب و زینت داده چون صرح ممرد (٥) و قصر خورنق ساخت وباغ وصحن گلشن راچون فردوس عدن بیار است و درپیش

(۱) به سیر (۲) منتزهات (۳) وزراء (٤) رستم و حاتم (٥) یعنی قصر ساده وهموار ـ

هردر بند وهر مربع و مثمن خیا بانها خیمهای اطلس و زربفت بر افراخت ـ

(مثنوی)

خانه راآر است چون خلد برین　　اتفاق حور و رضوان شد براین
انکه جنت از نظرها بدنهان　　شد کنون در دیدهٔ مردم عیان

و اعلیحضرت سکندر منزلت در غره رجب المرجب سنه مذکوره بر سنگاسن مملواز جواهر و لؤلؤ سوار شده و خوانندها و سازندها بر حواشی واطراف به خوانندگی وسازندگی مشغول وجمیع امرا و زراومجلسیان ومقربان و ارکان دولت و اعیان حضرت از پیش و پس روان باکمال فرح و سرور از دولتخانه گیتی نشانه تشریف حضور بیرون آوردند و جناب وزارت پناه از دربار فیض آثار تادر خانه خود که قریب سه هزار قدم باشد از دوجانب پای انداز زربفت و مخمل گسترایندہ که تابهوئیها که حامل سنگاسن خورشید مسکن انداز جانب چپ و راست بهر جانب که عبور نمایند بر بالای آن بگذرند و پای انداز دوطرف زاده طبع و زارت پناه مشار الیه است که پیش از این از کسی واقع نشده بالجمله بآئین خسرو پرویز طی مسافت نموده به بیت السرور در آمدند وبعد ازاندك فاصله علیاحضرت مریم سیرت والده مکرمهٔ اعلیحضرت سکندر منزلت یوسف طلعت با مهد علیا و ستر معلی صبیهٔ صغیر السن اشرف اقدس درپالکیهای زرنگار که برقعهای آن مکلل بلآلی وجواهر آبدار بود وقریب صد عدد پالکی دیگر از اهل حرم محترم باحشم و خدم از دولت خانه عالیه بیرون آمدند درین دفعه بطریق متعارف از دربار دولت خانه پای انداز مخمل و اطلس و ابریشمینه بگستردند و چون داخل خانه وزارت پناه شدند والده و زوجه و فرزندان مشار الیه که از ملك ایران آمده بودند مراسم استقبال ولوازم خدمات بتقدیم رسانیده بعد از سجدهٔ اشرف بخدمت اهل حرم ایستادگی نمودند وچون خاقان سکندر منزلت ازسنگاسن زرنگار فرود آمده در محلی که بواسطهٔ جلوس همایون معین شده بود برکرسی صندل قرار گرفتند و زارت پناه پیشکشی که ترتیب داده بود مشتمل بردو زنجیر فیل و دوازده سر

اسپ عربی و عراقی و پنج قطار شتر و یکدانه لعل بزرگ گزیده که بهفت هزار هون در آن وقت خریده شده بود وخوانهای متعدد از زربفت و مخمل و اقمشه نفیسه از نظر ملازمان اشرف اعلی گذرانید وسه روز آن کاشانهٔ عزت آشیانه دولتخانه شاهانه بود وجمیع امراو وزراء وارکان دولت و اعیان حضرت صبح و شام بسلام می آمدندودو وقته بساط نشاط وخوان سماط گسترده الوان اطعمه و انواع اشربه و اقسام میوه صرف میشد وکندوری خاص بانواع تکلفات وتنعمات ترتیب می یافت وکل ما یحتاج خاص وعام بوجه اکمل مرتب ومهیا بود روز چهارم که اراده برآمدن ازان منزل نمودند خاقان سکندر شان بوزارت پناه تشریف فاخر وکمر شمشیر و خنجر مرصع بایك سلسله فیل و دو راس اسپ بایراق زرین مرحمت نمودند و به پسر کوچك و والده و اهل حرم مشار الیه را نیز تشریفات فاخرکه مناسب ایشان بود عنایت کردند و عالیحضرت بلقیس مکانی بوالده و اهل حرم وزارت پناه خلاع فاخره و مرصع آلات ورزاین گرابنهاشفقت نمودند و ازانجا بدولت واقبال باکمال عظمت واجلال بباغ میرزامحمد امین میرجمله که محل نزول امام قلی بیگ حاجب شاه عالمپناه شاه صفی بهادر خان است توجه فرمودند بیگ مشارالیه از دربند باغ پای انداز اززربفت گسترده بلوازم استقبال پرداخت و منزل عالی آن باغ رازیب و زینت نموده بفروش و تکلفات آراست و بمراسم ضیافت ملوکانه و مهمانی پادشاهانه اشتغال نمود و خدمات شایسته به تقدیم رسانید و خوانهای تحف و هدایای نفیسه از اقمشه و زربفت وابریشمینه ترتیب داده باچند سراسپ عربی پیشکش نمود و خدمات موفوراوبعرض قبول درآمده مورد توجهات بادشاهی گردید و قبل از سواری چون مرکوز خاطر همایون اعلی بود که بباغ مذکور رفته بتقریب تماشای حوض قلزم آساکه بباغ مذکور در ضلع جنوب آن واقع است و عرض حوض هزارقدم و طول سدش چهار هزار گز تخمین شده و درین سال بواسطه کثرت بارندگی مملو از آب ذلال گردیده چند روزی در آن مکان فرح افزا بعیش ونشاط بگذرانند حکم معلی شرف صدور یافته بود که امرای عظام

و وزرای ظفر فرجام اطراف و جوانب حوض مذکور را بآئین پادشاهانه چراغها نمایند وسرکاری آن بوزارت دستگاه مشارالیه رجوع شده بود باهتمام و سعی مشار الیه از سه جانب حوض چوب بند رفیع بمقدار چهارده ذرع مشکل باشکال مختلفه و مصور بصور اشجار سرو وصنوبر و صور حیوانات از فیل و شیر وغیره بطراحی دلپذیر ترتیب یافته بود و چند هزار ظرف سفال که برهریك چند چراغ روشن شود مستعد شده بود تا چراغهای مرتب و مهیا بود شب دوم که عمارت آن باغ دلکشا بعشرت وکامرانی مشغول بودند امرا علی نفاذ یافت که اطراف حوض بحرمانند را چراغان بکنند کارفرمایان ماهر بافروختن چراغان اطراف پرداختند وچندین هزار چراغ بر ظرفهای مذکور برسطح آب جلوه گر ساختند وکشتی ها راکه بجهت سیر در آب ساخته بودند بطرح خوشنما چراغان کرده ملاحان درمیان آن دریا بگردش درآوردند الحق چراغانی شد که دیدهای روشنان فلك هرگز آنچنان تماشای ندیده وچراغان فضای افلاك ازخجالت پردهٔ ازدود آن برروی خودکشیده و از نظر خلایق پنهان گردیده ـ

(نظم)

کواکب برفلك تاریك گردید   چو روشن شد چراغان شهنشاه
چراغان داده را نور چندان   زنور مهر مستغنی بشد ماه
زعکس این چراغان آتش وآب   به یکجا جمع شدبی جبرواکراه
هزاران نور از بالا وپائین   عیان شد هرطرف دراین طربگاه

خسرو سکندر اقبال از تماشای آن چراعان انجم مثال گلچین و خلایق از اطراف آن حوض تماشا بین گردیدند و بعد از فراغ از آن عشرت وعیش حاجب را به تشریفات فاخر نوازش فرموده یك زنجیر فیل و دو راس اسپ عراقی و پنجهزار هون نقدبر سبیل انعام مرحمت نموده و علیا حضرت ناموس العالمین و الده اشرف اعلا از جانب خود هزار هون نقد تکلیف فرمودند واز آن مقام مسرت ارتسام بعزم سواری و دیدن حوض ابراهیم پتن برآمده متوجه آنجانب شدند ـ

(ذکر سواری خاقان سکندر شیم تا به محل و یلیسرم و سیر
سواحل رود خانه کشنا و گشت آنمقامات خرم شبیه به ارم)

چون اعلیحضرت خاقان سکندر شان از تماشاۓ چراغان و سیر حوض فارغ گردیدند ارادهٔ دیدن ابراهیم پتن وسیر مرغزار جنت آثار آنجا فرمودند و درخزینه سینه قدسی قرینه سلاطین شوکت وعظمت آئین بعضی از اسرار استار و کنوز رموز مانند نهانخانه غیبی و مخفیات خلوتخانه لاریبی مخزون و مکنوز است که هیچ احدی از احاد خاص وهیچ فردی از افراد سایرا نام را اطلاعی بر آن ینست و بعضی ازان و شمهٔ ازان امر پنهان برعقلای دور بین و تیز بینان عین الیقین بتدریج زمان مکشوف و ملحوظ میگردد و مصداق این مقال آنکه چون اعلیحضرت خاقان سکندر شان از باغ میر جمله بعظمت وحشمت تمام بجانب ابراهیم پتن روان شدند در آن مقام بشاشت انتظام حوضیست که خاقان علیین بارگاه ابراهیم قطبشاه طاب ثراه در عهد سلطنت خود حفر فرموده طول سدّ آن یك فرسخ ودورش سه فرسخ است دریائی است پراز آب باران و در هیچ وقت قعر آنرا بعد از حفر کسی ندیده زمین چند پرگنه و قصبه و دیه درتحت آن مزروع و از آب آن چندین هزار کندی از اجناس غله محصول و مرفوع خیمهای فلك رفعت مخمل و اطلس درآن محل فرح افزا برافراختند و سه روز درکنار آن حوض و آن مقام مسرت انتظام بعیش وعشرت پرداختند ومفهوم کسی بنود که مکنون ضمیر خورشید تنویر خاقان سکندر سریر چیست بلکه همه کس را گمان این بود که از آنمکان فرح بخش بدولت خانه اقبال آشیانه معاودت واقع خواهد شد که یکایك تصمیم عزم خاقان سکندر شان بدیدن قلعهٔ دیورکونده که از قلاع متین مشهور این ممالك است واز ابراهیم پتن تا آنجا چهار کا و مسافت است که هشت فرسخ باشد ظاهر شد و طبل و دمامهٔ کوچ بآن طرف بنوازش در آوردند و توجه بآنجانب فرمودند وآن قلعهٔ شهر نظیر وآن صحرای فرح افزا بعد از سه روز مضرب سرادقات جاه و جلال گردید درآنجا نیز بساط عیش و عشرت انبساط فرمودند و مدت پنج روز بطرب

و کامرانی اشتغال نمودند ودو مرتبه بربالای آن کوه فلك شکوه برآمده سیر آن قلعهٔ رفیعه کرده امر بکوچ اردوی گیهان پوی بجانب رود خانه کشنه (۱) نمودند ومنزل بمنزل میرفتند و درهر منزل یك روز و دوروز اقامت نموده بسیر و گشت و عیش و عشرت می پرداختند تا به محل و یلیسرم که از دار السلطنة تا آنجادو ازده کا و مسافت است رسیدند و آن مقامیست که رود خانه کشنه (۲) ازمیان کوههای آن گذشته ودور آن سر زمین همه کوه است و درمیان آن نیز کوهی واقعست بس رفیع ودرقدیم الایام درعهد حکومت کفار بتخانهٔ عظیمے به تکلفات گوناگون ازسنگهای تراشیده ساخته اندو در اطراف وجوانب آن محل آثار بتخانه های رفیع ظاهر است که در زمان ظهور و خروج صاحبقران ممالك هندوستان فرازندهٔ اعلام اسلام و ایمان خاقان رضوان مکان سلطان قلی قطب الملك نور الله مرقده ازاصنام و اوثان آن معابد خالی گردیده و آن عمارات و آثار تا غایت چون کوه استوار بجا مانده الحق سیرگاهیست که در ساحت ربع مسکون بآن غرایب جای و بآن نزاهت ماوای کمتر دیده شده رود خانه کشنه در حوالی آن دو قسم شده و از آن کوهها گذشته سر بهم آورده آب رود خانه کشنه (۳) در غایت لطافت و گوارای و جمیع امراض و اسقام را دافع وهواۓ روح افزای آن هرکس را موافق ونافع مدت چند روز در آنمقام بهجت اندوز بعیش وعشرت دل افروز مشغول شدند وقریب پنجاه هزار آدم که در آن اردوی اعظم بودند در کنار رودخانه کشنه (۴) و کوهها به سیر و گشت پرداختند و جمعے از زمین داران و رعایای معتبر در آن طرف آب کشنه (۵) که ابتدای ولایت مرتضی نگر است اقامت دارند که بزرگ ایشان را سانپ نیر وارمی گویند و قبایل ایشان با جمعیت و افر وخیل و حشم متکاثر و اکثر شجاع و متهور اند حکم جهانمطاع شرف نفاذ یافت که سانپ نیروار مذکور باروسای ایشان مقام (۳) بسجدهٔ پایهٔ سریر سلطنة بیایند چون مدتهای مدید بود که مانند وحوش و سباع در آن دشت و کوهها خود سری چریدند از

(۱ - ۲ - ۳ - ٤ - ٥) کرشنا (٦) تمام -

غایت بیم و هراس جرات آمدن بآن اردوی گیهان پوی و شرف سجده اشرف دریافتن نه نمودند و از اطاعته حکم ابا نمودند و چون این معنی درغیرت سلطنت نمی گنجید بجهت تادیب و قید آنجماعة لازم شد که وزیر صاحب شوکتی را بآن ولایت نامزد فرمایند از جمله وزرای رفیع الشان و امرای عالیمکان که در رکاب ظفر انتساب بودند شجاعت و وزارت دستگاه یولچی بیك را که بمزید عزت و اعتبار و بکمال تمکین و وقار اشتهار داشت نامزد نمودند که بآن ولایت رفته جمیع رعایا و روساء آن طایفه مذکور را قید و گردنهای سرکش ایشان را بحیز رعیتی و متابعت در آورده و ساحت آن مملکت را از بوتهای خار خلاف و تمرد مصفا ساخته چند حوالهٔ خاصه خیل را باحواله داران ایشان وچند وزیر مثل عالم خان وهیبت خان و خدا ویردی سلطان و اسو راو و جگتا راوو سنجنی حواله خیرات خان وسنجنی ملك معتبر ملك عنبر والغ بیگ وحافی بیك ومیرزا ابراهیم را پانزده هزار هون تنخواه دادند که لشکر خوب بگیرد و رفیق باشد و باجمعیتی که قریب پنجهزار سوار و دوازده هزار پیاده میشد همراه عساکر ظفر مآثر وزارت پناه مقرر نمودند و امراو لشکری که در ولایت مرتضی نگر اند حکم شد که متابعت مشار الیه نمایند و جناب وزارت پناه با چهار پنجهزار سوار دواسپه نامدار و قریب پانزده هزار تفنگچی وبرچه دار جلد جرار از رود خانه گشنه (١) عبور نموده روانه آن مملکت شدند و ذکر فتوحات مشار الیه و قید و ضبط آن ولایت بتوفیق الله تعالی دربیان قضایای سال آینده مرقوم نموده خواهد شد و اعلحضرت خاقان سکندر شیم درششم ماه شعبان المعظم ازمحل ویلیسرم بجانب دارالسلطنة مراجعت فرمودند ودرحین مراجعت توجه بجانب قلعه نلگونده فرموده به سیر و گشت آن قلعه منیعه که بربالای کوه رفیعی واقع است مشغول شدند وازانجا قطع منازل مینمودند تا دردودوازهم ماه مذکور داخل دار السلطنة گردیدند ومانند آفتاب در بیت الشرف قرار گرفتند و اهل شهر را از قدوم خسروسکندر اقتدارشگفتگی فصل بهار حاصل آمد و شروع در عیش وعشرت و آتشبازی عید شب برات نمودند ـ

(١) کرشنا ـ

(ذکر قضایای متفرقه که تا آخر این سال به حیز ظهور رسیده)

چون اعلیحضرت خاقان سکندر شان از سواری و یلیسرم مراجعت فرمودند به بعضی ازسرداران لشکر کا تنیابی التفات شدند چه از ناروجی مکرراً آثار حرا محوزی بظهور رسیده بود یك دفعه فرار نموده بسرحد ممالك محروسه رفت ودرآنجا اقامت نموده مرتکب فسادی چند شد خاقان سکندر شان وزارت پناه یولچی بیگ را نامزد فرمودند که اورا گرفته بیاورد مشار الیه بالشکری که درآن وقت حاضر بودند به تعجیل بجانب او ایلغار نمود و چون درسرحد قریب با و شد آن کافر جرات نموده درمقابل درآمد و میخواست که بهیأت اجتماعی خود رابر لشکر وزارت پناه بزند که جوانان چابك سوارفریب (١) صفت(٢) بسته برپشت اسپان به کمانداری مشغول شدند وآن کافر را بالشکر هدف تیر بلا ساختند جمعیت او به تفرقه مبدل شده جمعی از ضرب نوك پیکان جانستان برخاك هلاك افتادند و جمعی مجروح شده دستگیر شدند و نارو بامعدودی از مردمش فرار نموده از معرکه بدر رفت جناب یولچی بیگ قرین فتح و ظفر گردیده اسپ بسیار و سرهای کفار و اسیران را برداشته بپایهٔ سریر آمد و از جانب اشرف مور و تحسین گردیده به تشریفات و شمشیر و کمر خنجر مرصع نوازش یافت وآن کافر مدتی در بادیهٔ ادبار سرگردان مانده باز توسل به بعضی از ملازمان پایهٔ سریر جسته از گناهان سابق استغفار نمود عنایات خسروانه شامل حال او گردید وا و با عبد الله کاتنیا که یکی از امرای این طبقه بود که بسعادت اسلام استسعاد یافته بود بپایهٔ سریر خسرو سکندر نظیر آمدند و بنابر التماس بعضی از دولتخواهان بهر کدام ولایت و تنخواه مجدد زیاده بر اول مرحمت فرمودند و در ظلال رافت و عاطفت پادشاهی با و یتهوجی و جمعی دیگر از امرای این طبقه می بودند همانا که صفت ردیهٔ تمرد و تخلف ازجبلت این طایفه محو ونیستی (٣) نیست بنابراین درماه رمضان المبارك این سنه امر بگرفتن ناروجی و عبد الله کاتنیا فرموده در دولتخانه عالیه این دو کس را مقید ساختند و بعد از چند روز بقلعه مبارکه گلکونده فرستادند که در آنجا روز کار

(١) غریب (٢) صف (٣) منسی ـ

بگذ رانند -

نظم

هر کس که بر آن کوه ودر آن قلعه روان شد — تا روز قیامت زهمه خلق نهان شد
آرام گه هر که بر آن کوه چو گردید — احوال جهان دگرش جمله عیان شد

و ولایت وتنخواه ایشان را به منشی الملکی ملا اویس مرحمت فرمودند که لشکر رنگین نگاه دارد وفوج آراسته از طایفه غریب ترتیب دهدوامیداست که درقضایای سال آینده وتفویض نمودن و زارت بجناب منشی الملکی وتنخواه دادن چهار لك هون مرقوم نموده شود انشاء الله تعالی - (وایضا) دربیست و ششم شوال سنه مذکور میر رستم مازندرانی از ولایت کسیمکوت آمده بیست و هشت زنجیر فیل وسی هزار هون همراه آورد و کاس راج نام منیالِ مفسدی که بغایت مفتن ودرآن ولایت میان راجهابه شیطنت مشهوربود وگویند همیشه تحریك آمدن لشکر مغل بآن ولایت این ملعون می نموده بدست یکی از راجهای آنجا که غایت اخلاص بملازمان پایه سریرسلطنة داشت گرفتار شده و شیر محمد خان سپهسالار ولایت کسیمکوت برسر اورفته کاس راج رابازن فرزندان ومردمانش را دستگیر کردند وخان مذکورآن کافر را نیز مصحوب میررستم داماد خود به پایه سریرارسال داشت میر مشارالیه بشرف بساطبوس مشرف شده مورد توجهات گردید وکاس راج را بعد ازچندروز بافرزندان و متعلقان به قلعهٔ گولکنده فرستادند تا از انجا بمطمورهٔ عدم انتقال نماید و تشریف فاخر باد و اسپ بجهت شیر محمد خان ارسال داشته میر رستم را نیز تشریف رخصت مرحمت نموده روانه کسیمکوت ساختند (و ایضا) مالك پرست خان که یکی از غلامان معتبر قدیم الخدمه این دولتخانهٔ عالیه بود و در زمان خاقان جنت بارگاه سلطان محمد قلی قطبشاه نورالله مضجعه مدتی بوزارت و سر داری و خدمات بزرگ سر افرازی داشت و عهد سلطان علیین مکان سلطان محمد قطبشاه نیزامارت و وزارت داشت و درزمان خاقان سکندر شان حواله داری قلعه گولکنده وحواله داری پانصد لشکری خاصه خیل وخدمات دیگر باو تفویض یافت و مدت چند سال بخدمات مذکور اشتغال داشت در

ماه ذی الحجه این سنه فدای ملازمان پادشاهی شده بعالم عقبی شتافت و بعد از و شصت نفراز اولاد ذکور و اناث ماندند اعلیحضرت خاقان سکندر شان متوجه بازماندهای اوشده پنج پسربزرگ وهشت داماد اور ادرسلك ملازمان دولتخانه منتظم فرمودند و بجهت تتمه اولاد چهار هزار هون دیهها تنخواه دادند و حواله داری فوج خاصه خیل بمحمد صالح بیگ سرنوبت تفویض فرمودند و قبل ازین میرزا حمزه راکه از ولایت مرتضی نگر طلب نموده بودند و لشکر اوبجهت بدسلوکی آزرده خاطر بودند بنا بر این لشکرحوالهٔ اورابه منشی الملکی حواله کرده بودند و مشارالیه مدتی بیکار بچاکری قیام داشت درین وقت بر واعتماد کلی نموده گولکونده را بمشار الیه سپردند و خدمات جزوی دیگر که به خان مذکور تعلق داشت به بعضی از ملکان رجوع فرمودند (و ایضا) میرزا اسد الله تبریزی کرك یراق شاه دین پناه خسرو ممالك ایران درا واخر سنه مذکوره بدارالسلطنة وارد شدچون مکتوب محبت اسلوب شاه دین‌پناه شاه صفی بهادر خان بجهت خاقان سکندر شان آورده بود اعلیحضرت خاقانی او را بحضورطلب فرموده بشرف ملاقات مشرف ساخته خلع فاخربا و عنایت نموده منزل عالی و سیع بجهت نزول او تعیین کردند و توجهات نمایان بحال او بظهور رسانیدند و اکابر و اعیان پایهٔ سریر سلطنت ضیافتها کرده انواع گرمی و محبت بجای می آوردند بعد از یکچندی مرض اسهال بهم رسانید و طبیبان ایران وهند معالجه نمودند مفید نیامده بجوار رحمت ایزدی پیوست و برادر او میرزا محمد جوهری که بامر حجابت مهابت خان در دار السلطنة قیام داشت وبعد از گذشتن مهابت خان در سلك ملازمان حضور این دولت خانه عالیه انتظام یافته بود بضبط اموال و باز ماند های او پرداخت و اعیان دار السلطنة تشییع جنازهٔ او نموده درقبرستان شهر مدفون ساختند(ایضا) در اواخرسنه مذکوره عمدة الوزرا علی رُضا را بسرحد ولایت را هگیر وآنحدود نامزد فرمودند که بعض سرکشان ومتمردان اطراف را دفع نماید ومشارالیه بافوج ولشکر آراسته وبعضی از حواله داران خاصه خیل باآ بجانب روان گردید و قضایای اونیز

بتوفیق الله تعالی در سوانح سال آینده مرقوم خواهد شد ـ

(ذکر سوانح سال ممینت اثر سیزدهم جلوس سعادت و خرمی ثمر اعلیحضرت خاقان سکندرحشر که مطابق سنه سبع واربعین و الف هجریست از انجمله تفویض نمودن منصب جلیل القدر سرخیلی بمیر محمد سعید اردستانی)

در قضایا وسوانح سابقه مرقوم قلم مشکین رقم گردیده بود که جناب سیادت ونقابت پناه میر محمد سعید سر دفتر شاهی را حواله دار بندر معمورهٔ مچلی پتن کرده فرستاده بودند چون مآثر رشد مشار الیه زیاده برآن ظاهر شد وقابل خدمات دیگر نیز بود در سال دیگر حواله داری محل مصطفی نگر راکه از معظم قلاع وولایات تلنگانه است بمشار الیه رجوع فرمودند وسیادت پناه مومی الیه در معموری ولایت و انتظام مهام آنجا سعی موفور بظهور رسانیدند و توجهات شاهانه همیشه شامل حالش می بود و مرتبه مرتبه بر مدارج قرب صعود مینمود و اقوال و اعمالش پسندیده طبع ملازمان پایه سریر خسروی می گشت تا در اوایل محرم سنه مذکوره بخاطر دریا مقاطر اعلیحضرت خاقانی خطور نمود که جناب میر مشارالیه را بحضورطلب نموده متوجه احوال اوبوجه اتم شوند فرمان معلی صادر فرمودند که بحضور بیاید و مشار الیه بعد از وصول فرمان اعلی استعداد وکار سازی آمدن بحضور نموده در هفتم شهر صفر ختم بالخیر و الظفر بدارالسلطنة رسیده سعادت بساطبوس حضور و افرالنور دریافت و تحف و هدایا که همراه آورده بود گذرانیدند و بنوازش و تشریفات پادشاهی سرافراز گردید چون آثار رشد و قابلیت کاردانی از وجنات احوال اومشاهده افتاد و سید عبدالله خان سرخیل شاهی به نحوی باین خدمت قیام نمی نمود که مرضی خاطر ملازمان اشرف اقدس باشد در شب نهم شهر صفر تشریف منصب رفیع القدر سرخیلی را بجناب سیادت پناه مشار الیه مرحمت نمودند واز سید عبدالله خان نیز نظر التفات دریغ نداشته جنابش را در سلك مجلسیان حضور منتظم فرموده سه هزارهون مواجب و مشاهره او مقرر نمودند و جناب مملکت مداری آصفجاهی میر محمد سعید برتبهٔ عالی سرخیلی سرافراز گردیده من حیث

الاستقلال شروع در مهمات نمود و محلات مذکور نیز برنسبت سابق بوکلای ایشان تعلق گرفت وجمعی از سخنوران دار السلطنهٔ قصاید و قطعها درمبارکبادی آن عالیجاه گفته گذرانیدند از انجمله ملاعرب خوشنویس شیرازی این کلمات را تاریخ یافته است (ختم باد) (۱۰٤۷) وراقم این رموز بهجت اندوز نیز قطعه گفته مذیل بتاریخ منصب مذکور ساخت ـ (نظم)

خسرو عهد شاه عبدالله — کز رخش دهر یافته است ضیا
زاقتضای عدالتش باشند — گرگ با گو سفند دریك جا
برگزید است بهر سرخیلی — سیدی را که نیستش همتا
گلشن عقل را بهین شجراست — که زشه یافته است نشوونما
بسعادات انجم است قرین — زان سعید آمده بهر دوسرا
تاکه شه برفراز اورنگ است — دولتش را دوام باد وبقا
بهر تاریخ عقل دور اندیش — گفت سرخیل کامل دانا(۱۰۴۷)

الحق سرخیلی است کامل و دانا و در معاملات مملکت و در امور دین و دولت مبصر وبینا از کمال رشد و غایت کاردانی روز بروز برمعارج قرب صعود نموده کمال محرمیت بهمرسانید و بقوت اقبال و رشد دراندك وقتی غایت استقلال در امر حکومت یافت و راه منافع و تصرف ارباب دخل را مسدود گردانید و مبلغهای کلی از عمال وبها منه گرفته و اصل سرکار فیض آثار ساخت وبنوازش قلمدان مرصع سرافرازشد وپرگنهٔ که موازی سی هزار هون حاصل داشت بآصفجاهی مرحمت شد که جوانان سپاهی غریب در خدمت خود نگاه داشت کند ودرآمدورفت بدولتخانه دیوان اعلی و سواری همیشه در ملازمتش باشند وقریب صد نفرازجوانان کارآمدنی عراقی وخراسانی که بشجاعت ودلاوری موصوف اند در سلك وسلحداران پادشاهی مجددا چاکر نمود وازجانب مخدره عظمی مهدعلیا و والدهٔ ما جده خاقان سکندر شان بعض خدمات که بمشار الیه رجوع شدد بود بروجه لایق و طریق پسندیده بآن قیام نموده از ایشان نیز بتشریفات فاخرو کمرشمشیرمرصع واسپ وفیل سرفراز گردید وبعد ازین درضمن

ذکر سوانح احوال آصفجاهی مرقوم خواهد شد ـ

(ذکر آمدن اعظم الوزرا یولچی بیگ از ولایت مرتضی نگر)

قبل ازین در ذکر سواری محل و یلیسرم بقلم و قایع رقم مرقوم شده که وزارت دستگاه یولچی بیگ را با افواج قاهره بجانب مرتضی نگر فرستاده بودند تا تنبیه رعایای سرکش آنجا نماید مشارالیه بنوعی که مذکور گردیده بآن مملکت رفت و چند قلعهٔ متین را که در تصرف روساء کفار بود بآلات قلعه گیری و جنگ مسخر نموده اکثر متمردین را اسیر و قتیل ساخت و طایفهٔ سانپ نیر وار را که همیشه در جادهٔ رعیتی سلوك ننمودند مطیع و منقاد ساخت و یك قطعه الماس که بوزن سه هون بود و بمبلغهای کلی می ارزید و مبلغ چهل هزار هون برسم پیشکش از ایشان گرفته بپایهٔ سریر خسروی ارسال داشت و کمال اقتدار در آنجا بظهور رسانید و جمعی را به قهر و غلبه و جمعی را بلطف و تشریف رام و مطیع ساخت و بعد ازاین فرمان معلی بطلب مشارالیه صادر شد که با سایر سرداران عظام روانه شود و یولچی بیگ با سرداران رفیق در بیست و ششم ماه ربیع الاول سنه مذکوره بدارالسلطنة رسید خاقان سکندرشان نصیر الملك عین الملك را باستقبال فرستادند و مشار الیه را با رفقا بشهر درآوردند و آنروز خاقان زمان در شاه نشین قصر سپهر منظر داد محل بر تخت سلطنة جلوس فرمودند تا جمیع وزرا و لشکری که همراه یولچی بیگ آمده بودند هریك با فوج خود از نظر اشرف بگذرند پس یولچی بیگ درمیدان دلکشای برابر قصر فلك رفعت رسیده از اسپ پیاده شده چندجا زمین خدمت بوسیده به پای قصر رسیده سجده عبودیت و کورنش بندگی بتقدیم رسانید و نوازش خسروی بوجه اتم شامل حالش شده تشریفات تمام زرخاصه و یك زنجیر فیل و دوراس اسپ و کمر شمشیر و خنجر مرصع سرافرازی یافت آسیرا و نایکواری هزاره را و سیادت پناه میر ابراهیم و خدا ویروی سلطان را که بمعدن الماس فرستاده بودند و از انجا رفیق ایشان شده بخدمات قیام نموده بود و خافی بیگ و الغ بیگ را علی قدر مراتبهم تشریفها عنایت شد و بعضی از سرداران پتان مثل هیبت خان و رفقای

او و جماعهٔ آواره ازلشکر کانتیا که در این مصلحت کوتاهی نموده مآثر مردانگی ظاهر نساخته بودند از پرتو عنایت با نور و از توجهات شاهانه مهجور ماندند و رقم عزل بر وجنات احوال ایشان کشیده شد و جای هیبت خان و تنخواه ایشان را به علیخان بیگ افشار که شجیعان روزگار و از خویشان خان احمد پادشاه گیلان است عنایت نمودند و جای اواره را بمیرزا ابراهیم مرحمت نمودند و قبل از این مرقوم شده بود که علی رضاخان را بدفع بعض متمردین فرستاده بودند مشارالیه حسب الامر اعلی دفع آن جماعت نموده بجانب دار السلطنة آمد چون محل مرتضی نگر از سردار ذی اقتدار خالی بود علی رضا خان را که فوج رنگین داشت و لشکر خاصه خیل نیز همراه بودند نامزد نمودند که بجانب مرتضی نگر رود و خلعت و اسپ بجهت او در بیرون شهر فرستادند که داخل شهر شده بسرعت متوجه محل مذکور گردد و مشارالیه به تشریفات سرافراز شده بجانب مرتضی نگر روانه (۱) تا حفظ و ضبط مملکت نماید ـ

(ذکر تفویض نمودن وزارت بجناب منشی الممالك ملا اولیس)

چون اعلیحضرت خاقان سکندرشان توجه تمامی بحال منشی الملکی ملا اولیس داشتند و درجات عزت و اعتبار او را می افزودند با وجود قرب و محرمیت خاص که مشار الیه را بود اراده فرمودند که وزارت نیز باو رجوع فرمایند و قبل از این بارهٔ از سلوك و خدمت نارکانتیا و عبد الله کانتیا طبع قدسی سرشت خاقان سکندرشان را کلفتی بود بعد از قید و حبس ایشان دنیای هردو امانت نموده با چند محل دیگر موازی استوارچهار لك هون دنیا به مولوی مرحمة فرمودند که افواج لشکر رنگین از طوایف نام و شجاعان بانام و نام نگاه دارد و درچهاردهم ماه ربیع الثانی سنه مذکوره تشریف شریف خاص و بادسر اسپ عراقی و دوفیل دندان دار بزرگ برای سنجق و دو جفت دمامه بردوشتر و دو جفت نقاره بر دو اسپ و دو علم زرنگار که لازمه وزارت است عنایت فرمودند و از سایر وزرای عالیشان مشارالیه را امتیاز تمام بخشیدند و این نوع نوازش نسبت بوزرای عالیشان کمتر وقوع یافته و مشار الیه از دربار بادشاهی

(۱) روانه گردید ـ

باکمال عظمة خلعة خاصه و زارت پوشیده با فیلها و دمامه و نقاره و علمها زر نگار و لشکر بسیار از پیاده و سوار با اکثر امرای نامدار سوار شده بمنزل خود روان شد و منصب رفیع دبیری با رتبهٔ وزارت جمع نموده سر بزرگی برقبهٔ فلك دوار سود و چون صاحب السیف والقلم بیمن عواطف خاقان سکندرشیم گردید این مصرع بتاریخ آن رتبه اعلی شد۔ (بیت)

زالطاف و شفقت بملا اویس عطا کرد سیف و قلم قطبشاه (۱۰۴۷)

(ذکر بعضی از وقایع متفرقه)

در اول سال مردم اسجع الوزر اشجاع الملك را باشاه ابو الحسن حاجب مقیمی عادلشاه که منزلش قریب بمنزل ایشان بود جنگ واقع شد و سبب نزاع آنکه از سپاهیان شجاع الملك تفنگی برجانور می انداخت گلولهٔ تفنگ بخانهٔ حاجب افتاد نفر مذکور را گرفته مقید ساختند و مردم شجاع الملك شنیده برسرخانه حاجب آمدند که آن نفررا از خانه برآورند و فی ما بین جنگ واقع شد و لشکریان شجاع الملك مذکور دروازه خانه حاجب را سوخته باندرون رفته بی اعتدالی نمودند و حاجب از این خفت آزرده شده عریضه به مصطفی خان نوشته به بیجاپور فرستاد چون اعلحضرت خاقان سکندرشان از دلگیری حاجب اطلاع یافتند بعد از چند روز نواب علامی فهامی پیشوا الزمانی را با جمعی از مجلسیان بمنزل حاجب مذکور فرستادند که او را از کلفت برآرند حاجب چون حقوق انواع احسان و اکرام و الطاف پادشاهی را منظور نداشته شکایت به بیجاپور نوشته بود بسخنان معذرت و عطوفت آمیز نواب علامی باصلاح نیامد نواب علامی نیز ملتفت اونه شده برآمدند و جناب افضل الفضلا قاضی احسن را بنابر اشاره اعلیحضرت خاقانی به تعجیل به بیجاپور نزد عالیحضرت عادلشاه فرستادند که معلوم نماید که باعث فتنه و نزاع حاجب مذکور شد وانچه دیده از اطوار واعمال خود دیده جناب فضایلمآب در کمال سرعت به بیجاپور رفته به مصطفی خان پیشوای آنجا ملاقات کرده حقیقت احوال را بعرض عالیحضرت عادلشاه رسانید چون حاجب شکایت بسیار از هریك امرای

عظام این جانب نوشته بود معلوم شد که سخنش معلل بعرض است واصلی ندارد وسلوکش موافق رضای ملازمان خاقان سکندرشان نیست او را معزول نموده سیادت پناه میرحسین صفاهانی را باتفاق جناب افضل العلماء مشار الیه بحجابت فرستادند که موافق امر اشرف اعلی سلوك نماید و مشار الیهما در دوازدهم ماه ربیع الثانی سنه مذکوره بپایهٔ سریر سلطنت مصیر رسید و بعضی از سرنوبتان حضور بیرون شهر رفته ایشان را بدربار آوردند و میرحسین مذکور شرف بساطبوس یافته از جانب عادل شاه دو فیل یکی بزرگ و یکی چاوه و شش سر اسپ و دو صندوق مقفل و مملو از تحف گذرانیده مورد توجهات گردید و باسپ و تشریف سرافراز گشت وشاه ابوالحسن از شامة اعمال خود معزول گردیده به بیجاپور رفت و درانجا بعد از چند روزی بعالم عقبی روان شد (ایضا) در این سال محمد مقیم مجلسی حضور را تشریف حجابت شاهزاده اعظم شاهزاده اورنگ زیب دادند که چون شاهزاده ازخدمت والد نامدار خود بدولت آباد مراجعت نماید حاجب بسعادت ملاقات استسعاد یافته از جانب اشرف بوظایف تهنیت قدوم میمنت لزوم قیام نماید وسه سلسله فیل بازنجیرهای نقره و تکلفات دیگر با تحف وهدایا ارسال داشتند وحاجب بجانب دولت آباد روانه شده بشرف ملاقات مشرف گردیده تحف وافیال راگذرانید ومورد توجهات شد در این اثنا بسعادت از باب غرض یا بواسطه آنکه توقع زیادهٔ داشتند تحف مذکور را پیش حاجب فرستادند و خود بسواری بطرف توجه فرمودند چون این خبر بپایه سریر اعلی رسید در مقام تدارك آن شده دو فیل نمایان دیگر و یك لك هون از وجه مقرری فرستادند و یك دانه الماس بزرگی که قبل ازین جهت پادشاه دهلی میخواستند بفرستند باشارهٔ ایشان داخل پیشکش نمودند که از جانب ایشان پیشکش بادشاه شده باشد چون دیدند که از این جانب کمال همت و تکلفات حاتمانه وقع شد عذر سلوك سابق را در این دفعه از سواری برگشته بودند بجای آوردند وتحف اول و ثانی را بحضور طلب داشته بآئین لایق از نظر گذرانیده واصل سرکار خود ساختند ملا محمد مقیم حاجب را به تشریفات

و اسپ و انعام سر افراز ساختند و حاجب اخبار عذر خواهی و محبت بیش از پیش شاهزادهٔ اعظم را معروض ملازمان پایهٔ سریر خسروی گردانید -(ایضا) میرزا بنده رضای حاجب مقیمی شاهزاده اعظم که در دار السلطنة بود اعلیحضرت خاقان سکندر شان کمال شفقت و عطوفت بحال او مینمودند و نهایت اکرام و احسان نسبت باو بظهور میرسانیدند و اعیان و اکابر شهر او را ضیافتها میکردند و ابواب داد و ستد در دار السلطنة مفتوح ساخته مبلغهای کلی از خرید و فروخت و معامله کردن بهم میرسانید و ملازمان بارگاه خسروی اورا از یك جهتان این دولتخانه تصور مینمودند و همیشه مورد عنایات و اشفاق پادشاهی می بود در اواخر آثار نفاق از او بظهور رسید و ظاهر حالش با باطن موافق بنود و بلکه خیانت نیز از او بظهور رسید چنانچه مبلغی که بجهت شاهزاده اعظم تحویل او نموده بودند پارهٔ از آنرا خود متصرف شده بود و دیگر اعمال نامناسب از و واقع میشد بالجمله اعلیحضرت خاقانی بعد از صدور بعضی اقوال و افعال که مخالف اراده و شیوهٔ اخلاص بود پرتو التفات را از او باز گرفته از نظر اعتبارش انداختند سلوك نامرضی او را بشاهزاده والاجاه نوشتند چون انحراف مزاج اشرف اعلی معلوم شاهزاده والاجاه گردید فوراً رقم عزل بر وجنات احوال او کشیده فرمان بطلب او صادر شد که بسرعت تمام بحضور آید تاجزای خلاف رضا که اسم نامسمای اوست داده شود و او نیز مثل عزیز سابق با نهایت حسرت و پشیمانی از دار السلطنة بیرون رفت و هم چنین مخلص حسین برادرش که در بیجاپور بود او نیز از بدسلوکی که در بیجاپور از و واقع شده بود مورد تعرضات شده هردو برادر با کمال حرمان و خسران از دکن و تلنگانه بیرون رفتند چون بنده رضا بخدمت شاهزاده رسید مدتی در آنجا سرگردان بود و بخواری و بی اعتباری میگذرانید تا آنکه از جانب پادشاه ملازمی آمده اورا مقید زنجیر نموده بحضور برد و بدل او عزت دستگاه نتیجة الکرامی قاضی عزیز الدهر خلف صدق قاضی عبد العزیز را مقرر داشتند که از جانب شاهزاده اعظم بحجابت مقیمی باینجانب بیاید -

(ذکر فرستادن عالیحضرت شاهجهان میر حفظ الله
را بحجابت بخدمت خاقان سکندر شان)

چون عالیحضرت شاه جهان کمال محبت و مودت با خاقان سکندر شان دارند از آن تاریخی که خواجه زاهد را فرستاده بودند و او مراجعت نموده بود کسی دیگر را نفرستاده بودند بنا برین یاد آوری نموده میر حفظ الله را که از آدمی زادهای نجیب آن ملك است بحجابت این جانب مقرر نموده با تحف و هدایا روانه نمودند و مشار الیه در اوایل ربیع الاول سنه مذکوره بسرحد رسید خاقان سکندر شان بعضی از سر نوبتان را باستقبال فرستادند که بلوازم ضیافت پرداخته بحوالی حوض حسین ساغر که محل ملاقات است برسانند بعد از مراسم ضیافت چون مشار الیه بمحل میعاد رسید در پانزدهم ماه مذکور خاقان سکندر شان عزم سواری فرموده بآن محل جنت مثال که خیمه های سپهر رفعت بر سرپای کرده بودند تشریف حضور ارزانی داشته ملاقات حاجب مذکور گرفتند و تحف و هدایای که همراه آورده بود گذرانید از الجمله بعضی چیزهای میناکاری بود و اتفاقا اعلیحضرت خاقانی در این ایام رغبتی بساخت مینا داشتند بموجب ارباب الدول ملهمون عالیحضرت شاهجهان بانچه مرضی طبع همایون بود ارسال داشته بودند طبع اشرف را غایت بشاشت از آن بهم رسید پس مشار الیه را سر نوبتان حضور بشهر در آورده در منزل علی قلیخان فرود آوردند و مدت دو سه ماه در دار السلطنة بود دوباره شرف ملاقات پادشاهی دریافت و نواب علامی مکرر ضیافتها نموده تا در غره ماه رجب سنه مذکوره رخصت معاودت یافته بیرون نشست خاقان سکندر شان توجهات موفور بحال او فرمودند چون از پادشاه تعیین یافته بود که چهار هزار هون انعام باو بدهند این مبلغ را باو مرحمت کرده بدفعات وقت رخصت و بعد از آن نقود و اجناس اقمشه و مرصع آلات که مبلغهای کلی میشد عنایت فرمودند میرزا محمد جوهری را برفاقت مشار الیه بحجابت مقرر نمودند چون او بعد از بیرون رفتن از شهر عمر بملازمان خسروی (۱) میرزا ناصر مجلسی را تشریف

(۱) خسروی داد -

حجابت عالیحضرت شاجهان داده مبلغ سه هزار هون بجهت خرج اومرحمت
فرمودند و تحف و هدایای مرغوب و چند زنجیر فیل بزرگ دندان دار بایك
دانه الماس که شصت رتی وزن داشت مصحوب او بخدمت پادشاه فرستادند
و حاجبین در ماه رمضان از بیرون دار السلطنة روانه شده قطع منازل نموده
در دار السلطنة آگره بخدمت خسرو ممالك هندوستان رسیدند و میرزا ناصر
بوساطت افضل خان ملاقات پادشاه نمود تحف و هدایا مرسوله را گذرانیده
مشمول عنایت پادشاهی گردید و محل قیام او را در سلك منصبداران عمده
مقرر فرمودند و عرضه داشت میرزا ناصر که گذرانیدن تحف و هدایا منظور
بادشاه شدن و توجهات بسیار فرمودن درآن مسطور بود بپایهٔ سریر خسروی
رسید -

(ذکر شمهٔ از خصایل حمیده و افعال پسندیده خاقان یوسف جمال
سکندر اقبال و بیان شفقت و محبتی که آنشهر یار نسبت
به برادران اعزار جمند بظهور میرسانید)

بر عقلای ذوی الاعتبار و عرفای اولی الابصار که دانایان حقایق روزگار
و بینایان آثار گردش فلك دوار و نتایج کواکب سبعه سیارند هویدا و عیان
است که مورخین صدق شعار و مخبران صحیح القول راست گفتار که وقایع
سلاطین نامدار و سوانح خواقین عالیمقدار دهور و اعصار را درمتون کتب
وبطون دفاتر بثت وضبط کرده اند آن قضایا و وقایع مشهور بلغای عصر ومنظور
عقلای دهر گردیده است کلام همه مشعر بر این معنی است که هر بادشاه ذیجاهی
که بعد از انقضای روزگار سلطنت و کامرانی و انتهای فرمانروای و جهانبانی
وداع تخت و تاج سپهر ارتفاع مهر شعاع نموده یکی از خلاف او که بحسب
تقدیر حضرت قدیر شایستهٔ اکلیل و سریر بوده اورنگ نشین سلطنته و فرمان
روای مملکت گردیده است بجهت امینت و معموری مملکت وآسایش طبقات
سپاهی و رعیت شرکای صاحب داعیه و اخوان مظنون الخبرکه در مجلس عدم
جای داده اند تا کل خلایق را رفاهیتی و جمیع مملکت را امنیتی حاصل آمده

(مثنوی) -

ازان عهد کین چرخ گردان شده   زمین مسکن نوع انسان شده
زکیوان شده دور چندان هزار   مه و سال گشته فزون از شمار
چنین بود آئین و رسم شهان   که بودند فرمانروای جهان
زبهر شریکان تخت وکلاه   ته چاه کردند آرام گاه
گهی قلعه وکوه چون آسمان   نمودند ماوای آن مفسدان
گهی زآبِ سرچشمهٔ تیغ تیز   نمودند سیراب تارستخیز
که تا ملك از فتنه یابد امان   شود عالم ازعدل چون گلستان
خداوند گیتی چو یکتا بود   زآفات ملکش مبرا بود
زخورشید روشن چو گردد جهان   شود محو جرم مه و اختران

و در سنوات عشر چهارم و پنجم بعد الف هجری بادشاهان کامگار
و جهانداران عالیمقدار که زینت ده اورنگ سلطنت و حافظ درایج ملك
و ملت شده اند همه بالضروره این طریق را مسلوك داشته اند وبآئین سلاطین
پیشین عمل نموده اند از انجمله خسرو ممالك هندوستان عالیحضرت شاه جهان که
درسنه ست و ثلثین الف هجری بعد ازوالد ماجد خود نورالدین جهانگیر پادشاه
بر تخت سلطنت جلوس سنه(۱۰۳۶ ه) نمودند برادر وبرادرزادگان را که هشت
نفر بودند بیکدفعه امر بقتل نمودند وآن هشت شاهزاده را در بلده لاهور
مقتول نمودند و مدفون ساختند و پادشاه اقلیم ایران - (مصراع)

که در حکم آن بود یونان و توران

شاه صفی بهادر خان که جدا مجدش بعد از خود - (مصراع)

شاه جمجاه سکندر بارگاه

شاه عباس انار الله برهانه در سال هزاروسی وهشت هجری تخت وتاج
را بمفروشان وجود فایض الجودش آراست ایشان برادرآن وبردرزادها وعمه
زادهای خود را مکحول و مقتول ساختند و ساحت گلستان مملکت را از
بوتهای خاروجود ایشان مصفا گردانیدند و قانون آل عثمان خود چنین است

که اطلاق خواند کار بر یکی از اولاد سلطان اول کردند مابقی را دفع مینمایند و از بدو دولت آن سلسله که بعثمان جق مشهور است هر پادشاهی که اورنگ نشین سلطنت شده است رعایت این قانون را ملزم (۱) بوده است وآن سلسله کمال رسوخ در این قانون دارند وتخلف نمی نمایند و بر این قیاس اعلیحضرت سلطان محمد عادل شاه که بعد ازرحلت والد بزرگوار خود ابراهیم عادل شاه در سنه سبع و ثلثین بعد الف هجری ۱۰۳۷ ھ برسریر دارائی مملکته موروثی نشست برادران وبرادر زدگان را مکحول وبعد ازآن مقتول ساخت وبادشاهان ممالك زیر بادجه در شهر پیگو وشهر نادوشهر آجی و بعضی از ولایت دیگر که درعشرهای مذکوربر تخت سلطنت بجای پدران متمکن گردیده اند بصحت پیوسته که هر یك بجهة حفظ مملکت و امنیت طوائف سپاهی و رعیت دفع برادران که ماده فسادند نموده اند مگر اعلیحضرت خاقان سکندر اعتبار یوسف عذار ـ

بیت

کهبادسلطنتش تاکه مهربرفلك است   زمین ز آدمی وآسمان پر ملك است

در سنه هزار و سی و پنج از هجرت سید اولاد آدم صلی الله علیه وآله وسلم قایم مقام پدر مغفور مبر در مکرم معظم حود گردیدند از کمال رافت ذاتی وخلق محمدی نسبت به برادر آن اعز ارجمند که سه نفربودند یکے شاهزاده ابراهیم میرزا که ازصبیه ابراهیم عادل شاه تولدنموده بود و دیگرے شاهزاده سلطان قلی میرزا و دیگری شاهزاده میرزا کمال محبت اخوت و لطف ابوت بخلاف سلاطین روی زمین بظهور رسانیدند تا آنکه برسبیل اتفاق در سال دوم جلوس میمنت مانوس شاهزاده ابراهیم میرزا بواسطه عارضه بیماری که علاج پذیر نشد به بهشت جاودان روان گردید اعلیحضرت خاقانی در لباس سوگواری درآمده مراسم عزا وماتم بتقدیم رسانیدند و بنوعی طبع اشرف ازین حادثه کلفت ناك گردید که بسخنان مقربان و عقلای پایهٔ سریر که هر یك افلاطون عصراند رفع آن غایله نمی‌شد وتاسف بسیار در آن واقعه داشتند وو دو برادر عالی گهر دیگر که ماندند در مقام تربیت ایشان می بودند وچون

(۱) ملتزم ـ

از عهد صبابسن بلوغ و شباب رسیدند منزلی در غایت وسعت و رفعت و خدمتگاران خاص بجهته ایشان تعین نمودند و جمعی از مردم معتبر غریب و ترك و دکنی را برای خدمت ایشان مقرر داشتند و جمیع ما یحتاج از انواع تکلفات ملبوس وماکول و غیره روز بروز بجهته ایشان ترتیب یافته ومی یابد و بهرچه طبع ایشان مایل شود آماده و مهیا می نمایند و فروگذاشت در هیچ امری از امور کلی و جزوی ایشان واقع نمیشود و شاهزادهٔ بزرگ گاه‌گاهی طبع سلیم را سقیم ساخته در ازای این همه محبت وشفقت اعلیحضرت سکندر منزلت یوسف طلعت بجای شکر و منت سخنان شکایت آمیز شرارت انگیز بظهور میرسانند و این الفاظ نامناسب ایشان بمسامع جاه وجلال خسرو صاحب اقبال میرسد و خاقان فرشته خصال یوسف جمال حمل برحداثت سن و جهالت ونادانی ایشان فرموده تفقدات وعنایات درباره ایشان بیشتر مینمایند تا رفع کلفت و نادانی ایشان بشود و آن شاهزاده نادان مدرك این مراحم و عواطف نگشته خشونت و جهالة میفزاید تادرماه ربیع الثانی سنه مذکوره که محرر این وقایع تحریر دفتر سوانح اقبال و شرح احوال خجسته مآل را باینجا رسانیده بود آن شاهزاده مذکور از روی جهالت و نادانی بواسطهٔ امر سهلی توهم بیجای کرده در مقام قصد خود شده نگین الماس قیمتی انگشتری خود را که در انگشت داشتند و اعلیحضرت سکندر منزلت مدتی قبل ازین بواسطهٔ آنکه پیرایهٔ آبرو برایشان بوده باشد و سرمایهٔ شوق و حضورایشان گردد (۱) برآورده بی آنکه خدمتگاران خاص و محرمان نزدیك ایشان اطلاع یابند کوفته وریزه ریزه ساخته تناول فرموده اندچون این خبروحشت اثر بسمع خاقان سکندر حشر رسید باکمال اضطراب و تفرقهٔ خاطر اشرف فوراً حکمای ایران و طبیبان هندوستان راکه در سلك ملازمان بارگاه فلك اشتباه منتظم اندهمه را حاضرساخته بتاکید بلیغ درانداع آن سم امر فرموده وحکمای حاذق افلاطون رتبت بقراط منزلت بمعالجات و تدبیرات آن امر دشوار پرداختند چون توجه اعلیحضرت خاقانی در دفع آن قضیهٔ جانکاه

(۱) گردد بایشان مرحمت نموده بودند ـ

بوجه اتم بود از غایت محبت اخوت راضی بنودند که سرمونی آزار وضرر بآن شاهزادهٔ عالیقدر رسد و مبالغه تام در دفع این ضررجانی داشتند چنانچه مدت دو روز و دوشب خواب نکرده باکمال تفرقه خاطر بنفس اقدس متوجه دفع آن غایله بودند و تدبیرات حکمای مسیحا انفاس دفع آن سم جانگرا موافق افتاده بعد از دو روز (۱) و شب بیم هلاك و دغدغه فوات بر طرف گردید وخاقان سکندرشان بجهة سلامتی آن شاهزادهٔ نادان کمال خوشحالی بهمرسانیدند و بغایت شادمان شدند چون این چنین قضیهٔ مهلکه و بلای مبرمی دفع گردید شکر حضرت واهب العطایا بجای آوردند و زبان مبارك به نصیحت آن برادر جاهل کشوده گوش هوش اورا به دُررِ نصایح مرغوب آراستند و انواع محبت و شفشت درباره او بظهور رسانیدند و بعد از فرج این نوع شدتی و راحت بعد از چنین محنتی ارکان سریر سلطنت و مقربان اورنگ خلافت که هریك در معاملات روزگار دانا و بینا و در فضایل وکمالات بو علی سیناء عصر اند زبان گوهر بیان بسپاس و ستایش خاقان سکندر شان کشودند و بجهت لطف ومحبتی که اقتضای عرق اخوت است بخلاف طبایع سلاطین روز گار که از خاقان سکندر اعتبار بظهور رسیده نثار ثناء و تحسین نمودند الحق خاقان یوسف جمال این شیوهٔ پسندیده را بخلاف پادشاهان این عصر وزمان ضمیمهٔ صفات حمیده واخلاق حسنه ساخته‌هم اخوان را بکمال فراغت وهم مملکت رادر غایت امنیت نگاهداشته اند و از نهایت معدلت و وفور باس و سطوت احدی رایارای آن وتصور چنان نیست که خیال باطلی واندیشه فاسدی در خاطر گذرایند واجتماع این نقیضین و اتفاق این ضدین بی تائید ایزدی و عنایت صمدی ممکن و متصور نیست و هیچیك از سلاطین روی زمین را این نوع توفیق میسر نشده امید از پادشاه علی الاطلاق وخلاق انفس وآفاق چنانست که وجود فایض الجود اقدس اشرف این خسرو دوران و پرورد کار طبقات انسان را باعمر طبیعی و سلطنت سرمدی ازجمیع سلاطین عالم ممتاز و دشمنان جاه وجلالش را در آتش یاس و ناکامی بسوز و گداز دارد بحرمة محمد وآله الامجاد ـ

(۱) دو روز و دوشب ـ

(ذکر شمهٔ از احسان و اکرام خاقان سکندر احتشام نسبت لبسایر خواص و عوام طبقات انام و بذل جهد و رعایت صله رحم و شفقت بحال اقوام واقربای نیکوفرجام)

بقلم مشکبار و قایع نگار برصفایح و اوراق زرنگار شمهٔ از احسان واکرام شهریار سکندر اقتدار یوسف عذار وبندی از رعایت خاطرخویشان واقربای حمیده اطوار بدین آئین نگارش مینماید وبجهت طالبان اخبار واسمار ومستمعان آثار سلاطین عالیمقدار فصلی از مناقب و محامد شاهنشاه گیتی مدار جهاندار بر الواح لیل ونهار روز گار برین نمط ثبت می‌گرداند که ابتدای سلطنت وجهانداری وجلوس براورنگ پادشاهی و کامکاری اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال یوسف جمال دریا مثال به بذل و ریزش کشیده به نحوی بایثار درم و دینار عالمیان را خوشنود وکامیاب فرمودند که انچه منجمین صادق القول در روز ولادت باسعادت شاهنشاه سکندر قدرت یوسف طلعت از گردش فلك دوار و آثار کواکب سبعه سیار استخراج نموده بعرض خاقان علیین مکان نور الله مضجعه رسانیده بودند همگی مشهود طبقات نوع انسان و منظور افراد عالمیان گردید و در تمامت ممالك ایران و توران وولایت هندوستان بلکه درتمام اقالیم جهان صیت سخاوت ومکرمت وآوازه معدلت و مرحمت شاهنشاه لك بخش بنوعی انتشار یافت که شهرت جود وکرم حاتم درضمن آید ـ (مصراع)

چون حرف مدغم گردید پنهان

چه هرکس از ارباب استعداد از عراق و خراسان بپایهٔ سریر سلطنت مصیر رسید فراخورحال و قابلیت مشمول عواطف ومراحم خسروی گردیده کامیاب شد و جمعی که از ایران می آمدند بحکم ناقد (۱) ایشان و زراء عالیشان وامرای رفیع مکان در زمرهٔ لشکر ظفر اثرنگاه داشتند و هیچ فردی ازافراد غریب از این درگاه فلك اشتباه بی نصیب نمی گردد و مبلغهای کلی هرسال برسبیل انعام بخاص وعام طبقات انام مرحمت میشود و رای انچه از لنگر فیض اثر و خیرات خانهٔ عامره و وجوه خیرات و تصدقات ،وفوره بسایر مستحقین

(۱) نافذ ـ

میرسد از انجمله ملا خلیل قصه‌خوان المخاطب به‌ملا نعمه که از جانب بنگاله و لاهور بدار السلطنهٔ همایون اعلی وارد شده بوساطت نواب علامی پیشواء الزمانی بشرف سجده اشرف مشرف گردید ومدت یك سال د رپایهٔ سریر خسرو سکندر اقبال اقامت داشت قریب ده هزار هون که موازی هزار تومان عراق باشد بدفعات بطریق انعام از خاقان سکندر احتشام باوعاید شد خارج انچه از امرای عظام ووزرای عالیمقام وارکان دولت واصحاب حشمت باومرحمت شد و کامیاب و کامران از ملازمان بارگاه کیوان پاسبان مرخص گردیده از بندر معمور مچلی پتن بجانب مملکت ایران روان شد و جمعی کثیر از اهل استعداد وارباب فضل و حکمت و مردم باشجاعت و جلادت درسلك بندگان و ملازمان بارگاه فلك اشتباه منتظم گردیدند و از پنجهزار هون تا هزار هون علی قدر مراتبهم مواجب و مشاهره هریك از ایشان مقرر شد و در هیچ عصری از اعصار ماضیه در دار السلطنة این سلسله علیه اینقدر مردم از ارباب استعداد و اصحاب علم و فضل و مردم قلمزن و سپاهی و غیره از اهل ایران مجتمع نگردیده بودند و باین مبلغ مشاهره معین نشده که د. این عصر و زمان از یمن عواطف ومراحم خاقان سکندرشان جمع آمده سرافرازی یافتند چه‌جمیع امرای عالیشان ووزرای رفیع مکان با اکثر لشکر ظفر اثر و اکثر عمال وعهده داران قلمزن معتبر واهل مناصب و سایر مجلسیان و اکثر سلحداران از مردم ایران اند و جمعی کثیر از تجار مال دار چه در دار السلطنة و چه در بنادر معموره وولایت محروسه اقامت نموده غایت تجمل و ثروت موفور بهمرسانیده اند از اهل ایران اندو چندان نوازش و مرحمت از خاقان سکندرشان نسبت بسایر طبقات مذکوره به حیز ظهور میرسد که ایشان اوطان حقیق ومکان اصلی خود را فراموش کرده باکمال فراغت در ظلال رافت و عاطفت شاهنشاه مهربان تعیش مینمایند ـ

(مثنوی)

شهانے که بودند اندرجهان — زعدل و کرم مانده زایشان نشان
گذشته از ایشان بسے روزگار — به گیتی ولی نام شان برقرار

بداد و دهش نام ایشان بماند — اگرچه دوامی بدوران نماند
همین نام‌شان‌مانده از جود وداد — نه‌نو شیروان مانده نے کیقباد
شهی را که داد ودهش‌شد شعار — چو کسری وجم باشد اونامدار
شهنشاه دوران و قطب شهان — که شد حافظش خالق انس وجان
جهان کرده آباد از عدل وجود — ز رحمت دری برخلایق کشود
بدوران او خلق آسوده حال — ز مرآت دلها زدوده ملال
درین عهد از فرط عدل و کرم — مثل شد چو نوشیروان وچو جم
بسی‌دورگردست (۱) این‌چرخ‌تیز — نباشد چنین دور تارستخیز
خدایش نگهدار بادا مدام — عدویش فنا تا بروز قیام

در کتب سیر وآثار و تواریخ سلاطین عالیمقدار ومورخین راست گفتار وسخن گذاران فصاحت شعار در تعریف عهد سلطنت وکامرانی خاقان چنگیزی نژاد سلطان‌حسین میرزا بایقرا انار الله برهانه داستانها نوشته اندو از جمعیت اهل استعداد وارباب کمالات وبسط وبساط عیش ونشاط وآسایش طبقات سپاهی ورعیت و معموری و امنیت مملکت ووفور اسباب طرب وعشرت وامثال ذلك فصول وحکایات پرداخته اگر ارباب عقل ودانش و اصحاب بصیرت وبنیش سخاوت وشجاعت و عدالت وحکمت و صفات حمیده و اخلاق پسندیده خاقان سکندر اقبال را ملاحظه نمایند و خصوصیات این عهد وزمان را از جزویات وکلیات‌مشاهده فرمایند بحکم‌خرد خرده‌دان این‌زمان‌را بر آن‌زمان ترجیح‌خواهند دادچه این جمعیت و کثرت مردم ایران و وفور ارباب دانش‌وعرفان درمنتهای ممالك هندوستان که بولایت تلنگانه اشتهار دارد از مراحم و عواطف خاقان سکندر شان واقع شده اگر در شهر هری و ولایت خراسان وقوع یافته باشد جای تعریف و تحسین است چه جای این مملکت که بطریق اولی سزاوار کمال تعریف و تحسین خواهد بود چون اعلیحضرت خاقان سکندر شانی باطبقات انسان وکافهٔ عالمیان درمقام عطوفت وشفقت اندو ازمراحم عام خاقان‌سکندر مقام مردم دور و نزدیك وترك و تاجیك بهره منده میگردند جمعی که بسمت

(۱) کرده است ـ

قرابتی و نسبت خویشی موسوم اند بطریق اولی از الطاف بی غایت شاهانه و توجهات خسروانه کامیاب اند شاهد این حال و مصداق این مقال آنکه از جمله منسوبان این دودمان رفیع الشان والده سیده ماجده و همشیرهٔ عفیفه صالحه خاقان جنت مکان که جده و عمهٔ خاقان سکندر شانند از ابتداء سلطنت خاقان مغفور مبرور بکمال عزت و فراغت تعیش مینمودند وازاول سال جلوس سعادت مانوس بادشاه سکندر اقبال بر نسبت سابق دقیقه از دقایق تعظیم و تکریم ایشان فرو گذاشت نمی فرمودند خصوصاً به جدهٔ سیده معظمه کمال اکرام و احترام میفرمودند و بالتماس ایشان منصب جلیل القدر پیشوائی به داماد ایشان شاه محمد تفویض فرمودندچنانچه در طی تحریر وقایع سال اول جلوس خسروی سمت گذارش یافته و با وجود عدم قابلیت و استعداد این خدمت شریف المرتبت قریب بدو سال بنابر انجاح ملتمس جده مکرمه منصب رفیع مذکور با او بود و شاه خوندکار پسرشاه محمد را بر نسبت سابق کمال عزت و احترام مینمودند و همشیره جده معظمه مکرمه که زوجه میر قطب الدین نعمت الله دشتکی شیرازی بود باصبیهٔ او که بعقد نکاح میرزا شریف شهرستانی صفاهانی درآمده بود معزز و مکرم داشته مشاهره ومواجب لایق مقرر داشتند و احوال ایشان چنان شد که این دوسیدهٔ عفت و عصمت پناه را باصبیهای ایشان دستگاه زیاده از خواهش ایشان بهم رسیده بود زیرا که شاه محمد را مشاهره پیشوائی دوازده هزار هون و مشاهره شاه خوندکار هفت هزار هون و خرج خانهٔ ایشان تادر این عهد شش هزار هون و بجهت خرج اهل البیت میر قطب الدین نعمة الله قریب هزارهون مقرر نمودند و دیهای معمور تنخواه دادند چنانچه قریب پنجاه هزار هون هرسال بایشان میرسید و باعزت و احترام تمام روزگار میگذرانیدند وعالیحضرت مهد علیا اعنی والدهٔ مکرمه خاقان سکندر اعتبار بعد از انکه جلوس فرزند ارجمند شهریار بر تخت سلطنت خورشید آثار واقع شد یکساعت از خدمت نوردیدهٔ عالمیان جدائی نمیفرمودند و دل و جان را بهردم نثار مینمود (۱) جدهٔ سیدهٔ مکرمه در

(۱) می نمودند۔

مفارقت فرزند مغفور مبرور خود سوخته و گداخته بودند تا آنکه بعد ازیك چندی اراده نمودند که از دولتخانه گیتی نشانه برآمده بخانه شاه خوندکار و صبیه معظمه خود تشریف برند و خاقان سکندر اقتدار در مقام اعتذار ایشان درآمده بانواع ملاطفت تسلی بخش خاطر حزین ایشان میگردیدند و درحرمت و عزت ایشان می افزودند وآن سیدهٔ عظمی را خورسندی حاصل نمیشد تا آخر از دولتخانه عالیه برآمده بمنزل صبیهٔ خود تشریف بردند و جمیع اموال و اسباب و تجملات خود را که مبلغهای کلی میشد بآنجا نقل فرمودند خاقان سکندر شان رضای خاطر ایشان را مرعی داشته کمال محبت و مرحمت نسبت بایشان مینمودند و بجهت اخراجات جدهٔ مکرمه جمیع دیهای ایشان را برقرار داشته کل ما یحتاج ایشان را سرانجام نموده از دولتخانه عالیه صبح و شام طبلهای (۱) اطعمه و اشربه ارسال میداشتند ودرهیچ امری نسبت بحال ایشان مضایقه نمی نمودند و هرچند روز بدیدن جده و عمه تشریف حضور ارزانی داشته کمال محبت و مرحمت و عطوفت بظهور می رسانیدند تا آنکه شاه خوندکار بزرگ شده بسرحد بلوغ رسید جده ووالده اش صبیهٔ مغفرت شعار ملك التجار را بجهت اوخواستکاری کردند و خاقان سکندر شان مبلغ کلی ازنقد و جنس بجهت جشن و میزبانی کدخدائی اومرحمت کرده تشریفات بهمهٔ آنجماعت عنایت نموده مشار الیه بعد ازاین درکمال عزت وحرمت زیاده بر نسبت سابق بدیوان اعلی آمد و رفت میکرد ومحل چلوس او نزدیك اورنك خورشید رنك مقرر گردید و خاقان سکندر فرهنك محبت و لطف و اخوت بحال مشار الیه بتقدیم می رسانیدند تا از گردش فلك دوار در سال دهم جلوس سعادت مانوس درآوان شباب واول جوانی جهان فانی راوداع نموده عمر عزیزرا بملازمان خاقان سکندر شان بخشید عالیحضرت خاقانی بعد از این قضیه تفقدات و دلجوئی نسبت بجدهٔ وعمه فرموده دیهای تنخواه مرحوم مذکور را بایشان گذاشتند وبراخراجات ایشان افزودند و بعد از اندك روزی که شاه محمد که مدتی بود که بنا برظهور بیوقوقی ونادانی معزول

(۱) طبق های۔

شده بود و از اهل بیت نیز جدائی اختیار نموده از گوشهٔ خانه بر نمی آمد وبطور خود درمنزل میگذرانید متوجه عالم عقبی شد دراین وقت نیزاعلیحضرت خاقان سکندر شان شفقت های گوناگون بحال جده وعمه نموده رفع ملال از خاطر ایشان نموده وهمیشه متوجهٔ حال ایشان بودند چون جده سیده از رفتن داماد ونبیره که غایت خور سندی و تعلق بایشان داشت حزین وغمین بوده لوح سینه را از تعلقات مصفا گردانیده درمنزل مسجدی ساخته صبح وشام بلکه علی الدوام بعبادت خالق جسم و جان و موجد زمین و آسمان اشتغال مینمود در آن اثنا فکر اعظم عبادات در خاطرش خطور نموده اراده حج بیت الله الحرام و طواف روضه حضرت سید الانام وزیارت مرقد مطهر ابن عم و وصی برگزیده ملك علام و تقبیل عتبات طاهره سایرائمه علیهم الصلوت والسلام تصمیم نموده از خاقان سکندر احتشام رخصت خود و همشیره و صبیهارا خواست و در این باب مبالغه را ازحد گذرانید اگرچه سلاطین عظیم الشان این سلسله علیه رفیعه این قسم پردگیان سرادق عزت را رخصت سفر نداده خصوصا سفر ولایتی که در تصرف پادشاه دیگر باشد اما خاقان سکندر شان بواسطهٔ رعایت دو امر شگرف التماس ایشان را بمعرض قبول در آوردند اول رعایت شرع شریف دین محمدی که حج بر ایشان واجب بود و وجوب امر معروف تقاضا آن مینمود که اگر ایشان از رفتن سفرخیر البلاد اِبا و امتناع نمایند ایشان را باختیار خودنگذاشته جبراً قهراً روانه مکه معظمه نمایند و هرگاه ایشان خود ارادهٔ این امر شریف و اجب نموده باشند و درباب رخصت خودنهایت الحاح نمایند اگرتجویز رفتن ایشان نه کرده مضایقه فرمایند درمظلمه ترك واجب با ایشان شریك بوده در روز باز خواست اعمال یوم الحساب افعال در معرض خطاب بادشاه بی زوال و محل عتاب حضرت ایزدتعالی (۱) در آیند دوم آنکه (۲) رعایت صله رحم و رضای خاطر ایشان مرعی ندارند چه هرگاه ایشان خیروخوبی آخرت خود را در این دانسته اراده امری کنند خالق جسم وجان وپروردگار عالمیان بر ایشان واجب فرموده اگر

(۱) متعال (۲) آن که اگر رعایت -

در مقام ممانعت درآیند وایشان را ازان اراده متصرف (۱) سازند عبد الخالق والخلایق مصیب و نیکو کار نباشند بنابر رعایت این دوامر از صمیم قلب ایشانرا مرخص ساخته انواع توجهات نسبت بایشان فرمودند و باآنکه معلوم عالمیان بود که سامان و جمعیت ایشان به مبلغهای کلی میرسد و هریك از ایشان را تجملات موفور هست جمیعا بایشان جمع نمایند و ارزانی داشتند و مبلغ بیست هزار هون نقد از خزانه عامره برآورده بجهت راه خرج سفر خیر اثر مرحمت کردند و بر این مکرمت افزوده حکم معلی نافذ نمودند که جمیع دیهای ایشان را چنان که پیشتر مذکور شد بر قرار دارند و حاصل آن ولایت بجهته ایشان جمع نمایند تا معاودت ایشان وچون لازم بود که بکبرسن وفضل علم و صلاح وتقوی محلی باشد رفیق ایشان بکنند سیادت پناه فضیلت دستگاه اقضی القضاتی میرند ظهیرالدین محمدنجفی قاضی معسکرظفراثررا تعین نمودند ومشارالیه را باولد خلفش میرمیران که قبل ازاین بمنصب دبیری سرافراز شده در سلك مجلسیان تشریفات حضور موفور السرور منتظم گردیده بود بحضور اشرف طلب نموده به فاخر نوازش کردند و بر مشاهره سابق ایشان سوائی که عبارت از ربع انچه مقررست افزودند و بجهت خرج راه شریعت پناه مبلغ هفت هزار هون مرحمت کردند و چند نفر از مجلسیان دولت محل وسلحدارن را مشاهره دوساله لقدمه (۲) عنایت فرمودند به بعضی از طالب علمان غیر از چاکر را بجهت همراهی هزار هون مرحمت انعام کرده رفیق مشار الیه کردند که در مدت رفتن و مراجعت نمودن بخدمات مرجوعه قیام نمایند و سفر مبارك ایشان در غره رجب المرجب سنه مذکوره اتفاق افتاد که ازراه بندر معمورهٔ مچهل پتن روانه شدند و وزارت پناه خیرات خان را تشریف مرحمت نمودند که همراه ایشان بوده یا بندر معموره برساند و در همین موسم در کشتی مفخر التجاری شیخ ملك محمد شیرازی که از زمره تجارمعتبره و از متوطنین آنجا است روانه سازد و بجهت سفر ایشان سامان واستعداد کشتی نموده روانه بندر عباسی

(۱) منصرف - (۲) مقدمة یعنی بطور پیشگی -

گرداند و از آنجا به نجف اشرف و کربلای معلی رفته و زیارت آن دو مرقد مطهر و زیارت عتبات ائمه دیگر که در عراق عرب ند نموده ان شاء الله بمکه معظمه و مدینه مکرمه روانه شوند تا مثوبات این مبرات و اجر این حسنات که خسرو (۱) سکندر صفات نسبت بطبقات آدمیان و کافه عالمیان عموما صدور می یابد پرورد گار عالمیان عمر طبیعی و سلطنت ابدی شامل ذات ملك صفات خسرو سکندر اقتدار بگرداناد وآثار این اطوار در جراید روزگار ثبت گردیده در ازمنه واعصار آتیه در السنه وافواه عالمیان ساری وجاری باشد امید واری از خالق انفس و آفاق و بادشاه علی الاطلاق چنانست که احسان واکرام خسرو سکندر مقام نسبت به طبقات انام الی یوم القیام در مراتب از دیاد بوده دشمنان و اعادی جاه وجلالش شکسته حال وتباه گرداند ـ (ذکر تتمه قضایای این سنه) در غره ذی القعده این سنه دنیای عین الملکی از نصیر الملك دکنی که بجهت بیماری وضعف بسیار از ملازمت و خدمت متقاعد شده بود گرفته بمقرب الخضرت (۲) السلطانی میان علی اکبر جنیدی دکنی (۳) از مردم نجیب دکن است و پدران او بخدمات حضور سر فراز بوده اند امثال تفویض شد و مشارالیهما که از اهل دکن اند باین دو خدمت سرا فراز واز و اقران ممتاز شدند ـ

(ذکر بعضی از فضلا واعیان دار السلطنة که در سنه مذکوره بعالم بقاروان گردیده اند)

از انجمله ملا خلق شو ستریست که از فضلا و شعراء دار السلطنة بود و قریب بیست و پنجسال بود که دفعه دوم بدار السلطنة آمده اقامت داشت یکچندی در عهد سلطنت خاقان مغفور مبرور نور الله مضجعه بمنصب تدریس مدرسه دار الشفاء سرا فراز بود و دراین زمان خاقان سکندر شان در مقام ترقی او در آمده او را در سلك مجلسیان حضور منتظم ساختند در این وقت نیز درس علوم معقول و منقول و فنون ریاضی میگفت و جمعی از اکابر زادها

(۱) کهار خسرو (۲) السلطانیه ـ (۳) دکنی که از ـ

و طلبه علم از او مستفید میگردیدند و از علم جفر و اعداد نیز بهرهٔ تمام داشت و بعض اوقات اعلیحضرت خاقان سکندر شان بخدمات مقابله و تصحیح کتب علمی و خواندن ادعیه و اعمال جفر او را مشغول میداشتند و اشعار مرغوب از قصیده و غزل و قطعه و رباعی و مثنوی در صفایح روزگار از اویادگارمانده و نواب علامی پیشواء الزمان تذکره اعیان و اکابری که باستعداد و طبع نظم موصوف بوده اند و مدح خاقان مبرور مغفور نور الله مرقدش (۱) میکرده اند ترتیب داده اند در آن تذکره فضایل و کمالات مولوی را که دفعهٔ اول بدار السلطنة آمده بوده مرقوم نموده اند و قصاید غرا ومقطعات وترکیب بندخوش ادارا که در مدح خاقان مبرور بنظم در آورده ثبت کرده اند در اوایل سنه مذکوره بعالم عقبی توجه نمود و علما وفضلا دار السلطنة همراه جنازه او رفته در دار السلطنة دفن ساختند (و دیگر) سیادت پناه معفوری میر سید محمد اسفراینی که دفعه دوم در سال چهارم جلوس اعلیحضرت خاقان از جانب آگره آمدند چنانچه در وقایع آن سال مرقوم قلم سوانح رقم گردید و اعلیحضرت خاقانی غایت التفات بمشارالیه فرموده بر نسبت زمان خاقان مغفور مشاهره ومحل جلوس او را نزدیك اورنگ خلافت مقرر فرموده بودند و مدت چند سال بعزت و فراغت میگذرانید و بحسن سلوك و وسعت خلق از اقران و اکابر و اعیان امتیاز داشت بنابرآن مقبول طبایع خاص وعام بود و بخدمت پادشاهان نافذ فرمان ایران و هندوستان و بلاد دگر که رسیده عزت و احترام او نموده بودند و دفعهٔ اخیر که بدار السلطنة آمد می گفت که خوش ترین اقالیم جهان وبهترین ممالك سلاطین عظیم الشان دارالسلطنة حیدرآباد جنت نها داست وملازمت پادشاه سکندر حشم دل نشین تراز صحبت پادشاهان عالم است و هرسال مبلغها بطریق انعام غیر مشاهره با و میر سید و دو بادشاه ایران خلعتهای فاخر و چند سر اسپ قیمتی برای مشار الیه فرستاده در فرمان معلی توجهات بسیار بومی الیه فرموده بودند و هرچه بید تصرف میر مذکور در می آمدخرج مینمود معهذا مبلغ دیگر قرض میکرد تادرهجدهم ماه ربیع الاول

(۱) مرقده ـ

سنه مذکور کوفت اعضا وپا شدت تمام پیدا کرده و مداوای اطبا مفید نیامده بعالم عقبی توجه نمود و جمیع اکابر و اعیان باتفاق نواب علامی فهامی تشییع جنازه اونموده مدفون ساختند و ارباب طبع در قضیهٔ رحلت آن سید بزرگوار مرثیه ها گفته اند و بعضی مذیل بتاریخ نمودند وراقم این مسودات نیز قطعه گفته این بیت راکه تاریخ در آن است مرقوم نموده ـ (بیت)

چو تاریخ فوتش به جستم خرد گفت   بملك بقا رفته سید محمد(۱۰۴۷)

و اعلیحضرت متوجه فرزند ان مرحومی شده سه هزار هون تنخواه مرحمت فرمودند وپسر بزرگ میر ابوالقاسم نام که داماد اقضی القضاتی قاضی ظهیرالدین محمد است در سلك مجلسیان حضور منتظم ساختند و چاکری دو پسر دیگردر دولت محل تعین فرمودند (و دیگری) میرزا محمد جوهری بتریزیست و احوال او بتقریبات مذکور شده چون میر حفظ الله حاجب عالیحضرت شاه جهان را روانه مینمودند اور تشریف حجابت پادشاه دهلی ورفاقت میر مشار الیه مرحمت کردند و او بیرون دار السلطنة رفته بکارسازی مشغول بود که بیماری اول اشتداد یافته درحالت نزع اور بشهرآوردند درهمان شب سفر عالم بقا نمود و دربهلوی برادرش میرزا اسد الله کرك یراق مدفون ساختند و ترکه و اموال او بموجب وصیت بمیرزا عبد الغنی برادر دیگرش منتقل شد (دیگری) میرزا حمزه استرآبادیست برادر زاده میرزا بیگ فندرسکی که در زمان خاقان مغفور از جانب ایران آمده در سلك مجلسیان دولت محل انتظام یافت و درهمان ایام بتقریب دامادی غفران پناه میرمجد الدین محمد ولد میر محمد مومن بمرتبه امارت رسید و مدت چند سال درخدمت خاقان مغفور وچند سال درعهد دولت ابد پیوند گذرایند و اکثراوقات بمنصب سرداری وامارت سر افراز بود و چند ماهی منصب رفیع سرخیلی باومرجوع بود و بعد ازان درسلك مجلسیان حضورمنتظم شده دراینوقت حواله دارقلعه مبارکه محمد انگر شده بود مرض اسهال بهمرسانیده درماه شوال برحمت ایزدی پیوست و دردایرهٔ میر محمد مومن مدفون شد اعلیحضرت خاقان پسر برادر او راکه

از استرآباد آمده بود درسلك محلداران مقرر داشتند و حواله داری قلعه را به بعضی از ملازمان و غلامان رجوع فرمودند (و دیگری) عمدة السادات و الفضلا میرزا فضل الله شیرازیست که از سادات دست غیب شیراز و از نجبا و اعیان دار الملك فارس بوده دراوایل سلطنت خاقان سکندر شان بدار السلطنة آمده درسلك مجلسیان حضور انتظام یافت و بغایت معزز و بکمال علم و فضل و صلاح موصوف بود و در اثبات مذهب شیعه هزارحدیث از کتب احادیث شیعه و سنی انتخاب نموده بزبان فارسی شرح و بیان آن کرده تالیفی مینمود که کوفت سابق اوشدت نموده بدارالبقارفت و جمیع علما وفضلا بانواب علامی تشییع جنازه او نموده در قبرستان دار السلطنة دفن کردند چون وارثی دراین ملك نداشت امرمعلی نفاذ یافت که متروکات اورا بامینی بسپارندتا وارثی از شیراز بیاید یا بشیراز بفرستند (و دیگری) شیخ هارون جزایریست که مدرس اهل لنگر فیض اثر و مسلمین این شهر وفقیه بیعدیل عادل و بصلاح و تقوی موصوف بود و قریب سی سال به نشر علم فقه و دعای از دیاد جاه و جلال ایندولت اشتغال داشت درماه ذیقعده سنه مذکوره برحمت ایزدی واصل شد ونواب علامی متوجه فرزندان اوشده برنسبت سابق از لنگرفیض اثروظیفه مقرر کردند (دیگری) ملاتقیای شیرازیست که درزمان خاقان فردوس آشیان در سلك مجلسیان حضور منتظم یافته بحجابت مقیمی خانه نظام شاه تعین شدومدتی بروجه مرضی بآن خدمت قیام نمود وبعد ازانتقال آن دولت بدارالسطنة آمده یکچندی درسلك مجلسیان بود در آن ایام که اعلیحضرت شاه جهان بدولت آباد آمدند مشارالیه را باستعداد تمام باچند زنجیرفیل نامی و تحف گرامی بخدمت شاهجهان فرستادند و او در دولت آباد بخدمت پادشاه رسیده تحف و هدایا را گذراینده مورد توجهات خسروانه گردید و بعد از آن بحجابت مقیمی آن درگاه مقرر شده در ملازمت ارددی گیهان پوی به آگره رفت و در آنجا بعرض ضیق النفس برحمت حق پیوست و ترکه او از کتب و اموال در سرکار پادشاه آنجا ضبط شد (دیگری) از غلامان و ملکان عالیشان ملك عنبر سر

جامدار است که احوال او بتقریبات مذکور شده در ذیقعده سنه مذکوره عمر را بملازمان پایهٔ سریر بخشید ودنیای یك لك هون او را امانت نموده جامدار خانه عامره را بحواله ملك آدم کردند وفیلخانه وطویله و خدمات دیگر که باو رجوع بود بغلامان دیگر تفویض نمودند (ودیگری) حسن بیگ شیرازیست که از اول زمان سلطنت خاقان سکندر اقبال کوتوال دار السلطنة بود و کمال استقلال در این منصب رفیع یافته و گوی تفوق از امثال خود ربوده بود ومورد توجهات میگردید به تحریك بعضی از ارکان دولت و به سببی از اسباب منصب کوتوالی را به صفی قلی بیگ(۱) حواله دار لشکر کتابخانه بود تفویض یافت و حسن بیگ را بعد از عزل به‌سر کار ساختن یکطرف قصر حیات محل مقرر نمودند و مشار الیه صبح تا شام در کار عمارت اهتمام تمام میکرد و امیدوار بود که بعد از این بمناصب عالیه سرافراز گردد که در مرض اسهال عمر خود را فدای ملازمان پادشاهی نمود و در مسجدی که نزدیك بخانه اوست مدفون گردید اعلیحضرت خاقانی فرزندان او را بحضور طلبیده به تشریف نوازش فرمودند ودو پسر او را در سلك مجلسیان دولتمحل سرافراز نموده هزار هون مشاهره نموده دیهی تنخواه دادند ومشهور بود که سامان او یك لك هون میرسید همه را بفرزندان او واگذاشتند و سلسله علیه رفیعه قطب شاهی باین شیوهٔ مرضیه بین السلاطین (۲) العالم اشتهار و اختصاص دارند که مطلقا نظر کیمیا اثر ایشان بر اموال و متروکات ملازمان بنوده اگرچه گنجها اندوخته باشند بورثهٔ ایشان باز گذاشته اند و اگر ورثه بنوده کل ما یعرف و تمام نقود و اجناس را ضبط نموده اند تا وارث یا وکیل وارث آمده تصرف نمایند چنانچه در عهد خسرو زمان چند بزرگ متمول صاحب ثروت که بمناصب عالیه سرافراز بودند و عمر را فدای ملازمان درگاه نموده بعالم بقا رفتند تمام تجملات و اموال موفور ایشان بورثهٔ ایشان انتقال یافت امیدواری از حضرت باری تعالی چنان است که در ازای این اکرام و احسان که از خسرو زمان نسبت بکافه آدمیان صدور می یابد عمر طبیعی و صحت ذات خجسته صفات کرامت نماید و بارگاه

(۱) که حواله دار - (۲) بین سلاطین العالم -

حشمت و سلطنتش را از حوادث وآفات در حفظ وحمایت خود بداراد بحرمت نبی الاکرم وآله الامجد (۱) -

(ذکر قضایای میمنت مآل سال چهاردهم جلوس سعادت مانوس
خاقان سکندر شان که موافق سنه ثمان و اربعین و الف هجریست)

برعقلای بنی نوع انسان که مستمعان اخبار سلاطین عظیم الشانند مکشوف و عیان می‌سازد که در این سال سعادت مآل و الده امجد اکرم پسندیده خصال اعلیضرت خاقان یوسف جمال سکندر اقبال اراده نمودند که قریب به محل حرم محترم عمارت رفیع و سیعی که شایشتگی جلوس سراپرده نشینان بارگاه عفت و خاصگیان سرادق عزت خاقان سکندر منزلت داشته باشد بنا فرمانید اگرچه‌در حرم معلی عمارات عالی ومنازل متعالی است اما چنان نبود که مرضی طبع شریف آن مخدره عظمی باشد پس جائی که قابلیت عمارت دلخواه باشد بنظر احتیاط درآورده نزدیك بقصر سپهر منظر امان محل اراده بنای قصری نموده مقرب سریر رفعت اساس ملك الماس حواله دار معماران را امر نمودند که داستان(۲) بناء ومعماران را حاضر نموده طرح بکشند پس آنجماعت ماهر طرحی عمارت که مشتمل بر چهار طبقه باشد کشیده بنظر ملازمان بارگاه خاقان سکندر دستگاه درآوردند اعلیحضرت خاقانی ملاحظه آن طرح نموده امر فرمودند که بربالای طبقه چهارم که ترتیب خواهد یافت طرح چهار عمارت عالی که رو به چهار جانب مشرق ومغرب و جنوب و شمال باشد با ایوانهای وسیع ومندهای رفیع و نشیمنهای خاص و غرفها ساخته طنبی طویل و عریض درمیان آن بنا نمایند و آصفجاهی میر محمد سید سرخیل شاهی‌را تشریف سرکاری ساختن آن قصرهای فلك نما مرحمت شد و مشار الیه حسب الامر جهان مطاع مهندسان کاردان و معماران نادر الزمان سرکار اشرف رابکار مشغول ساخته صبح و شام بلکه علی الدوام باهتمام این خدمت اشتغال نمود و چهار قصر عالی با ایوانها ومندها و نشیمنها بربالای چهارطبقه ترتیب یافت و درمیان چهار عمارت طنبی وسیع طویل پرداخته شد ودر تحت آن حمامی بطرح دلنشین وتکلفات موفور اتمام یافت

(۱) بحرمت النبی وآله الامجاد - (۲) استادان -

و کاری که بسالها بایست باتمام رسد درمدت یکسال مانند کوه رفیعی آن عمارت را برافراختند وبعد آزاین امر معلی (۱) شد که طنبی مذکور را استادان نقاش عراقی وهندی که هر یك مانی زمان توانند بود بطرح دلفریب نقاشی نمایند و.استادان ارژنگ رقم بطلا ولاجورد و رنگهای غیر مکرر در آن طنبی شاه نشین به جلسهای بزم و معرکهای رزم و شکارگاهها و غیره نقاشی نمودند وآن طنبی را چون گلشن ارم و روضهٔ خورنق بنقش و نکار آراستند و در ماه ربیع الاول سنه مذکوره این نیز به یمن توجهات خسروی تمام شد و نام نامی آن قصر را حیات محل قراردادند و شعرای فصاحت و بلاغت شعار و سخن سنجان نادره گفتار دار السلطنة قطعه‌های غرا در تعریف و توصیف قصر حیات محل گفته اکثر را مذیل بتاریخ که لفظ حیات محل درآن بود ساختند و بعضی از آنرا باحسن الکتاب مولانا عرب خوشنویس شیرازی که از زمرهٔ خوش نویسان کتابخانه عامره است و روزی هزار و هزار و ششصد بیت کتابت نستعلیق می کند و معهذا قطعه نویس خوب و کتابه نویس با اسلوب است مرحمت فرمودند که کتابه نویسد تادر تخة و سنگ نقر نموده در طنبی و پیشگاه عمارات نصبب نمایندوچند مصراع تاریخ که ازقطعها راقم این مسودات شنیده بود مرقوم نمود اول ملا حکمی شیرازی قطعهٔ گفته که این مصرع تاریخ گردیده است (ع) ـ

محل پادشهٔ ملك و دین حیات محل

و محمد قاسم نویدی این مصرع تاریخ را بطریق تعمیه گفته ـ (مصراع)

گلشن آسمان حیات محل

و دیگری گفته که ـ

(ع) نامش از آسمان حیات محل میرزا روز بهان صفاهانی گفته

(ع) که شد حیات محل از محال سلطانی

و راقم این مسودات نیز قطعه گفته تاریخ درآن درج نموده بود مرقوم ساخت اگرچه درجنب این تاریخها نوشتن آن از این قبیل است که .

(۱) معلی صادر شد ـ

(ع) بردسته گل نیز به بندند گیارا

بنا براین تجویز نمود (قطعه)

خسرو عهد شاه عبدالله که بود پادشاه دین و دول
ساخت قصری که زیر پایهٔ او پست بنمود آسمان زحل
از فرازش توان جهان دیدن هست جام جهان نما بمثل
از قدوم خدیو مهر غدار گشته این قصرهمچو برج حمل
تا بود عرش بر فراز فلك باد قصر شهی مصؤن زخلل
بهر تاریخ گفت هاتف غیب قصر سلطان بود حیات محل

باجمله بعد از اتمام تکلفات آنقصر عالی علیا حضرت ناموس العالمین اراده نمودند که اعلیحضرت خاقانی را بآن محل دلکشا آورده ضیافت نمایند پس سطح آن قصرها را قریب بدویست جفت قالی‌زربفت وابریشمین وپشمین جوسقاهے و کرمانی بیست گزی و سی گزی فرش‌نموده نمدیکتهای نفیس برصدر آنها گستردند و سقف آنرا به مخمل و اطلس پوشیده طاقچهای آنرا بظروف وآوانی چینی و فغفوری و انواع تکلفات آراسته ساعت سعدی اختیار کرده التماس نمودند که خاقان سکندرشان باجمیع امرا و وزرا ومجلسیان و سایر چاکران بآداب و قانون سواری از در دولتخانه عالیه شیرعلی برآمده از در بندی که بجهت قصر حیات محل در میدان و سیع الفضا . دربار ترتیب داده اند درآیند و اعلیحضرت خاقانی التماس ایشانرا باجابت مقرون ساخته درسلخ ماه ربیع الاول براسپ جهان نورد سپهرنمود مانند آفتاب تابان سوار شده طلعت مهراضاءت از انوار یزدانی فروزان و پرتوش بر عالمیان تابان از دروازه عالیه شیر علی برآمده جمیع اعیان وسایر مقربان ومجلسیان و امراووزرا در رکاب دولت ظفر قرین و جناب آصف جاهی مملکت مداری پیش پیش باهتمام پرداخته و تمام میدان و سیع را درصفا چون سطح آئینه ساخته وسر نوبتان مریخ صولت بآداب و توزك لشکر مشغول شده بدر بند محل رسیدند و مملکت مداری با بعضی از معتمدان خاص از جانب علیا حضرت پا انداز

مخمل و زر بفت گستردند و از در بند اول تا قصر فلك منظر كه قريب هزار گز مسافت باشد مشتمل بر هشت در بند پای انداز کشیدند و در هر در بند يك زنجير فيل وچند سر اسپ وچند شتر واجناس ما كوله خرمن خرمن كرده تصدق کردندو اعلى حضرت خاقانی باکمال عظمت وشان وشوکت سلطنت ازهر دربند فلك مانند گذشته درهرمحل دربندجمعی ازچا کران بنوعی که در دولتخانه عاليه خدمت ایشان مقرر است قیام نمودند و ملكان رفيع مكان و عهدداران دروازهٔ حرم محترم هريك باخوانچهای زر و جواهر و نفایس اقمشه رسیده نثار و پا انداز مجدد نمودند اعليحضرت خاقانی از ابرش صبا رفتار فرود آمده از قدوم بهجت لزوم پایهای نردبان آن قصر را چون خشت مهر و ماه نور ضیاء بخشیدند و قریب صد زینه پایه را تا بالا همه زر بفت قیمتی گسترده بودند اعلى حضرت خاقانی برآن قصر برآمده پیشواء الزمانی وبعضی از مقربان را رخصت دادند که بالا آیند قصر فلك رفعت از انوار شعشعهٔ طلعت آن زیب دهنده اورنگ و اکلیل پرنور گشت در بالای طبقه اعلا بر اورنگ سلطنت قرار گرفتند و مقربان عظام و مخصوصان لازم الاحترام در محل و مقام خود قیام نمودند و زبان فصاحت بیان بمبارکباد و تهنیت کشودند و توصیف طرح دلپذیر و تعریف این قصر سپهر نظیر بعبارات سنجیده نمودند و پیشکشهای لایق کشیدند و از جانب علیا حضرت والده امجد اکرم يك زنجير فيل بزرگ با زنجير ويراق طلا ودوسراسپ عربی فرد اول بایراق مرصع و کمر پته(۱) مرصع بجواهر قیمتی و چند طبق و خوان از اقمشه زر بفت عراقی و مخمل فرنگی و غیره و چهارده دست رخت فاخر که به زرتار بطراحی دوخته شده و چادر های حاشیه منقش که بزر تار و ابریشم بکمال تکلف کشیده کرده شده و دیتهای قیمتی و تحف دیگر گذرانیده شد و آصفجاهی مملکت مداری یکعدد تخته پلنگ تمام طلا با متعلقات و لوازم آن که همه از طلا مرتب شده و تخمیناً دوازده من طلاء خالص احمر بکار رفته بود و طلا آلات دیگر با تحف مرغوبه و اقمشه نفیسه گذرانید و چون جناب آصفجاه اهتمام تمام در اتمام عمارت وسرانجام مایحتاج

(۱) یعنی کمربند -

و لوازم آن نموده بود از جانب علیا حضرت ناموس العالمین تشریف خاص الخاص و اسپ بازین زرین ویك شلسله فيل وکمرشمشیر مرصع عنایت شدوملك الماس حواله دارمعماران را خلعت فاخرمرحمت شد وبعضی از اهل اینخدمت را تشریف های علی قدرمراتبهم داده شد و بعد ازین مجلسیان عظام و سلحدار محلداران بترتیب خدمت فوج فوج بربالای طبقات آن قصربرآمده بکورنش قیام نمودند و آنروزحکم جها نمطاع شرف نفاذ یافته بود که جمیع ملازمان بارگاه فلك اشتباه از اعلی و اواسط و ادنی ملبس بلباس الوان نشده رخصت سفید بپوشند چون جوق جوق بلوازم خدمت میپرداختند ملکان وعهده داران بادیه های طلا و نقره را از زعفران طرب افزا و مشك اذفر پرساخته و خوانچهای عبیر و انواع خوشبوی بر سردست داشته سنیه و بر هريك را بزعفران رنگین میساختند و مشك و خوشبوئیها بر سینه و بر ایشان می مالیدند بعد از ادای مراسم عبودیت بمحل خدمت مراجعت مینمودند و بعد از این مراتب سفرهٔ عامی که بانواع تکلفات مطعومه و ما کوله و حلویات و تنقلات متنوعه چاشنی گیران و خوانسالاران ترتیب داده بودند یکهزار لنگری طعام بطول چهار صد گز سفره کشیده شده بود امر معلی نافذ شد که با نواب علامی فهامی جمیع مقربان عظام و سایر ملازمان خاص و عام برآن مایده رفته صرف نمایند بعد از صرف نمودن طعام شرابدار خواص خوانهای تنبول که اوراق آنرا باوراق طلا دسته بسته و فوفل و کات را با مشك و طلا ممزوج نموده بهرکس دادند و آنروز تا شام طبقات انام فصل فصل برآن سفره می آوردند و چاشنی گیران برسر پای ایستاده بآن نعمتهای غیر متناهی اشتغال داشتند و روز دیگر علیا حضرت ناموس العالمین امر نمودند که چند هزار طبله از تنقلات متنوعه ملونه که ترتیب یافته بود بمنازل حجاب عظیم الشان و وزراء رفيع مكان و مجلسیان عظام و مقربان کرام علی قدر مراتبهم از صد طبله تاده که هريك از پنج من تا يك بوزن بود ببرند حسب الامر ملازمان خاص بمنازل ایشان بردند و ازان جشن و میزبانی جمیع افراد انسان از خاص و عام بهره مند گردیدند و بدعاء

و ثنای پادشاه سکندر بارگاه مشغول شدند ـ

(ذکر آمدن حاجب شاهزاده اعظم او رنگزیب بدار السلطنة)

قبل ازین مرقوم گردیده بنده‌رضا از این دولتخانه عالیه نادم‌وخاین روان‌شد وازجانب پادشاه خط عزل بر رخسارحال او کشیده شده سیادة پناه قاضی عزیز الدهر ولد قاضی عبدالعزیز را تعین نموده بودند که ازجانب شاهزاده اعظم بدار السلطنة بحجابت مقیمی بیاید ومشارالیه باین خدمت منصوب شده روانه این جانب گردید چون بحوالی دار السلطنة رسید بعضی ازسرنوبتان را باستقبال فرستادند که بلوازم مهمانی قیام نمایندوا و را در عمارت باغ خیرات آباد فروه آورده بدرگاه گیتی‌پناه معلوم نماید و بعد ازفراغ امر ضیافت و رسیدن او بمحل مذکور اعلیحضرت خاقانی بتاریخ دوازدهم صفر سنه مذکوره متوجه سواری شده باداب و قانون سلطنت بنوعی که در سوار یهای سابق مذکور شده روانه گردیدند و درآن مقام بهشت ارتسام فرود آمده ملاقات حاجب مذکور گرفتند و او تحفه شاهزاده اعظم راگذرانیده ازخود نیزچند سر اسپ و تحف دیگر پیشکش نمود و به تشریف و دوسر اسپ نوازش یافت و خاقان سکندر شان بدولت و اقبال بدولتخانه گیتی نشانه مراجعت نمودند و مشار الیه را داخل شهر ساخته در منزل ملامحمد علی دبیرفرود آوردند وهمیشه بتوجهات خسروی سرافراز است و چون بنده رضا بواسط اعراف (۱) از جاده ادب مستوجب سیاست شده بود مشار الیه در مراسم حسن سلوك رفیعه (۲) فروگذاشت نمی نماید و او تا غایت موافق مزاج ملازمان بارگاه خسروی بوده است ـ

(ذکر نامرد نمودن یولچی بیگ بقلعهٔ کولاس)

چون عمده الوزرا یولچی بیگ در مصلحت مرتضی نگر بروجهی که مرضی خاطر اشرف کاری نکرده بود و بعد از کورنش و عرض خدمات آنجا پرتو التفات بر احوال او نتافت و بجهت تنبیه اوبقدرتخفیفی در تنخواه وزارت او واقع شد و مبلغ چهل هزار هون ولایت از سنجنی او امانت کرده جمعی که از آن تنخواه چاکر ستچنی بودند مثل ابدال بیگ و و محمد زمان بیگ و لاچین

(۱) اعراض ـ (۲) دقیقه ـ

بیگ قریب صد جوان عراقی‌وترك را درسلك ملازمان بارگاه منتظم فرمورند و در محلات سلحداران جابجا تعین نمودند و عمدة الوزرا را بقلعهٔ کولاس نامزد نمودند چون ولایت مقاصای او در آن سرحد بود امر معلی نافذ شد که محال مقاصای خود را بحفظ و حراست سرحد و قلعه اشتغال نماید و مشار الیه در اواخر صفر سنه مذکوره بجانب قلعهٔ کولاس روانه شد ـ

(ذکر مغضوب شدن ملا اویس منشی)

بر مستمعان اخبار مستور نماند که در ماه ربیع الاول سنه مذکوره ملا اویس منشی مغضوب گردید باکمال قرب و منزلت از نظر کیمیا اثر پادشاهی افتاد و مشار الیه را در خانه خودش محبوس نموده و سنخینی وزارت او را امانت نموده بجناب آصفجاهی فرمودند که بحال لشکر او وارسد و ازجاگیرات تنخواه زر تحصیل نموده بلشکرد هدو وجه مغضوب شدن مولوی طاهر آنکه چون سرخیل رشید مستقلی در میان بنود واو خود را در نهایت تقرب می یافت از مرتبهٔ منصب خود تجاوز نموده در مهمات سرخیلی بلکه درپیشوائی وغیرهمادخل مینمود بواسطهٔ توجهات پادشاهی جمیع منصبداران را زیردست خود می پنداشت وباآنکه دخل و تصرف او درمهمات مناصب‌مذکور چندانی مرضی طبع اشرف علی بنود اما اکثر اوقات میگذرانیدند و نهی صریحی نمیفر مودند و این بعضی مشتمل بر بسی مصلحتها بود تا آنکه در این وقت جناب آصفجاه مآثر رشد خود را در اعلی مرتبه ظاهرساختند و درهر امری غایت خیر خواهی از ایشان بظهور میرسید و کمال قرب و محرمیت بهمرسانیدند و راضی بنودند که مشار الیه بطریق سابق دخل در سرخیلی کند بلکه اسناد بعضی چیزها که خلاف فدویت و اخلاصی بود نسبت با و واقع شد بنا برآن قرب او بقدری کم شده استشمام روایح بی عنایتی و کم التفاتی از ملازمان پایهٔ سزیر نمود و حوصله اش تاب مشاهده این نیاورده بی تامل در مقام رضا در آمد و صریحا در مواجهه استدعاء رخصت نمود این ادا بر خاطر ملکوت ناظر اشرف گران آمد که چه معنی دارد که نفرانی که ازادنی مرتبهٔ باعلی

مرتبهٔ قرب سریر ما سرافرازی یافته باشند و بوسیله مراحم ما از سایرا عاظم و اکابر بارگاه کمال امتیاز بهمرسانیده باشند بمجرد آنکه برشد دیگری از خود زیاده یابند بی آنکه تغیری در منصب و مهم ایشان واقع شود از کمال بیفکری حقوق تربیت را منظورنداشته برروی ما اظهار طلب رضاکنند بنا بر این طبع اشرف را از و شفری (۱) بهمرسیده امر اعلی نافذ شد که دیگر بچاکری نیاید و در منزل خود اقامت نماید و در مقام تغیر منصب او درآمده فرمان معلی بطلب نجابت دستگاه میرزا تقی ولد ارشد قاضی غلام علی نیشاپوری که مدتی اقضی القضات دار السلطنة اصفهان بود در بندر مچلی پتن اقامت داشتند فرستادند و مشار الیه بعد از وصول فرمان معلی مفتخر گردیده وکارسازی خود نموده در ماه شوال بپایهٔ سریر بشرف بساط بوسی رسید و در بیست و ششم همین ماه خلعت منصب رفیع القدر دبیری بمیرزای مذکور مرحمت شده باعلی مرتبه قرب حضور پرنور سرافرازی یافت ـ

(ذکر سواری اعلیحضرت خاقان سکندر افبال و بیان مراجعت
نمودن حجاب ایندولت خانه از خدمت شاهزاده
اورنگزیب شاهزاده هندوستان شاه جهان)

چون اعلیحضرت سکندر اقبال هرسال بعد از فصل برشکال که وقت خرمی باغات و بساتین است سیر و سواری تشریف حضور ارزانی میداشتند در ماه رجب المرجب سنه مذکوره بسواری باغ لنگم پلی و باغات حوالی دار السلطنة توجه فرمودند وتاقریب به عید شب برات درمنزهات (۲) وصحرا و باغات گذرانیدند ملا محمد مقیم مجلشی را که بخدمت شاهزاده اعظم بحجابت فرستاده بودند مراجعت نموده در باغات مذکور بشرف بساطبوس و ملاقات مشرف شد و سیادت پناه میرزا ناصر را که بحجابت عالیحضرت شاه جهان فرستاده بود و مشار الیه در دار السلطنة آگره بخدمت پادشاه رسیده امور بحجابت (۳) را باحسن وجهی بتقدیم رسانیده بود چنانچه شمهٔ قبل از این مذکور شده مراجعت نمود و در حین رجعت در دولت آباد بخدمت شاهزاده

(۱) تنفرے ـ (۲) در منتزهات ـ (۳) حجابت ـ

اعظم رسیده ازجانب ایشان نیزبنوازشات سرافرازی یافته بود چون بنواحی دار السلطنة رسید بجهت مکتوب اسلوب پادشاهی وتحف و تبرکات مصحوب او که باین جانب مرسول بود درششم ماه شعبان عالیحضرت سکندرشان بآن محل ملاقات حجاب پادشاهی تشریف حضور ارزانی داشته ملاقات میرزای مذکور گرفتند وتحف وهدایا که از جانب پادشاه و شاهزادهٔ عالیقدر دارا شکوه ولیعهد که بجهت خاقان و از جانب مهد علیا بیگم صاحبه صبیهٔ محترمهٔ پادشاه بجهت والده مکرمه خاقان سکندرشان آورده بود از نظر اشرف گذرانید و چون تحف مذکور که مرسول بود یك یك بنظر اشرف رسید میرزای مذکور مشمول توجهات شده به تشریف قبای خاصه که دربرمبارك بود سرافرازی یافت و اسپ عراقی بایراق مرصع عنایت فرمودند و چون بمقر سلطنت مراجعت نمودند درازای نیکوخدمتی های که از جناب میرزا ناصر در این امر حجابت بظهور رسیده بود منصب رفیع کوتوالی راکه قبل ازین بصفی قلی بیگ تفویض یافته بود واز در ششم همین ماه بعد از آنکه مدتی بیمار بود بعالم عقبی شتافت بمیرزای مشار الیه تفویض نموده وخانه مالك برست خان که منزلیست وسیع ورفیع آن را نیز مرحمت نموده او را از جمله منصبداران عظام گردانیدند ـ

(از سوانح این سال است)

که در اواسط ماه جمادی الاول خبر وصول سیادت پناه میرزا نظام که از سادات دست غیب شیراز است از جانب شاهزاده اعظم از دولت آباد بحجابت بنواحی دار السلطنة رسید چون ملا محمد مقیم استرآبادی چنانچه گذشت تحف و هدایای مرغوبه از این جانب گذرانیده بود شاهزاده اعظم درازای آن یك زنجیر فیل بزرگ خوب دندان دار و یك چاوه فیل باتحف و هدایاء دیگر مصحوب سیادت پناه مذکور ارسال نموده بودند بنابر قاعده مقرر مصحوب میر محمد تقی طباطبا میوه وشیرینی باستقبال او فرستادند و بعد ازان میر محمد معز الدین محمد مشرف را فرستادند که لوازم ضیافت بتقدیم

رسانیده بخیرات آباد که محل ملاقات قرار یافته بود بیاورد و بعد از تقدیم رسوم ضیافت میرزا مشار الیه بمحل مذکور رسیده در باغ خیرات آباد شرف ملاقات دریافت وافیال وتحف دیگر گذرانیده به تشریفات وتوجهات سرافراز گردید و منزل خواجه مظفر علی دبیر سابق بجهت نزول او مقرر شد و دوهزار هون نقد و پنچاه کندی غله از اجناس بجهت علوفهٔ او فرستادند ومکررا بنوازشات شاهی سرا فرازی یافت تا درماه ذیقعده سنه مذکوره رخصت مرحمت نموده مبلغ پنچهزار هون نقد بطریق انعام و عنبر چه مرصع که به پانصد هون خرید شده بود با دوسر اسپ باومرحمت فرمودند وعزت دستگاه خواجه علی رضا مجلسی حضور را تشریف رفاقت مشار الیه دادند که با تحف که مشتمل بر دو زنجیر فیل بزرگ و یك زنجیر فیل چاوه بود مع یراق نقره و طلا و دو زنجیر ماده فیل که بمجموع پنچ زنجیر فیل باشد و تسبیح مروارید که بده هزار هون خریده شده بود و کمر شال مرصع وطرهٔ مرصع جواهر که هر دو بده هزار هون به قیمت در آمده بود بخدمت شاهزاده اعظم برو دو مبلغ سه هزار هون بخواجه مذکور مرحمت شد کار سازی خود نماید و در اول ذی حجه مشار الیهما از بیرون دار السلطنة بجانب دولت آباد روانه گردیدند -

(از جمله وقایع این سال است)

درسلخ ذو الحجه این سال سیادت پناه میرقاسم اردستانی که مدت بیست سال بود که منصب نظارت ممالك بعد ازمیر ابوطالب با و مفوض بود و قریب پنچاه سال در این دولتخانه بخدمات گذرانید و در ایام عاشورا خدمات الاوهٔ حضوربعد ازمیرزا جلال الدین محمد قزوینی باو رجوع شده بود و از اعیان پایهٔ سریر بود بجوار رحمت ایزدی پیوست اعلیحضرت خاقان بخدمت الاوهٔ حضور بمیر عبد الرحیم استر آبادی تفویض فرمودند وبعد از محرم متوجه حال فرزندان او شده بتشریفات نوازش فرمودند (ایضا) در سلخ همین ماه خبر رسید که قاضی عطاء الله گیلانی حاجب مقیمی بیچاپور برحمت ایزدی پیوست مشار الیه بکمالات صوری ومعنوی اتصاف داشت و بحسن سلوك ازاقران ممتاز بود خاقان

سکندر شان بعد از استماع این خبر کلفت اثر فرمان جهان مطاع برای فرزندان او معز الدین محمد نام فرستادند که با والدهٔ محترمه و متعلقان خود روانه درگاه گردد چون مرحومی جناب لقمان الزمانی حکیم نظام الدین احمد المخاطب بحکیم الملك را وصی خود ساخت و ایشان غایت سعی واهتمام دربارهٔ فرزندان مرحومی بتقدیم می رسانند و مربی ایشان کردیدند -

(ذکر قضایای سال میمنت مآل پانزدهم جلوس که
مطابق سنه تسع واربعین والف هجریست)

بردانایان روزگار وعقلای ذوی الاعتبار ظاهر وهویدا میگرداند که سلسله علیهٔ رفیعهٔ قطب شاهیه که امتدادش با گردش دایرهٔ فلك دوار و سلسلهٔ سواد لیل و بیاض نهار متصل و معرن (۱) باد از آن تاریخ که نیّر خورشید شعاع سلطنت ایشان از مطلع مملکت تلنگانه و هندوستان برعالمیان پرتو افگن شده ولوای جهان کشای شهریاری برقبهٔ فلك زنگاری برا فراشته شد لمعات فیوضات وانوار مکرمات ایشان برساکنان اقطار وآفاق عالم نور گستر گردیده همیشه ابواب خیرات و انعامات واکرامات ایشان بر روی ساداث و علما وارباب کمالات مفتوح بوده است به تخصیص درعهد و زمان خاقان سکندر شان که جهان از عدل ورافت و مکرمت آبادان واز یمن عطوفت و مراحمش هندوستان رشك اقلیم ایران گردیده چنانچه در صفایح ذکر سوانح زمان دولت ابد پیوند شمهٔ از وفور احسان واکرام اعطاء خاقان سکندر شان که بخواص وعام طبقات انام واقع شده مرقوم گردیده است در اول این سال میمنت مآل بخاطر قدسی مناظر خاقان سکندر مآثر خطور نمود که خیراتی که قبل از این از دولتخانه گیتی نشان به بنا در بر عرب میرفت و در مکه معظمه و مدینه مشرفه بشرفا ونقباء حرمین و سکنهٔ عتبات عالیات ائمه طاهرات (۲) میرسید و تا غایت بجهت عوارض موانع و سوانح وقایع سبیل عبور و مرور آن سمت متروك و مسدود گردیده وفرمان روای ایران شاه عباس صفوی بندرهر موز را درین عهد از فرنگان گرفته سواحل دریارا از وجود آن طایفه پاك ساخته هرموز را

(۱) مقرون - (۲) طاهرین -

ویران نموده بدل آن بندر عباسی را معمور نموده اند واز بنا در هندوستان کشتی ها به بندر عباسی میرود از بندر معموره مچلی پتن نیز تاجران مسلمان وفرنکان انگریز وولندیز که در آنجا متوطن اند کشتی های بزرگ ساخته من بعد به بندر عباسی میرفته باشند تا تجار مالدار و مسافران طی مسافت دور و دراز راه خشکی نکشیده قدمی از اقصای بلاد هندوستان برداشته قدم دیگر بر زمین ایران بگذارند و از راه بندر عباسی معتمدان امین اموال نذر و خیرات را باماکن مشرفه ومراقد مقدسه ببرند و بموجب امر اشرف در آنجا صرف نمایند پس رسوخ درین عهد امر بهمرسانیده چند کس معتمدان را بصلاح نواب علامی تعین فرمودند و وجوه نذر وخیرات روضات ائمه طاهرات(۱) بایشان سپردند از انجمله میر تاج الدین قمی را مبلغ چهار هزار هون دادند که اتباع (۲) متاع باب انجا نماید ومبلغ هزارهون بطریق انعام باو مرحمت نمودند وایضا مبلغ چهار هزار هون بشیخ حسن غیاث دادند که او نیز متاع اتباع (۳) نمایدو یکهزار هون باونیز مرحمت شد که در مصارف خود صرف نماید وایشان این وجه را بکربلای معلی و نجف اشرف برده بسادات و علما و ارباب عمایم واستحقاق رسانیده قبض وصول بدرگاه معلی آورند وبعد از این هرسال وجوه خیرات را باینطریق باماکن و مشاهد مشرفه می برده باشند وچون پردگیان سرداق عصمت و عفت علیا حضرت جده معظمه و عمه مکرمه باتوابع خود چنانچه رقمزده کلك بیان گردیده بعزم حج بیت الله الحرام وزیارت ائمه عالیمقام علیهم الصلواة و السلام هم از بندر مچلی پتن به بندر عباسی روانه شده بودند ودراین سال بواسطهٔ انقلابی که از عمرآمدن خواندکار روم بنفس خود با عساکر غیر محصور بعزم تسخیر بغداد وجدال وقتال عظیمی که میان فرمانروای ایران وخواندکار شده سبیل آن سمت مسدود گردیده بود دردارالسلطنة اصفهان مانده بودند یاد آوری ایشان نموده قریب دو هزار تومان بمیرزا محمد مشهدی وپاره بخواجه عبد العلی اردستانی بدو دفعه دادند که متاع عراق خرید نموده

(۱) طاهرین - (۲) ابتلاع - (۳) ابتلاع -

بجهت ایشان ببرند و مقرر شد که هرسال همین مبلغ برای ایشان بفرستند - (وایضا) دراول این سال خاقان سکندر اقبال نسبت بسایر ارباب استحقاق ترحم فرموده زرعاشوریرا که بنابر عوارض موانع متروك شده بود مرحمت نمودند وبنواب علامی فهای رجوع نمودند که تقسیم نماید نواب مشارالیه اسامی فضلا و علما و سادات و صلحاء دارالسلطنة را رقم نموده فراخور استحقاق هر کدامی مبلغی مقرر نموده که مبلغ دوازده هزارهون درپنج شب جمعه بجمیع ارباب عمایم که وجه معیشت یکساله هرکدامی باشد دراین پنج شب جمعه بدولتخانه عالیه رفته بگیرند وبدعای ازدیادعمر و افزونی حشمت و نگونساری اعداء این‌دولت مشغول باشند والحق اینقسم خیرات واحسان مصدرخوشنودی رب جلیل و حصول ثواب جزیل است - (بیت)

زنده است نام فرخ نوشیروان بخیر گرچه بسی گذشت که نوشیروان نماند

(ذکر بعضی از قضایای متفرقه این سال)

دراول این سال سیادت پناه میررستم را باعمدة الوزرا که باشیر محمدخان سرلشکر ولایت کسیمکوته وکلنك می بود بحضور طلبداشتند و پاره سنجی وزارت ملا اویس منشی که قبل ازاین امانت شده بود بر وزارت او افزوده او را از جملهٔ امرای ذیجاه حضور وافزالنور گردانیدند (وایضا) وزارت پناه یولیچی بیگ را ازولایت قلعه کولاس طلب نموده به تشریف ممتازگردانیده در زمرهٔ امرای حضورانتظام دادند (وایضا) دنیای حواله ملااویس مغضوب که تاغایت امانت بود باسنجی ملك عنبر بجناب آصف دوران ار سطوی زمان تفویض نمودند آنجناب لشکر رنگین از مردم عراقی نگاه داشته با افیال واسپان و ساز و یراق خوب در میدان داد محل از نظر ملازمان اشرف گذرانیده مورد توجهات وعنایات موفور گردیده به تشریف فاخر سرافراز شد و رتبه عالی سرخیلی باحشمت و زارت جمع نموده علی (۱) مراتب دولت ومنزلت صعود نمود ومقرر گردید که جمیع وزرای عالیشان که دردارالسلطنة حاضر اندهر کدام یکروز از روزهای هفته در دربار شب نوبت کرده صباح

(۱) باعلے -

بفضای دلکشای میدان ندی محل که آنطرف رود خانه است رفته بافیال وافراس کتل و لشکر بایراق و ساز بمیدان داد محل آمده از نظر مبارك اشرف بگذرند چون دوازده و زبر ذی شوکت که در اینوقت در دار السلطنة اند قرار یافت که در بعضی از ایام سبعه دو و زبروسه و زیرباهم در پهره و نوبت و سواری باشند وهروزفرج (۱) قاهره باعظمت وشوکت بطریق مذکور مراسم چاکری بتقدیم میرسانند (و ایضا) بعد از مغفرت پناه میرقاسم ناظرمنصب عالی ناظر را بجناب جامع الکمالات میرزا روز بهان اصفهانی که دفعهٔ در زمان پادشاه جنت مکان و دفعه در زمان خاقان سکندرشان به منصب رفیع القدر سرخیلی سرافراز گردیده بود مرحمت نمودند وا و از جملهٔ منصب داران عظام گردید (و ایضا) بعد از مغفوری قاضی عطاء الله گیلانی کسی را بحجابت عالی حضرت عادلشاه تعین (۲) نفرموده بودند زیراکه حجابت میان دو پادشاه ذیجاه امر یست خطیر هوشمندی بصیر که عارف آداب سلوك امرسعاقامشان نراب علامی فهامی تشریف می آورد وحاضران از محاوراس مستفید میگردند بوجه احسن لوح باشد عمدة الفضلا قاضی احسن مجلسی حضور که اعلم وافضل واکمل واعقل بود او را سرافراز (۳) این امر دیده مشارالیه را به تشریف رسالت مقیمی سرافراز فرموده و برمشاهره پیشتر او افزوده و مبلغی انعام داده یك زنجیر فیل بزرك ویك چاوه فیل وچار سر اسپ مصحوب مومی الیه نموده جهته عادل شاه در اواخر جمادی الآخر روانه بیجاپور کردند (وایضا) جناب زبدة العلما میرزا ابو القاسم میرزا عباس گیلانی از بزرگ زادهای گیلان است و با حال مذکور عارج معارج علوم معقول منقول شده وطی مراتب قضایای (۴) و کمالات نموده بزیور استعداد محلی است ومدتی در خدمت اعلیحضرت شاه جهان بوده باراده ادراك سعادت ملازمت حضرت خاقان سکندر شان که فضلا و دانشمندان ایران و توران آرزو مند این دولت عظمی اند بدار السلطنة وارد شده بوساطت نواب علامی شرف ملاقات دریافت نواب اشرف مشارالیه را با حالت عمی (۵) بانواع فضایل آراسته و بقوت

(۱) افواج - (۲) تعیین - (۳) سزاوار - (۴) فضایل (۵) عملی -

حافظه جامع معقول ومنقول دیده اطوارش را پسندیده واو را در سلك مقربان پائه سریر داشته ومبلغ سه هزار هون وظیفه نموده تنخواه دادند و مکرر پانصد هون وهزار هون انعام مرحمت فرموده اند ومیفرمانید ومنزلی بجهت نزول او مرحمت کردند وجمعی از طلبه علوم بخدمتش آمده از فنون حکمت وریاضی ومنطق وغیره را بکمال دقت تحصیل مینمانید وشعر وکتب علمی ازعربی وفارسی از میامن افاده اش صحت می یابد -

(ذکر سواری عالیحضرت خاقان سکندر شان بطرف مشرق زمین تا کنار بحر عمان)

درمیان سواری وشیر نواب عالیحضرت سکندر اقتدار بلحن دلکشای روح افزای بدین نهج مترنم است که چون فصل برشکال سنه مذکور منقضی شد دشت و صحرا از سبزه نوخیز وشکوفه وازهار عنبر بیز صورت فلك اخضر ونمودار کواکب انور بهمرسانید وچشمه ها از اراضی و کوهسار جوشیدن آغاز نهاد و حوضهای دریا مثال ازآب زلال باران مالا مال گردید و سبزه زار کنار مثابهٔ خط تازه نوش لبان شیرین گفتار منظور انظار اولو الابصار شد -

نظم

زمین از سبزه و گل همچو صحن آسمان گردید
بسان کهکشان نهری بهر جانب روان گردید
زمین از لاله و نسرین بنوعی زیب و زینت یافت
که گلزار جنان از دیدهٔ مردم نهان گردید
برای سیر وگشت پادشاه صورت ومعنی
زهر شاخی هزاران غنچهٔ در گلشن عیان گردید

از خاطر قدسی مناظر دریا مقاطر خاقان سکندر مآثر ارادهٔ سیر وسواری دشت و صحرا بلکه تفرج وتماشای کنار دریا جلوه ظهور نمود و طبع اقدس اشرف رارسوخ دراین امر بهمرسیده بجناب آصف الزمانی فرمان آفتاب شعاع نافذ فرمودند که مایحتاج کارخانه جات وضروریات سفر فتح نصرت اثر راترتیب

دهد و باستعداد سواری وسامان اسباب سلطنت و شهر یاری بپردازد وجناب آصفچاه بنا برامر اعلی متوجه کارخانجات سلطنت و تجملات بیوتات حشمت شده در جزئیات و کلیات ضروریات بیوتات و بملات بوجه اتم وطرز اکمل پرداخت و بعد از سامان و سر انجام امور مذکور مقرر شد که تا ساحل بحر عمان بچهارده منزل طی مسافت واقع شود وامر معلی شرف نفاذ یافت که سرخیل شاهی بعمال محال حوالی وحواشی شاه راه بندر معموره مچلی پتن مثال واجب الامتثال ارسال دارد که قبل از انکه خیام فلك ارتفاع پیش خانه سلطنت در هر منزل برافراختهٔ گردد و جماعت آرند های اجناس بقالان آن سمت غلات و اقسام ماکولات و علیق مواشی و دواب وسایر حاضر سازند و در بسیاری و و فور آن بکوشند و بحجاب سلاطین چه ازفرمان روای ممالك ایران شاه صفی بهادر خان و چه از خسرو اقلیم هندوستان شاه جهان و چه از پادشاهان دیگر که در دار السلطنة هستند و بعواطف و اکرام پادشاهی همیشه مفتخر اند اشاره مطاعه واقع شد که قرین رکاب ظفر انتساب باشند و چون جناب امام قلی بیگ حاجب پادشاه اقلیم ایران اراده روانه شدن عراق نموده یك منزل از دار السلطنة بیرون رفته اقامت فرموده بود فرمان معلی بطلب مشار الیه منشیان عطارد فطنت مرقوم نموده مصحوب جناب آصف ثانی بآن منزل فرستاده او را بعنایات شاهی مشمول ساخته برگردانیدند و تشریف فاخر و کمر خنجر و شمشیر مرصع و دو سر اسپ عراقی با یراق زر و یك زنجیر فیل با و مرحمت نموده رفیق سفر نصرت اثر ساختند وچون جمیع لوازم سفر ظفر اثر ومایحتاج طریق فتح ونصرت رفیق به اهتمام ملازمان بارگاه خسرو سکندر مقام بوجه دلخواه سامان و سر انجام یافت به منجمان و اختر شناسان ایرانی که ملازم رکاب‌ظفر انتساب‌اند ومنجمان هندوستان که‌در احکام افلاك واختران دقیقهٔ فروگذاشت نمی کنند امر معلی نافذ شد که ساعتی سعد اختیار نمایند و ایشان باتفاق سعادت سیاق از روی قیاسات تنجیم و ملاحظه تقویم سپهر روز سه شنبه دوازدهم رجب المرجب را اختیار کرده بعرض پایهٔ سریر اعلی

رسانیدند و بعداز تعین روز بهجت افزون و ساعت با سعادت فیروز جمیع ارکان دولت واعیان حضرت وامرای عالیشان و سایر ملازمان بارگاه خسرو سکندر شان لباس سواری پوشیده ویراق و اسلحه برخود مرتب ساخته صباح روز مذکور بدرگاه گیتی پناه آمده هر فوجی در محل خود بخدمت قیام نمودند ه منتظر وقت مذبور (۱) بودند چون آفتاب عالمتاب بمقام معین رسید خدیو جهان بر سنگاسن زرنگاز مکلل بجواهر سوار گردیدند و غلامان ترك وحبشی وهندی مقطع بتقطیعات فاخره ومحلی بحلل وافره با روما لهای لاجوردی رنگ منقش پرطلا برجانب راست و چپ روان‌شدند وبرحواشی سنگاسن آفتاب مسکن جمعی از خواننده و سازنده لباسهای الوان پوشیده و غرق زعفران و مشك گردیده نقشها که بنام نامی اشرف بسته اند بلحن داودی نغمه سرای گردیدند و پیش آن سنگاسن زرنگار نواب‌علامی فهامی‌شیخ محمد و جناب‌افلاطون‌فطنت حکیم نظام الدین احمد المخاطب بحکیم الملك وجناب آصف منزلت ارسطو طبیعت میر محمد سعید سرخیل شاهی با سایر امرای عالیشان و مجلسیان عظام حضور وافر النور و سلاحداران و مجلسیان دولت محل و بهادران هر طایفه در ولای خود روان شدند و بآئین جمشیدی وحشمت فریدونی از هشت محل بهشت محل دولت خانه عالیه گذشته بدر باز فلك مقدار دروازه شیر علی - شعر

که طاقش زرفعت کشد سر به کیوان

بر آن در ستاده است کیوان چو در بان

رسیده بمیدان وسیع الفضای در آمدند از بالای طاق نقاره خانه عظمت نشانه که محاذی دربار از بلندی سر بفلك کشیده است غلغله طبل و دمامه و غریو صفیر و نفیر و نوای کرنای در فضای سپهر اخضر پیچیدن گرفت و خلایق از محلات دار السلطنة روی بدربار معلی نهادند و فوج فوج ازهر راسته بازار بمیدان در آمده گرد وغبار راه خاقان سکندر بارگاه را توتیای دیدهای خود ساختند و دوازده جفت کوس و دمامه بر دوازده زنجیر فیل که به جل های اطلس و مخمل فرنگی و پیشانی بند منقش بطلا و لاجورد و زنگهای

(۱) مزبور -

خوش صدا آراسته بودند و نیز دوازده جفت نقاره بر دوازده شتر آراسته با صفیر و صور نا و کرنا در میدان مذکور بنوازش درآورد ند و بر افبال جبال پیکر اعلاماهی (۱) مراتب و لواهای اژدها پیکر از پیش بر افراشتند و اسپان عراقی و ترکی باد رفتار زیاده ازهزار و دو هزار بازین ویراق مرصع وزرین از پیش‌روان‌ساختند وامرای عالیمقدار ووزرای ذی اعتبار هر کدامی باحشمت سکندری و جوانان و بهادران هر کدامی چون رستم و سام نریمان بر اسپان باد پای سواره ازپیش روان گردیدند ودر مجمرهای زرین عود قماری درکشته (۲) عراقی و خوشبویهای ممزوج عطر افزای در پیش سنگاسن آفتاب مسکن بخور مینمودند و عطر آن تمام آن راه را معطر ساخته ورایحه روح افزای آن در دماغ ناظران جای گرفته و از دربار عالیه تا دروازه دار السلطنة که قریب نیمفرسخ است سواران خاصه خیل شجاعت شعار ولشکر امرای ذی اقتدار در راسته و بازارها دوطرفه صف آراسته بکورنش قیام نمودند و خلایق دربازارها و دکانها صفها بسته تفرج مینمودند (بیت)

زجمشید فریدون نیست جز نام کنون بنگر فریدون را و جم راواز

دروازهٔ دار السلطنة برآمده بجانب سیدآباد که نیم فرسخ است روان‌شدند و در خیام سراپردهای فلك ارتفاع پیش خانه که در آن مکان فردوس نشان بر افراخته شده نزول اجلال فرمودند و متعاقب برآمدن اعلیحضرت سکندر شان علیا حضرت عظمی ناموس العالمین والدهٔ ماجده ودر گرانمایه درج سلطنهٔ صبیهٔ صغیر السن خسرو همایون اقبال دو دو(۳)پالکی برقع مخمل بجواهر مکلل صد عدد پالکی برقع سقرلاط سرخ از دولتخانه عالیه برآمدند و عمدة الوزرا خیرات خان که ازریش سفید آن قدیم الخدمت‌ومعتمد علیه است باجمعیت سنجی‌حواله قریب یکهزار سوار ودوهزارپیاده تفنگچی وبرچهه دار بهمراه پالکی های حرم محترم مقرر شده بود ازعقب بحراست واهتمام می پرداخت‌و از سنلجنی خاصهٔ مهد علیا قریب پنچاه زنجیر فیل کوچك

(۱) اعلام‌های ماهی مراتب - (۲) کشتی - (۳) در -

و بزرگ و دوصد سراسپ عراقی و عربی بازین و یراق زرین آراسته از پیش روان شدند و بآئین شایسته به سید آباد رسیده درسرا بردهای حرم‌معلی که درمحوطهٔ بارگاه پادشاهی برافراخته شده بود فرود آمده نزول نمودند وجمیع وزرا واعیان برجانب یمین و یسار پس و پیش بمقدار دو تیر پرتاب فاصله از نه گزی شاهی هر کدامی خیمها زده بجای خود قرار گرفتند و روز سیزدهم و چاردهم ماه مذکور در آن مکان اقامت واقع شد تا بقیه لشکرظفر اثر کارسازی کرده از دار السلطنة برآیند -

(ذکر تعین (۱) نمودن بعضی از امرا و معتمدان رادر دار السلطنة وبیان تزکی که در حال نزول وارتحال مقرر شده ورفتن بحیات آباد جنت نهاد)

چون اعلیحضرت خاقان سکندر شان از دار السلطنة تشریف حضور وافرالنور به سید آباد ارزانی میداشتند بجهت حراست شهر و دربار عالیه و دولت سرای پادشاهی بعضی از معتمدان را تعین (۲) نمودند از انجمله از وزرای عالیشان سیادت پناه شجاع الملك را بالشکر سنجی که هزار سوار و دوهزار پیاده انداز غایت اعتماد و اعتبار در دار السلطنة گذاشته حراست شهر را بمشارالیه تفویض فرمودند و مقررشد که با سنجی خرد در نارکشیك میداده باشد وسیادة پناه‌میرزاناصر کوتوال را باسیصد سوار و پنجهزار پیاده مقرر شد که در کوتوالخانه بوده شبها بگشت محلات و حراست قیام فرماید وملك آدم حواله دار جامدار خانهٔ عامره را با بعضی از ملکان و معتمدان و سلاحداران بحفظ و حراست دولت خانه مقررنمودند وبه نیابت اقدام (۳) امرا خیرات خان وکریم خان لاری را حواله دار قلعهٔ رفیعهٔ محمدانگر فرموده حراست آنرابمشارالیه رجوع نمودند و بعض امور دیگر راکه دردولتخانه وبیرون بود به بعضی از ریش سفیدان معتمد فرمودند و حکم معلی شرف نفاذ یافت که امرا و مجلسیان و خاصه فیل و چاکران دیگر باین آئین و تزکی که در ذیل مذکور میشود در حال درعمل آرند ووزیراعظم

(۱) (۲) تعیین - (۳) اقدم الامراء -

ملك عين الملك كه بر جميع وزرا برتبه تقدم دارد ولاى لشكر او در سلام و محل قيام برهمه مقدم است و در اصلاح مملكت دكن يبنى • لشكر گويند قريب نيم فرسخ از پيش اردوى معلى خيمه حشمت بر افراز د و لشكر سنجنى مذكور از پياده و سوار بادمامه و اعلام ماهى مراتب و با افيال و افراس در وقت سوارى نيزقريب به نيم فرسخ ازپيش اردوى گيهان پوىروان گردد وبعد ازاوبر جانب راست و يتهوجى كانيا كه از وزراى هند بوفور لشكر و حشمت امتياز دارد ونه لك هون استواء سنجنى او است درحين نزول دايره داده در وقت سوارى با استعداد لشكر و اعلام اژدرها تمثال بعد از عين الملك بطرف ميمنه ميرفته باشد وعمده الوزراء يولچى بيگ درهنگام نزول خيمه بجانب ميسره بر افراخته در حين سوارى با استعداد لشكر برجانب چپ سپاه نصرت پناه،يرفته باشند و ازجانب ويتهوجى كانيا عالم خان پتان كه از شجاعان روزگار است دراين سنه سنجنى او دولك استوا مقررشده خيمه زده دروقت سوارى لشكر او بجانب راسته روان شوند و از جانب چپ بعد از يولچى بيگ مير رستم خان رستمدارى كه دنياى انيز دولك استوا شده در وقت سوارى بطرف ميمنه بروندو غضفر خان دكنى بالشكر خود در وقث سوارى برطرف ميسره روانه گردد وجمعى از لشكرخاصه خيل كه چاكرى ايشان در سجن محل وصدر .صفه مقرر است بعد از سپاه امراء مذكور ازپيش صفها آراسته ميرفته باشند و بعد از اينها مجاسيان دولت محل و بعد از ايشان فوج سلحدار محلدار و بعد از اينها بجلسيان عظام حضور و بعد از ايشان فوج سلحدار محلدار وبعد بجلسيان عظام حضور وبعد از ايشان فوج غلامان حبشى و تركى و بعد از اين مراتب اسپان و فيلان جنيت (۱) روان شوند قريب سنگاسن آفتاب مسكن نواب علامى فهامى و جناب حكيم الملك و حضرت آصفجاهى با سرداران عظام و امراء كرام مذكور بجانب ميمنه و ميسره روان گردند و سرسر نوبت لشكر ظفر اثر خاصه خيل است با عصاى مرصع و چهار سرنوبت با عصاهاى طلا دونفر بجانب راست ودونفر بجانب چپ باهتمام و تزك بپردازند تا تخلف

(۱) جنيبت يعنى آراسته ـ

درميمنه وميسره نگردد دو از غلامان خاص ومحلداران با اختصاص يعنى لعل منداسه جمعى دراطراف سنگاسن پياده روان شدند وجمعى سواره از عقب مى آمده باشندچون بواسطه راه برسند غلامان سواره ازعقب پياده شده همراه سنگاسن باشندو پيادها سوار گردند وازعقب بيائيد وفوجى از شجاعان طايفهٔ تلوه باسپرهاى فراخ دامن و شمشيرها پياده بجانب ميمنه وميسره سنگاسن ازدورروان شوندوجماعت خواننده وسازنده برحواشى سنگاسن خورشيد مسكن خوانندگى و سازندگى نمايند و بفاصله يك تير پرتاب از عقب ديده بانان و نوبتيان صف بسته براه روند و از عقب ايشان دوازده جفت طبل بردوازده زنجير فيل و دوازده جفت كوس بر دوازده اشتر بانفير و كرنا بنوازش در آورند وبعد از ايشان حواله داران خاصه خيل با سلحداران محلات ديگر كه بعد از صدر صفه چاكرى ايشان مقرر است بترتيب شش محل صفها بسته از عقب يكديگر روان شوند و لشكر خواجه داود بنگالى و لشكر خافى بيگ و لشكر الله قلى خان و لشكرمخدوم ملك و لشكر سيد بابوبعد از ايشان بترتيب بروند و چون هراولى لشكر اردوى اعظم سنچنى جناب آصفجاهى مرجوعست قريب به نيم فرسخ از عقب مى آمده باشند وسواران مانده را همراهى نمايند و مردم كارخانجات باكارخانها بعضى با پيش خانه پادشاهى و بعضى همراه باشند و بنوبت خود چاكرى نمايند چون بدين آداب نزول و ارتحال مقرر گرديد روز پنجشنبه چهاردهم ماه رجب بآئين مذكور و تزك مسطور بجانب حيات آباد جنت نهاد روان گرديدند و بعد از طى آن منزل مساحان و زمين پيمايان كه ملازم ركاب دولت اند و به پيمودن مساقت منازل و تحقيق گز و فرسخ و كاوهر منزل بوساطت مقرب الحضرت اعتماد را وبرهمن دبيرفرامين هندوى بعرض رسانيدن مامورند از دار السلطنة تا حيات آباد شانزده هزار گز عمارت پيموده شد كه سى و دو هزار ذرع كه گز شرعى است و بعرف اهل دكن يك كاوكه دو فرسخ باشدبعرض ملازمان بارگاه شاهى رسانيدند پس درقصرهاى حيات آباد نزول اجلال فرمودند و پالكيهاى حرم محترم معلى نيز متعاقب تزك و آداب

شایسته رسیده بحرم سرای پادشاهی در آمدند و وکلای علیا حضرت روز دیگر بلوازم مهمانداری کندوری خاص و عام مشغول شدند وروز جمعه و شنبه پانزدهم و شانزدهم رجب المرجب در آنجا اقامت واقع شدو قصد ملازمان بارگاه خسروی این بود که زیاده براین دراین منزل توقف واقع نه شود چون حکمت آلهی و مآثر مرحمت و عطوفت پادشاهی مقتضی آن بود که طبقات لشکر و افرادش که درین سفر نصرت اثر ملازم رکاب اقدس اندر نهایت رفاهیت و فراغت بوده از هیچ ممر تفرقهٔ خاطر نداشته باشند اسباب توقف بظهور رسید و بعد از انکه دو روز درحیات آباد اقامت واقع شدروز دیگر هفدهم که شس صدای طبل کوچ شده بود اهل اردو از راه افتادند وجمیع اکابر و اعیان مستعد کوچ بودند که رطوبت و شبنم درهوا بهمرسید و بتدریج قطرات امطار از عالم بالا نازل گردید خاقان سکندر شان ترحم برعامه خلق سایر اشکر نموده امر اعلی بتوقف صادر شد و جمعی که پیش رفته بودند برگشته بجای خود آمدند و آنروز تا شام باران بارید و صباح دوشنبه هجدهم نیز از وفورباران ورطوبت هوا امر بکوچ کردن نفرمودند ورعایت جانب خلق الله نموده بالجمله بیست و سیوم ماه رجب ساحت هوا و فضای آسمان را ابرگرفته باران می بارید و بواسطه زیادتی توقف که از این ممر در این محل مذکور واقع شد از بعضی وزرا و جمعی که کاره اقامت بودند آثار ملال ظاهر شده بعضی زیادتی مکث راحمل برفسخ عزیمت نموده شهرت دادند که عزم رحیل بمراجعت تبدیل یافت و معاودت بدار السلطنة بی نیل مطلوب واقع خواهد شد اما دراین چند روز از تاثیر هوای روح افزای و از خاصیت رطوبت فرح بخش دلکشا حضرت خاقان سکندر بارگاه در دولتخانه عالیه حیات آباد بعیش و عشرت پرداختند وایام جوانی راکه بهترین روزگار زندگانیست بکامرانی میگذرانیدندو مکرر مجلس عالی انعقاد فرموده ابواب بهجت بر روی خاص و عام کشودند واهل اردوی اعظم ازاکابر و اصاغر عشرت پیرای گردیدند و درهر خیمه جمعی ازهم مشربان مجتمع شده هم صحبت میبودند و زنگ کلفت مرآت ازدلهامی

زدودند و نواب علامی فهامی قدوه دورانی بقانونی که در دار السلطنة روز سه شنبه به صحبت شعرا و دواوین ومثنویات متقدمین و متاخرین مجلس منعقد میساختند دراین محل جنت آسا وهوای فرح افزای دلکشای بصد شگفتگی آن باارباب استعداد و موزونان که در سلك ملازمان ایشان دراین سفر فیض اثر انتظام یافتهٔ بودند صحبت میداشتند اگرچه محرراین نظام الدین احمد ابن‌عبدالله صاعدی شیرازی که اززمره ملازمان بارگاه است دراکثر سواریها درسلك بندگان ظفر انتساب انتظام نمی یافت دراین سفر ظفر اثر نواب مستطاب تجویز نمودند که بنده درخدمت باشد و مبلغی از نقد جهت سرانجام مرحمت فرمودند بنده حقیر استعدادخود نموده روی بمنزل مقصود درملازمت آن قدوهٔ دوران نهاد دراین‌ایام مسرت فرجام ادراك ملازمت نواب علامی فهامی نموده از توجهات گوناگون ایشان محسود امثال و اقران گشت بالجمله اردوی معلی را بنظردرآورده ملاحظه نمود از روی تخمیناً زیاده از دوفرسخ زمین پر از خیمه و سراپرده وخیمه گاه و شامیانه و غیره زمین را احاطه کرده اند و در نظر محاسب خرد بطریق تخمین و قیاس زیاده از چارصد و پانصد هزار آدم ازهمه قسم معدود می شدکه در اردوی گیهان پوی مجتمع اند وافیال و اسپان پادشاهی و امرا وسایر مردم اردو بازار ومواشی بار بردار از هرقسم وگاو بهل و غیره جمعیت قیاس باید نمود باوجود این کثرت و ازدحام عام باهتمام جناب آصفجاهی در اردوی اعظم نهایت‌ارزانی بود و جمیع‌ضروریات مردم دراردو بازارها بسهولت ووفوربهم میرسید چنانچه بعضی مردم‌سامان سفررا دراین منزل نمودند و هما نارحمت بیغایت حضرت ایزدبی همال بمقتضای نیت خیر مآل پادشاه سکندر اقبال شامل حال اهل اردوی معلی بود که مدت نه روز بارندگی واقع شد زیراکه در بعضی از منازل آب در نهایت کمی بود چنانچه اگر باران رحمت نمی بارید بیم آن بودکه جمعی از عامه خلایق درین سفر در معرض تلف آیند بعد از نزول عام حوضها و چاهها مملو از آب گردیدند واهل اردو و از صغیر و کبیر بشکر حضرت رحیم و رب کریم و ثنا

و دعاء حضرت خاقان اشتغال نمودند وحجاب پادشاهان عالیمقدار نیز در این ایام فرح انجام باردوی معلی آمدند حسب الامر اعلی شد که حاصب پادشاه ایران نزدیك خیمه آصف جاهی خیمه زند و حاجب شاه‌جهان نزدیك خیمه نواب مستطاب پیشواء الزمانی خیمه زند و روز اول که در حیات آباد جنت نهاد اقامت واقع شد خاقان سکندر شان امر بنواب مشار الیه نمودند که علماء صلحا و سادات را جهت احیا داشتن و تلاوت قرآن مجید در دولتسرای عالیه پادشاهی جمع نمایند نواب مستطاب بموجب امر اشرف جمعی از ارباب عمایم و صلحا و سیدان را از دار السلطنة طلب فرموده در دولتسرا جمع نموده باحیا داشتن و تلاوت و دعاء از دیاد عمر و دولت پادشاه دین پناه بدرگاه رب جلیل و ائمه معصومین علیهم الصلوة و السلام نمودن می کردند و در جمیع لیالی از ابتداء سفر تا انتهاء سفر بدعا مشغول می بودند و در هر منزل از منازل دولتسرای عالیه احیا می داشتند و هر شب اقسام اطعمه و اشربه بجهت مردم احیا از حضور پرنور می آوردند وصبح چون ازاین شغل فراغ یافته عزم برآمدن میکردند هر کدامی رایك هون که یك مثقال طلا باشد ازخزانه عامره می رسانیدند ـ

(ذکر کوچ نمودن از حیات آباد وطی منازل کردن تا کنار بحر عمان و بندر مچلی پتن و از آن مکان مراجعت نمودن بدار السلطنة)

قلم سوانح نگار بجهت مستمعان اخبار سلاطین رفیع المقدار که متطعشان (۱) وقایع روزگارند بر صفایح بیان چنین نگارش مینماید که بعد از آنکه رسوم و آئین سواری و قواعد نزول و ارتحال اردوی معلی بنا بر امر ملازمان خاقان سکندر شان مقرر شد روز یکشنبه بیست و چهارم ماه رجب که آفتاب عالمتاب از نقاب تراب حجاب سحاب جلوه گر شده ساحت غیر (۲) ازلمعات طلعت خود منور ساخت وشدت رطوبت هوا باعتدال گرائید صدای طبل کوچ بلند آوازه شده مسرت بخش دلها گردید و اعلیحضرت خاقان

(۱) بمعنی تشنگی ـ (۲) غبرارا از لمعات ـ

سکندر شان از دولتسرای حیات آباد سوار شده بآئین و تزك مذکور ـ

(ع) که خسروان جهان راست این تزك دستور

روان گردیدند و اردوی اعظم بجمعیت تمام ارتحال نمود و بعد از طی مسافت درمنزل ملکاپور که خیام پیش خانه فلك ارتفاع جهان اتباع پادشاهی مخمل و اطلس فرنگی برافراخته و خرم محل که از چوب ساج ساخته و بطلا ولاجورد و رنگهای دیگر نقاشی نموده بودند در اندرون خیمه استادان نجار ملازم رکاب اشرف ستونها وتختهای آن را وصل نموده قصری درغایت زینت مرتب نموده بودند و فروش نفیس از قالیهای ابریشمی و نمدیکتهاء خوب گسترده دو تیر پرتاب قناتهای قرمزی رنگ کشیده و بر اطراف آن خیام و سرا پرده های ملکان عظام و کارخانجات بر سر پای کرده و چشم رکاب خانه و ما یحتاج خانه و دیده بان خانه وغیره برحال وحواشی کت داده بحراست مشغول بودند رسیده نزول اجلال فرمودند و بعد از زمانی پالکی برقع مخمل بجواهر مکلل نور حدقه سلطنت صبیه مکرمه اعلیحضرت سکندر منزلت با پالکیهای اهل حرم که پیشتر مذکور شده و ملکان و عهدداران حرم محل باعمده وزراء خیرات خان بالشکر بیشمار رسیده ببارگاه حرم محترم که در محوطهٔ واقع بود فرود آمدند ومقارن آن چندین هزار خیمه وسرا پردهٔ مجلسیان وامرا وسایر اهل اردو بقانون مقرر جابجا براطراف بارگاه پادشاهی برافراختند و اردو بازار پادشاهی و بزارامرا در محل اقامت ایشان بزینت یافت و صحرا در صحرا خلایق اردو خیمها زدند ـ

نظم

بس که کردند خیمه بر سر پا — شهر گردید جملهٔ صحرا

چون ایام بارندگی و فصل برسات بآخر رسید و اول فصل زمستان وآوان خرمی کوه و صحرا بود طی منازل به نحوی وقوع می یافت که کسی را نه از قطع مسافت دشت گزند بود از حرارت (۱) آفتاب کسی مستمند ونه از کثرت حرکت اینهمه مواشی زمین (۲) غبارخیز دونه (۳) در سواری هموار

(۱) و از حرارت ـ (۲) از زمین ـ (۳) خیزدو ـ

رَوی مراکب راحاجت بهمهمی سطح صحرا ودشت مفروش ومنقوش از سبزه شگوفهای الوان ودرهر طرف از آبهای لطیف انهار در جریان کوهسار چنان سبز و خرم که باقیهای (۱) افلاك خضر اتوام شگوفه و ازهار در روی چون کواکب در خشان و نهرهای در آن مشابه کهکشان جهانها (۲) راد رطی آن مسافت مردم (۳) انبساطی و دلها را د رهرقدم د ر آن صحاری انتعاشی-

(قطعه)

سفر قطعهٔ از سقر گفته اند   بهشت برین است بی این سقر
چودراین سفرخوشدلی حاصل است   کنون شد حضر (۴) قطعهٔ از سقر

و شب در آنمنزل دلکشا گذرانیدند و شب دوشنبه بیست و پنجم ماه مذکور صدای طبل کوچ بلند گردید صبح آن روز از منزل ملکاپور بمنزل کاپرت که دوگاوراه است زمین طی نموده در منزل مذکور بشادکامی گذرانیدند و روزسه شنبه بیست و ششم این ماه کاپرت دوکاوراه طی نموده در کنار حوض قصبهٔ پانکل درسراپردهٔ پیش خانهٔ گیتی نشانه نزول اجلال نمودند و بقانون حرم معلی نیز رسید درحرم سرای پیش خانه فرود آمدند و شب چهار شنبه بیست و هفتم طبل کوچ بلند آوازساخته صباح از پانکل بقصبهٔ امنکل که دوکاوراه است در آنمکان منزل فرمودند و جمعیت ار دوی اعظم جابجاقرار گرفتند و روز پنجشنبه بیست و هشتم این ماه که یوم المبعث حضرت رسالت پناه محمد صلعم بود بجهت اجرای رسوم لوازم جشن و عیش آنروزبنوعی که دار السلطنة واقع میشد اقامت نمودند و تمام روزطبل شادیانه میزدند در این روز شخصی از نوکران شجاعت دستگاه یولچی بیگ ازغلبهٔ جنون و بدمستی هفت جوان ازخاصه خیل و امرایان که غافل درخیمه های خود صحبت میداشتند بهرخیمه رسیده بضرب خنجر هلاك کرد وهیچکدام ایشان درآنوقت حربهٔ در وشب نداشتند که دفع او کنند که یکی ارنوکران

(۱) قیه های - (۲) جانهارا - (۳) هردم - (۴) حضر -

قتیلان نفرمحلداری با اودرآویخت ودوضرب خنجر بروز (۱) دوانخون (۲) گرفته بعد از تك و دوبسیار دوضرب خنجر برآن نفر زدوهر دو افتادند و آن خسر الدنیا والاخره داوری این خرنهای ناحق را بیوم الحساب اخروی بردو از چنگ جلاد انتقام و سیاست حضرت خاقانی کسری معدلت رست ودر این منزل مقصود بیگ سلحدار حضور را تشریف داروغگی معسکر ظفراثر مرحمت نمودند و امر مطاعه (۳) شد که بیست و پنج سوار و دوصد پیاده حواله مشار الیه نمایند و شب جمعه بیست و نهم از قصبه امنگل کوچ نموده صبح آن روز بقصبهٔ منکال که دوکاوراه است رسیده نزول اجلال فرمودند این ولایت مقاصای وزارت پناه میر رستم خان رستمداری بود مشار الیه بلوازم خدمت و شرایط ضیافت پرداخته مبلغ هزارهون برای سرکار اشرف وپانصد هون بسرکارمهد علیا پیشکش نموده پنجاه کندی از قسام غله واجناس ما کوله مع مصالح مطبخ عامره که خرج یومیه بود بخوان سالاران وچاشنیگران تحویل نموده بجهت سرکار نواب علامی فهامی و جناب آصفجاهی و حضرت حکیم الملك و دیگر مقربان عظام و ملکان معتبر علوفه لایق ار سال دشت و شب شنبه سلخ ماه رجب صبحی از منزل منکال کوچ نموده بقلعه انتگیر که بربالای کوه مدور همـاره (۴) بلند واقع است رسیده درآنمکان بهشت نشان مقام فرمودند و خیمه و سراپردهٔ نواب سکندر شان دردامنه کوه مذبور (۵) برافراخته بودند خاقان سکندر شان بخیمه در نیامده بربالای کوه بسیر قلعه روان شدند نواب علامی و جناب آصف جاهی وحکیم الملك وسایر امرا و مقربان پیاده شده باسنگاسن بربالای کوه برآمدند و سیر این قلعه را که خاقان مغفور مبرور ملك موید انار الله برهانه قبل ازین بصد و چهل سال از تصرف رایان کفار بضرب شمشیر خونریز برآورده بود نمودند و چاههای عمیق پرآب که دُر قدیم الایام برآن کوه در سنك خارا حفر نموده بودند و برکهای (۶) مملو از آب که عمق آن معلوم نبود تفرج فرمودند و ارکان

(۱) براوزد - (۲) جنون گرفته - (۳) مطاع - (۴) هموار - (۵) مزبوره
(۶) برکه های یعنی حوضهای بزرگ مثل تالاب -

سلاطین تعریف این قلعه را نمودند ونواب اشرف بربالای همین کوه تشریف خاصه بایك سر اسپ بازین و لجام مرصع بمیر رستم خان مرحمت نموده و توجهات شاهانه به ازای خدمات منزل گذشته باو بظهور رسانیدند و بعد از ساعتی مقربان و امرای ذیشانرا مرخص نموده پالکیهای حرم محترم معلی را بالا طلبیدند و چون پیشخانه پادشاهی را در کنار رود خانه که قریب یك فرسخ و نیم از نیمقام دوردست برده بر افراخته بودند و اطراف رودخانهٔ مذکور محل نزول اردوی معلی قرار یافته بود خاقان سکندر شان از آخر روز تایك پهر شب بسیر و گشت قلعه با حرم معلی گذرانیده باهزاران مشعل و دیوتی ها از بالای کوه فرود آمده در سرا پرده و بارگاه که در اردوی اعظم برپا کرده بودند نزول فرمودند و از منکال تا این مکان یك کاو و نیم طی مسافت نموده بودند و در این منزل وزارت پناه خدا وردی سلطان را به تشریف فاخر سر افراز نموده بجانب مرتضی نگرفرستادند که سانپ نیر را که اززمینداران معتبر آن بلاداست و قبل از این ازجانب اشرف بمرتبهٔ سرداری سر افرازی یافته است به تسلیم و کورنش حاضر سازد سلطان مشار الیه بآنجانب روان شد چون این ولایت مقاصای و یتهوجی کانیتا سردار مرهته است مشار الیه بر نسبت میر رستم خان بمراسم خدمت و رسانیدن ما یحتاج و لوازم محل مطبخ عامره قیام نموده مبلغ هزاروپانصد هون نقد و دوسر اسپ پیکش نمود وروز یکشنبه غره ماه شعبان معظم از کنار رود خانه مذکور کوچ نموده دو کاوراه راطی نموده بقصبه پنکچپول رسیده در خیام فلك رفعت پیش خانه نزول اجلال فرمودند چون این محل از جملهٔ محال مقاصای خان اعظم شیر محمد خان سر لشکر کسیمکوت و کلنك است منصوبان (۱) او کمر خدمت و بندگی برمیان بسته برسانیدن اخراجات مطبخ و لوازم علوفه پرداخته مبلغ هزار هون پیشکش نمودند و شب دوشنبه دوم این ماه کوچ نموده بعد از قطع مسافت یك کاو و نیم بکنار رود خانه کشته (۲) که مشهور است محل نزول موکب همایون گردید چون این محل در تحت ننکدگام است و از جمله

(۱) منسوبان - (۲) کرشنا -

مقاصای سنجنی عمدة الوزرا علی اکبر عین الملك جنیدی بود مشار الیه کمر عبودیت برمیان بسته بخدمات پرداخت و لوازم خرج مطبخ از کل اجناس تحویل چاشینیگران نمود ومبلغ هزار و پانصد هون بجهت سرکار اشرف ومبلغ پانصد هون بسرکار علیا حضرت پیشکش نمود وبرای مقربان پایهٔ سریرو بعضی از ملکان معتبر را علوفهای لایق ار سال داشت و در منزل معتمد الخدمت العلیه علی رضا خان که از خرد سالهای حضور پر نور است و بمرتبه چارلك استوا سر افراز شده در ولایت پای (۱) کهات مرتضی نگر بامر سرلشکری قیام داشت بافوج خود آمده بسعادت پای بوس رسید و مبلغ بیست هزار هون نقد وچهارده هزار هون مرصع آلات پیشکش نموده به تشریف خاص ویك اسپ بازین و یراق مرصع ویك زنجیر فیل سر افرازی یافت و و یتهوجی کانتیارا درازای خدمت منزل سابق تشریف واسپ مرحمت فرمودند و روز سه شنبه سیوم ماه مذکور از کنار کیسره کوچ فرموده بجانب قلعه رفیعه مصطفی نگر عرف کندپلی روان شدند و مسافت این منزل دوکاو و کسری پیموده اند و خیام پیش خانهٔ پادشاهی در اندرون قلعه در محله که منزل عبد الکریم سرسمت در آن است بر افراخته شده بود و آن محله را بقیدکت وقرق در آورده بودند رسیده نزول اجلال فرمودند چون تمام اردوی اعظم در قلعه نمی گنجید لشکر امراء نامدار و اکثر اهل اردو دربیرون فرود آمدند و نواب علامی و آصفجاهی و حکیم الملك و مجلسیان عظام بعضی در منازل و بعض در خیام اقامت نمودند وروز چهار شنبه چهارم ماه جناب آصفجاهی را بر قلعه که بالای کوه است فرستادند که قصرهای رفیع پادشاهی راکه در آنجا واقع است ملاحظه نموده اهتمام در صفاء آن بکند و نواب علامی فهامی و جناب لقمان الزمانی حکیم الملك را رخصت مرحمت شد که بسیربالای کوه قلعه بروند وبخاطر آورند که قابل آن هست که عالیحضرت خاقانی برآن کوه صعود فرمایند و چون این ولایت بحواله آصفجاهی است مشار الیه خدمات موفور در این ملك بتقدیم رسانید و جمیع ضروریات دولتخانه را

(۱) پائین گهات -

بالا مرتب و مهیا داشت وقت شام از بالا فرود آمده حقایق آنجا را بعرض رسانید و روز پنجشنبه پنجم ماه اعلیحضرت خاقان سوار شده بربالای آن صعود فرمودند و پالکیهای حرم معلی را نیز بالا بردند وآنروز بسیر قلاع بالا مشغول شدند و این کوهستانی است که قریب چهل فرسخ زمین را محیط کرده و از جمله کوه های بغایت مرتفع که بطول چهار پنج فرسخ کشیده باشد درقدیم الایام این ولایت در تصرف رایان کفار بوده بر قلل آن دوازده قلعه بغایت متین مستحکم ساختة اند و هر کدام را نام علحده کرده اند خاقان مغفور مبرور برا ملك انار الله برهانه که اصل دوحهٔ سرافراز قطبشاهیه وجد چهارم اعلیحضرت خاقان سکندر شان است در تاریخ نه صد و دوازده هجری در این ممالك خروج نموده با جگتی رای اعظم این مملکت که تمام ولایت تلنگانه را فرمانروا بوده است چند نوبت محاربات عظیم نموده او را شکست داده و بعد از مدتی جگتی راج دراین قلاع متحصن بوده بقوت تائیدا یزدی این ممالك را از او انتزاع نموده اعلیحضرت خاقان باجمیع مقربان عظام که همراه سنگاسن زرنگار بودند سیر قلاع بالا را نموده عجائبات این مقام را بنظردرآوردند و ملاحظه فرمودند که صحرا صحرا بر فضاً مسطح و کمرهای این کوه واقع است که باغات پر اشجار و پر اثمار در آنجا غرس نموده از همه قسم بسیار میشود و حوضهای بزرگ و چاههای عمیق برآن بالا مملو از آب که زرع و کشت موفور میشود ارکان دولت زمان (۱) بدعاء و ثنا کشاده تقریب (۲) این قلاع رفیع نمودند و بعرض ملازمان رسانیدند که این نوع قلاع بتائیدات و عطیات حضرت یزدان به تصرف سلاطین گیتی پناه درمی آید والا به حرب تسخیر آن دشوار بلکه از محالات است الحمد لله و المنه که چندین قلاع بمتانت مثل این و زیاده بر این در تصرف ملازمان بارگاه پادشاه است خاقان سکندر شان از سیر این قلاع فلك ارتفاع کمال انبساط بهمرسانیده امر عالی نافذ فرمودند که چند هزار تفنگچی قدر انداز و نایکواریان و کوتوالان تازه نگاه دارند و انبار های غله و اقسام اذوقه تجدید کنند و توپخانه را تعمیر نمایند و آنروز دربالای

(۱) زبان – (۳) تعریف –

آن قلعه و قصرهای پادشاهی ماندند شب فوجی از لشکر خاصه خیل وآسی راو نایکواری هزاره تفنگچیان بجانبی که جنگل است وجانوران سباع درآن بیشمار است امر بحراست و کشیك نمودند و جمیع امرا و اعیان دولت دررکاب ظفر انتساب بودند بحراست مشغول شدند وجناب آصف مرتبت آنروز وآن شب برسرپای ایستاده جمع (۱) مایحتاج اقامت آنجا را سرانجام نمود و خدمات او شرف استحسان یافت و روز جمعه ششم ماه خاقان زمان از بالای کوه فرود آمدند و درسراپردهٔ شاهی نزول اجلال فرمودند ومجلس شاهانه انعقاد یافت ودرباب تعمیر این قلعه و سامان آن سخنان مذکور گردید و درهرباب حکمهای مطاعه نافذ شد و سرسمت آنجا رابه خلعت فاخر و پانصد هون انعام سرافراز فرمودند و روز شنبه هفتم ماه از مصطفی نگر طبل کوچ زده بموضع بجواره که در کنار رود خانه کشته (۲) که عرض آن یك فرسخ باشد رسیده درسرا پردهٔ فلك رفعت نزول فرمودند و مسافت اینمنزل یك کاو و کسری باشد و در اینمنزل کپتان سه طایفه فرنگ که یکی انگریز و دیگری ولندیز و دیگری دینمار گویند هریك با جماعت خود از بندر معموره مچلی پتن که از جمله تجاران آنجا آند آمده سعادت زمین بوس و کورنش یافتند و روز یك شنبه هشتم ماه از کنار رود خانه بجانب قصبه اویرروان شدند و مسافت این منزل دوکاو باشد در اینمنزل نزول اجلال فرموده جناب آصف جاهی را امر فرمودند که باچتور خان عهده‌دار فراشخانه و کارخانجات دیگر بجانب بندر انکدر رفته خیام پیشخانه پادشاهی را نصب نمایند وچون بندر بحواله جناب آصف است مهمات ضروری آنجا را سرانجام نماید وروز دوشنبه نهم ماه بجانب قصبهٔ کمرور روان شدند و مسافت این منزل دوکاو و کسری باشد رسیدند و شب در آن منزل بدولت و اقبال گذرانیدند و روز سه شنبه دهم ماه کوچ نموده باداب پادشاهانه وتزك خسروانه صفوف بهادران آراسته بالباس مُلَوّن و مزین وبه یراق تمام بحشمت و جلالت تمامتر بجانب بندر مبارك روان گردیدند و در راه نزدیك به انکدر فیلی برای سواری آراسته بودند از انجمله چودل تمام

(۱) جمیع (۲) کرشنا –

طلا بر فیل کوه پیکر نصب نموده بودند و سرا پای فیل را بزعفران و مشك وصندل اندوده بزنجیرهای طلا آرایش داده خلخالهاء طلا در دست و پای او انداخته و زنکهای خوش صدا هر طرف آویخته و جل زر بفت برپشت او گسترده و پیشانی بند که اسم مبارك پادشاه در آن منقوش بود ولولوء و جواهر قیمتی برکله وروی فیل بستهٔ و طرهای مرصع برگوشهای فیل بندکرده و دوفیل مطبوع بریمین و یسار فیل مذکور قرار داده خردسالهای لعل منداسه برآن سوار کردند وافراس عراقی وعربی رابه یراق وزین ولجام مرصع وطلا آراسته بجهت جنیبت (۱) داشته بودند خاقان سکندر شان بدآنجا رسید مانند آفتاب عالمتاب برفیل آسمان غدیل سوار شدند وبحشمت وتجملی افزون از تصور وتخیل بجانب بندر روان گردیدند وزرای نامدار وامرای عالیمقدار و مجلسیان وسلحداران بنوعی که پیشتر مقرر شده بود در رکاب دولت روان شدند وافواج لشکر از محل انکدر تا دروازه بندر دو طرفهٔ سواره ایشاده شدند وفیلان کوه شکوه با اعلام مراتب ماهی و لواهای اژدها پیکر واسپان جنیبت از پیش روان گردیدند و در عود سوزها و مجمرها ازین بخور مینمودند و تمام آن فضای و سیع را عطر بخور فرو گرفته بود دوازده جفت طبل بر دوازده فیل و نقاره دمامه بردوازده اشتر همچنانکه مقرر شده از عقب بنوازش در آوردنده که غلغله آن درزمین و آسمان پیچید بان آئین از میدان انکدر گذشته بدروازه بندر رسیدند حکم معلی نافذ شد که امرا و مجلسیان وسایربندگان پیاده شده پیش پیش فیل روند و تمامی لشکر در بیرون باشد زیراکه بندر گنجایش لشکر پر حشر نداشت ونواب علامی فهامی را وافلاطون الآوانی را وحاجب شاه ایران وخسرو هندوستان را رخصت شد که سواره پیش امرای عظام ومقربان بارگاه بروند و جناب آصف منزلت از دروازهٔ بندر تا بنگسار مرنمود (۱) که آئین به بندد (۲) وجماعت سوداگران وکاکین و درهای خانهای خود را باقمشه و تکلفات آرایش داده بودند وفیل سپهر عدیل که از سر تا پا بطلا و جواهر مزین شده و اعلیضرت خاقانی مانندخورشید عالم گیر بر آن قرار گرفته وشعشه

(۱) یعنی کوتل - (۲) بندند -

طلعت همایونش که از انوارلقای یزدانی مقتبس است براطراف وجهات پرتو افکن شده شمشیرغلاف ودستیر مرصع گران بهادردست و کمر مرصع وخنجر مرصع برمیان وکسوت تمام طلاوجواهر وانگشتریهای جواهر قیمتی درانگشت که از درخشیدن آن چشمها رانور می افزود داخل بندر شده دیده نظارگیان رانور بخش گردیدند و برفیلان میمنه ومیسره خرد سالهای یوسف جمال به تقطیعات فاخره و بحلی و زیور و افره ازیمین و یسار و مالهاء (۱) لاجوردی تمام طلامی افشاندند از یك سوتنبول دان مرصع و از یکسو پیکدان مرصع در دست گرفته اند نواب اشرف تنبول (۲) خوردن مشغول و سازندها وخوانندها بر اطراف به نغمات داودی مترنم - (قطعه)

بحشمتی که سلیمان بنوده است چنین   بشوکتی که سکندر نبوده است چنان

کجاست قدرت آنم ازانچه دیدم من   بنوك خامه توانم نمود شرح وبیان

بالجمله بدرون بندر درآمده بجانب بنکسار روان شدند و جناب آصف مرتبت پیاده نزدیك عدیل روان انچه خاقان اعظم ازهرباب سخنی میپرسیدند باداب شایشته جواب بعرض میرسانید بدروزاه بنکسار رسیدند در عمارت عالی بنکسار فروش نفیس کسترده وبه تکلفات گوناگون آنمقام دولت ارتسام راآراسته و تختی مرصع برصدر گذاشته خاقان سکندر شان ازفیل سپهر تمثیل فرود آمده برتخت سلطنت قرار گرفتند و نواب علامی فهامی و لقمان الزمانی را رخصت شد که بالا آمده قرار گیرند وحاجبین مکرمین برمیمنه و میسره مسند سلطنت حاجب پاشاده ایران پهلوی نواب علامی وحاجب بادشاه هندوستان پهلوی جالینوسی الزمانی حکیم الملك قرار گرفتند و صفوف امرا و وزرا وعظماء برمیمنه و میسره برآن مقام مسرت انتظام قرار یافت مجلسے مانند بهشت برین منعقدشد مقربان عظام که بدوز انوی ادب قرار گرفته بودند زبان بدعا و ثنای خسرو دادگر کشوده مبارکباد و تهنیت این مکان جنت نشان بتقدیم رسانیدند و تعریف بندر معموره بنوعی که بود و مشهور است بعرض رسانیدند که ازین بندر کشتی ها بممالك زیر بار وبالاباد وبنا در عرب عجم میروذ ودر دروازه ماه

(۱) رومالها - (۲) درتنبول -

سال تمام کشتی ها از هر طرف آمد ورفت مینمایند واین حالات خاصهٔ این بندر است خاقان سکندر حشمت باکمال بشاشت ومسرت لمحهٔ درآن محل قرار گرفته و هر طرف آن را بنظر امعان ملاحظه فرموده بعد ازصرف کردن خوشبوی و پان برخاستند ونواب پیشواء الزمانی فاتحهٔ دوام دولت وبقاء سلطنت خوانده لوازم دعا و ثنا بجا آوردند پس ازانجا بدولت و اقبال سواز شده از دروازهٔ دیگر بندر بجانب کنار دریا که آن موضع را دوبی گهات (۱) نامندروان شدند که کنار دریا را تفرج فرمانید چون بکنار دریای دیدند (۲) مواج که هر چند جانب جنوب شمال دیده میشد آب بود و جانب مشرق گویا بآسمان متصل است روی امواج که پی درپی با کنار زمین می آمد گوی که بمروارید انباشته اند دریای مشحون از صنع حضرت آفریگار طول و عرض و عمق آن افزون از حیز حساب و شمار - (بیت)

زمین گوئیا منتهی (۳) شده است کنون آب دریاست تا آسمان

از دیدن دریا و موج چشم ودل را ابتهاج و از مشاهدهٔ آن دیده و جانرا غایت حیرت -

حیرت افزاست دیدن عمان موج هایش چو کوههای گران
عالمی را شده است آب محیط کوهها گشته اندران پنهان

و محرر سوانح عهد پادشاهی را بجهت سفر ظفر قرین تاریخی بخاطر فاطر (۴) رسیده بود آنرا مذیل بقطعه نموده در این مقام مرقوم ساخت - (قطعه)

شاه جمجاه سکندر مرتبت شاه عبدالله شاه دادگر
سایه گستر باد چترش بر جهان تاگه باشد بر فلك شمس و قمر
چون بعزم سیر دریا رخ نمود صنع یزدان قادر آرد در نظر
بهر تاریخش خرد کرد این ندا پادشاه آمد بسیر بحروبر

(۱) دهوبی گهات یعنی جائے شست و شوے رخت شور - (۲) چون بکنار دریای مواج رسیدند دیدند که هرچهار جانب (۳) زمین گوئیا منتهی می شود - (۴) فاتر -

وجمعی از موزونان که دراردوی اعظم بودند تاریخهار گفتند از انجمله میرزا غیاث خویش سردفتر جملهٔ خوشنویسان ماسبق و ما سیأتی اعنی میرخلیل الله الحسینی این مادهٔ تاریخ را یافته که -

(ع) اشرف اقدس به بندرآمد دیگر گفته ۱۰۳۹
(ع) بمچلی بندر آمد شاه شاهان ۱۰۳۹

بالجمله بعد از سیرسواحل دریا ازدوبی گهات بجانب محل انکدر که خیمه واطراف پر شاهی را در انجا زده بودند وجمعیت اردوی اعظم بر حوالی و اطراف بارگاه خسروی فرسخ در فرسخ زمین انکدر و چند معموره دیگرکه در اطراف بود فرو گرفته روان شدند و چون آفتاب در بیت الشرف نزول اجلال فرمودند و آن شب در انکدر گذرانیدند و صباح چهار شنبه یازدهم ماه شعبان به نکسار و آن محله را قرق فرموده باحرم معلی به بندر تشریف ارزانی فرمودند وتمام آنروز بسیر گذرانیدند و روز پنجشنبه دوازدهم امرمعلی نافذ شد که منازل فرنگان را گوشه فرمانید و ایشان خانهای خود را آراسته ونوانواع اقمشه و امتعه و نفایس زیرباد بالای هم چیده زنان را بجهت خدمات وعرض اموال گذاشته از بندر بیرون رفتند و خاقان فریدون شان بمنازل ایشان درآمده سیر فرمودند وانچه از هدایا و تحف مرغوب و نفایس بنظر خدمه حرم محترم درآمد از زنان ایشان ابتیاع (۱) نمودند و احسان واکرام موفور نسبت باین طایفه بظهور رسانیدند و روز جمعه سیزدهم محلهٔ دیگرکه در آن تمام خانهای سوداگران معتبر وتجاران غریب بود گوشه فرمودند و با اهل حرم محترم بسیر آن محله تشریف ارزانی فرمودند و درچند خانه ازمردم معتبر وخانه سرسمت آنجا احسان واکرام وافر فرمودند واهل بندرکه درخواب نیز شرف پای بوس بلقیس مکانی و اعلیحضرت خاقانی بعید بودکه دریا بند اکنون در بیداری باین سعادت فایز شدند الحق اهل بندر راکے در تصور بودکه خاقان سلیمانی با اهل حرم معلی به بندر بیایندو بعد ازآن بمنازل محقر ایشان درآیند و اهل خانه آنجماعت بپای بوس نواب اشرف وشرف خدمت

(۱) یعنے خرید نمودند -

مهد عليا دریابند و بعد از انکه در چند منزل اکرام و احسان و فور بظهور رسانیدند و آنجماعه را سرافراز نمودند بجانب نبکسار که محل اقامت بود روان شده شب در آنجا گذرانیدند و روز شنبه چهاردهم ماه در نبکسار و آن محله که روز عید شب برات بود به عیش و عشرت مشغول شده امر معلی نافذ شد که آتشبازی شب برات را در اطراف خود که محاذی بنکسار است بکنند و مجلس شب عید در بنکسار انعقاد یافت و جمیع مقربان بارگاه سعادت بساط بوسی دریافتند و روز یکشنبه پانزدهم ماه نیز بعض محلات دیگر را گوشه فرموده سیر آنجا را نیز کردند و بهمه اکرام و احسان نمودند روز دوشنبه شانزدهم نیز سیر بعض جاهای دیگر نموده اند روز سه شنبه هفدهم از بندر عزم سیر کنار دریا نموده با حرم معلی بجانب دوبی گهات (۱) روان شدند و بجناب آصف جاه امر معلی شد که صیادان ماهی را جمع نموده ماهی از دریا بگیرند تا تفرج آن کرده شود صیادان دامهاے بزرگ داشتند سر تا سر سواحل را دام کشیدند و ماهی بی شمار از خرد و بزرگ گرفتند و بعد از چهار پنج گهری با صد هزار مشعل از دوبی گهات تشریف بانکدر ارزانی فرمودند و روز چهارشنبه هجدهم ماه در انکدر بعیش و عشرت مشغول شدند و چون طبع اشرف اقدس را از سیر بندر فواغ حاصل آمد جناب آصف جاهی در مقام گذرانیدن پیشکش گردید و در این روز از جواهر و طلا آلات و چینی و قلمکاری و افیال و اقمشه و نفایس دیگر که بموض عرض در آورده بدین تفصیل است که مرقوم میگردد یاقوت شش گره که در هر گرهی بیست دانه و ده دانه و پنجاه دانه و چهل دانه و پنجاه دانه و ده دانه جمعا صد و هشتاد دانه فیل پنج سلسه با مستعدی دنداندار بزرگ یك زنجیر دندان دار چاوه دوزنجیر تکنه ایك زنجیر و ماده فیل یك زنجیر قندیل کچاریکعدد قندیل بید باف چهار عدد طبق نه شمع از طلا دو عدد نقره آلات نه من زنجیر و مستعدی دو فیل منقل سرپوش دار دو عدد سینیٔ بزرگ دو عدد طشت و آفتابه دو دست شمعدان دولوله دو عدد رکابی یکعدد اسباب فراشخانه قلمکاری آستر زنگاری و چرولی مندپ بزرگ سه منزل خوابگاه پنج منزل راوتی دو

(۱) یعنے رخت شور-

منزل سراچه چهار قطعه شامیانه دو جفت قناد چهارده طاقه طهارت خانه پنج عدد پیشکش مهد علیا فیل دو زنجیر دندان دار با مستعدی نقره یك زنجیر مکنه با مستعدی یك سلسله جواهر دان مرصع یك عدد مرتبان چینی پراز نبات چهل عدد ساری قلمکاری نکت (۱) و ساده چهل طاقه پیش بند قلمکاری نکت چهل طاقه چیت قلمکاری پنجاه طاقه طبق از هر قسم پانزده عدد طبلهٔ بید باف بیست عدد چپر پلنگ لاجوردی یك عدد چوکی کوچك دو عدد فانوس طلا و لاجوردی یك عدد پیشکش صاحب زاده عالمیان تسبیح مروارید سی صد دانه طبق کوچك شش عدد چپر پلنگ لاجوردی یکعدد چوکی کوچك دو عدد بعد از گذرانیدن پیشکش احوال بندر و ساکنان آنجا را معروض پایهٔ سریر داشت نواب جهانبانی توجهات موفور بحال تجار و سوداگران بندر معموره که از هر بلاد و دیار آمده توطن اختیار نموده تاهل و تناسل بهمرسانیده اند فرمودند از الجمله زکات (۲) دروازه بندر معموره که هر سال مبلغهای کلی از همه جنس می گرفتند بتصدق فرق مبارك اشرف اعلی معاف نمودند و این احسان باعث از دیاد ذکر جمیل و افزونی صیت مناقب و محامد خسرو سکندر عدیل در اقصی بلاد عالم شدو از این انعام عام که شامل سایر تاجر و سوداگران مجاور و مسافران گردیده بود جمع اهل بندر غلغله دعا و ثناء پادشاه لك بخش کردند و امر معلی نافذ شد که فرمان جهان مطاع بطریق لعنت نامه تحریر نمایند و مضمون فرمان واجب الاذعان را بر تخته سنگ بزرگ نقش نموده بر پیش طاق مسجد جامع بندر نصب نمایند تا در مرور دهور و اعصار زمان استقبال حکام و اعمال با ستقبال امتثال امر پادشاه سکندر اقبال کرده تخلف نمایند لعنت آفریدگار جهان و نفرین سید انس و جان را شامل حال و مال خود بگردانند (وایضا) زرد لالی جواهر را که پیش از این حکام سابق احداث نموده بودند که از تجار میگرفتند و این نیز هر سال مبلغی میشود آنرا نیز معاف فرمودند و مضمون فرمان تتمه (۳) حفر بر سنگ مسجد نمودند و سوداگران که از پیکو یاقوت می آوردند از تقاضای دلالان نجات یافتند و این مکرمت

(۱) نکته دار - (۲) زکواة - (۳) حفر-

عام نیز که نسبت بطبقات انام واقع شد درممالك بالا بادوزیر باد انتشار یافت و موجب خوشنودی تجار و جوهریان شد و احکام دیگر که سبب رفاهیت و فراغت سایر رعایا بود نافذ سد وسوداگران و دکانداران اقسام متاعی که داشتند باهل اردو بنوعی اتباع نمودند و مشفع (۱) گردیدند که در سفرهای بعیده آن نفع را در تصور نداشتند وجمعی کثیر از سادات و علما و صلحا در بندر هستند که وظایف بجهت ایشان چه در عهد خاقان سکندر شان وچه در از منه سلاطین مغفور مبرور سابق مقرر گردید و به بعضی دو چاور وسه چاور زمین و بعضی را نقد یك ربع و یك برتاب و بیشتر مرحمت شده که معاش میگذارند و مزراع (۲) معمور نموده اند و توالد و تناکل (۳) بهمرسانیده اند وبعد از ایشان باولاد واحفاد انتقال یافته ومی یابد باوجود این خیرات وتصدقات موفور در این وقت بعضی ازسادات را وظایف معین فرمودند از آن جمله بمیر معین الدین محمد شیرازی مشهور به میر موروزی یك هون نقد مقرر فرمودند و اوقبل ازین تجارمتمول و معتبر بود ومدت پنجاه سال بعزت زندگانی گذرانید و در انکدر منازل رفیعه ساخته بوده از گردش چرخ نیلگون بافلاس رسیده بازبمراحم شاهانه سرافراز گردید ومیر محمدحسین ناودانی راکه همیشه در خانه اش برار باب استحقاق باز است و متوکلانه تعیش مینمایند هرزوز او را نیز یکهون مقرر شد که بمیرمر و بمشارالیه از حاصل بنکسار بدهند و ایشان باسایر سادات و صلحا بدعای دولت و عمر ابد پیوند پادشاه ذره پرور مشغول گردیدند ـ

(بیت)

از قدوم شه سکندر شان   فیضها یافتند اهل جهان

و بعد از این مراتب آصفجاهی شکر اکرام و احسان و ستایش افزون از حیز بیان خاقان سکندر شان بهزار زبان نموده پیشکشی در معرض قبول درآمد و چون مواضعی که نمك را (۴) می کارند در حوالی محل نزول خسروی بوده ارادهٔ عالیه تعلق بآن گرفت که سیرآن نماید پس جماعتی که آن کار میکنند آمده تقارهای که برزمین بسته و درون آنرا محوار نموده بودند

(۱) منتفع ـ (۲) مزارع ـ (۳) تناسل ـ (۴) درآن ـ

آب دریا را در آنها روان نمودند و در هر کزره اندك نمك پاشیدند آب (۱) درآن شب آن تقارها همه از نمك منجمد گردیده و بعد از سیرآن بسرا پرده اقبال مراجعت نمودند وآنروز بخوشحالی گذرانیدند و روز پنجشنبه نوزدهم ماه شعبان از انکدر کوچ نموده بجانب قریه آکل منار که از جمله قرای ولایت علیا حضرت ناموس العالمین است وازبندر تا آنجایك کاو راه است روان شدند ودرنواحی آن سرا پردهای پادشاهی برافراخته شده بود نزول اجلال فرمودند و روز جمعه بیستم در آنجا اقامت شد و وکلاء علیا حضرت خدمات موفور بتقدیم رسانیده علوفه وسایراخراجات کارخانجات را مرتب داشتند و سیرآن دیه معموره نیز فرمودند و صبح شنبه بیست و یکم که امر بکوچ میفرمودند نسبت بجناب آصف مرتبت توجهات موفور بظهور رسانیدند وتشریف چادر کشیده خاصه دوش مبارك خود رامع چهارنگ که لازمهٔ رتبهٔ سرخیلی است و شمشیر غلاف مرصع ودوسر اسپ عراقی یکی بازین ولجام ویراق مرصع ودیگری نقره و یك زنجیر فیل دنداندار بازنجیر و یراق نقره مرحمت نمودند و مشارالیه را بتوجهات گوناگون مفتخر و مباهی ساختند و بوساطت آن عالیجاه کپیتان طوائف فرنگ را که قیام بوظایف خدمتگاری نموده فراخور حال تحف گذرانیده بودند تشریفات مرحمت شد وآنها کلاهها از سربرداشته و زانوزده لوزم دعا وثنا بجاآوردند و مملکت مداری مرخص شد که به بندر رفته مهمات ضروریرا سرانجام نماید و در منزل مصطفی نگر باز بخدمت اشرف اقدس رسد وقت چاشت از آکل منار با حشمت سکندری روان شد مسافت یك کاو ونیم راه طی نموده در پیش خانه نزول اجلال فرمودند و صبح یکشنبه بیست ودوم از انجا بقصبهٔ دلورکه یك کاو و نیم مسافت بود نقل نمودند و درآن مکان نزول اجلال واقع شد وآخر روزآن موضع را فرق کرده کنار رودخانه کشنه (۲) سیر فرمودند وروز دوشنبه بیست وسیوم قصبهٔ بجواره مضرب سرادقات جاه وجلال گردید و دامنه کوه وکنار کشنه (۳) گوشه فرمودند و اردوی اعظم

(۱) درآن شب آب آن تقارها ـ (۱ - ۲ - ۳) کرشنا ـ

از بجواره نزول فرموده روز سه شنبه بیست و چهارم رحل اقامت انداخته بسیر کنار رود کشنه (۱) و تیخانهای که در قدیم الایام درآن موضع و دامنه و بالای کوه ساخته اندوکار نامهای غریب و عجیب در سنگ تراشی و صورت نکاری نموده مشغول شدند و مملکت مداری از بندر در این منزل بشرف بساط بوسی رسید و روز چهار شنبه بیست و پنجم از سمت مصطفی نگر گذشته در دیه وسیسرم که یك کاوونیم است درآن منزل اقامت فرمودند و روزپنجشنبه بیست و ششم از انجا کوچ فرموده یك کاو و نیم طی مسافت نموده در کنار رود خانه فرود آمدند و روز جمعه بیست و هفتم کوچ نموده یك کاو و نیم راه در صحرای دیه چلك پار که مضرب خیام جاه و جلال گردیده بود بدولت و اقبال فرود آمدند چون مذکور میشد که در این زمینها معدن الماس است ودرآنطرف رود خانه چند موضع معادن جواهر گران بها پیداشده و دانهآے قیمتی درآن سر زمین بهمرسیده امر معلی نافذ شد که نقابان که پی برگ معدن میبرند بکاوند تاتفرج آن کرده شود پس دو موضع را کندند سنگ پارهای نرم از زمین بهمرسیدو درون آن سنگ پارها جستجو نمودند و غرض چون تماشای آن بود دیده شد و علی رضا خان را تشریف سر لشکری ولایت مرتضی نگر مرحمت فرموده در این منزل او را رخصت دادند که از کشنه (۱) گذشته به مرتضی نگر برود و بیتهوجی کانتیاء مرهته را نیز تشریف رفاقت خان مشار الیه دادند وهم چینین عالم خان پتان و خافی بیگ و الله قلی و مخدوم ملك و سایر امراء و سرداران و نایکواریان را تشریف دادند و آسیر راو نایکواری هزاره را تشریف رفاقت خان مذکور دادند و اوبا جمعیت تمام از اردوی اعظم جدا شده روان گردید و روزشنبه بیست و هشتم بجانب پنکچپول روان شدند و کنار رود خانه مضرب سرادقات عزوا جلال واقع شد وخدا ویردی سلطان ازمرتضی نگر آمده دراین منزل بشرف بساطبوسی رسیدوروز یك شنبه بیست ونهم دو کاو راه طی نموده بقلعهٔ اینکتر رسیده در خیام فلك رفعت پیشخانه نزول اجلال فرمودند و دراین شب هلال ماه رمضان مرئی شد

(۱) کرشنا - (۲) یعنی رود کرشنا -

واتفاق درهمین منزل وقت رفتن ماه شعبان را دیدند وصبح دوشنبه غره رمضان المبارك کوچ نموده دو کاوراه طی کمرده بقلعه اندرکونده رسیدند و درآنمکان نزول فرمودند و این قلعه ایست بغایت متین و رصین که بربالای کوه رفیع واقع است و قدرت ایزدی این کوه بزرگث را به یك پارچه سنگ خلق نموده بغیر از یك راه باریك راهی ندارد خاقان سلیمان شان از پائین تفرج آن کوه وقلعه نمودند وروزسه شنبهدوم ماهرمضان آنجا اقامت واقع شد وارسپیلی را منیر که از زمین داران معتبرآنولایت بود حکم جهانمطاع بطلب اونفاذ یافته بود مع حشم خود باتفاق خداویردی سلطان آمده بود در این منزل بسعادت سجده عبودیت مشرف شدیك زنجیر فیل دندان ذار مع یك سر اسپ بایراق نقره و پدك مرصع با تشریف خاصه باو مرحمت فرمودند وخدایردی سلطان را عنایت کرده نوازش بسیار فرمودند چون ساپ نیرجرات آمدن بپایه سریر نکرد حکم شد که او را علی رضا خان تادیب نماید وروز چهار شنبه سیم ماه کوچ نموده یك کاوونیم راه طی نموده در منزل موت کور قامت فرمودند ومیر حسین حاجب عالیضرت عادلشاه که از عقب آمده سعادت ملازمت در نیافته بود در اینجا بعز ملاقات فایز گردید و مورد توجهات سد دارسپلی را منیر را تشریف رخصت مرحمت نمودند که بمرتضی نگر برود و صباح پنجشنبه چهار کوچ نموده از قصبهٔ پانگل یك فرسخ گذشته نزول اجلال فرمودند و صبح جمعه پنجم روان شده بدیهه رام پلی که یك کاو و نیم بود رسیده نزول فرمودند و صباح شنبه ششم بدیهه سنگوارم که قریب بدوکاوبود نقل فرمودند ویكشنبه هفتم بمنصورآباد رسیدند و لمعات چتر پادشاهی بر اطراف شهر پر توافگن شد وروز دوشنبه هشتم به باغ اُپل نقل واقع شدودر قصر وباغ آنجا که محل دلکشاست بخرمی گذرانیدند و بچیدن نارنگی و اقسام میوهای دیگر رسیده بود مشغول شدند وروزسه شنبه نهم به باغ ملك عنبرتشریف ازرانی فرمودند چون قریب بدار السلطنة رسیده بودند خاقان سکندر شان آنروز روزه گرفتند بروزه داشتن همه کس صادرشد وامر معلی نافذ شد که مردم اردو

سبقت در داخل شدن شهر نکنند وچون روز جمعه دوازدهم ماه ساعت خوش جهت دخول درشهر اختیار شده بود قرین رکاب ظفر انتساب باشند وصباح این روز سیادت پناه عمدة الوزرا شجاع الملك بالشکر وحشم خود از دار السلطنه بیارگاه گیتی پناه آمده شرف بساطبوس دریافت و یك زنجیر فیل ودو سر اسپ پیکش نمود و خدمات و حراست دولت سرای پادشاهی و دار السلطنة قبول درآمده کمر شمشیر مرصع و تشریف خاصهٔ فاخره بدو مرحمت نمودند و سیادة پناه میرزا ناصر کوتوال نیز با فوج و حشم خوداز شهرآمده بشرف بساط بوسی مشرف شد و حسن خدمات او نیز پسندیده آمده و به تشریف و اسپ سرفرازی یافت و روز چهارشنبه دهم در باغ عنبر گذرانیدند و نارنگی بسیار که در این باغ شده بود سیر نموده بسایر ملازمان رخصت چیدن آن دادند و خواجه علی رضا که از حجابت شاهزاده اعظم مراجعت نموده بود و مکتوب و تحف آورده بود نواب همایون بقاعده مقرر بباغ بشارت تشریف ارزانی فرموده نشان و تحف را بنظر در آوردند وعمدة الحجاب قاضی عزیزالدهر نیز قرین رکاب دولت بود به تشریف فاخر سرفراز شد ونواب همایون باز بباغ ملك عنبر مراجعت نمودند وروز پنجشنبه یازدهم درباغ مذکور بسیر و گذشت گزرانیدند و صبح جمعه دوازدهم ماه رمضان عزم رفتن دار السلطنة فرموده بربالای فیلی که پیشتر مذکور رفته همان ترتیب برآن فیل سپهر تمثیل سوار شده بآئین و تزك خسروانه متوجه شهر شده از راه دروازه بشیرپور که کنار رود خانه است داخل شهر فیض بهر شدند و ازیمن قدوم بهجت لزوم پادشاه سلیمان مکان مجدداً دارالسلطنة رشك روضهٔ رضوان گردید از دربند دوازده امام علیهم السلام داخل دولت خانه عالیه شد و اردوی اعظم تا وقت شام میعاقب هم داخل شهر شدند و خلایق بخوشدلی بدعای دولت ابدپیوند پادشاه دین پناه اشتغال نمودند و مدت این سفر نصرت اثر دو ماه برابر بود.

بیان رسوخ پادشاه سکندر جاه درامور دینداری و ذکر شمهٔ از حسن اطوار شهر یاری

الحمد لله و المنه که ذات قدسی خصال ملکی فعال خاقان سکندر شان باکمال امینت و جمعیت خاطر غیبی سرایر بمقر سلطنت رسید وسفری که خواقین کامگار سابقه وسلاطین نامدار سالفة این سلسله علیه نکرده بودند تا کنار دریای عمان جولانگاه رخش همت ایشان نشده بودسمند جهان نورد عزم خاقان سکندر شان به تگاپو درآمد و چتر مهرآسای خسروی برساحت غبرا و سواحل دریا انوار رافت و عاطفت گسترد و بعضی ازقلاع و ولایات سمت مذکور منظور انظار پادشاه بلند اقبال شد و مراحم شامل بسی از طبقات انام گردید و ازیمن قدوم و اهتمام ملازمان نیك اثر بسی و لایات وقلاع آنطرف معمود گردید و در هنگام مرور به بعضی از قلاع فکر بخاطر قدسی ساطرخسرو سکندر مآثر خطور نموده که قلعه محمد انگر را که خالی از جمعیت مردم است چون دولت و اقبال بی زوال روی به حیدرآباد جنت نهاد دارد و بعدآن بمقر سلطنت پیش ازیك فرسخ نیست معمور نمایند بنابرآن امر معلی نفاد یافت که ازامرا و مجلسیان وسایر نوکران گران در محمد انگر درخور مشاهره خود تقسیم زمین گرفته خانه سازند و در معموری آن بکوشند و چون از سفر بندر بتاریخ دوازدهم رمضان المبارك داخل شهر شدند امراعلی نافد شد که بطریق سالاباد اجرای رسوم ماه رمضان مثل بستن دکانهای منهیات در بازارهاء شهر و کندوری خاص وعام درندی محل کردن و امثال ذلك معمول گردد ودردولت سرای پادشاهی سادات دعلما و صلحا در لیالی متبرکه بعبادت و تلاوت و دعا اشتغال نمایند وعلیاحضرت ناموس العالمین والده معظمه خسرواسکندراقتدار دری برج سلطنت ودر درج خلافت اعنی شاهزاده مکرمه صغیرالسن خسرو بلند اقبال رادرنوزدهم تکلیف روزه داشتن نموده درحرم معلی میزبانی پادشاهانه کردند و کندوری عام درقصرجدیدقریب بحرم معلی است ازانواع اطعمه و اشربه وحلویات وتنقلات و فواکه متنوعه کشیدند و سایر ملازمان بارگاه فلك اشتباه ازآن تناول

نمودند و ارباب صلاح و تقوی و علما و فضلا و ایتام سادات و مسلمین را بانعام کیسهای زر و نقود موفر شادمان و دعاگو ساختند و بفقرا و مساکین زر بسیار و پارچه و اطعمه تقسیم نمودند وماه مبارك رمضان را بکامرانی شادمانی گذرانیدند و روز عید مجلس پادشاهانه انعقاد یافت و جمیع ملازمان بارگاه عرش اشتباه در محل و ولای خود حاضر شده بسلام وکورنش قیام نمودند و بزعفران طرب افزای ومشك اذفر اکابر واعالی معطر گردیدند و بعد ازفراغ از مجلس امراعلی نافذ شد که در محلات و اسواق جار بزنند که از دوم ماه شوال تاهشت روز بقضایای آیامی که در سفر بودند اشتغال نمایند و دکاکین تاری و سندی و بنك ومنهیات دیگر حتی تنبول چنانکه درایام رمضان معمول بود مفتوح نسازند تاکفار نیز در آن ایام پان نخورند و کندوری درندی محل معتاد بکشند و اعیان و مقربان وسایر چاکران برهمان نسبت ماه رمضان حاضر کردند بنابرامرعالی دوم ماه شوال شروع بروزه داشتن نمودند وخسرو جهاندار دین دار روزه گرفته دربعضی از شبها به قصرندی محل تشریف ارزانی داشته افطار فرمودند و ازیمن متابعت و سعادت خسروی خلایق که دراردوی گیهان بودند قضای هشت روزه رمضان کردند و از دولت ارشاد پادساه باداد و دین مسلمان توفیق قضا بلا فصل یافتند و در شب دهم ماه شوال بقصو ندی محل تشریف ارزانی داشته بعد از افطار و صرف کردن کند وری خاص و عام محلس خسروانه فرموده بخوشبوی و زعفران طرب افزا وتنبول ممزوج باوراق طلا جمیع مقربان بارگاه را معطر و سرفراز ساختند و عظمای محفل جنت مماثل دهان بمبارکباد عید دوم کشودند سایر چاکران بارگاه عرش اشتباه از شادمانی عید ثانی از صمیم قلب غلغله دعالی افزونی جاه و جلال پادشاد اسکندر اقبال بمسامع ساکنان عالم بالا رسانیدند وصیت این امرجلیل و شهرت این عمل جمیل با قطار امصار رسیده در محافل پاشاهان و مجلس شهریاران هند وستان و دکن و ایران و توازن و زیرباد باعث تعریف و تحسین و افزونی توصیف وآفرین خسرو سکندر قرین گردید الهی تا جهان

هست عمرو دولتش بمانا دو عدو آنرا حدای تعالی نگون ساز (۱) سازد بحرمت النبی و آله الامجاد -

نظم

بادا اوصاف شاه با فرهنگ در چهان همچو نقش اندر سنگ
گردش آسمان بکامش باد تا جهانست درجهان نامش باد

ذکر بعضی از سوانح

درایامی که اعلحضرت خاقانی متوجه سواحل دریای عمان بودند میرزا تقی منشی الممالك بجهت عدم صحت مزاج وعارضه ناتوانی از سعادت همراهی رکاب ظفر انتساب محروم گردید در دار السلطنة مانده بود که اگر قوتی یابد متعاقب آمده درسلك بندگان سریر انتظام یابد چون پیمانه اش پرشده بود مسافر مملکت عقبی گردید واعلحضرت خاقان بشهر تشریف آورده نظر کیمیا اثر بحال حکمت مآب حکیم عبد الجبار گیلانی گماشتند و بخاطر دریا مقاطر خطور نمود که ملااویس منشی سابق که مستغرق بحر ندامت ومنزوی گوشه حرمان ناکامی است وبااستغفار ذنوب نادانی بانابت اعمال ناشایسته خود در کنج حیرت اشتغال دارد بگوشه چشم مرحمت بحال کثیر الاختلال اونگریسته سواد نامهٔ سئیات (۲) وخطیئات او رابرشحات عفو محو فرموده بچاکری رضا دادند که در سلك مجلسیان حضورانتظام یافته چاکری کند و مشار الیه از مجلس خوف و بیم که عذابی بود الیم نجات یافته دهان بشکر مراحم و سپاس عفو جرایم کشود ناصیهٔ اخلاص را درازی جان بخشی برآن درگاه سود واکنون دربنك بستان درسلك مجلسیان خدمت مینماید تا بعد از این در بساط روز گار این بیدق (۳) فراش شده کجرفتار را چه رونماید (ایضا) در اوایل ذو الحجه شفیعا نام ازخدمت خسرو هندوستان بحجابت باینجانب آمد سیادت پناه میر فصیح الدین تفرشی راباستقبال فرستاره او زابحضور پرنور آوردند و او بسعادت ملاقات فایز گردید و به تشریف خاصٔ سرفرازی یافت و منزل خواجه مظفر علی دبیر سابق بجهت نزول او دادند و مبلغ سه هزار هون و نیز مرحمت نمودند

(۱) سازاد بحرمته (۲) سئیات (۳) یعنے پیاده شطرنج -

ذکر سوانح اقبال سال میمنت مآل شانزدهم جلوس فرخنده فال اعلحضرت خاقانی سکندر فعال که میرابق سنه خمسین و الف هجریست

قلم مشکین رقم که نگا رنده و قانع عالم اشت سوانح این سال میمنت آغاز خرمی مآل عهد خسرو سکندر اقبال رابدین آئین نگارش مینابد که درضمن ببیان قضا یای سنه سابقه مرقوم گردیده بود که از میرزا تقی منشی اعلحضرت خاقان بلند اقبالی بگوشه چشم مرحمت متوجه حال حکمت مآب حکیم عبد الجبار گیلانی شده بو دند و مشار الیه چون بشیوه ستوده راستی و دیانت وصفت حمیده عقیدت و فدویت اتصاف داشته منظورانظار کیما آثار ساهنشاه سکندر شان گروید و آثار اخلاص او از دیاد می پذیرفت تادر این سال خرمی مآل طبع اقدس همایون اقتضاء آن نمود که منصب رفیع القدر دبیری بمشار الیه تفویض فرمایند اگرچه جمعی از عظمای بارگاه داعیه استدعای این منصب داشتند و بواسطه و وسایط در معرض خواهش در آمدند چون اولاً پرتو نظرخورشید اثر ادشاه بر احوال مشار الیه تافته بود و بدیده حقیقت بین عیار اخلاص و عبودیت اورا زا ارباب استدعای این منصب بیشتر سنجیده بودند تصمیم این عزیمت نموده در اواسط ماه ربیع الاول بخلعت این منصب عالی اورا سر افراز گردانیدنده و در سلك مقربان پایه سریر خلافت مصیر منسلك ساختند وجناب حکمت ایاب باین منصب رفیع مفتخر و مسرور گردیده نزدیك اورنگ پادشاه سکندر فرهنگ قیام نموده بر صدر عرایض و معلومات بارقام احکام عالم مطاع اشتغال نمود آثار فدویت و دولتخواهی از اطوار و مشهود ملازمان خاقانی میگردد وچرا چنین نباشد زیرا که جمعی که در ظلال تربیت رافت و عطوقت پادشاه سکندرمنزلت ارتقابر معارج اعلا اقبال و دولت نموده اند شجروجود ایشان ازرشحات مکرمت شاهی بخیرخواهی وکمال اخلاص بارور بوده است وسعادتمند اخروی(۱) ودنیا شده اند مگر کورباطنی که حقوق تربیت و عطوفت پادشاهی را ملاحظه ننموده لزانواع مرحمت ومکرمت اغماض نماید خسر الدنیا و الآخرة خواهد بود (از سوانح) قبل از این مرقوم قلم

(۱) اخری -

سوانح رقم گرویده بود که از جانب شاهزاده اورنگ زیب شفیعا نام حاجبی آمده بود دراین ایام اراده روانه نمودن او فرموده سیادت پناه میر فصیح الدین محمد را تشریف حجابت شاهزاده اعظم مرحمت فرموده مبلغ سه هزار هون نقد عنایت نمودند که سامان سفرنماید و نیزیك چاوه فیل مرحمت کردند که از جانب خود بخدمت شاهزاده اعظم تحف و هدایای مرغوبه از جواهر و مرصع آلات و دولك هون از مقرری مصحوب مشار الیه ارسال نمودند و به شفیعا دروقت رخصت مبلغ پنجهزار هون انعام مرحمت فرمودند در ماه رجب المرجب مشار الیهما بجانب اورنگ آباد روانه شدند -

ذکر اعمال ملا اویس عاقبت نا محمود و سزا یافتن آن مردود

بر عبرت گزینان پیش بین و پیش بیان تجربه گزین ظاهر و هوید است که سلاطین جهانداران سلطنت شعار بعض از افراد طبقات بنی آدم وامار فرق (۱) امم رابجهت تمشیت مهام عالمیان وانجاح مرام آدمیان ترتیب(۲)فرموده ازمراتب ادنی بر مدارج اعلا ارتقا میفرمانید وچون دستگاه سلطنت و خلافت مثابه کار آگاه الوهیت و ربوبیت است بی وسایط و اسباب معاملات عالم انتظام نمی یابد پس در هرامری و مهمی باید که شخصی از اشخاص آدمی متصدی گردد و تا بواسطه و سبب او آن امر منتظم شود لهذا تربیت و تقویت بعضی از ملازمان و بندگان بر ذمت همت پادشاهان گیتی ستان بجهت انتظام امور عالم و انضباط مهام بنوع(۳)بنی آدم لازم شده است و بالضرورة متوجه تربیت و ترقی بعضی از افراد انسانی میشوند و در ضمن تربیت حقایق ذات و کیفیت صفات و مراتب رشد وکاردانی و خصایص طبعیت هرکسی بتدریج زمان بخاطر درآورده فراخوز قابلیت ترقی میفرمانید وآدمی زاد که بلطافت جان و دل وکثافت آب وگل سررشته شده و باخلاق حمیده فرشته و افعال ذمیمه شیطان ممزوج و مخلوق شده است در سرشت بعضی که صفات پسندیده بیشتر مرکوز است درهنگام تربیت نشو ونماء آن صفات ظهور و بروز نموده در ازای آن مورد عاطفت ومشمول مرحمت میگردند و در بعضی از ایشان که

(۱) احاد - (۲) تربیت - (۳) نوع -

خصال ذمیه بیشتر است یا آن است که در حال نزول باران رحمت تربیت آن کثافت از مباحث (۱) او شسته شده مهذب باخلاق حمیده میشود و ذقایح بکساب شامل روزگار اومیگردد تا انچه در صیلت (۲) اوست محو ومنسی نمیگردد و در زوایای جان و دل مستور می ماند تا آخر بعد از ارتقای بر اعلا مدارج قرب و محرمیت به شامت آن ردملب (۳) در مفاك هلاك می افتد و فریق گرد آب بحر فنا میشود موید این مقال است احوال خسران مآل فرعون وشداد و امثال ایشان ازجابره و اکاسره که درهرعصر وزمان باعلی مرتبت سروری عروج نموده بعد از تفوق بر عالمیان و تسلط بر آدمیان چون خباثت ذات وشرارت نفس درصیت (٤) ایشان مکنون ومخفی بود آخر باغوای شیطان بجلوهٔ گاه بروز و ظهور رسیده دعوی الوهیت و انا لاغیری نموده بشامت آن دایم باسفل السافلین نزول نمودند وهم چنین است حالات پادشاهان معدلت نشان و سلاطین با شوکت و شان که خلیفته الله فی العالمین وظل الله فی الارضین اند نسبت به بعض (٥) از تربیت کردهای خود بعد از ظهور اطوار نا پسندیده و صدور کفران نعمت ایشان که تاسر (٦) بذات آلهی جلت عظمته نموده ایشان را مستغرق دریای قهر و مستهلك نیران غضب میسازند و مصداق این سیاقست انچه در این ایام نسبت بحال ملامت مآل ملا اویس لئیم رو داده است که اسکندر زمان او را از مرتبه ادنی برمدارج اعلی متصاعد فرمودند علی الدوام ذیل اغماض برمقولات اومی پوشیدند وبعنایات غیرمحصور اورا سرافراز میفرمودند چون انزوایل (٧) خباثت وشرارت درذات اومکنون بود باوجود مشاهده اینهمه عنایات خسروانه از جبلت او زایل نشده بود در مقام ابراز اظهار آن درآمد تا مشامت (٨) زشتی افعال و قبح اعمال رسید باوانچه رسید هرچند گرد روان بد سگال واطوار آن زشت فعال بجای رسیده که ذکرمآل کار اوننکت (٩) دعا وخامه سوانح مدایح نگار خاقان است اما بجهت عبرت عالم

(۱) ساحت - (۲) جبلت - (۳) رذیلت - (٤) طینت - (٥) بعضی - (٦) تاسی -
(٧) از روز اول - (٨) بشامت - (٩) ننگ و عار خامهٔ -

و افزونی بصیرت کافه بنی آدم قلم و قایع رقم رابه تکلیف ولی نعمت چه نتیجه دارد ومستوجب کدام عقوبت است بالجمله ملامذکور در اوایل سال جلوس میمنت مانوس خاقان سکندر اقبال در زمرهٔ مستحقان وارباب احتیاج منسلك بود و از ممر خیرات و تصدقات گاهی چیزی می یافت و از برای مردم باجرت کتابت میکرد وبا بعضی از مردم که بعهد و عمل دیوانی مشغول بودند ربطی بهمرسانید و چند وقتی در خدمت مغفرت پناه شریف الملك سرخیل چاکری میکرد و مغفرت پناه درعهد سرخیلی خود او را در دفترخانه پادشاهی در سلك جواب نویسان منتظم نمود و درولای فرمان نویسان می بود تا آنکه فلك لعبت باز که بازنده ممتاز است درباب او چند بازندگی (۱) بکار برده واو را در نظر ملازمان پادشاهی جلوه گر ساخت وچون ادعای نوشتن خطوط بهفت قلم نموده بود قطعه چند مصنوعی ساخت ظهور آورد و ملبس بلباس تلبیس چون ابلیس گردیده خود نمای میکرد و رفته رفته ازمرتبه جواب نویسی باعلی مرتبه دبیری حضور پر نور صعود نمود و سررا بجای قدم بربساط آن محفل جنت سرشت گذاشت واعلحضرت خاقانی نظر تربیت بر اوانداخته اورادبیر مستقل نمودند وبتدریج برمعارج قرب ومحرمیت صعود وعروج نموده ابلیس وار صاعد مقامات عالیه گردید و در اکثر مناصب عمده مثل پیشوای و سرخیلی بفضولی دخل میکرد و سرداران عظام و امرای ذوی الاحترام زیردست و عمال ممالك را محکوم حکم خود میدانست وبگوناگون مراحم والطاف شاهانه ملون بنوع نوع اشفاق مزین میگردید و حالات او در ترفع و تفوق بغایت رسید تا آنکه شوق اسپ تاختن و چوگان بازی نموده داعیهٔ امارت و وزارت بهمرسانید و اعلیحضرت خاقان سکندر شان چون او را مقرب و مستقل نموده بودند او در معرض انجاح در می آمد و وزارت چهار لك استوا باو تفویض فرمودند و طبل و نقاره و علم زرنگار و افیال جبال آثار و افراس متعددٔ باد رفتار که بهیچ یك از معتمدان ذیشان مرحمت نشده بود باو عنایت شد و مرتبهٔ او ازهمه پیش شده بوجود نا محمود خود بر زمین و زمان منت می

(۱) یعنی حیله گری -

نهادو در هر امر و کاری هرچه از او صادر میشد باز خواست بنود اگر توجهات پادشاهی که دربارهٔ او روز بروز و ماه و سال وقوع یافته تحریر نمایند اوراق لیل و نهار پسند (١) نیست بالجمله با این دبدبه ده دوازده سال گذرانید تا آنکه عمدة النقبا میر محمد سعید را بمنصب جلیل القدر سرخیلی سرافراز فرموده وقرب اورنگ آباد باو ارزانی فرمودند مشارالیه از کمال رشد و کاردانی مهمات دیوانی را بوجه احسن سرانجام مینمود و راضی بدخل کردن دیگری نمی شد و خیرخواهی و کاردانی آنجناب باعلی مرتبه وضوح پیوست اویس مذکور را آتش حسرت درسینه پرکینه مشتمل گردیده تعیز در اوضاع او بهمرسیده بدلگرانی بخدمات مرجوعه قیام می کرد و آثار نفاق از اطوار او ظاهر میشد معهذا التفات شاهانه درباره او تنقیص نیافته منصب رفیع اوبر قرار و بعزت بود از کم حوصلگی و دناءت طبع بی ملاحظه بفکر روزی در پایهٔ سریر قیام گرفته اظهار رضا نمود مقربان اورنگ خسروی ازادای آن بیوفای مغرور تعجب نمودند نواب همایون فرمودند که دراین ایام از انواع احسان وبر (٢) وامتنان از تودریغ داشته نشد وترا فایق برعالمیان ساخته اگر درمهم خود سرخیل مستقل باشد درمنصب و عزت توچه نقصان دارد ازاین بابته(٣)مهربانانه سخنان رزبان اقدس جاری نمودند واوبیعقل نفهمیده همچنان برخیالات مبطل بوده دفعه دفعه اظهاز طلب رضا نمود وتا دیگردر آن عریضه چه بود که امر اعلی نافذ شدکه او از منصب دبیر معزول شده در منزل نکبت اثر خود باشد وبحضور پر نور نیاید و مشاهره و تنخواه اوبرقرار باشد (٤) وبعد از مدتی منصب دبیر رابه میرزا تقی نیشاپوری مرحمت شد و بعدْ از چندی برآن برآمد که آن مذموم العاقبه در مقام عذر و استغفار درآمده استدعای عفو و غفران خطیئات و تقصیرات خود نمود دریای مرحمت شاهی به تموج درآمده از گناه او درگذشت و تقصیرات او را عفو فرموده در مجلسیان حضور منتظم کردند و اودرنیك منشان چاکری مینمود چنانچه درسابق مذکور شد شرارت

(١) بس - (٢) یعنی بخشش - (٣) بابت - (٤) باشد و بعد -

ذاتی وطینتی او بجای بود و مدام در سینهٔ پرکینه سودای خام پخته تخم تصورات باطل در دل میکاشت تا آنکه خیالات بیکنانه (١) نموده بخاطر رسانید که با ارکان دولت حضرت عادلشاه متوسل باید شد و ایشانرا معاون خود ساخته در مقام انتقام از صاحب و ولی نعمت خود درآمده امری چند غیرواقع بایشان داده متعلق خود را با بعضی نوشته جات به بیجاپور فرستاد وسعایت چند نسبت به بندگان خاقان درآن نوشتجات بکار برد که شاید ایشانرا خوش آید و درازای آن خوش آمدها معاونت او نمایند در این اثنا یکی از خویشان او که نهایت محرمیت باو داشت و این اسرار از گوشه کنار بقدر اطلاعی بهمرسانیده بود از او منحرف شده حقیقت مقاصد پر مفاسد او را به بعض از نزدیکان اشرف معلوم نمود و بوساطت ایشان بعرض ملازمان پایه سریر رسید حکم شد که جمعی رفته متعلق آنمردود را از راه بیجاپور گرفته بیاورند چون به موجب حکم عمل نموده آن شخص را آوردند نوشته چند بخط شوم او درآمد که هیچ چشم مبیناد وهیچ گوش مشنواد جمیع مقربان حضرت راحیرت عظیم روی داد که درظل حمایت و عطوفت صاحب شوکتی بانیمرتبه تربیت یافته باشد و او را از پایهٔ پست مدرسه نشینی بمرتبهٔ وزارت وحکمرانی رسانیده باشند و صاحب اختیار و مرجع عالمی ساخته چون می تواند بود که باولی نعمت خود در افتدو این قسم نوشته جات بجاها فرستد بالجمله بعد ازظهور این نوع حرام خوری بواسطهٔ آنکه اعمال اوبهمه کس ظاهرشود و اگرجزای افعال زشت اورا بدهند عالمیان بدانندکه مستحق آن بوده است روزدیگرمقربان عالیمقدار و وزراء وامراء صاحب اعتباررا حاضرنموده حق نا شناسی ونمکحرامی او رایکان یکان بوجوه و دلایل ظاهر فرمودند ونوشته جات مذکوررا بایشان نمودندو آن بدعافیت را برابر طلبیده درمعرض خطاب درآورده این مراتب راباو مقابله دادند او از غایت بی شرمی درعذر این اعمال شنیع چیزی چند بر زبان آورد که بصد هزار مرتبه استحقاق سیاست بهمرسانید و از کمال اضطرار به بعض معاذیر متمسك شد که مصداق عذر گناه بدتر از گناه بور بندگان

(١) بیگانه -

خاص و معتمدان باختصاص که سالك مسالك عبوديت و فدويت اندوجان نثاری را در خدمت ولی نعمت ادنی مراتب بندگی میدانند استماع اعمال ذمیمه اونموده از قبایح افعال آن بدسگالی انگشت حیرت در دهان و از زشتی های آن نادان حیران گردیدند و لعنت بر او کردند و چنان تصور کردند که قهرمان سیاست پادشاهی که قرین غضب آلهی است اقتضای آن خواهد کرد که جسد نجس او را پارچه پارچه کرده هر پارچه او را به پیش سگان محلات شهر خواهند انداخت یا بردار کشیده تیر باران خواهند کرد همه چون بید لرزان وبی جان ایستاده بودند آن پادشاه مهربان و پرورنده عالمیان به شیوه ستودهٔ حضرت رحیم الرحمن و بخشنده ذنوب انس وجان عمل نموده از داعیهٔ قتل او باآنکه مستحق قتل و رجم بود گذشتند وچون در معاذیر پذیر از گناه خود گفته بودم که اراده کشتن من دارند از بیم جان و حفظ خود مرتکب این حرامخوری شده ام بر زبان مبارك گذرانیدند که احمق (۱) حاضران و به بینند که تاچه غایت است که باوجود این اعمال که از او سرزده است و همه کس بحل کرده اند که واجب القتل است تجویز کشتن او نمی کنم او را ظن بوده است که قبل از آنکه این اعمال او که برما ظاهر شود در وقتی که از سر تقصیرات سابق او گذشته او را به تشریفات خاص و رضای چاکری حضور داده باز درمقام ترقی او در آمده باشیم چون قصد جان او خواهیم کرد او خوف داشته ارتکاب این اعمال نموده کسی را که این عقل باشد ظاهر است که چه قسم آدمی خواهد بود مقربان بارگاه سر در پیش انداخته تصدیق سخنان پادشاه مینودند و سجده رحیمی و بخشندگی آن منبع رحمت یزدانی بجامی آوردند و فرمان جهان مطاع صادر شد که آن واجب القتل را طوق آهن در گردن و زنجیر در دست و پا کرده بقلعه محمد نگر برده نگاهد اند (۲) حسب الامر او را زنجیر و طوق در دست و پا و گردن نموده و در دولی کهنه نشانده از میان بازارها و نظر جمیع خلایق بقلعه برده نگاهداشتند و باآنهمه سیاست که از آن دنی الذات بظهور رسیده بود باز منظور نظر مراحم پادشاه بود که

(۱) احمقی تورا حاضران به بیند تا چه غایت است (۲) نگاهدارند -

امر عالی نافذ شده بود که در قلعه طوق وزنجیر ازاوبردارند و منزل و ما یحتاج و خدمتگاران و کیف و معتاذ او را تعین (۱) فرمودند چون بقلعه بردند در منزلی که خود در غایت رفعت و وسعت ساخته بود جا دادند و سایر ما یحتاج و خدمتگاران وغیره مرتب گردید چون دنیا دارمکافاتست اسباب جزای اعمال او باز بظهور رسید که دو روز گذشته دفعه دیگر مسودهٔ چند بخط او پیدا شد که بجاها نوشته بود زشتی های طینت و حرامخوریهای خود را ظاهر ساخته زیاده برانچه در کاغذهای پیشتر او دیده بودند مشاهده نمودند دریای غضب پادشاهی باز بتلاطم درآمد رحیم خان محلدار خاص حضور را باآن مسودها بقلعه فرستاده فرمودند که او را نموده پانصد چوب برکف پازده ناخنهای او را ببراند رحیم خان محلدار بنابر امر عالی چنان نمود چون زمانه در مقام انتقام او بود باز نوشتهٔ چند از منزل او بهمرسید شعلهٔ غضب پادشاهی زبانه کشید شب شب چهاردهم ماه رجب المرجب امر فرمودند که او را با زنجیر و طوق از قلعه بمنزل خودش بیارند و آن مسودهای اول و ثانی و ثالث را با اونمودند چون فرموده بودند که بقتل او امر نمی کنم پس فرمودند که چشمهای او از چشم خانه که از بنیش آن این مکاتب نوشته برآورند وچماری آمده هر دوچشم او را برآورد تا دیگر خط ننویسد و نخواند و از بد سلوکی اویك کس از و خورسند نبوده و همه خلایق از خاص وعام دراین قضیه مادیها میگردند و لعنت براو میکردند و انچه او از غایت حسد نسبت به بعضی از خیرخواهان و فدویان حضرت می اندیشید شامل حال خودش (۲) فاعتبروایا اولی الابصار

(بیت)

آنکه می کند چاه اندر راه عاقبت خود فتاد در ته چاه

و باوجود انواع حرام خوری که ازان بدبخت سرزده بود خاقان همایون بجان بخشی او اکتفا ننموده جمیع اموال واسباب اوهرچه بود مع باغات و منازل و عمارات که کلیها میشد همه را باو بخشید وبراین مکرمت عظمی کثیر (۳) راکه سراز گریبان انتقام برآورده دعواهای کلی باومینمودند و از

(۱) تعیین - (۲) خودش شد - (۳) جمع کثیر سر از گریبان -

مردم نقود و جنس که گرفته بود منع فرمودند و امر معلی صادر شد که هر که سندی از و دارد و موافق شرح شریف دعوی نماید و آن مذموم العاقبه از خوف غارت مال و بیم جان که اشد و اصعب از همه بود نجات یافته حیات و سامان بسیار را غنیمت شمردو مقرر شد که او را به بندر معموره مچلی پتن برده بربالای کشتی سوار کرده به بندر عباسی روانه سازند تا این شهر و مملکت از لوث و جود نا محمود او پاك باشد و او جمیع اموال و اجناس خود را نقد نموده به بندر مذکور روان شد و حسب الامر بالای کشتی انداخته روانه نمودند و محرر سوانح عهد خسرو سلیمان جاه را در شب کندن چشم آن بدبخت این تاریخ بخاطر رسیده بود مرقوم نمود ـ قطب شاهان کنده چشمان اویس ـ شاه عبد الله ما کند چشمان اویس ـ کندند چشم ازسراویس حرامخور این تاریخ بطریق تعمیه واقع شده هرگاه عدد چشم که سی صدو چهل وسه است ازعدد سراویس حرامخور جدا کنند هزار و پنجاه باقی میماند امیدوار بحق سبحانه تعالی چنانست که پادشاه زمان معدلت گستر مروج مذهب اثناه عشر علیهم السلام را از معاندان ونا دولتخواهان در حفظ و امان خود بداراد بمحمد و آله الامجاد ـ

ذکر چراغان نمودن در حوض دریا مثال دار السلطنة و رخصت دادن حاجب ایران و فرستادن بحجابت لقمان الزمانی حکیم الملك را بخدمت بادشاه ایران

چون در این سال ازوفور بارندگی باران حوضهای دریا مثال مملواز آب زلال گردیده بهجت افزای ناظران بود خصوصا حوض شهر حیدرآباد جنت نهاد که انهار آب از کوه وصحرجاری شده داخل آن میشود باوجود آنکه از پایان حوض نهری عریض اخراج نموده اند که آب فراوان از آن روان شد برود خانه کنار شهر که جانب شمال واقع است می ریزد مع هذا دریا یست لبالب از آب شیرین که تحت آن جانب شمال باغات براشجار است و زمینهای سبز و خرم فرح افزا و عذیرهای آب اطیف غمزدا جابجا واقع و جانب جنوب آن

باغیست و سیع و عمارات عالی در آن ساخته شده و در این زمان محل اقامت حاجب ایران بود طبع اقدس اعلحضرت خاقان سکندر اقبال مایل بسیر وتفرج آن حوض گردیده امر اعلی نافذ گردید که امراء عالیمقدار و وزرای ذی اعتبار در اطراف حوض استعداد چراغان نمایند پس منسوبان ایشان سه جانب حوض را چوب بندی بارتفاع بیست ذرع نموده بطرحهای غریب وصورتهای درختان وجانوران مثل شیر وفیل وغیره وطاقها آراستند وکشتی‌ها درآن دریا انداختند که درشبهای مقرر برآنچراغان نمایند اگرچه درسنوات سابق براطراف حوض چراغان کرده بودند و بیان آن درمحل خود کرده شده اما در این سال تکلفات و رواید بسیار واقع شده و بیان آن لوازم (۱) بود بونابراین از تکرار مندیشده (۲) کمیت قلم سوانح رقم را در ساحت تعریف توصیف آن بجولان درمی‌آورد باجمله بعد از اتمام لوازم چراغان اعلیحضرت خاقانی در نهم ماه شعبان بآداب سواری از دولتخانه عالیه برآمده متوجه منزل عمدة الحجاب امام قلی بیگ حاجب ایران شدند مشار الیه منازل رازیب و زینت داده بفروش نفیس و تکلفات گوناگون آراسته خود بجای دیگر نقل نموده بود از دربندان باغ بپای انداز مخمل و زربفت تا جای که نواب اشرف اقدس از سنگاسن زرنگار فرود آمدند خوی (۳) گسترایند کرسی (٤) و تخت سلطنت قرار گرفتند طبقهای زرنثار کرد و تحف و هدایای مرغوبه گذرانید وبعد ازفراغ از مجلس پالکیهای حرم محترم بقانونی که درسواریهای سابق مرقوم شده رسید دز منازل حرم محترم قرار گرفتند و شب دیگر امر معلی نافذ شد که چراغان و آتشبازی نمایند پس اطراف حوض را بنوعی که چوب بندی نموده بودند چراغان کردند و کشتی های پر چراغ را ملاحان در میان آب بگردش درآوردند و طرفی که مقابل عمارات عالی بود بالای سده حوض مقدار هفت هشت هزار گززمین رابه ارتفاع بیست گزبطرحهای دلکش چراغان نمودند و آتشبازی بسیار از اقسام گلریز ومهتاب و غیره

(۱) آن از لوازم ـ (۲) نیدیشیده ـ (۳) یعنی پارچه سرخ آبریشم ـ
(٤) چون برکرسی ـ

درميان چراغان سوختند ـ

(قطعه)

اگلريزش كه بس گلها شگفتة — عيان اندر شب تيره گلستان
چو در مهتاب افسرده چراغها — زمهتابش نموده ماه تابان

و همچنين جانب شرقى كه پايان حوض است و صحرا و سبزه زار قريب به پنجهزار گز مسافت چوب بند كرده بودند چراغها برافروختند وآتشبازيهاى بسيار كردند و جانب غربى كه متصل به شهر است بر نسبت دو ضلع مذكور چرعان و آتش بازى نمودند الحق چراغان شد كه ديدهٔ ماه و كواكب آنچنان چراغانى در عهد هيچ سلطانى نديده ـ

(قطعه)

چراغان فلك تاريك گرديد — چو روشن شد چراغان شهنشاه
سپاه خود فرستاده است خورشيد — چو وقت شام رفت از خدمت شاه
چراغان سر بسرا جزاى مهرند — كه روشن ترشدند از انجم و ماه
چراغان چون كواكب حمله چشمند — كه تا بينند بزم شاه دلخواه
همه افروخته رخ همچوا انجم — همه خورشيد وش در اين طربگاه
رعكس اين چراغان آتش وآب — يكجا جمع شد بى حسروا (۱) كرا

اعليحضرت خاقان سكندر آئين تماشا بين آنچراغان كواكب قرين گرديدند و خلايق چون مور و ملخ براطراف ايستاده تا سر ساعة تفرج آن چراغان را در شب تار از يمن عيش وعشرت شاهنشاهى ديدها را روشن ساختند و بدعاى ازدياد عمر و دولت روز افزون اشتغال نمودند و بعضى (۲) ازشعرا قطعها در تعريف چراغان ومدح پادشاه زمان بنظم درآوردند و مور وعنايات پادشاهى شده اند و چون روز شد امر معلى شد كه فيلان و مردم شناور درآن درياچه شناورى نمايند و درعرض آن حوض كه زياده از سه هزار درعت قيلان سر خرطومها از آب برآورده مانند كوهها روان شدند و شناوران مكزر (۳) عرض و طول آن آب را شنا كردند از انجمله بعضى زنان بودند كه مرتكب اين جرات شده بودند و نسبت بايشان بيشتر احسان واقع شدواين نير تفرج فرج انگيز بود و همچنين شب ديگرامر شد كه چراغان نمايند دراين

(۱) جبر ـ (۲) بعضى ـ (۳) مكرر ـ

شب نسبت بشب گذشته چراغان بيشتر كردند و درصحرا و بلندى جانب مشرق چند جاهيمهٔ بسيار جمع كرد (۱) وروغن درآن ريخته آتش زدند خرمن خرمن آتش مشتعل درآن صحرا و بلنديها نمايان شد وآن نيز تفرجى بغايت دلپذير بود و به نواب علامى اشاره شد كه حجاب پادشاه ايران و شاهزادهاى هندوستان را طلب نموده درعمارتى كه كناره درياچه واقع است با اركان دولت تماشا بين كردند و تمامى حجاب به تماشاى دلكشا بهره مند ر مسرور گرديدند و خلايق از اطراف و جوانب شهر به تماشاى آمده بودند و سير اين چراغان تا دو پهر شب كشيدة و روز ديگر نيز در آب افيال وهمهٔ حيوانات و صيادان و شناوران شنا ميكردند و صيد ماهيان مى نمودند وشب سيوم نيز چراغان فرمودند در اين شب بر چوب بندى و برهمه لوازمات افزوده بودند كه به بيست گز ديوارى از نور پاشيدى (۲) از پائين تا بالا يك شعله آتش مينمود و از ميان آن اقسام آتشبارى نمايان در روى آب و در زير آب همه چراغان نمودار بود و اطراف حوض دكان و بازارها آراسته با (۳)صباح خلايق بسيرو گشت مشغول بودند و بعد از تفرج چراغان وسير باغ متوجه رخصت دادن حاجب پادشاه ايران شدند و مبلغ سى هزار هون نقد و جنس انعام با و مرحمت نمودند و در مدت شش هفت سال در شهر فيض بحربود سالى دوازده هزار هون مشاهره مرحمت مينمودند و قريه كه هر سال دو هزار هون حاصل آن بود عنايت فرموده بودند و اين مبلغ سال بسال وراى مشاهره به او واصل مى شد با احسان و اكرام ديگر چنانچه در مدت اقامت قريب يكصد و پنجاه هزار هون كه بيست هزار تومان عراق باشد خارج افيال واسپان وتشاريف كه باومرحمت گرديده واسمعيل بيگ تحويلدار و منسوبانش هرچه از احسان و اكرام پادشاهى چه ازعمر تجارت و معامله مبلغهاى كلى بهمرسانيده صاحب سامان شده بودند بالجمله عمدة الحجاب كامران وكامياب مرخص شد وقبل از اين خدمت پادشاه ايران نامزد جناب لقمان الزمان حكيم نظام الدين احمد جيلانى المخاطب بحكيم الملك شده بود چون بدولتخانه مراجعت نمودند مشاراليه را به تشريف فاخره اينخدمت والاسر فراز

(۱) كرده ـ نورپاسى ـ (۳) تا ـ

گردانیدند وتحف و هدایا از اقمشه و امتعه نفیسه متنوعه و قلمکاریهای پرنقش نگار که با زربفت قیمتی برابری میکرد ومرصع آلات مرغوبه وجواهر قیمتی از الماس و یاقوت و غیره که برای شاه ایران با تمام رسیده بود جمیعا تحویل جناب لقمان الزمانی نمودند و بجهت ما یحتاج سفر مشار الیه مبلغ سی هزار هون از نقد وجنس مرحمت نموده چند نفراز سلاحداران کار آمدنی و مردم امین بخدمتش تعین فرمودند والحق توجهاتی که نسبت بحجاب پادشاهان ایران که آمده بودند وحجابی که از اینجانب رفته بودند واقع نشده بود واین نوع احسان واکرام شاهانه باعث از دیاد عظمت قدر و افزونی جلالت سلطنت است زیرا که نام نامی پادشاهان جهاندار و جهانداران گیتی مدار درخور همت بلند و سخاوت افزون از چند و چند (۱) ایشان در دفتر روزگار و اوراق لیل و نهار مثبت و برقرار است چه حاتم طای که مرد اعرابی صحرانشین بود دوام بقاوبقای دوام خودرا دردارناپایدار دینا بجود و کرم یافته ابواب بذل واحسان برروی جهانیان کشوده داشت اگر پادشاهان جم حشم که فرمانروایان عالم اندوهریك از ملازمان بارگاه ایشان صد چند حاتم اندوخته بحروکان و حاصل جهانرا برای تحصیل سرمایهٔ عمرابدی و حیات سرمدی صرف نمایند مستبعد نخواهد بود وبی گزاف سخن سرایان ولاف عبارت آرایان اعلیحضرت خاقانی را بهمت عالی نهمت مصروف آنست که مآثر افعال پسندیده ونتایج اطوار حمیده وذکر صیت سخاوت بی نهایت و شهره جودنا معدود ایشان تا قیام قیامت درالسنه و افواه عالمیان مذکور و در بطول (۲) صحایف احوال سلاطین ضرب المثل مرقوم و مسطور باشد بالجمله حاجبین مکرمین با جمعیت تمام بجانب بندر وابل روانه شدند که از انجا به بندر عباسی بروند وپسرجناب حکیم الملك را که ازصفاهان آمده بود در سلك مجلسیان حضور سرافراز نمودند واو را بآئین پسندیده کد خدا کرده در منزل پدرش مقرر فرمودند وچون شب عید برات نزدیك رسید جشن شب برات وآتشبازی وچراغان این شب متبرك در دولتخانه نسبت سنوات سابق مقرر شد که بکنند و محرر سوانح عهد پادشاه فاقانی اراده داشت

(۱) چندو چون (۲) بطون -

که تعریف مجلس آرای و شرح قواعد و رسوم عیش و عشرت و توصیف آتشبازی این شب متبرك به نهجی که هرسال میشود تحریر نماید که مرحومی ملاحمزه صفاهانی که از زمرهٔ کتابخانه عالیه بود داستانی در تعریف قصرو مجلس آرای این شب و بیان چراغان وآتشبازی نوشته چون داستان مذکور منظور انظار ملازمان بارگاه سلطنت دستگاه شده بود بنابر امر اقدس بجنسه همان داستانرا درین مقام بثت نمود -

صفت چراغان آتشبازی که باهتمام بندگان اشرف در شب برات سر انجام یافته و ذکر بعضی از عمارات دولتخانه عالیه مبارکه جفت (۱) بالمیامن و السرور

از آداب حمیده و رسوم پسندیده شهریار مشتری آثار جمشید شان خورشید نشان قضا فرمان سپهر امکان برگزیدهٔ حضرت رب العزة الملقاب بظل الله سلطان عبد الله قطبشاه خلد الله ملکه و دام اقباله جشن لیلة البرات است که ولادت باسعادت امام منتظر قایم آل خیر البشر خاتم ائمه اثنا عشر صاحب الامر و الزمان علیه و علی آبائه التحیه و للسلام در این شب اتفاق افتاده وآنحضرت از غایت خلوص اعتقاد و ولا و نهایت تشیع و ولو (۲) بدودمان خیر المرسلین وعترت امیر المومنین صلوات الله علیهم اجمعین درتعظیم و تکریم این شب مبالغه بسیار دارند وآنرا ثانی شب قدر و تالی (۳) روزعید گردانیده پور از ادای عبادات خاص که در این شب متبرك بطریق اهل البیت علیهم السلام منقول شده از اغسال و صلوات واذکار واوراد ومزید برآنها تصدقات و خیرات که موجب برکات دینوی و درجات اُخرویست دراحیای مراسم افریدن حشم و سلاطین عجم که مؤسسان قواعد سلطنت و واضعان قانون شریعت و دولت اند سعی بلیغ میفرمانید چه این معنی مقرر است که بناء دولت با اعلای اعلام شریعت استوا راست و قواعد دین بقوانین سلطنت پایدار و رعایت هردوبر خسروان جهاندار سلاطین کامگار فرض و عین

(۱) حفت یعنی احاطه کند - (۲) ولوله - (۳) یعنی قائم مقام -

چارمینار

فرض بنا بر نظم سلسله ظاهر و باطن و انتظام قوانین صوری ومعنوی متصل باین شب متبرك چند شبا بزور بجشن های جمشیدی و بزمهاهی افریدونی وچراقهای بدیع و آتشبازی هاے عجب زینت بخش افلاك و انجم و فرح افزای خاطرهای مردم میشوند چه دربیرون دولت خانه همایون و چه در اندرون آن بقعه میمون بادور و نزدیك در روز روش وشب تاریك کامیاب حضور و سرور توانند شد شبی که جشن مسرت افروز اندرون منازل اعلی سر انجام یافته بود همه دل در آرزو بستم و همه سر بیاد هوس سپردم واز بجت امیدوار بودم که دیده را از خاك آنمنزل کحل الجواهری سازد ودل را از تماشای آن بزم مفرح القلوبی پردازدرین سودچون ماربت رسیده ومردم کثردم گزیده پهلو پهلو و ازین سوبدان سو حرکت میکردم چه طریق حضور بدانمقام امن وسرور بغایت مسدود بود و وصول بدان مجلس انس متعذر الحصول و نزدیك بود که سپاه یاس و حرمان بردل تاختن آورد نیز ضمیمه آمال و علاوه امانی دیگر ساخته حصولش را از قبل محالات و مقوله ممتنعات شمرد غافل و بی خبر از این معنی که یکی از مقربان بساط قرب قدسی مناظر شیخ محمد طاهر که براین تمنی فی الجمله مطلع بودند بنده نوازی راپیرایهٔ روزگار خود ساخته رخصت احضار این داعی رااز ملازمان این آستان حاصل کرده واز محلداران حضوردیوان اعلی شخصی خجسته پی مبارك قدم بطلب این کمینه نامزد گردانیده درآنحالت که هنوزحشاشهٔ (۱) ازشخص امید باقی بود رسید و بشارت حضور رسایند کار ساز عبادرا بسجده شکر گذاردم و بخت را مرحبا گفتم و متوجه گردیدم چون از بازاربمیدان دربارگذار افتادازانبوه و غلغله معشر بشروزنده پیلان کوه پیکر شیاطین فجرو بادپایان صر صرتك آتش گهر نهیب وازدعام اصحرای محشر و فزع اکبر راسهل و ناچیز پنداشتم وهول وهر اسش را امن وسکوت انگاشتم بلطایف الحیل از تصابق (۲) آن عرصه گذاشتم چون بدروازه دولت خانه رسیدم فتح الباب فتوحات برروی خود مفتوح دیدم

(۱) یعنی رمق حیات - (۲) تفایق -

بتلثیم آن عتبه وسجدهٔ آن کعبه چنین (۱) را رشك قمر و مرات سکندر گردانیدم و چون از سجود بقیام باز آمدم از مواجه بخت و اقبال تسلیم کردند واز یمین و یسار سعادت و توفیق تهنیتم گفتند سروش در گوشم گفت و خردانگشت بردوشم زدکه در شور زیاده ملتفت مشوکه کمینه مجاوران این آستان وکنبه (۲) ملازبان این خاندان اینانند کمترازایشان دراین سرانه بنیی و بهتر ایشان بسیاربینی درشدم و تابجشنگاه رسیدن هرساعت بساحتی دهرآن بمیدانی و هر لحظ بایوانی وهردم بدروازه و هرنفس بمقام تازه عبور می افتاد و درهر محل جمعی از سلحداران ارش هر رستم کمان قارن توان وطن گزیده همه چون بخت شهنشاه بیدار و مانند مغز خرد هشیار مستغرق در لباس هیبت و پاس مشغول بحراست و پاس بعد از سیاحت و مساحت آنمنازل و مواضع درجانب مغرب از دورنوری دیدم ساطع به هیأت صبح صادق بدامنه افق بسته و رنگ سیاهی از چهرهٔ شام شسته آیت واللیل اذا یغشی فراموش کردم وبقلم نوروالنهار اذا تجلی برییاض دیده نوشتم سورهٔ والشمس خواندن گرفتم وهرساعت آن نور درطول وعرض زیاده میشدو به سمت الراس مایل میگردید حیرت زده گفتم اول شب (۳) طور صادق غریب است وطلوع خورشید از جانب مغرب بعید چه حالتست گفتند این نه ظهور صبح و طلوع خورشید است بلکه شعه (۴) انوار شموع و مشاگل جشن گاه پادشاه عصراست بشاب (۵) که عنقریب بدآن بزمگاه رسی دقایق اولاك و درجات نجوم بشناسی بشتافتم تاپای حصاری قلعه مانند رسیدم باره دیدم صدباره ازسد سکندر بدتر شرفاتش باکنگره چرخ اخضربرابر پاسبانش بازحل همدم جونك زنش باجوزا توام و این حصاربرسر میدانی مرابع مستطیل واقع بود وبرد و ضلع طول آن باغهای درغایت طراوت و نهایت نزهت هر قطعه اش چون نقش جهان و هر چمنش چون گلشن رضوان کرد خزان بردامن اشجارش بنشسته فیض بهار ازعذار ریاحینش بگسته (٦) ازفروغ نور بزمگاه معانیه نقطه مشرق رابرسمت راس دیدم و روضه ارم رادر تحت

(۱) جبین - (۲) کهنه - (۳) اول شب طلوع فجر صادق - (۴) شعشعه -
(۵) بشتاب - (٦) نه گسستة -

قدم و ساحت آن میدان از عکس نور چون صفحه کهکشان و پرتو ماه تابان در برسطح عمان نظر می آمد بریك گوشه این حصار کرباسی دیدم و در آن کرباس (۱) دروازه عالی و در اندرون دروازه ممری گریوه شکل هویدا باشارت نیامد (۲) توفیق چون فکرت اولوا لالباب دوعائی (۳) مستجاب بردرجات آن گریوه عروج نمودم و آن مدارج بقدم اجتهاد درنور دیدم تا بیام آن بنای رفیع برآمدم فضائی دیدم که صد تجلی طور در آنجا موسی صفت برخاك افتاده و هزار کلیم ازید بیضاء فراموش کرده از هوش رفته در هرقدمی چندین خلیل بتکرار هذاربی مشغول شده و ازلا احب الافلین غافل مانده زمینش چون جبهه خورشید حصیاتش چون دیدهٔ مشتری و ناهید سیمرغ زرین بال بسدین منقار مهرمنیر با آن کوکبه از شعشهٔ نور چون مرغ درشب دیجور برزمین افتاده وخفاش واردرزاویه خمول خریده (٤) وماه شعله وارکه سرخیل مواکب کواکب است و آن شب دم ازخرمن نور میزد پروانه سان برگرد هر شمعش گردیده چشم چون خورشید خیره شد عصای خسرو از دست بیفتاد از پای در آمدم و بر قدم حیرت بنشستم واز خود چون ظلمت ز نور بگسستم گفتم سبحان الله آسمان را بر زمین گسترده اند یا وجود نابود مرا بر آسمان برده اند باز گفتم هیچ کدام نتواند بود چه آسمان را کوکب معدود است و ثالث نیر پیش (٥) مقصود اینجا ستاره بی قدر و وجود است او خورشید وماه نامعدود و زمین را خود گنجایش موکب یك کوکب نه چگونه برج چندین ثوابت وسیار تواند شد ابلهانه باخود مجازاتی (٦) مکردم که خضر خرد و مسیح ادب بسروقتم افتادند و دیده را امین و خردی بگزین کرامت فرمودند و بامن گفتند این جشن گاه خدیو عرصهٔ دکن است که زمین بسیط ازحریم تعظیمش آستانه ایست و آسمان محیط از قصر جلالش آسمانه اکنون ملازم خرد باش و حافظ را نیك محافظت کن و به تماشای بزمش دیده و رشو

(۱) یعنی بالاخانه - (۲) تائید - (۳) چون فکر اولوا لالباب و دعای - (۴) خزیده - (٥) ثالث نیرین مفقود - (٦) محاوراتی -

کهٔ نظیرش جز در جنات اعلی که هشت چمن مرغزار عقبی است نخواهی دید دیده بمالیدم و از جابر جستم از روی بصیرت بزم گاهی در نظر آوردم و چراغانی تماشا کردم که چراغان خسروانجمن آسمان در جنب آن چون چراغ نیم مرده آسیا (۱) بان پژمرده و بی نور مینمود زبانهاے نور ساطعش چون انفاس مسایخ (۲) ثوابت مرصوده را چون خال برص از چهره گردون محو میفرمود و در مواضع متعدد چراغدانهای سیم اندام زرین فام از فلزات گونا گون منصوب همه در ارتفاع باسر و سهی همسر و چون چنار کهن و درخت نارون تنومند و شاخ آوروهرشاخی چندین شعبه در هرشعبه شمعهای کافوری مثنی و مثلث در باغ افروخته عطف و خمیدگی هردوحه چون حمایل جوزا و چراغهای هرشعبه چون مشعلهای ثریا هیئات مجموعی هر درخت چون نخل ایمن پرنور یا درعین تجلی حیل وطور و دیگر چراغدانها از جنس مذکور و چوب بندیها که برای این مهم ناگزیر باشد از حد حصر و حیز عدد افزون چون از نظارهٔ اینها بهره ور گردیدم در وسط آن فضا بدریاچهٔ وارد شدم که از غایت غرارت وعذوبت جیحون و سیحون راسر بصحرا داده ودجله وبغداد را چون نیل مصر انگشت نیل برقفا کشیده وبرخاك ادبار نشاندهٔ سطحش از صرح ممر (۳) وحکایت میکرد وزلال حیات بخشش از تسنیم و کوثر روایت مینمود در ازیش افزون از میدان اسپی تیزگام پهنایش زیاده از پرواز مرغ سهام کشتی هلاك (۴) اسان درابر که (٥) هاله نمای مجرد (٦) سیما چون قمر در فلك مدویر (٧) دردوران وجمعی از وشاقان سرای چون ثوابت نورانی در آن سفینه ساکن و شادان و براطراف این منجره (٨) باغچهای سبز و خرم مشحون بانواع ریاحین و گلهای رنگین که اگر وقتی عقل از استشمام یکی در کاخ دماغ مدهوش افتادی هم از بوی و رایحه دیگری هشیار شده افاقت یافتی و در یك ضلع این بحره (٩) ادوات و آلات آتشبازی مهیا وآماده کرده بودند وچون

(۱) یعنی غمگین - (۲) مسیحا - (۳) کنایه از آسمان - (۲) هلال آسا - (٥) در برکه - (٦) یعنی کهکشان مجرة - (٧) تدویر - (٨) بحره - (٩) بحره -

چند گام از این حوض بگذشتم بحوضی دیگر رسیدم مشرف بر حوض اول
چرن دیده عاشقان مالامال و لب ریزودر ضعاو بها روشن تر از ضمیر سالك
شیحر (۱) تختهای ساج چون الواح کشتی نوح در میان انداخته شمعهای
خورشید تابش بر صفحات آن الواح تعبیه ساخته و فواره از وسط حوض
در نهایت جهندگی و استوا و اتصال اجزا چون تیر دعا بر سینه آسمان نشسته
و چون خط شعاعی از دیده منجم بمرکز کوکب پیوسته و بریکطرف اینحوض
لولیان لیلی صورت ناهید سیرت عذرا صفت شیرین حرکات خنیاگر نغمه سرای
بلبل ادا بالباسهای طون و پیرایهای (۲) مرصع چون سرو و شمشاد درچمن
ارم دورویه صف کشیده نشاط فرمای نظارگیان و شوق افزای همگنان بودند
و سنجر زمزمه و اعجاز نغمه مرغ را درهوا و وحش در چرا آرام میدادند
و بزخم مزمر و مضراب سنگ ریزه را از قعر حوض برسرآب چون حباب
جلوه گرمیساختند و دراینمقام خفای فسیح در زیر چل ستونی چوب پوش در
آورده رعایت (۳) رفعت مشتمل برستونهای ساج در نهایت راستی و بلندی
و سرافرازی گردن کشی تخته بر سر ایوان کسری شکسته و حل منار اصطخر
را چون ارم ذات العماد ازپای درآورده ابروی سدیر و خورنق برخاك بهرام
گور ریخته خاك قصر یمن برباد دغا (۴) داده آتش غیرت درکانون صفه بی
ستون افروخته و روح پرویز را چون آثار فرهاد سوخته و بریك حدش صفه
برآورده مشرف برساحت این ایوان درنهایت رفعت ووسعت وصفاوپاکیزگی
زمینش از فرشهای بوقلمون و قالیهای بفلاطون برارتنگ مانی و تصویر بهزاد
خنده زده در اندرون این صفه صفهٔ دیگر و بربالای آن غرفهٔ خوش هوا
صاحب فضا دریچه و مخرجه اش مهب شمال و ممر صبا ناظر برصفه وایوان بزرگ
و محجری از ازناب (٤) بل از گوهر آفتاب برموضع فصل مشترك آن غرفه
قرار داده که بمعاش (٦) فروغ صبح صادق را باشاهدی روز رابشام رساینده
و پادشاه ستاره سپاه در آن غرفه چون مهر عالمتاب دربیت الشرف و مشتری

(۱) شب خیر - (۲) پیراهنهای - (۳) در غایت - (۴) برباد فنا - (٥) زرناب
(٦) بلمعانش -

دراوج برمسند اقبال برآن محجر تکیه زده ونزدیك مسند عزت دستور مملکت و
مشیر سلطنته که اختربرج سعادت و گوهر درج سیادت است و دانش آصف
بارای ارسطوفراهم آورده و کارسیف وستان بقلم دوزبان حواله فرموده و چون
برجبین بمقار نهٔخورشید و قمر تثبت ناهید باسکندر وقت و سلیمان عهد ناظر و
مجلسیان خاص که بحقیقت منتخبان هفت اقلیم اندو هریك در فضل و ادب بزرگی
مشارالیه و قطبی مدار علیه بقدر مرتبه وحالت بنظری ملحوظ و بعنایتی مخصوص
ایستاده ونشسته وازهمه عجب تر آنکه نبای عمارات رفیع و اساس این دریا چهای
وسیع صحن چمنها دلکشا و ساحت آن فضای عشرت پیرا چنانکه متعارفست
نه برسطح زمین اصلی وقع بود بلکه بفرمان قهرمان خاطرآگاه و باشاه همت
کیمیار تبت دریا بسطت گردون رفعت آن پادشاه سکندر منش کسرئ روش
سامان رصد بند مند مسرو آن عرصه را که تقریبا بعرف میزان عراق سی صد
جریب باشد اختیار کرده سراسر آنرا بطرز چهل ستون عمارات بجهت بیوتات
پرداخته اندو اصل و فرع آنهارا بسنگ صرف و آهك خالص استوار شاخته
بجموع را مسقف گردانیده اندو پست و بلند سطوح بیرونی آن سقفهارا
بمصالحی که مانع نفوذات تواند شد هموار و مستوی ساخته و بعداز تسویه و
تسطیح چندان خاك مشکین (۱) بنام عنبر اندام پاکیزه اجزابدانجان فعل (۲)
افتاده که طبقات زمین با اطباق بهشت برین برابر آمده (۳) مفرس نهالهای
طوبی همال وگلهای آتش رنگ خورشید تمثال گردیده و از مسافتی بعید
و بقوانین هندسی و اعمال اقلیدسی جدول آبی حیات افزا پوشیده از نظرها
بمثابت جوهر روح درکالبدخاك درآورده و چون فیض سحاب و رحمت وهاب
بمواضع متعدده درآن منزل مستولی ساخته جنات تجری من تحتها الانهار باحسن وجهی
نقاب خفا ازچهره برداشته روی بجها نیان نموده پس از این تقریر دلپذیر روشن شد
که سطح اعلای عمارات تحتانی زمین برکها و اصل چمنهای منازل فوقانیست
وزیر آنها بالتمام خالی است چنانکه کوچهای عریض طویل که هریك مضمار

(۱) فام - (۲) نقل - (۳) مغرس یعنی جائے نشاندن اشجار -

مسابقت تواندشد در آنجا نمودار شده و حیوانات قوی هیکل ضخیم حبثه بلند قامت چون قبل و شترباراکب هنگام احتیاج بآسانی و آسودگی در آنجا تردد مینمایند الحق بدین اسلوب قصر دبستانی و بدین نمط حوض و ایوانی از آثار صاحب دولتان روشن ضمیر و عالی همتان عالم گیر سیاحان جهانگیر نشان نداره اندو این اختراع بدیع خاصه فکر بلندوزادهٔ ضمیر نورمند این گلد سته چمن اقبال است چه نقشی بدین شگرفی از کلك فکرت و دست قدرت هیچ یك از ملوك سابق برلوح وجود رقم هستی پنذیرفته قبل از مشاهده چون اوصاف آن کار نامه سنین و شهور که کعبه نوبهار و قبله فرخار (۱) است استماع می افتاد وهم غلط اندیش کج رفتار از قبول آن در مضیق تعجب افتاده بوجودش اعتراف نمینمود بعد از امعان نظر خجلت زده از آن مضیق برنیامده بحبس حیرت انتقال فرموده القصه بعد از ساعتی ازموقف جلال ایشان و آتش (۲) دست بابلی نسب جادوکار رخصت یافته شروع در مهم نمودند اول ابتدا لوورب (۳) ماهتابی چند کردند بسیار شبیه بماه مقنع بلکه پرتو هریك آتش در چاه مقنع و ماه مزود (٤) او میزد حفیاد فروع این مشعلها مهتابی اسم برچشم شعری شعار سهیلی انوار علاوه انوار سابق شده مفمون نور علی نور بوضوح پیوست بعد ازان نخشبهای هوای چون آه عاشق وشهاب تاقب ازان عرصهٔ مشرق اصارت راه گردون پیش گرفت در عین صعود دیده بهرام رامیل آتشین کشید و چون صاعقه از غایت حدت تاج کیون و پارهٔ ناهید بگداخت و قلم عطارد و دفتر مشتری پاك درهم سوخت و برسینه قمرفتیلهای داغ برافروخت درهمین گرمی آتش ذرادوات دیگر زدند ابتداء دودی ظلمات آسامرتفع شده آینه روشن هوارا سیاه و تاریك گردانید وچدان صداهاے عجیب وآوازهاے غریب وآتشهای نهیب غریدن و زبانه زدن گرفت که طنطنه کوس رعد وصدای صور اسرافیل ضعیف تراز ناله نای وآواز طنبور

(۱) فرخار یعنی بتخانه و شهرے در ترکستان - (۲) ایشان آتشی - (۳) به و قاذت یعنی مشتعل و روشن کردن - (۴) مزور یعنی نقلی و مضوعی -

بگوش میرسد و التهاب زبانه آتش زیر صاعقه انگیزبرق از شرار قداحهٔ شبان در روزبرف و باران بی فروغ نرنجتم (۱) می آمد بلکه چون فروغ کرم شب تاب و طغین و باب محسوس میشد آیت صاحب علامت فیه ظلمات و رعدٌو برقٌ یجعلون اصابعهم فی اذانهم من الصواعق حذر الموت از آن واقعه حرف کنایتی و واقعه سرگذشت کلیم کریم که فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا وخر موسی صعقا از آن زلزله اسم اشارتی طشت نیلگون فلك چون طاس غرایم خوان صاحب طنین و کرهٔ زمین چون مرد مصروع خداوند آئین آمد مردم رمیده و عقلها شمیده گشت مسرع نظر که بمشابعت تیرهای هوای (۲) قدم رنجهه ساخته بود هنوز برزمین قرار نگرفته بود که بر حواشی حوض بزرگ معاینه دید که طرفة العین بقامت یك نیزه دیواری از شمع و چراغ هویدا شد تو گفتی بر زمین بلور حصارے ازنور است باپایهٔ عرش برمین اتصال جست چنان درآئینه متخیله پرتو افتاد که مگر کوهٔ آفتاب بعد از ارتفاع از افق نیلگون فلك تسطیح یافته بهیأت ترسیع (۳)در آمد و مریخ لوبهت سیرت آتشی مزاج از آن حرکت برآشفة بکمال ملال و تیر شهاب آنرا برجاس وهدف ساخته و بادبان رمایه چون زره خود و عیبه جوشن خویش لخت لخت و چشمه چشمه گردانیده حاضر آنرا مسرت برمسرت برحیرت افزود چه آن حرکت و صفت ازآتشبازان دیگربلاد کمترمسموع شده ومشاهده رفته بود هنوزالتهاب و امارت اصلی آنها باقی بود که از بیرون دولت خانه در موضعی که محاذی این جشن گاه ومطرح نظرنظارگیان بزمگاه بود گروهی دیگرازآتشبازان سمندر طبعیت اهرمن سیرت بیك نوبتآتش درمصالح خود زده دفعة واحدة بعظم کوه بی ستون آتش ودودی چون خیل صبح شام و نور وظلام بیك دیگرآمیخته و بمثابه نور و ایمان و ظلمت و کفر درهم آویخته زمانه کشید و چندان شهب و سازك ونحش وموشك بر روی هوا بلند گردید که چو کره زمهریر چون فلك اثیر مشحون از آتش صرف شد همانا که خیل شیاطین باراده استراق شمع عروج مینمودند که ملایك

(۱) بی فروغ تر بچشم - (۲) قدم رنجه - (۳) تربیع -

باز چندان شهاب ثاقب متعاقب زبانه در ساختند در هنگام صعود آنها از غایت خروش و لمعان امارت اذ السماء انفطرت و اذا النجوم انکدرت معاینه شد و در وقت نزول که گویا کرهٔ اثیر به نشست نهاده بود از تجربه و انفصال آن شهب وشگفته شدن آن گلهای آتشین علامت اذ الکواکب انتثرت هویدا گشت چون حراست ایزدی پاسبان آن مقام و نگهبان آن مکان است گردی ازین ممرودودی این رهگذر دامن گیر هیچ آفریدهٔ نشد و همگنان در آن دود آور چون ابراهیم آرزو سیاوش تا جور یا روح ریحان ولام سلام همدوش وهم آغوش بودند القصه در آن واقعه شان نزول سورهٔ واقعه و سورهٔ نور چون آیة اللیل و آیة النهار معلوم خاص وعام و دور و نزدیك گردید و من انا انزلناه فی لیلة القدر تکرار میکردم تا آخر سلام وهی حتی مطلع الفجر برخواندم وو از جشن گاه بعبادتگاه شتافتم وازادای فریضه از حضرت آلهی دوام دولت بقای ذات اقدس شاهنشاهی مسألت نمودم امید که ذات بی مثالش در کیف حمایت ایزدی سالهای نامتناهی فیض بخش جهانیان و کار ساز زمانیان باد بحرمت النبی و آله الامجاد برب العباد .

(ذکر سواری اعلیحضرت خاقان سکندر صفات
به بعضی ازقلاع و ولایات)

چون از عیش وعشرت شب برات وایام عید فراغ حاصل شد ازخاطر قدسی مناظر اراده سواری ظهور نموده از دولت خانه گیتی نشانه برآمده عنان توجه به باغ لنگم پلی منعطف فرمودند و در آنجا دو روز وشب بسربرده بباغ اُپل که قطعه ایست از بهشت آنجا نیز دو روز کامران وکامیاب بودند و از انجا با جمعیت لشکر ظفر اثر توجه بقلعه بهونگیر فرمودند و از باغ مذکور تا بهونگیر هشت کاوراه بود بچهار روز طی مسافت وقوع یافت چون بحوالی قلعه رسیدند کوهی مدور بنظر اقدس درآمده دست قدرت خالق الاشیاء از یك لخت سنگ آفریده و مانند کلاه برفرق زمین نهاده و در زمان قدیم که راجهای کفار حکمران این مملکت بوده اند قلعه بر بالای این کوه ساختند اند

مشتمل بر بروج وباروی رفیع متین وصعود از اطراف آن ناممکن الا ازیك طرف که راه باریك میر خطر دارد اعلیحضرت خاقان سلیمانی با بعضی از خواص بران جیل (۱) فلك مثل صعود وعروج فرمودند وبالای آن فضای وسیع بود بسر (۲) فرمودند وحقایق آنرا بنظر امعان ملاحظه کردند قلعه بغایت استوار وحصاری سپهر مقدار بنظر درآمد پائین وبالای کوه وحصار مانند سد سکندر وبروج مشیده بود تفرج فرمودند و روز دیگر درآنجا اقامت واقع شد وبا خاصان حرم محترم سیر وگشت قلعه نموده درمرمت سامان وما یحتاج آن قلعه امر عالی نافذ شد و رعایای آن ولایت از میامن معدلت خاقان سکندر منزلت مرفه الحال گردیدند وعزم مراجعت فرموده متوجه مقر سلطنت شدند ودر بعض از منازل قریب بشهر امر معلی شرف نفاذ یافت که سوار وپیاده عساکر ظفر مآثر با اقبال جبال مثال وبا یراق وسلاح دو طرف سمت مرور صف بسته قیام نمایند وآنروز خاقان سکندر عدیل بالای فیل سپهر تمثیل سوار گردیده مانند آفتاب عالمتاب برسایر ذرات لشکر که در دو طرف صف بسته در فرسخ فرسخ زمین ایستاده بودند پرتو مرحمت وعطوفت افگنده یگان یگانرا بنظر درآوردند چون هرسال مقرر بود که بعد از عید شب برات شان لشکر حاضر در دارالسلطنة میگرفتند این دیدن‌را بدل آن قرار داده بسرداری افواج قاهره وامرای عساکر میرسیدند ظلال مرحمت برمفارق ایشان گسترده نزدیك فیل فلك تمثیل طلب نموده به تشریف حاجی اختصاص میدادند چنانچه باتشریف چهل نفر ازعظمای لشکر وسرداران نامور را خلعتهای چارتنگ که متعارف تشریف پادشاهی است علی قدرمراتبهم عنایت فرمودند وبعض را چادرهاء برز خاصه عنایت کردند وبعد از آن داخل دار السلطنة دولتخانه گیتی نشانه گردیدند ودرمدت نه روز این سواری واقع شد چون ماه مبارك رسید ما جرای رسوم ماه رمضان واستعداد روزه داشتن ولوازم آن مشغول گردیدند ودراین ماه قاضی عزیز الدهر راکه از جانب شاهزاده اورنگ زیب حاجب مقیمی بود طلب نموده جناب میرزا باقریزدی

(۱) جبل - (۲) سیر -

را بجای او نصب نموده فرستادند مشار الیه در دوازدهم ماه مذکور بحوالی شهر رسید چون جیغهٔ مرصعی از جانب شاهزاده برسبیل تحفه و تبرك مع مکتوب محبت اسلوب آورده بود عالیحضرت چنانچه رسم بود بدولت و اقبال سوار گردیده بجانب باغ نبی که نزدیك شهرست تشریف ارزانی داشتند اود حاجب ماضی تحفه و مکتوب شاهزاده اعظم رابنظر اشرف گذرانیدنده به تشریف خاصه ودوسر اسپ بایراق سمیین سرافراز شدند و منزلی که قاضی می بود بجهت نزول او تعین یافت و خاقان سلیمان نشان باز بدولت خانه عالیه معاودت نمودند سرنو بتان حصور درپانزدهم این ماه میرزاء حاجب داخل شهر نموده در منزل جامعین دادند و دراواخرماه مذکور وقت افطارحاجب رادر قصر ندی محل که درین زمان (۱) تجدید عمارت آن شده بود به تکلفات بسیار طلب نوده توجه وافرنسبت بمشارالیه نمودند و برنسبت حاجب سابق علوفه جهت اوارسال داشته بهمان نهج اخراجات سالیانه او را مقرر فرمودند وبعد از رمضان نواب علامی حاجب راضیافت نمایان گرده تواضعات بسیار نمودند وانواع تکلفات چه از مرصع آلات واقمشه وغیره که قیمت آنها مبالغ کلی میشد بمشارالیه نمودند و از همراهان اورا که ده نفر بودند تشریفات لایق پوشانیدند و بمراسم حسن سلوك وادب اختلاط اورا بغایت مسرور داشتند (سانحه دیگر آنکه) چون قصر ندی محل که در زمان بادشاه مغفرت دستگاه سلطان محمد قلی قطب شاه طاب ثراه در مبداء احداث شهر حیدرآباد جنت نهاد بنا شده وسقف آن احتیاج به تعمیر داشت بسیادت و نقابت دستگاه میرزا ناصر کوتوال شهر رجوع فرمودند که تعمیر آن نماید و مبلغ چهار هزار هون دفعه اول تحویل مشار الیه نمردند که سقفهای آنرا از چهار طرف برداشته مصالح چوب و گچ جدید اتباع نموده ازهر طرف بچهل ستون ساج بیست گزی ضخیم و چوبهای مستحکم سقفهای را برافراخت و نشیمنهای به تکلف ترتیب داده تصرفات موزون درهرطرف بکار برده و تکلفات وتصرفات افزوده ایوانها ونشمینها ودرها وپنجرها رابطلا ولاجورد

(۱) زمانه-

و رنگهای دیگر نقاشی نموده قصری درغایت زیب وزینت وکمال استکام باتمام رسانید واعلی حضرت خاقان سکندر شان بدیدن آنقصر پرنقش و نگار توجه نموده مجلس شاهانه در آن منعقد ساختند و بعد از ملاحظه آن منیررای (۱) مشار الیه رامورد تحسین وآفرین گردانیده به تشریف خاص او را اختصاص داده اسپ عراقی مع براق سیمین مرحمت فرمودند ومنزل عالی که قبل از این بجهت نزول او مرحمت فرموده بودند آنرا بسبیل انعام وجایزهٔ اینخدمت بخشیدند وموز و نان دارالسلطنة چه از ملازمان بارگاه خسروی وچه از اهل مدرسه نواب علامی هر کدامی تاریخی برای اتمام این قصر رفیع یافتند بعض ازان مرقوم گردیده اول تاریخی که ملا قطبای ادایی تخلص که (۲) ملازمان بارگاهست یافته که-

(قطعه)

عجب قصری کنار آب نو کرد شه دریادل آن قطب سرافراز
در آن نزهگته زیبا تر از خلد ملك باشد کبوتر وش به پرواز
چو کردم فکر تاریخش خرد گفت (۱۰۵۰)بگونیکوتر از اول شده باز

وملا امینای گیلانی که از زمرهٔ موز و نان دار السلطنة است این ماده تاریخ رانیکو یافته است-

(مصراع)

از لطف (۱۰۵۰) پادشاه بشد نوندی محل

وملا برهان تبریزی که ازاهل مجلس نواب مستطاب مشار الیه (۳) القابه است در این رباعی مصرع آخر را تاریخ کرده-

چون گشت جهان زشاه عبد الله نو گردیدندی محل بدور شه نو
معمار خرد بسال تاریخش گفت قصرندی(۱۰۵۰) محل بسان مه نو

و راقم سوانح عهد خسروی نیز قطعه مذیل بتاریخ ساخت-

(قطعه)

شاه سپهر حشمت قطب شهان عالم
کز درگه سنحایش حاتم بود گدای

(۱) میرزای -(۲) که ازملازمان - (۳) الی القابه -

تا از فروغ رویش عالم شده است روشن
هر ذره همچو خورشید زو یافته ضیای
معمار همت او قصر ندی محل را
تجدید کرد و افراخت چون آسمان بنای
کردند فرش و سقفش از نو بصد تکلف
از فرط زیب زینت شد خلد جان فزای
بادا خجسته این قصر بر پادشاه جم قدر
تا چرخ راست دوری تا عرش را بقای
چون شد مجدد این قصر تاریخ او خرد گفت
قصر ندی محل شد جام جهان نمای

وتاریخ بسیار شعراء این قصر گفته بودند تحریر آنرا از تطویل اندیشیده ننمود اوهم چنین در اندرون دولتخانه قصرها ومحلها که بود همه محتاج به تعمیر بود به بعضی از ملازمان حضور رجوع فرمودند که تازه نمایند بنابر امر عالی واقبال شاهنشاهی صورت تجدید یافت و نیز بسرکاری جناب آصفجاهی چند قصر عالی بنا نموده باتمام رسیده شد از انجمله طبنی رفیع وسیع پر نقش ونگار مزین به تکلفات موفور برای قصر امان محل احداث فرمودند واساس آنرا از روی زمین بچهار طبقه مرتفع ساخته طرح دلکشای طبنی مذکور هرطبقه چهارم نمودند و در نهایت زیب و زینت باتمام رسانیدند وهم چنین متصل بآن ایوانی وطبنی قصر آلهی محل را تجدید فرموده در غایت تکلف باتمام رسانیدند و در هر یك از این قصرها که بسرکاری واهتمام عالیجناب آصف جاه باهتمام رسیده مبلغهای کلی خرج شده و محل عیش و عشرت پادشاهی گردید (سانحه دیگر) آنکه در چهارم ماه شوال المنور اعلیضرت خاقان سکندر اقبال عزم سواری فرموده متوجه راجکنده گردیدند وبسه منزل قطع آن مسافت واقع شده چون بآن قلعهٔ وکوه فلك شکوه رسیدند قلعه بنظر در آمد که بربالای کوهی بغایت رفیع واقع است و اطراف آن چندفرسخ زمین کوهستان بود قلعه مذکور در

غایت متانت و استحکام ومرور خصم وبیگانه از آن حجاك صعب المسالك بغایت دشوار چه راها ودرهای باریك دارد که دخول در آن بغایت اشکال است وملك مغفرت دستگاه ملك سلطان قلی قطب الملك نور الله مرقده اول قلعه که بضرب تیغ آبدار را جهای کفار انتزاع نموده اند این قلعه بوده است چنانچه مورخین آن زمان چنان ثبت کرده اند وقریب یك صدو پنجاه سال است که در تصرف بندگان این سلسله علیه است بعد ازان سیر وغو رأسی رعایای آن مواضع شکار کنان متوجه شهر گردیده یازدهم داخل دولتخانه عالیه شدند (ایضا) در هفدهم شوال اراده سواری فرمودند از دولت خانه عالیه برآمده متوجه جانب لنگر فیض اثر شدند وزیارت والد ما جد مغفور مبرور واجداد علیهم الرحمة والمغفره نمودند بعدازفراغ زیارت ومراسم فاتحه مغفرت بآن شاهان بادین وداد جمیع متوالیان وخدام وحفاظ ومستحقین وساکنان آن توجه را از خیرات وتصدقات بهره مند گردانیدند وعلیا حضرت ناموس العالمین نیز علیحده خیرات وتصدقال بسیار بجماعه مذبوره کردند ومستحقین بدعای ازدیاد عمر ودولت مشغول شدند بعد ازان بسیر قلعه محمدا نگر توجه فرمودند و در قصرهای عالی که دراین وقت ودر ازمنه سابقه احداث شده بساط عیش ونشاط انبساط فرمودند وچند روزی درآن قصرهای دلکشابودند واز آن قلعه بقصد شکار بجانب جنگل محل تیلچور پنج شش فرسخ از شهر دور است عنان عزیمت معطوف داشتند ودر بعض مواضع وکنار آبها طرح شکار انداخته بجانوران شکاری باز وبحری وچرغ جانوران آبی وغیره را شکار فرموده نشاط افزای خاطر انور گردیدند ودر بیست وپنجم بدولت واقبال بمنزل عالیه رفیعه بشهر معاودت نمودند وشروع در میزبانی وعیش وعشرت سالگره شدند وبیان جشن در سال اول جلوس خسروی مرقوم شده است .

(سانحه دیگر این ست که)

در اواسط این سال وبی انجام میر عبد السلام نام از خدمت شاهزاده جهان مطاع شاه شجاع از جانب بنگاله بپایه سریر آمده مورد توجهات پادشاهی شد

ومبلغ یکهزارهون انعام باو عنایت شدو در ضمن حجابت خدمت فرمودن قلمکاری بندر مچلی پتن وغیره نیز باو فرموده بودند بعد ازمدتی چند به بندر روانه گردید وبعمال بندر فرمان مطاعه صادر شد که از قلمکاری انچه فرموده شود از سرکار عالی اشرف باتمام رسانند و دو پالکی یکی از عاج و یکی از کچکر مامور شده بود که تمام نماید بایراق و بندو بار طلا و حواله میر عبد السلام نمایند الغرض که یك دینار از شاهزاده عالیجاه خرچ نفرمود و انچه مطلوب ایشان است همه از سرکار اینجانب سامان داده حواله او نمودند وآثار یگانگی و محبت تمام نسبت بشاهزاده عالیمقام بظهور رسانیدند وچون مقرر است که هر سال از خدمت اعلیحضرت شاه جهان مرد معتمد بجهت فرمودن این قلمکاری به بندر می آید در این سال میرزا صادق قزوینی مشهور بخویش رو که ازملازمان معتبران درگاه بود بپایه سربرآمده منشور عطوفت پادشاهی بایکعدد انگشتر نگین لعل که از فرط محبت از انگشت خود برآورده به نهج تبرك برای خاقان همایون مرسول بود گذرانده مشمول توجهات شد و به تشریف فاخر سر افراز شد و فرمان معلی صادر شد که برطریق حجاب سابق مشارالیه در بندر پارچه قلمکاری فرماید و کارگران را بآن امر قیام نمایند و اونیز روانه بندر شد (من السوانح) سیادت پناه میر محمد رضای استر آبادی که یکی ازملازمان قدیم این درگاه بود و سعادت بندگی بادشاه عالیجاه را در یافته بود وبمناصب رفیعه سر افراز بوده بجهت کبرسن وضعف وناتوانی مدتی بود که از خدمت متقاعد شده درمنزل خود بدعای بے ریا مشغول بود دراین سال استدعای رخصت نمود که خود را بمشهد مقدس رساند و بقیهٔ عمر را در آن مکان شریف بوظایف دعا بگذراند مسألت اوبحصول مقرون شد وبافرزندان وجمیع اقربا ازراه خشکی متوجه روضه متبرکه گردید و نیز ملا محمد مقیم استر آبا ی مجلسی حضور که مکرر بخدمت حجابت قیام نموده و بروجه مرضی طبع امور مذکور بتقدیم رسانیده جهت کبرسن وعوارض کوفت استدعای رضا نمود که به کربلای معلی رفته باقی عمر را در آن مکان متبرکه بدعای ازدیاد عمر وافزونی حشمت بگذراند مسألت اومقرون

گردید و خلعت فاخر دریافته ازره بندر مچلی پتن به بندر عباسی روانه شد که از انجا متوجه مشهد مقدس مذکور گردد (سانحهٔ دیگر آنکه) قبل از این مذکور شده بود که سیده معظمه و عمه مکرمه با همشیره و فرزندان ایشان که بجهت دریافت شرف حج بیت الله الحرام بجانب ایران فرستاده بودند وبواسطهٔ انقلابی که در آن(۱) بهمرسیده بود در دار السلطنة اصفهان باصبیه و جماعت خود اقامت نموده بودند و پادشاه ایران شاه صفی بهادر خان نهایت اعزاز و احترام ایشان نموده منزل عالی بایشان داده انواع مهربانی و مردمی بجامی آورد و چون ما بین خاقان سکندرشان و پادشاه ایران یگانگی و اتحاداست آن صدر نشین سرادق عفت و عصمت سایرین در انمملکت خوشحال بوده عمه مکرمه جده پادشاه دین پناه تا این عهد درحیات اند و با اهل حرم سرای آن پادشاه همیشه التیام و ارتباط داشته اند و میدارند و در اول این سنه خبر رسید که در دارالسلطنة صفاهان جهان فانی راپدرود فرموده بعلم جاودانی انتقال نمودند و عمه مکرمه نعش آن سیده والدهٔ معظمه خود رابمشهد مقدس معلی فرستاده در آنروضه متبرکه دفن کردند بعد از تشخیص اسمعینی اعلیحضرت خاقان به جهت روح جدهٔ معظمه ختمات کلام ملك علام فرموده به مستحقین و مساکین خیرات نمردند و بجهت عمه مکرمه دراین حال نیز مبلغ دو هزار هون مصحوب ملا محمد مقیم مذکور وشش هزارهون مصحوب میر محمد صالح قمی بابعض تشاریف فاخر ارسال داشتند جمعاً هشت هزار هون به الطاف و اشفاق تسلی بخش خاطر حزین ایشان گردیدند ـ

ذکر قضایای سال میمنت مآل هفدهم جلوس سعادت مانوس خاقان سکندرشان که مطابق سنه احدی و خمسین والف هجریست

محرر سوانح عهد خسرو و سکندر اقتدار بجامه و قایع نگار قضایای این سال فرخنده آثار را درشهور و سنین روزگار بدین آئین نگارش مینماید که چون هلال پرملال ماه محرم الحرام مشهور شبعیان ومعتقدان حضرت سیدالانام و موالیان ائمه کرام علیهم الصلوة و السلام گردید اعلیحضرت خاقان سکندر

(۱) درانزمان ـ

بارگاه بمراسم تعزیه حضرت سید الشهدا و شهدای دشت کربلا در ایام متبرکه عاشورا قیام و اقدام فرمودند و رسوم و آداب عزای مذکور درضمن قضایای سال دوم جلوس مفصلا در معرض بیان درآمده است و بعد از فراغ از قیام بمراسم تعزیت شهدا و انقضای ایام عاشورا امر مطاعه واجب الاتباعه بنواب مستطاب علامی فهامی شرف صدور یافت که مبلغ دوازده هزار هون زرعاشوری مقرری بر نسبت سنوات سابق بار باب مستحقین تقسیم نمایند مشار الیه همه علماء و صلحاد وسادات را جمع نموده در لیالی خمسه جمعه هرکدام را فراخور حال مبلغی مقرر نموده در لیالی خمسه جمعه مرمانر (۱) داخل دولت خانه عالیه کرده زر تقسیم میکردد هرشبی سیصد نفر و چهار صد نفر را زر میدادند و در شب پنجسم صلای عام داده از فقیر ومسکین چه ازبیوه زنان و غیرهما را جمع نموده دریك شب وروز زر را بهمهٔ آنها قسمت نمودند که هرکدامی را هون ولاری و روپیه رسید وکل مستحقین از ذکور و انات و از صغیر و کبیر بدعای افزونی عمر دولت و نگونساری اعدای ملك و ملت اشتغال نمودند (وایضا) برنسبت سنوات سابق برای سادات وصلحاء و رفیع الدرجات مقامات متبرکه و ساکنان عتبات عالیه وعلمای مشاهد مقدسه مبلغهای کلی را بمردم معتمد سپرده فرستادند که طوایف و توابع مذکور و مستحقین مذبور (۲) بدهند تا دران اماکنه (۳) خلد قرین بدعای پادشاه سکندر جاه مشغول باشند (از سانحه دیکر) قبل از این در ذیل قضایای این سال سابق سمت تحریر یافته بود که سیادت پناه رفعت و عزت دستگاه میرفصیح الدین محمد را برسم رسالت بخدمت شاهزاده بافرهنگ و شکیب شاهزاده اورنگ زیب به اورنگ آد باتحف و و هدایا فرستاده بودند مشار الیه بخدمت شاهزاده اعظم رسیده تحف مذکوره راگذرانید و مورد توجهات موقوز گردیده چندگاه آنجا بوده به تشریف رخصت سرافراز گردیده در اوایل ماه صفر ختم بالخیر و الظفر مراجعت نمود وبسعادت بساطبوس رسیده مشمول عواطف نامحصور شد و خدمات و اخلاصی که در امر حجابت ازمشار الیه بحیر ظهور رسیده

(۱) مردمانرا - (۲) مزبور - (۳) اماکن -

بود مستحسن ومرضی طبع اشرف آمد (من مآثرالکرم) دراین سال مسرت و خرمی مآل بخاطر مناظر خاقان سکندر اقبال خطور نمود که جشن مولود حضرت خیرالبشرعلیه الصلوة من الملك الاکبررا کهدوسه سال بود کهموقوف شده بود بقانونی که در سنوات سابق میکرده اند بکنند اگرچه تعریف این جشن و میزبانی در سوانح سال سیوم جلوس اعلیحضرت خاقانی مفصل بخامه سوانح نگارتحریر نموده شداما چون امسال به تکلفات بسیار واحسان و اکرام بیشمار این جشن و قوع یافته زوایدآنرا در معرض بیان درمی آورد بالجمله امر اشرف نفاذ یافت که چاوریهاء طرفین میدان داد محل را بادکاکین اطراف میدان بآئین رنگین بیارایند و متصدیان اینخدمت وعهده داران چاوریها بآئین بستن مشغول شدند ولوازم و اسباب آئین را مثل پردهاے زرنگارومجلسیهای تصویر پرکار و غیره تجدید نمودند و دوعمارت رفیع میدان را و دکاکین رادر غایت زیب و زینت آئین بستند و خیمهٔ پرنقش و نگار بچهل ستون درمیان میدان بر افراختند و در میدان دروازه شیر علی مندب عالی برسرپای کردند و در هشت محل دولت خانه که بمنزله هشت بهشت است صدرهای دیوانی گذاشتند و امر مطالعه (۱) نافذ شد که امرای ذی اعتبار و وزرای عالیمقدار و بازرگان مالدار و تجار هرملك و دیار دکاکین میدان داد محل راآئین بستند و ایشان اقمشه و امتعه و نفایس و غیره را در دکانها آراستند و بالاءهم چیدند روز هفدهم ماه مذکور پردها ازروی کارنامهای نگارخانه چین برداشتند عالم دیکر بنظر درآمد گویا بهشت مخلدرابا حور(۲) غلمان بهزاران تکلفات وزیب و زینت در اهل نظر دنیا جلوه گر ساختند و ابواب عیش و عشرت برعالمیان مفتوح ساختند وکلاونتان رقاص حور و پری مانند را که از تمام ممالك تلنگانه طلب نموده بودند در هر محل عشرت یکهزار و دوهزار چون طاؤس مست بجلوه گری و جان ربائی مشغول شدند - (نظم)

جهان سربسر عشرت آباد شد   دل پیر برنا همه شاد شد
جهان را چوگلشن بیاراستند   مهیاز عیش انچه میخواستند

(۱) مطاح - (۲) باحور غلمان -

زعیش و طرب طبع پیر و جوان همه کام جو آشکار و نهان

و در آخر ماه مذکور اعلیحضرت خاقان سکندر شان برفیل فلك تمثیل به تکلفات گونا گون آراسته بودند چون آفتاب تابان باکمال شوکت وعظمت و حشمت که ناطقه از شرح و بیان آن عاجز است سوار گردیدند (۱) از دولت خانه عالیه برآمده سیر میدان مذکور تشریف حضور پرنور ارزانی داشتند وهمه مقربان و اکابر و امرا و وزراء عظیم الشان وسایر طبقات چاکران بآداب و تزك پادشاهانه پیاده همراه فیل سپهر عدیل و طوایف خوانند ه وسازنده و کافه بتان رقاص درپیش فیل بساز و رقص مشغول شدند ـ

(تطعه)

شوکتی (۲) بنوده است چنین بحشمتی که سکندر بنوده است چنان
بجاست قدرت آنم ازانچه دیدم من بنوك خامه توانم نمود شرع وبیان

و بعد از تفرج و ملاحظه چاوریهای آئین بسته و کشیدن پیشکش های موفورعهده داران کجك مرصع وبرسرفیل کوه عدیل بندکرده بجانب دکانهای امرای عالیمقدار منعطف ساختند خصوصا بطرف دکانهای که منسوبان عالیجناب آصف جاهی آئین بسته بودند و مشارالیه فیلهای جبال مثال واسپهای بادپای بازنجیرها و یراق زرین و سمین و طبقهای زر و جواهر و تحف موفور و ظرف غیر محصور از نظر ملازمان رکاب ظفر انتساب خاقان سکندر شان گذرانیده منظور انظار قدسی اطوار گردید و همچنین قدم بقدم فیل که از دکاکین امرای ذیجاه و اعیان صاحب دستگاه مرور می نمود هر کدامی علی قدر مراتبهم طبقهای زر نثار نمودند و فیل و اسپ و خوانهای نفایس اقمشه و امتعه و تحفهای مرغوبه برگذرمی نمودند و دعا و ثنا میکردند وسر مفاخرت ومباهات بعتبه سموات می سودند نه همین امرا ووزرای حشمت آئین وساکنان روی زمین زر و جواهر وافر نثار راه خاقان سکندر شان مینمودند بلکه سپهر برین نیز از ابرمطیر سایه گستر شده و از اقطار و امطار لآلی آثار نثار راه خاقان میکرد و اعتدال هوا را آنروز تا شام کیفیت سحر و طبایع را از

(۱) گردیدند بشوکتی که سلیمان بنوره است چنین ـ

لطافت رطوبت و انشاء راح روح پرور بود ـ

(نظم)

فلك رشك برده بر اهل جهان که شد در ره شاه گوهر نشان
نهان کرده خورشید را از نظر چو گردیده چتر شهی جلوه گر

و روز دیگر امر مطاعه (۱) نافذ شد که تمام آن میدان و محلات آئین بسته گوشه بکنند و در دکانهای عورات بزم آرای بوده عیش و عشرت انبساط نمایند و از هرطرف بمقدار پرواز باز سهام چهار برو طول مدنور بصرکت داده غرق نمودند و خاقان باهل حرم محترم و علیا حضرت ناموس العالمین پادشاهزاده صغیر السن بلقیس مکانی بتفرج و سیرآن نزهتگاه خلدآئین از راه دولت خانه خرامان گردیده سیرآن مقامات دلکشا و محلات فرح افزا نموده متوجه اتباع امتعه تجار که هردکان مملوا از امتعه وغیره بودند از دکانداران خریداری فرمودند و آنجماعه از خاك قدم اگر توام و از انوار طلعت آفتاب جناب خاقان سکندر مرتبت تو یتای بصر و ضیاء و بنیش نظر حاصل نموده کامیاب شدند و از زر مبلغهای کلی بسوداگران چه از خریداری وچه از ممر انعام و اکرام مرحمت شد و بواین عطایای موفورا فزوده دفعه دیگر درسلخ ماه مذکور باز به نهج اول کوشه نموده با حرم محترم بسیر و خریداری تشریف را ارزانی فرمودند و تمام آنروز عشرت اندوز که هوالطافت انگیزو ابروباران زیر آسمان رطوبت بیز بوده چون خسرو پرویز عیش و عشرت رالبریز داشتند وازدکانداران اثاث که زینت بخش آن بزمگاه جنت دستگاه بودند بوسیله اتباع(۲)نفایس ونوادروزگاروسیب خریداری جواهرآبدار وافمشهوامتعه هر ملك و دیار که افزون ازحیز حساب و شمار بود احسان بسیار واکرام افزون از حد ومقدار بایشان نمودند ونفعی که تجاربازرگانان مالدار را درطی مسافت برو بحر نقل امتعه از شهربشهر ممکن بنود دراین بزمگاه حضور محفل پرعیش و سرور از یمن مکرمت و مرحمت سلطان لك بخش حاصل و واصل گردید واز صمیم قلب دعای بیریای ازدیاد عمر و افزونی حشمت سلطنت ونکو نساری

(۱) مطاع ـ (۲) ابتیاع ـ

اعدای دولت خسرو سکندر منزلت نمودند و ایام عیش وعشرت بکامرانی و شادمانی منقضی گردید (از مآثر بمعدله سلطانی آنکه) وزارت پناه یولچی بیگ که احوالش در ضمن قضایای سنوات سابقه تحریر یافته آنکه مشار الیه از سوداگران و بارزگانان مبلغی قرض نموده بود در ادای آن تکاهل و تساهل مینمود بعضی از آنها بپای داد محل آمده شکایت از او نمودند حکم عالی شد که قرض مردم را ادا نماید و او در مقام تسلی آنجماعت در نیامده خود را آلودگی از لوث قرض پاك نساخت و تقاضای این طایفه قلیل البضاعته را که ننگ وعار ارباب اعتبار است برخود روا داشت قهرمان عدالت پادشاه کسری معدلت آن نمود که دست تعرف او را از ولایت تنخواه سنجنی که از بی باکی در آن بزمی اسراف کوتاه فرمودند و حکم قضا صادر شد که ادای قرض خود هم از اموال خود نماید و مشار الیه از بیم بادشاهی اثاث البیت خود را برآورده تنخواه قرضخواهان نموده مبلغ سی چهل هزار هون قرض ادا کرد وچون تمام قرض ادا نشد ازخوف وترس پادشاهی بالضرورة خرد سالهاو خواجه سراهای خود را که کمال تعلق بایشان داشت برآورده حواله مردم پادشاهی کرد وحکم جهان مطاع نافذ شد که حاکم شرع شریف باکوتوال در مسجد الاوه دیوانی نشسة حق مردم دا بدهند بالجمله امر جهان مطاع باعث رفاهیت حال و سبب رفع بدنامی و خفت اوشد و حقداران بحق خود رسیدند و پاره از قرض مانده بود نواب علامی فهامی پیشواء الزمانی وسیله نجات مشار الیه شده تعهد ادای آن نمودند ودر این قضیه که عالمی با اویك رو شده بودند انواع امداد فرمودند و در خدمت اعلیحضرت خاقان سکندر شان سخنان مهر انگیز عرض مینورند که باعث تسکین صورت بی التفاتی پادشاهی میشد و بعد از این مراتب دنیای او را امانت نموده بجناب آصفجاه امر معالی شد که از حاصل ولایت مشاهره به سپاه میداده باشند و تا غایت تحریر این مبلغ آن دنیا امانت داشته بکسی تفویض ننموده اند (از وقایع آن که) در سلخ ماه جمادی الاول از بیجاپور خبر انتقال قاضی احسن: حاجب مقیمی این دولتخانه عالیه از دار دنیا بعالم بقا

رسید و درهمین تاریخ خبر رسید که میر محمد رضای استرآبادی که باجمعیت فرزندان ودامادان وجمیع قرابتان ازراه خشکی بمشهد مقدس میرفت درحوالی لاهور از سرای غرور بماوای سرور انتقال نمود و دربیست و پنجم ماه شعبان المعظم سیادت پناه میر رستم خان در دار السلطنة بعارضه بیماری جهان فانی را بدرود نموده بعالم جاودانی شتافت و دنیای او را که قریب دولك هون استوا تنخواه داشت چند روزی امانت بود وآخر به پسرعم او سید محمد نام که از دارالمرز آمده بود.و در سلك ملازمان بارگاه انتظام یافت مرحمت فرمودند و او را در زمرهٔ امرای ذی اعتبار ساختند (از جمله سوانح دیگر) معالی نصاب عزت اياب شیخ محمـد طاهر در این سال تصمیم عزت رفتن بمکه معظمه نموده نواب علامی فهامی پیشواء الزمانی را که خالوی مشار الیه اند و حقوق ابوت وتربیت از آوان طفولیت الی یومنا هذا برذمه مشار الیه دارند شفیع ساختند ازملازمان پایه سریر رخصت‌طلب نمودند واعلیحضرت خاقان سکندر شان نظر براخلاص و خدمات موفور مشارالیه نموده مامول ایشان را بفرقبول انجاح فرمودند و تشریفات خاص الخاص رخصت امر کردند و مشار الیه بتوجهات شاهی مفتخر گردیده کارسازی سفر نموده جمعی از صلحاء مردم وعالم و فاضل که درخدمتش می بودند رفیق خود ساخته بآداب ارباب دولت درپانزدهم ماه شوال از طریق بندر وائل روانه خیرالبلاد شدند و چون در بیجاپور بخدمت عادلشاه رسیدند توجهات درباره مشار الیه فرمودند از انجمله کشتی بخصوص ایشان تعین (۱) نمودنده دلش ما یحتاج سفر دریا از سرکار آن پادشاه عمال بندر آماده و میها گردانیدند ودرپانزدهم ذی‌حجه بکشتی سوارشده روی توجه بکعبه مقصود نهادند -

(ذکر سوانح سال خرمی مآل هجدهم جلوس خاقان سکندر اقبال که مطابق نه اثنی و خمسین الف هجریست و بیان فتوحات و تسخیر قلاع و ولایات که در این سال به یمن اقبال بی زوال خاقان سکندر شان واقع شده)

(۱) تعین -

برضمایر عقلای روزگار وخواطر عرفای اولوالابصار که مسند آرایان محافل دانش وعیار سبخان نقود آفرینش اند بدلایل واصحه مبرهن و چون آفتاب عالمتاب روشن است که ایزد جهان آفرین که نگارنده اندهٔ نقش بدیع نوع انسانی از ماء و طین است بهجت تزویج کار آگاه ایجاد و تنظیم عالم کون و فساد از اول جهان افروز و جود ومبداء طلوع اشرلقات بزظهور و شهور قامت قابلیت خواقین گیتی مطاع و فرق فرقد سای سلاطین عالم اتباع را بجلعت خلافت و تشریف نیابت و افسر مهر شعاع پادشاهی و تاج و هاج شهنشاهی آراسته تبرتبت زمان در اقالیم جهان برسریر سلطنت و جهانبانی واورنك خسروی وگیتی ستانی متمکن داشته وذات قدسی صفات ایشان را موید بتائیدات آسمان و موفق بتوفیقات امور دو جهانی گردانیده وانچه در امر نیابت و خلافت محتاج الیه ایشان بوده جمیعا بوجه اکمل وطرز احسن سرانجام داده تاهریك از ایشان در عهد فرمانروائی خود و مراتب ملك گیری وجهان کشائی و مراسم معدلت آرای گلوی (۱) تفوق از سلاطین ازمنه سابقه بردندواز کارنامهای دوران خود در صحایف روزگار اوراق لیل و نهار داستانها بیادگار گذاشتند و در السته وافواه عالمیان ضرب المثل گردیدند وهریك ازایشان چون بین الخلایق بخطاب مستطاب ظل آلهی مکرم و به تشریف خلیفه فی الارض مشرف اند (۲) پاس بذات یکتائی بی همتا واقتدا بافریدگار ارض و سما نموده بجهت انتظام امور عالم و تمشیت مهام بنی آدم از بنی نوع خود شخصی را که باخلاق حمیده متخلق وآثار رشد از وجنات اطوارش هویدا باشد اختیار نموده و نام (۳) امور ومملکت و عنان مهام سپاه درعیت را برای صایب وعقل کامل او منوط ومربوط میسازند چنانچه اکرم حضرت و دود سلیمان بن داود علی نبیا و علیه السلام اعقل عقلا آصف بن برخیاء را برای امور مذکور اختیار نمود و اسکندر ذو القرنین که ذات شریفش مرأت دو روی نبوت وسلطنت بود فیلسوف روز گار ارسطاطالیس را ازحکمای یونان بجهت امر خطیر وکالت انتخاب نمود و ماثر تدبیر و دانش اور اقرین خود گرداینده عالم را کشور وانوشیروان عادل

(۱) گوی - (۲) تاسی - (۳) زمام -

بوزرجمهر را که حکیمی بود عاقل و دانا از سایر حکمای فرس بقرب سریر و امور مشوره و تدبیر سرافراز گردانید و هم چنین هر شهریار را وزیری وبر پادشاهی را مشیری بوده که امور مملکت و مهام سلطنت از رای جهان آرایش منتظم بوده •

نظــم

ایا مرد هشیار بینای دهر   که هستی بهر چیز دانای دهر
نظر کن در احوال پیشینیان   زعهد کیومرث تا این زمان
شهانے که بودند گیتی خدیو   که از قهرشان می هراسید دیو
وزیران آصف صفت داشتند   کز ایشان علم برخور افراشتند
سلیمان که حکمش برآفاق بود   ز آصف بهر کار رونق فزود
بیا ورد بلقیس را از سبا   چوبرگ گل ازدر (۱) گلشن صبا
سکندر باقبال عالم گرفت   زرای ارسطو مددهم گرفت
زبوزرجمهر است این رای وعقل   که نوشیروان بست زنجیرعدل
بود نام ایشان قرین باشهان   ز در سحاب است گوهر فشان

موافق این سیاق و مطابق این مصداق است که اعلیحضرت خاقان سکندر اقبال •

بیت

تا بود بر سپهر مهر منیر   چتر او باد آفتاب مثال

بنور فراست جبلی و فروع بینش از لی ذات حمیده صفات عالیجناب زبدة السادات العظام معتد وحید خاقان سکندر شان آصف مماثل •

بیت

آن که بگیتی بود در همه کاری رشید   آصف عالیمقام میر محمد سعید

را شایشته منصب رفیع المرتبة سر خیلی دانسته به تشریف و خلعت سرافراز فرمودند چنانچه در ضمن سوانح سال چهارم جلوس همایون داستانی در این باب مرقوم گردیده و ازآن تاریخ تا الیوم که مبدا • سال هجدهم جلوس

(۱) گل آرد زگلشن -

شرافت ما نوس است مشار الیه در معاملات مملکت برای مهرا نجلای ید بیضا نموده و عقدهای مشکل از رشته کارهای روزبسر انگشت تدبیر صایب کشوده دستگاه سلطنت را کمال انتظام داده ودرمعاملات پادشاهی غایت اهتمام فرموده انچه درمراسم خیرخواهی وفدویت پادشاه ازان آصف خصال ظهور رسیده و میرسد زیاده برآن است که خامه سوانح نگار را بمعرض بیان توان درآورد لهذا خاقان سکندر اقتدار این زبدهٔ خاندان ائمهٔ طهار را بوفور عنایت واکرام اخص از اهل خواص فرموده روز بروز در ترفیع (۱) جاه و ترقی مرتبت آنجناب مبالغه مینمودند و زمام معاملات کلی وجزوی مملکت را بقبضهٔ اختیار او منوط و سررشتهای امورجمهور وسپاه ورعایا را بری عقده کشایش مربوط داشتند و آن سید نقابت القاب درازای الطاف وتوجهات ازحد و حصرافزون خاقان سکندر شیؤن همت برتسخیر مملکت و از دیاد حشمت و وفور خزانه و بقای ذکر جمیل سلطان سکندر عدیل مصروف میداشت و برصحیفه ضمیر این نقش می نگاشت تا دراین سال میمنت مآل خاقان سکندر اقبال تقاضای آن نمود که ولایت وسیع الطول و العرض کرناتك را که جمیعاً آن بولایت در تصرف رایان کفار وراجهای شقاوت شعاراست وچند هزار شهر و بلد وقری درآن زمین کفرآئین واقع است که کفار چون بوتهای خاردر صحرا و کساران دیار روئیده و منتشر گردیده اند بنابرخطاب مستطاب رب الارباب حیث قال عزاسمه و جاهدوا فی سبیل الله باموالکم و انفسکم ذلکم خیرلکم و اعظم درجة عند الله از ثواب غزاوجهاد که اعظم ارکان دین است و متضمن فواید دینی وحسنات جزیل اُخروی بهره مند شده آن مملکت را ضمیمه ممالك اسلام نموده کنایس (۲) و معابد ایشان را بمساجد و مدارس تبدیل نمائیم وهما نا کعبه دل قدسی مماثل ارباب دول مورد الهام خدای عزوجل ومحل ارادت غیبی ومرات رونمای مشاهده لاریبی است که هرامری که در خاطر قدسی سرابر ایشان خطور نمود آن معنی در عالم شهود صورت و جود فی پذیر دیس در این امر شگرف طبع اشرف راسخ گردیده بعالیجناب آصف مآب اظهار مافی الضمیر

(۱) ترفع - (۲) یعنے جمع کنیسه -

فرمودند ودرباب تسخیرمملکت کفارسخنان سنجیده تمام‌عیار ازدهان گوهرنثار برآوردند سید آصف که از کمال فدویت و عقیدت بود از استماع این بشارت که مثمر فتوحا تست سجدهٔ بندگی بتقدیم رسانیده بآداب شکر گذاری عرض نمود که این بنده ازمیامن مراحم پادشاهی باعلی عیین قرب و نزدیکی سرافراز شده ام تا غایت خدمتی شایسته از این فدوی بظهور نرسیده که مورد تحسین ملازمان پایهٔ سریر گردم و جانفشانی واقع نشده که از قبول آن حیات جاوید که عبارت از بقای ذکر جمیل است حاصل نموده باشم استدعا از عاطفت بی نهایت شهنشاه سکندرمنزلت آن است که این خدمت رامن حیث الاستقلال نامزد این بنده فدوی فرمانید تا بمیامن اقبال بی زوال خاقان سکندر خصال و اعانت روح پرفتوح حیدر کرار وامداد و اسعاد ائمه اطهار علیهم السلام ممالك کفار را مفتوح و مسخرساخته ضمیمه ممالك اسلام خاقان سکندر احتشام سازد خدیو سکندر دستگاه از سنخان صدق اختران آصف جاه گلشن گلشن شگفتگی وعالم عالم انبساط بهمرساینده ذات شریفش رامصدر فتوحات ومنشا تائیدات دانستند و انچه در ابتدای تربیت این گلبن حدیقه دولت و اقبال بنظر کیمیا اثر خسرو سکندر خصال درآمده بود غنچهای شاخسارش یکیك شگفتن گرفت و آب ورنگ جوهر ذاتش در ضمن صیقل تربیت نمودار گردید پس قامت با التقامتش رابه تشریف خدمت غزا و جهاد کفار برآراستند و سررشته مهمات قلاع و تصرف بقاع آن مملکت را بتدبیر و کاردانی‌مشار الیه مربوط ساختند سید آصف مرتبت از زمرهٔ امراء ووزرای عالیجاه که در درگاه گیتی پناه حاضر بودند سلالته امرای العظام خداوردی سلطان شاملو را که امرازدهای (۱) اقلیم ایران است و پدر و جدش بامارت ممتاز بودند شایسته اینخدمت عظیم دیده استدعا نمود که او را بریاست لشکر و سپهسالاری باشان و فرمکرم سازندو رایٔ مشارالیه را دراین امراستحسان فرموده سلطان مذکور را بحضور پرنور طلب نموده بخلع فاخر سرلشکری سرافراز گردانیدند و در ساعت سعد او را روانه آن طرف ساختند و ذین الوزاء علی رضا خان غلام

(۱) که از امراء زادهای -

حضور پرنور را که در مرتضی نگر سر لشکر بود طلب داشتند و امر مطاع صادر شد که لشکر سنجنی او که یکهزار سوار بود و چند هزار پیاده با سر نوبتان عظام درمحل مذکور باشند -

(ذکر نامزد نمودن امرای عظیم الشان و عساکر ظفر نشان از حضور پرنور بجانب ملك کرناتك)

چون بالهام ایزدی طبع اشرف خاقان در امر جهاد با کفار و تسخیر بلاد و امصار کرناتك راسخ گردیده بود بعالیجناب آصف جاه امر مطاعه (۱) نافذ شد که بعض آز امرای ذیجاه و لشکر نصرت اثر که دربار گاه گیتی پناه بخدمت پهره و نوبت اشتغال دارند بجانب مرتضی نگر کهٔ متصل به بلاد کرناتك است نامزد نمایند و عالیجناب آصف جاه متوجه این امر شده مرتبه اول عساکر نصرت شعار سنجنی خاصه و دینای مختص خود را که قریب دو هزار سوار کماندار و تیغ زن نیزه گذار و اکثر ایشان جوانان ترکی وعراق و خراسانی و اهل ایران بودند بسر کردگی شجاعت اياب غازی علی بیگ سرخیل دینای مذکور و سرنوبتان مریخ صولت را بخلاع فاخره نوازش فرموده روانه محل مذکور گردند (۲) بعد ازان شجاعت پناه دادل جی کانیتای مرهته را که در دینا راو دوهزار سوار مرهته بودند باچند سردار مرهته دیگر از جدید و قدیم تشریف اسپان عراقی مرحمت نموده بجانب مرتضی نگر فرستادند عمدة الوزرا عالم خان پتان را که دراینوقت تنخواه او بدولك هون بود پانصد سوار افغان پتان داشت نیز تشریف عنایت نموده نامزد کردند و چند سردار دیگر را مثل شجاعت اياب خافی بیگ ترك و الله قلی و محذوم ملك و غیره و ازنا یکواریان و هزارهای (۳) عظام مثل آسیر او و سورپ ملنیر (۴) و ونکت ریدی وغیره که هر یك ده هزار پیاده برچهه دار و بهاله دار داشتند تشریف های لایق داده فرستادند و از لشکر نصرت اثر خاصه خیل نیز تپالخان (۵) حواله دار باششصد سوار و خواجه نظام سر نوبت حضور وا با هزار سوار وحواله داران

(۱) مطاع - (۲) گردانه - (۳) هزاریهای - (۴) ملانیر - (۵) تفال خان

دیگر رابافوج دیگر فرستادند واز سلحداران خاصه خیل نیز جمعی را از هشت محل چاکری انتخاب نموده متعاقب روانه نمودند و نیز از دنیای امانت اعظم الامرا یولچی بیگ پانصد سوار و دنیای عین الملك ششصد سوار و از دنیای قدیم امرا. خیرات خان پانصد سوار واز دنبای اشجع الامرا شجاع الملك پانصد سوار و از دنیا های دیگر قراخورد دستگاه دویست سوار و سیصد سوار باسر نوبتان ایشان متعاقب یکدیگر فرستادند و در ولایت مرتضی نگرسلطان سپه سالار باتفاق شجاعت و عزت دستگاه غازی علی بیگ و سر اران سپاه با جمعیت ده دوازده هزار سوار وقریب سی چهل هزار پیاده خیمها بر افراخته معسکر ساختند و امر مطاعه (۱) نافذ شد که از ولایت مصطفی نگر و مرتضی و بندو معموره مچلی پتن ومحلات دیگر از جابنین اجناس و غله وسایر ماکولات و علیق دواب و جمیع ما یحتاج لشکر بقالان معتبر باردوی اعظم برده برده بقیمت وقت بفروشند تا از هیچ ممر تنگی در آن اردو بناشد و عالیجناب آصفجاهی شروع در تدبیر و تمهید تسخیر مملکت کفار و فجار فرموده مرغان صبامسیر را بروش داك چوکی مقرر داشت که احکام وا وامر پادشاهی بامرای عظام برسانند و اخبار آنجارا روز بمعرض عوض ملازمان پایهٔ سریر سلطنت مصیر بیاورند -

(بیان داخل شدن عساکر اقبال بملك کرناتك)

ایزد جهان آفرین که فتح و نصرت را قرین حال خاقان سکندر آئین گردانیده است انچه ملایم مقصود است و موافق مطلوب ایشان باشد بفضای رورد (۲) ساحت ظهوردم بدم میرساند خصوصا کههرکاه طبع اقدس اشرف در جنبش این چنین جمعیتی حرکت این اطور کثرتی تعلق گرفته باشد مصلحتها وچه حکمتها در آن مودع و مندرج خواهد بود باجمله چون در سرحد مرتضی نگر افواج عساکرقاهره با آلات و ادوات حرب وضرب مستور ومجتمع شدند امر مطاع معلی شرف ظهور یافت که سپهسالار نامدار وامرای ذی اعتبار و سپاه شیر شکار داخل مملکت کرناتك شده هر روز دو فرسنگ وسه

(۱) مطاع - (۲) بفضای بروز و ساخت -

فرسنگ زمین طی نموده در حال نزول و ارتحال غایت نقطه (۱) و احتیاط مرعی دارند و روز بروز اخبار و قایع منازل و سوانح مراحل بوساطت مرغان و منهیان بغرض ملازمان پایهٔ سریر خلافت مصیر میرسانیده باشند پس عساکر نصرت مآثر بنا برا امر خاقان سکندر شان بآداب و تزکی که مقرر شده بود کوچ نموده در مملکت کفار فجار در آمدند و روز سیوم بقلعهٔ نیلور نام رسیدند که حصار استوار و بروج مشیده داشت و جمعی کثیر از شجاعان کفار در آنحصار بودند که سرراه برغازیان اسلام داشتند سپهسالار وامرای نامدار چنین قرار دادند که این قلعه را بقوت اقبال شهریار سکندر اقتدار برسر (۲) آب مفتوح ساخته بجانب قلاع دیگر و حصارها توجه نمایندوپس صفوف سپاه کینه خواه را باآداب جنگ و گوشش نام و ننگ آراشته بجانب قلعه رفتند کفار فجار باآلات و دوات حرب و تفنگچی بسیار با کمال جرات و خیرگی بقصد آنکه مرتبهٔ اول ضرب دستی باهل اسلام ظاهر سازند و ازقلعه برآمده در فضای وسیعی برابر لشکر اسلام آمدند و چون شکوه و سطوت افواج لشکر و سواران تیز پرصولت فولاد پیکر و فیلان کوه مثال و علمها را مشاهده نمودند هیبتی عظیم در دل ایشان پدید آمد وقرار مجادله بخود نتوانستند داد تحصن قلعه راغنیمت شمرده از برابر عساکر اسلام بتفرقه تمام رفته کف وار بقلعه خزیدند و درب (۳) قلعه رابر روی زندگی خود به بستند وافواج قاهره متعاقب بدور قلعه در آمدند و کالها (۴) بالبدر درمیان گرفتند و چون کفار بی دست وپاشده بقلعه درآمده بودند بصد جربقتل (۵) حرکت المذبوحی نموده درمقام مدافعه درآمدند و سپاه اسلام بمیامن اقبال سکندر احتشام بیک حمله دها (۶) اول برقلعهٔ ظفر یافتند و بربالای جدار سوار شدند و بربروج عروج نمودند و معدودی ازکفره از طرفی که بجنگل متصل بود بیرون رفتند اما اکثر پنجهٔ شیران بنرد افگن در آمده کشته شدند و قتل عام اهل این قلعه

(۱) تفطن یعنے دانائی - (۲) برسرراه - (۳) جمع دآب یعنی در بزرگ -
(۴) کهالة البدر - (۵) جر ثقیل - (۶) یعنی تیزئی طبع و عقلمندی -

بواسطهٔ تنبیه مردم قلاع دیگر مصلحت دیدند و دراین فتح چند نفراز پیاده وسواراهل اسلام نیزمجروح شدند باجمله غازیان اسلام قرین‌فتح وظفر گردیده قلعهٔ را باآلات وادوات حرب و غنایم موفور بتصرف درآوردند سلطان سپه سالار و امرای نامدار درهمان شب عرایض مظفر (۱) مسرت اثربخدمت ملازمان درگاه فلك بارگاه ارسال داشتند و امر معلی شرف نفاذ یافت که حواله دار واحشام وآذوقه در قلعهٔ مفتوحه نگاه داشته و تعمیر بروج و باره وی نموده بجانب قلاع‌دیگرتوجه نمایند(۲) بعد ازوصول فرمان جهان مطاع سپهسالار یکی از معتمدان راباجمعی از تفنگچیان قدرانداز وآذوقه بحراست نگاه داشته خود بجانب قلاع دیگر توجه نمودند وبهر قلعة که میرسیدند از کفار خالی می دیدند سلطان سپه سالار درهر قلعه جمعی از تفنگچیان را نگاه داشته پیشتر توجه مینمودند و بعد از آن بقلعهٔ رسیدند دُمُلور نام که سربر فلك اطلس کشیده و راجهٔ کفار بجمیع اسباب وآلات جنگ قلعه را مستحکم نموده -

(مصراع)

قلعهٔ چون سپهر گردون بود باستحکام

وکفار که از اثر قلاع فرار نموده جانرا از آن مهالك بدربرده (۳) بودند سلطان سپهسالار وجمیع امرای نامدار بر آن قلعه محیط شده به تسخیرقلعه پرداختند وازهرطرف سیهاپنش می بردند ومردم خراسان‌وعراق‌سبقت برطایفه دیگر در تسخر قلعه میگرفتند و سپهسالار بپایهٔ سریر عرضه (۴)درشت نوشت که جمعی از نقب زنان را ارسال دارند حسب الاستدعای او پانصد نفر را باآلات حفر و نقب فرستادند و مدت دو ماه سعی بسیار نموده نقب رابزیر برجی رسانیدند و کیسهای باروت درزیر برج برهم چیدند که برج بپرانند در این اثناء جاسوسان خبر رسانیدند که رای اعظم آن ممالك باحشم و لشکر وفور (۵) از مقرسلطنته خود برآمده به جنگل پردرخت خاردار درآمده وراه سوار انرا مسدود کرده درقصد شبخون است امرای نامدار ازینطرف

(۱) ظفر(۲) نمایندو - (۳) برده دراین قلعه متحض شده بودند - (۴)داشت
(۵) موفور -

غافل بنوده باکمال احتیاط بودند و الحق بیم آن بود که دراینوقت که تسخیر قلعه نزدیك شده راجهٔ آن از طرفی در آید و مهم فتح قلعه به تعویق انجامد چون تائیدات آلهی و اقبال پادشاهی مددگار بود امرای نصرت شعار باین دوام کمال اعتضاد و استظهار داشتند و باطمینان تمام در تسخیر قلعهٔ کوشیدند و برج مجوف پر از باروت را در صبح روز بیست و ششم ماه محرم الحرام آتش زدند و برج باره را بازمین یکسان کردند غازیان شیرشکار تیغهاء آبدار ازنیام کشیده بجانب قلعه‌دویدند و کفار که درمدت عمر چنین حادثه ندیده بودند بی اختیار فریاد امان که در آن وقت سودنداشت برآوردند و سپاه اسلام بقلعه درآمده خون صغیر و کبیر کفار رابرخاك ریختند و از کشته پشته‌ها گردید و قلعه رابه یمن اقبال بیزوال پادشاهی مفتوح ساختند و سپه‌سالار و امراء نامدار سجدات شکرایزدی بجا آوردند در این اثنا جاسوسان خبر آوردند که رایل باحشم موفور از جنگل برآمده ونزدیك به بنگاه اردوی معلی رسیده قاضی علی بیک باجوانان عراق و ترکان پرتهور که چرخچی عساکر بودند بمجرد استماع این خبر قبل از انکه امراهاء دیگر با سپاه خود جلوریز شوند تاختند و چون برق لامع بحوالی کفار رسیدند و رایل که باچشم موفور بعدد لخ و مور بارادهٔ جنگ آمده بودند و چرخچی کفار که فوجی از شجاعان نادر بود بجانب عساکر اسلام تاختند و همان پیش آمدباعث شکست کفار شد زیراکه مردم عراقی و خراسانی بکمانداری ایستادند و به تیرجان شکار کفار را برخاك ادبار می انداختند کفار راتاب مقاومت نماند و فرصت محاربه نیافته روی بگریز نهادند ورایل که باکمال شوکت از عقب لشکر خود می آمد ازمشاهدهٔ اینحال‌خود را به‌جنگل انداخت وازبیم تعاقب فته لشکراسلام آنروز و شب هیچ جا آرام نگرفت ونمازیان اسلام تعاقب نموده اکثری در گریز هلاك نمودند و باقبال بلند شاهی فتح بعد از فتح نمودند و هم تسخیر قلعه منیعه واقع شد ورایل فرارنمود و فتح دوم درغره ماه صفر واقع شدوعرایض فتوحات بعرض ملازمان خاقان سکندرنظیر رسید وسپسالار وامرای‌نامدارو

عساکر مورد تحسین خاقان گردیدند وبال‌فرمان معلی خلعتهای فاخره واسپای تازی و ترکی بجهت سپهسالار وامراء نامدار وارباب جلادت‌ارسال نمودند و امر عالی شد که در قلعه دهورمردم (۱) معتمد و تفنگچی و آذوقه نگاه دارند ورعایای آن ولایت متفرقه را بقول وتقویت آوزده معمور دارند وسایر محال مفتوحه را کشت وزرع نمایند و چون فرمان معلی و خلاع واسپان بدایشان رسید سجدات عبودیت نموده بتشاریف سرافراز شدند و حسب الامر عالم مطاع بمعموری مملکت کوشیدند تا آنکه فصل برشکال رسید و زمین وزمان نمناك گردید سپهسالار و امرایان وعساکر در قلعه مفتوصه نیلور رحل اقامت انداختند و در منازل علف پوش قرار گرفتند تا بعد از فصل برشگال باز به تسخیر ممالك پردازند و چون خداویردی سلطان سپهسالار مکرر در عرایض استدعای تقبیل آستان سلطنت نشان نموده بود بنابر التماس او فرمان معلی صادر شد که فرمنك سرلشکری بقاضی علی بیگ سرخیل سنجی آصفجاه سپرده روانه حضور پرنور گردد و بنام قاضی علی بیگ فرمان صادرشد که چون سلطان رابحضورطلبنموده‌ایم واو درهمهٔ امورلشکر وتسخیر مملکت رونق ورتق مهمات قبل ازین دخل تمام داشته اور بمنصب سپه‌سالاری سرافراز نمودیم باید که مستعدمن حیث‌الاستقلال در امر خطیر سپه‌سالاری کما ینبغی پردازد و در تسخیر مملکت کفار وبراین مکرمت افزوزد (۲) دنیای دولك هون استوا باومرحمت فرمودند سعی موفور بظهور رساند سلطان وبدار السلطنة آمده بشرف بساطبوس رسیده به تشریف خاصه‌وفیل‌واسپ وتنخواه دولك هون دنیا استوا رسیده و سرافراز گردیده بر طریق (۳) سابق‌درولای خود بخدمت چاکری قیام نمود امارای اعظم رایل از کنار قلعه (۴) دهور فرار نمود بمقر حکومت خود رسید واز اقامت نمودن عساکر ظفر اثر اسلام در قلعه نیلور خبر یافت تزلزل در ارکان وجودا و پدید آمدو از این غم و انده از تحت سلطنت و هستی در مغاك نیستی انتقال نموده وپسرا و چون

(۱) رملور - (۲) افزوده -(۳) برطریق - (۴) دهلور -

قابل سلطنت بنود را جهاود روها، عمده که در تحت حکم او بودند تمکین سلطنت او نمیکردند و سرنگراج که از بنی اعمام او بود و همشیه داعیه سلطنت داشت و امرای عادلشاهیه که از جانب ملك خود به تسخیر مملکت کرناتك مشغول بودند اور ارو کش رایل کرده چند وقت چتر شاهی بر سر او گرفتند واسم رایل براو اطلاق میکردند در این هنگام که رایل ممالك حجیم و اصل شد مملکت کرناتك براوقرار گرفت ورا جهاو روها، بزرگ آن ولایت اطاعت اونمودند و اوسوار و پیاده بسیار تفنگچی ازآن مملکت جمع نموده برمسند سلطنت متمکن شد و محل اقامت سابق راکه قرب جوار سپاه اسلام داشت در این وقت مقر حکومت خود ساخت و باستعداد لشکر و استحکام فلاع پردخت (۱) چون اخبار استقلال سرنگراج بمسامع جاه و جلال خاقان رسید امرای معلی نافذ شد که چند سرداردیگر بکمك ومدد عساکر روانه شوند (۲) عالیجناب آصفجاهی تعین (۳) امر نامزد باین تفصیل نمودند اول سیادت و نجابت پناه سید مظفر برادر اعظم الامراء شجاع الملك که یك لك هون دنیا داشت باسیصد بهادر نامدار بود ودیگری سیادت پناه سید محمد آقا که دنیای میر رستم خان باتفویض شده بود (۱) دیگری شاه غضنفر خان داماد رندوله خان بیجاپوری که پانصد سوار دارد هر کدام راتشریف مرحمت نموده با فواج روانه معسکر اقبال گردیدند وقلعه نیلور بقاضی علی بیگ سپهسالار ملاقات نمودند

(ذکر غزوات و فتوحات که عساکر اسلام را ازمیامن اقبال خاقان سکندر صفات بعد از فصل برشگال در ممالك کرناتك روی داد)

چون فصل برشکال منقضی گردید سپه سالار نامدار و امرای عالیمقدار و سپاه نصرت شعار به تهیهٔ تسخیر (۴)) وامرای جدید که مذکور شد بمعسکر ظفر اثر پیوستند (۵) وکثرت ایشان باعث ازدیاد شان وشوکت گردید وامرای ذیشان با عساکر از قلعه نیلور برآمده با اسباب وآلات جنگ به تمکین تمام قصد تسخیر ممالك نمودند .

---

(۱) پرداخت و-(۲) شوند -(۳) تعیین (٤) تسخیر پرداختند -(۵) پیوستند و جمعیت -

نظم

زجنبیدن لشکر بی حساب زمین هم بجنبید برروی آب
شده دشت وصحرا پر از لشکری زهر کس عیان شوکت سنجری
در خشیدن خود هاز آفتاب جگرهای کفار راکرده آب

بعد از طی منازل و قطع مراحل بحوالی و حصار نکبت روی رسیدند واین حصار در تحت تصرف دلکتوار بود وایشان جلاوت و شجاعت سپاه اسلام را شنیده بودند در این زمان ازدیدن افواج رزم جوی بهادران اسلام هول روز محشر وجزع و فزع اکبر در ایشان پدید آمده و سرداران ایشان باعقلای خود اندیشیدند که در این حادثه چه چاره و در این قضیه چه تدبیر که نه قوت مجادله داریم و نه پای گریز همه حیران چون نقش دیوار ماندند آخراز بیم قتل عام وضرب دست شمشیر اهل اسلام درشب تار خود را بجانب جنگل انداختند وما نند مور ومار درآن جنگل پر خارقرار گرفتند وازآن جاجمع کفار فجار از راه جنگل ودامن حیل بدررفته بحصار استوار رامپور پناه بردند و روز دیگر که غازیان نصرت شعار درمقام تسخیر آن حصار درآمدند حصار را خالی از مردم یافتند و به تحقیق پیوست که درشب همه فرار نموده اند پس سپهسالار نامدارو امرای ظفر شعار بدرون حصار را درآمدند شهری و سیع مشاهده نمودند سپه سالار از امرای ذی‌اعتبار الله قلی‌سردار را بابعضی‌ازحشم ولشکر دنیای علی رضا خان و حشم سورپ ملانیر درقلعه و نکتروی گذاشته وخود متوجه اصلاح و تعمیر و مرمت آن شده‌خاطر ازحفظ آن جمع فرموده بعد از سه روز باعساکر منصور متوجه رامپور گردید و بعد از طی چند منزل بحوالی حصار رامپور رسیدند وجنگل عظیم پراشجار بنظردرآمده که دور ومادار قلعه بود سپهسالار نامدار بریك طرف آن جنگل قرار گرفت جاسوسان خبر حصار رامپور (۱) آوردند که همه اهل قامه و نکت روی (۲) پناه بقلعه رام پور آورده اند و سنگریز راج که از راجهاء آن مملکت است او را رایان معتبر قایم مقام رایل دانسته اند از مقر حکومت خود ده دوازده هزار پیاده تفنگچی

---

(۱) رامپور را آوردند - (۲) ریدی -

وحشم بسیار بکمك لشکر قلعه رام پور فرستادند و ایشان به تقویت سنگریز راج مستعد جنگ اند وچون یك طرف این حصار بکوه رفیع استوار بود سپه سالار نامدار را بخاطر رسید که که طایفه مسلوار که در آن طرف کوه مقام مسکن دارند و اخبار جمعیت و کثرت ایشان را جاسوسان آورده بودند شاید به کمك اهل قلعه رام پور بیایند ودرنزدیك چنین جنگل پرخوف وخلل و کوه رحل اقامت انداختن نزد خرد دور بین پسندیده نیست در بحر حیرت مستغرق گردیده بود که ملهم اقبال خاقان بوی چنین الهام نمود که درهمین مقام در قلعه چه دو دوجا برسر راهی که احتمال آمدن کمك باشد باید نبا نمود پس سپهسالار سر از دریای فکر برآورده و امرا و عساکر که بر اطرافش بودند گفت های اقبال خاقان سکندر فعال دلالت چنین کرد که در انیمکان دو قلعه باید ساخت تا در شبهای تار ازدستبرد کفار ایمن بوده برتسخیر رام پور گردیم واز اسپ فرود آمده توبره بردوش گرفته مرتبهٔ اول از کوه خود سنگ آورد امرا و عساکر از صغیر و کبیر چون دیدند که سپهسالار چنین کار کرد همه باتفاق سبد وتوبره گرفته شروع درسنگ آوردن گردند و درهمان روزتودهای سنگ مانند کوه در دو مقام معین جمع شد و بنایان معماران در دو محل رنگ ریخته طرح دو قلعه کشیدند و در مدت چهار روز همانجا قرار گرفته هرروز همه مردم سنگ میکشیدند و شب طلایه میداشتند آخر دو قلعه باهشت برج و دروازها مرتب و مستعد گردید آنچنان امر دشواری باعانت اقبال پادشاه صورت اتمام پذیرفت و از طرف آن کوه و جنگل کمال امنیت حاصل آمد نظر بجنگل پرداخت کردند چون تردد سواران از آن جنگل بغایت دشوار بود سپهسالار نامدار مرتبه اول خود تبر گرفته بقطع اشجار شد وسایر لشکر وارد و چه به تبر و شمشیر بقطع اشجار پرخار مشغول شدند بالجمله مردم لشکر به نشاط تسخیر قلعه و شادمانی فتح جنگل را نیز در مدت چهار روز بریدند. چنانچه فوجهای سوار بفراغت گذار نمودند تا بفضای و سیعی که بر اطراف وجوانب حصار بود رسیدند جدار وبروج قلعه چون فلك البروج مشهود

منظور عساکر منصور گردیدند و فتح این چنین حصار در نظر خردـ دور بین بغایت دشوار نمود زیرا که بردورآن خندق بود که یکی ازشناوران نیزه بدست گرفته درآن درآمده ونیزه را درآب انداخت بقعرآن نرسید وپهنای خندق سی ذرع بیشتر بود و دیوارش که بسنگ وگچ بسته اندعرض آن هجده ذرع بود وبروج مشیده و نبرفات (۱) متنوعه داشت که توپچیان از بروج و تفنگچیان و بان کاریان از کنگره اگرموربرا از دوربنیند میرذند درپیش چنین حصاری درآمدند چون پیشتر رفتن میسر بنود درپناه بلندی مقام معسکر نموده شروع دربریدن کوچهای سلامت کردند درسه محل ببریدن کوچهای سلامت پر پیچ وتاب مقرر کردند کوچهٔ اول بحوالهٔ دنیای آصفجاهی و دنیاهی سپهسالار مقرر شدوکوچه میمنه بحواله احشام راول وارنمودند وکوچه متسره بحواله میواران که از جملهٔ زمینداران معتبر بودند کرده شد و سرکاری این امور به تماریدی بردر جبل و نکت ویدی مقرر فرمودند چون دراین طورقتی و محل و مقامی که از اطراف و جوانب احتمال ظهورمفاسد بسیارداشت کمال تقط (۲) واحتیاط می بایست نمود جمیع عساکر از دورا دوقسم نمودند هریك قسم را بحواله یکی کردن یك قشم را بحواله سیادت پناه سیدمحمد آقای مازندرانی کردندویك قسم را بحواله راول جی کانتیا کردند و لشکرا قدم الامرا خیرات خان را و دنیای امانت و سوجی را بحواله راول جی کانتیا نمودند و مشار الیهما بنوبت کشیك وطلایه داری مینودند تا آنکه کوچه سلامت طایفه راول وار با وجود آنکه ده هزار نفر کار میکردند دویست ذرع تا بخندق مانده بود که کوچه سلامت سپاه اسلام در مدت نه روزبکنار خندق رسید آن روز بهادران اسلام تا بقبه فلك مینا فام بلند گردید اما کفار فجار رتبه روزکار که از نرسیدن کمك مایوس بودند و جنگلی که سد سدید بود بریده دیدند و خبر کوچهای سلامت که بکنار خندق رسیده شنیدن باوجود و فوراستعداد حرب که داشتند از جنگ و جدل عاجز آمدند و بالضروره دست بدامن امان زدند و در مقام استغفار وتضرع ایستادند چه که سپهسالار امان نمی‌داد رقصد قتل عام داشت

(۱) شرفات - (۲) تحفظ -

جهت تبنیه و تادیب قلاع دیگر که ابواب قلاع را برروی عساکر نصرت مآثر نه بندند چون راول وار و جمیع امرای عظام در این معنی التماس نمودند سپهسالار بصدقه فرق مبارك اشرف خاقان امان داده چنین (۱) مستحکم باآلات وادوات باقبال بلند خسروی مفتوح گردانید و این فتح درنوزدهم شهر شوال ختم نسل الامال این سال واقع شد و در انحصار مستحفظان و تفنگچیان گماشته متوجه کلور شدند وآن حصاری بود که پنجهزار پیاده وحشم ولکتوار وده هزار نفر از مردم از اننت راج به بمحافظت آن مشغول بودند و رایات ظفر و اقبال بر پشت فیل کوه مثال بآنجانب ارتفاع یافت و روز سه شنبه بیست وسیوم ماه شوال عساکرقاهره ازموضع تله کایور باداب جنگ و کوشش نام و ننگ بجانب حصار کلور توجه فرمود و دریك پهر و نیم آن روز نبزد یك حصار رسیدند هنوز عساکر منصوره جمعیت ننموده بودند که فوج پیشتر اعتماد بر اقبال خاقان نموده ملاحظه از توپ و تفنگ نکرده بر قلعه دویدند اهل قلعه را گریزگاهی بنود دست از جان شسته بزدن توپ و تفنگ وبان مشغول سدند هرچند در منع آمدن لشکر اسلام شدند فایده نکرد و تهور و جلادت شجاعان سپاه اسلام پیشتر ظاهر شد تا بهادران خود را بجدار حصار رسانیدند و در آن تاختن جمعی از پیاده و سوار شربت شهادت چشیدند وسر خروی دنیا و عقبی گردیدند و خرد را از سایر سپاه بکسلسث (۲) ننگ و نام ممتاز ساختند رحمة الله علیهم و بعض نیز مجروح و عاقبت محمود شدند و از پی یکدیگر بهادر آن دین می آمدند چون تیر بر آن خون آشام پای بر افنادهای معر که گذاشته خود را بکنار حصار رسانیدند و صاعقه آتشبازی و توپ و تفنگ و بان چون تگرگ بر ایشان بسیار (۳) بد برسپزهای فراخ دامن از حودرد نموده خنجرها برآورده رخنها در جدار کردند و انگشت پادران بند کرده بربالای حصار برآمدند و بدرون رفته کفار را بشمشیر آبدار قلم قلم نمودند و معدودی که بقلعه رفته بودند تلاش نموده در قلعه را واز کردند و جوانان

(۱) چنین حصن مستحکم - (۲) به کسب - (۳) بسیار بارید به سپرهای -

بها ر دروازه مفتوح دیده درون قلعه ریخته آتش بیداد بر کبیر و صغیر کفار زدند و چنین قلعه بر تحت تصرف اولیای قاهره در آمد عدد شهید او مجرحان اسلام از سوار و پیاده بدویست و پنجاه نفر رسید و عدد قتیلان کفار چهار هزار بود غیر زخمدار و سه فتح بی در پی به یمن اقبال شاه سکند ر اقبال تا او اخر ماه شوال سنه مذکور وقوع یافت -

(ذکر وقایع متنوعه و سوانح متفرق این سنة)

از سوانح غریبه قضیه ارتحال شاه صفی پادشاه ایران است که دراول این سال در دار المومنین کاشان وقوع یافت ومجملی ازآن سانحه این است که شاه مغفرت پناه شاه عباس الحسینی الصفوی الموسوی بهادرخان در زمان ارتحال از این دار فنابنبیرهٔ خود سام میرزانام پسر صفی میرزا که بعد از قتل پدرش تربیت نموده بود مسمی باسم پدرش کرده جاس سریر سلطنت نمود وآن شهریار بعد از جد بزرگوار براورنگ شاهی متمکن شد و در عهد فرمانروای محاربات عظیم باقیصر روم نمود و هرمرتبه لوای نصرت وظفر برقبهٔ فلك اخضر برافراخت و مظفر و منصور بمقر سلطنت خود عود منمیود تا مرتبه آخر خواندکار روم با عساکر کثر بقصد تسخیر قلعه بغداد که شاه غفران مآب ازرومیه گرفته بود آمد و شاه صفی بهادر خان از مرکز دولت بجانب عراق عرب لوای عظمت برافراخت و در اثنای طریق بیماری صعب عارض ذات اشرفش شده حکمای حاذق درمقام علاج در آمدند بآن تقریب مدت دوسه ماه در نواحی همدان توقف واقع شد و خواندکار روم درآن توقف فرصت یافته مبالغه عظیم در گرفتن قلعه بغداد نمود و با این حال از جمله مستحفظان آن قلعه که یکی خلف سلطان بود نفاق کرده باحاکم آنجا مخالفت نمود و درممانعت رومیان موافقت ننمودند تاخواندکار بغداد را گرفت اما جمعی کثیر از طرفین کشته شدند وخواندکار گرفتن بغداد راه از فتوحات بزرگ دانسته و بمردم زمین خود سپرده قبل ازانکه شاه صفی بهادر خان از آن کوفت برآید و بجانب بغداد توجه نماید بجانب استنبول رفت و شاه بعض (۱) از امرا رابه تکامیشی

(۱) بعضی -

خواندکار فرستاده خود نیز تعاقب میخواست بکنند ایلیچیان سخندان خواند کار با مکتوب صلح اسلوب و عریضه وزیراعظم که بدلایل آیات قرآنی و احادیث نبوی درباب صلح مبالغه بسیار نمود رسیدند و مکاتیب وزیر اعظم برای ارکان دولت قاهره آورده بودند شاه جمجاه با عقلای مقربان مشوره نمودند ایشان صلاح دولت در آن دیدند که چند وقتی نایره فتنه جانب خواند کار فرو نشایندن و باز (۱) جوانب دیگر مشغول بودن مستحن است شاه جمجاه بنابر استدعای دولت خواهان خیراندیش بصلح راضی شد و رفع نزاع و جدال نمود و ایلچی قیصر روم مقضی المرام معاودت فرمود وچون علیمردان خان حاکم قندهار و زمینداور روی ارادت از آستان فرمانروای ایران تافته التجا بخسرو هندوستان برده بود و آن مملکت را تبصرت ایشان داده بعد از آنکه باخواند کار صلح واقع شد پادشاه ایران عزم. توجه بهندوستان فرموده لشکر ممالك عراق وعرب راطلب نموده بمملکت خراسانی فرستادند تا بعد از زمستان لشکر بهندوستان بکشد و عالیحضرت شاهجهان چون شنید که قیصر روم باشاه ایران صلح نموده لشکر قزلباش بجانب خراسان آمده ناچار از دار السلطنت آگره بلاهور توجه فرمودند ودار اشکوه پسر بزرگ خود راکه ولیعهد نموده بود با چند امرای پنجهزاری و طوایف لشکر هندوستان بجانب قندهاو فرستاد که ممانعت لشکر قزلباش نمایند و لشکرها از طرفین بعدد وملخ ومور در سرحدهای خود قرار گرفته بودند که بعد از فصل زمستان جنگ نمایند وشاه جمجاه شاه صفی بعد از نوروز (۲) دارالسلطنة صفاهان بعزم رزم خسرو هندوستان بدار المومنین کاشان آمده بجهت جمعیت لشکرچند روزی رحل اقامت انداخت در این اثنا حرارت و ضعفی برمزاج شریفش مستولی شد و بی عارضه و بیماری صعب در سیزدهم ماه صفر سنه مذکور در شهریار کاشان بجوار رحمت ایزدی پیرست ارکان دولت (۳) اعیان حضرت پسر بزرگ آن شهریار مغفرت آثار عباس میرزا راکه بسن دوازده سال رسیده بود در طالع سعد بر تخت سلطنت متمکن نمودند چون این خبر وحشت اثر بلشکرها طرفین

(۱) اصلاح - (۲) نوروز دارالسطنه - (۳) دولت و اعیان -

رسید دار اشکوه با امرا و سپاه خود بجانب لاهور آمد و امرای قزلباش در سرحد خراسان که بودند همانجا اقامت داشتند تا هرچه امر شاه عباس ثانی نفاذ یابد عمل نمایند و این خبر از عریضه لقمان الزمانی حکیم گیلانی که بخدمت شاه ایران بحجابت رفته بود بصدق وصحت مقرون گردید در این وقت بنده حقیر سوانح عهد خاقان را دوسه تاریخ روی داد ترقیم نمود -

(قطعه)

شه ملك ایران صفی آنکه بود	برازنده تاج و تخت کیانی
از و بود افسر چو خورشید تابان	وزو تخت را رتبهٔ آسمانی
زدورانش چون چارده سال بگذشت	روان شد سوی عالم جاودانی
بفرزند بگذاشت اورنگ و افسر	بدو داد شمشیر کشورستانی
چو تاریخ جستم ز پیر خرد گفت	بگو شاه جمجاه عباس ثانی

و ظل معبود - وظل سبحان
(۱۰۵۲) (۱۰۵۲) این هر سه تاریخ جلوس شاه عباس ثانی است

(از جمله سوانح این سنه انیست)

که در اواخر ماه ذوالقعده الحرام برادر اعلیحضرت خاقان سکندرشان که عمرش از بیست و پنجسال تجاوز ننموده بود و قبل از این بچند سال نگین الماس قیمتی از انگشتر برآورده کوفته خورده بود چنانچه در ضمن سوانح سنوات سابقه مرقوم گردیده بعارضه فجاء بعالم عقبی انتقال نمود و در گنبد والد ماجدش سلطان رضوان دستگاه سلطان محمد قطبشاه طاب ثراه در صفهٔ جانب غربی مدفون گردید و برای مغفرت او ختمات قرآن مجید و خیرات و مبرات موفور فرمودند (از سوانح دیگر آنکه) در اواخر سنه مذکوره سیادت پناه جالینوس الزمانی حکیم کریم الدین یزدی که قبل ازاین مشارالیه را از خاقان جنت مکان شاه صفی طلب فرموده بودند از بندرعباسی به بندرمچلی پتن آمدونسبت باو توجهات خاقانی بظهور رسید اول بارمبلغ پانصدهون با پالکیعاج فرستادند و مقرر داشتند که هرصبح و شام سفره اطعمه واشربه بجهت او ورفقا ومنسوبانش درمنازل میکشیده باشند و سرانجام کارشان مینوده باشند تابحضور

پرنور برسد و چون بشرف بساطبوس رسید بعنایت خسروانه و انواع الطاف شاهانه مسرور گردید و در زمرهٔ مقربان پایهٔ سریر منسلك گردید و تا غایت تحریر مبلغهای کلی بطریق انعام واکرام بمشارالیه واصل گردید ـ

(ذکر سوانح سال نصرت مآل نوزدهم جلوس همایون
اعلی که موافق ثلاث و خمسین والف هجریست)

فرازندهٔ این سپهرمینانما و آرایندهٔ ساحت بسیط غبرا پروردگار قدرت بخش سلاطین سکندر قرین و دادار عظمت افزای پادشاهان سلیمان نگین که

نظـــم

از او روشنی یافت خورشید تابان　　وزو پرزاختر شده چرخ گردان
وزوتیغ شاهان شده برق مانند　　وزو خیر شان سایه افگن بدوران

چون ذات عدیم المثال خاقان سکندر اقبال را همیشه موید بتائدات و موفق بتوفیقات داشته است اعلام شوکت و عظمتش را سال بسال بر سپهر جاه و جلال رفیع تر و ساحت مملکتش را از شهریاران جهان و سیع تر می نماید و ازشواهداین حال فتح قلعه اودگیراست که به نیروی اقبال بیزوال خاقان سکندر خصال دراوایل این سال خرمی و نصرت مآل وقوع یافت بیان این اجمال این است که سپهسالار نامدار وامرای عالیمقدار غازیان شیر شکار که بیامن خاقان سکندر اقتدار در ممالك کفار فجار علم خورشید پرچم را بر قبهٔ فلك اعظم رسانیدند و چندین قلاع سپهر ارتفاع بضرب شمشیر در تصرف خود درآورده اند در اول این سال فیروزی مآل بنابر امر خاقان سکندر اقبال از قلعه نیلور که محل اقامت ایشان بود بجانب قلعهٔ فلك نظیر اودگیر توجه نمودند و بآلات حرب و باستعداد تمام قطع منازل نموده بدامان کوه فلك شکوه قلعه مذکور رسیدند کوهی بنظر درآوردند که درفعت با چرخ چنبری همسری منمیود و آن کوه در چند فرسخ زمین کشیده شده و یك طرف این کوه چون چرخ گردون مدور و بغایت بلند تر واقع گردیده وبرفراز آن در عهد رایان قدیم ر پادشاهانی از منه سابقه قلعه درنهایت متانت ساخته مقر حکومت

خود گردانیدهٔ بوده اندو ازان روزگار تا این عهد هیچ پادشاهراچه از اهل اسلام واچه ازعبده اصنام دست تصرف و تسخیر برآن قلعه نرسیده زیرا که راه عروج وصعود برفرازآن کوه سپهر نمود از هیچ جهت نیست الا ازیك جانب چون آن کوه رفیع با کوه کشیده که فرسخها امتدا دآنست اتصال داشته ومابین آن کوه رفیع که قلعه برآن واقع است و کوه کشیده مذکور بعرض پانصد گزو به عمق چند هزار شگافته تاراه مرور برآن کوه خصم رامقدور بنا شد سپهسالار نامدار وامرای عالیمقدار درپای این کوه خیام وسراپردهای اقامت برافراختند وراجه شقاوت شعار باجمعی از کفار در بالای آن قلعه درغایت امنیت وکمال اطمینان خاطرمی بودند وحسابی از سپاهٔ سلام نمی گرفتند سپهسالار نامدار وهزبران عساکر نصرت شعار چنین اندیشیدند که از پایان دره بسنگ وآهك دیوار ـ بلند برآورده مساوی طاقهای مستحکم به بندند شاید ازبالای آن بحوالی دیوار قلعه رفته بااهل حصارجنگ توانند نمود واین خیال خود امری محال مینمود چه کارکنان را بپایان دره رفتن میسرنبود واگربود بجافرصت کار کردن می یافتند وبرآن تقدیر آنچنان دره چون پوشیده میشد نهایتش علاج منحصر درآن میدانستند و در این باب عرایض بدرگاه فلك اشتباه خاقان سکندردستگاه فرستادند چون مضمون بمسامع جاه و جلال رسید امر معلی صادرشد که عمدهٔ العمال محمودبیگ حواله دار معماران دولت خانه سه هزار نفراز استادان بناء معمار راباآلات وادوات عمارت بآ بجا برده به بستن آن سد اشتغال نمایند طبع اقدس الهام پذیر دیگر اشرف حقایق تصویر خاقان سکندر نظیر این رای که سپهسالار وامرا اندیشیده بودندمتحسن نمی دانستندوبرزبان وحی بیان میگذرانیدند که فتح چنین قلاع وتسخیر حصون فلاك ارتفاع بمحض قوت تائیدایزدمتعال بیزوال وباستظهار مراحم وعواطف بی نهایت مادرمقام جانفشانی درآمده توکل بخالق خسروکل نموده بهیات اجتماعی برآن فلك البروج عروج نمایند امید است که بعون عنایت خالق الارض والسما وبیامن اقبال ابدی اتصال مامفتوح گردد ونهایتش بنابر استدعای سپهسالار وامرای نام دار محمودبیگ راباركان وسایر مایحتاج و عمله وقعله آن کار

که ترتیب یافته بود بجانب معسکر ظفر اثر نامزد نموده بودند هنوز مشار الیه با این جماعت از شهر بیروان نرفته بودند که عساکر ظفر مآثر بنوعی که در خاطر اشرف اقدس خطور نموده بود اعتماد بر الطاف ایزد متعال و اعتضاد بر اقبال ابدی اتصال خاقان سکندر (۱) نموده از راه مخفی که اهل قلعه از ته آن دره بروز مینموده اند جمعی از شجاعان جان نثار بجانب قلعه میروند و بدروازه رسیده علم خورشید پرچم پادشاهی بر برجی بر می افرازند و به جلادت و مردانگی ابواب قلعه را بر روی اولیای دولت مفتوح میسازند و بتاریخ دهم ماه ربیع الثانی سنه مذکوره قاصدی چون کبوتر نامه آورد و هدهد تیز پر خوشخبر سمال آئین ساحت زمین را در نوردیده اخبار فرح آثار فتح قلعه سپهر مقدار بملازمان پایهٔ سریر رسانیدند واز افتتاح آن عرضه مسرت انگیز وانکشاف نافه مشك آمیز ابواب انبساط بر طبع اقدس خاقان ناهید نشاط مفتوح گردید اشارهٔ مطاعه به (۲) عمله نقار خانه شد که بطابل شادیانه بنوازش درآورند - (نظــم)

صدای طبل بشارت بآسمان رسید — صلای عیش بگوش جهانیان برسید
رسید چون خبر فتح اودگیر بدهر — بطبع پیر و جوان عیش جاودان برسید

نواب اشرف اقدس همایون درازای این فتوحات که بتوفیق خالق کل اشیاء شده بود پیشانی نورانی را بر سجادهٔ نیاز لشکر وهاب لاشریك انباز گذاشتند وستائش و سپاس مر خداوندرا زیاده از حد رسانیدند و چون جناب آصفجاه کارفرمای این امور بود بشمشیر و کمر خنجر مرصع دیك زنجیر فیل ودو سر اسپ عراقی بایراق مرصع دسنکاسن وتشریف میر جملگی سرافرازی یافته ونیز دولت هون استوار دنیای او مزید نمودند و همان وقت ابواب مکرمات و خیرات بر روی عامه مستحقان کشادند واز بالای قصر داد محل زر وافر بمردم (۱) بزه ومسکین رسانیدند و ازبرای سپهسالار نامدار و امراء ذی اعتبار و ارباب شجاعت خلعتهای فاخر و اسپان عراقی فرستاده بنوازشات موفور ایشان را سرافراز ساختند و ایشان نیز بمراحم وفور خسروی امیدوار شده در ضبط ملك و رفاهیت حال رعایا وسپاه کوشیدند -

(۱) سکندر قسل - (۲) مطاع -(۳) بزه کا. یعنی گنهگار -

(ذکر سوانح متفرقهٔ این سنه)

و شعرای عصر تاریخها برای این فتح گفته اند از انجمله این چند تاریخ درین مقام مرقوم شده رباعی جامع الفنون ملا برهان تبریزی که چهار مصرع چهار تاریخ است -

(رباعی)

در عهد گزین پادشهٔ عالمگیر — با جـد وزیر کامل با تدبیر
اقبال چوصبح دوم آمد خندان — آورد بما نوید فتح اودگیر
ومیرزا رضی مشهدی فرموده — گفتا که زنگ برد زدل فتح اودگیر
و ملا حکمی شیرازی گفته — همایون باد فتح اودگیر
میرزا غیاث گفته — بگو که داد علی فتح قلعهٔ اودگیر
وملا عرب خوشنویس شیرازی گفته — اودگیر بدست شاه آمد

و سوانح نگار عهد خاقان نظام الدین احمد بن عبد الله صاعدی شیرازی گفته از زبان مبارك اشرف -

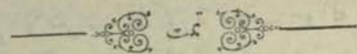
والی اقبال ما بنمود فتح اودگیر — و پسرش ملا عبد الله که
در صغر سن است گفته — بگفت شد فتح اودگیر بزود

در ماه ربیع الآخر سنه مذکوره منصب حواله داری خاصه خیل که با سید ابراهیم دکنی بود بعمدة الملوك ملك آدم تفویض یافت و قبل از این دو دفعه باین منصب رفیع سرافراز بود و سر مضمون صدق مشحون الشئ لا یشئ الاوقد تثلث بوضوع انجامید (ایضا) در ماه ربیع الآخر سندر داس برهمی از جانب عالیحضرت شاه جهان به حجابت آمده بود درباغ بنی سعادت ملاقات یافته بهٔ تشریف و اسپ سرافراز گردید سندر داس حاجب مذکور راه نیز در اول ماه رجب مرجب یك سر اسپ سرافراز شده روانه گردید -

(از وقایع آنکه)

. جناب معالی نصاب شیخ محمد طاهر که قبل ازین به مکه معظمه رفته بود بعد از دریافت ثواب طواف بیت الحرام وزیارت مرقد مطهر خیر الانام و ایمه ارض بقیع از بندر مخابه بندر مچلی پتین آمد و متوجه دارسلطنت شد و بجهت

عارضه کوفت چند روزی درمنزل اقامت داشت وازاشداد آن کوفت در بیست و ششم ماه ذی حجه بجوار رحمت ایزدی و اصل گردید نواب علامی فهامی پیشواء الزمانی واکابرواعیان دار السلطنه تشییع جنازهٔ او نموده دردایره نواب مرتضای ممالك اسلام میر محمد مومن رحمه الله اند دفن فرمودند و روز ختم از سرکار خود مبلغ کلی از نقود و شال وشیله و غیره باکثر سادات و علما وصلحا وسایرمستحقین خیر نمودند و ختمات قرآن فرمودند و گنبد بزرگی برسر قبرآن مغفرت ایاب بنا نمودند و از ملکان عمده ملك دولت خان که عهد دار دولت خانهٔ گیتی نشانه بود و ملك یوسف که از زمرهٔ غلامان و ملکان حضور پرنوز بود در اواخر این سال فدای ملازمان خاقان سلیمان شان گردیدند ـ

فهرست سلاطین قطبشاهیه

سنه ۹۲۴ ھ ۱۵۱۸ ع تا ۱۰۹۸ ھ ۱۶۸۷ ع

	نام سلطان	سنه ولادت	سنه جلوس	سنه وفات
۱	سلطان قلی قطب الملك اول	سنه ۸۴۹ ھ » ۱۴۴۵ ع	سنه ۹۲۴ ھ » ۱۵۱۸ ع	سنه ۹۵۰ ھ » ۱۵۴۳ ع
۲	سلطان جمشید قلی قطبشاه پسر (۱)		سنه ۹۵۰ ھ » ۱۵۴۳ ع	سنه ۹۵۷ ھ » ۱۵۵۰ ع
۳	سبحان قلی پسر (۲)	سنه ۹۵۰ ھ » ۱۵۴۳ ع	سنه ۹۵۷ ھ » ۱۵۵۰ ع	
۴	سلطان ابراهیم قلی قطبشاه پسر (۱)	سنه ۹۳۶ ھ » ۱۵۳۰ ع	سنه ۹۵۷ ھ » ۱۵۵۰ ع	سنه ۹۸۸ ھ » ۱۵۸۰ ع
۵	سلطان محمد قلی قطبشاه پسر (۴)	سنه ۹۷۳ ھ » ۱۵۶۶ ع	سنه ۹۸۸ ھ » ۱۵۸۰ ع	سنه ۱۰۲۰ ھ » ۱۶۱۲ ع
۶	سلطان محمد قطبشاه پسر میرزا محمد امین پسر (۴)	سنه ۱۰۰۱ ھ » ۱۵۹۳ ع	سنه ۱۰۲۰ ھ » ۱۶۱۲ ع	سنه ۱۰۳۵ ھ » ۱۶۲۶ ع
۷	سلطان عبد الله قطبشاه پسر (۶)	سنه ۱۰۲۳ ھ » ۱۶۱۴ ع	سنه ۱۰۳۵ ھ » ۱۶۲۶ ع	سنه ۱۰۸۳ ھ » ۱۶۷۲ ع
۸	سلطان ابوالحسن تاناشاه داماد (۷)		سنه ۱۰۸۳ ھ » ۱۶۷۲ ع انقراض سلطنت سنه ۱۰۹۸ ھ » ۱۶۸۷ ع	سنه ۱۱۱۱ ھ » ۱۶۹۹ ع

اشاریه حدیقة السلاطین

اسماء	صفحه
الف	
ابدال بیگ	۲۲۰
ابراهیم پتن	۳۶
ابراهیم پور	۷۹
ابراهیم خلیل (حضرت)	۵، ۴۷، ۲۷۲ -
ابراهیم صفاهانی (میرزا)	۱۴۷، ۱۸۶، ۱۹۲
ابراهیم عادل شاه (سلطان)	۲۵، ۲۶، ۳۱، ۱۵۹، ۲۵۰
ابراهیم قطب شاه (سلطان)	۳۸، ۱۸۴
ابراهیم میرزا شاهزاده	۲۵، ۲۶، ۲۰۰
ابراهیمی سکه	۲۲
ابو الحسن (شاه) حاجب	۳۱، ۱۰۸، ۱۱۶، ۱۲۷، ۱۳۸
ابو القاسم (میر)	۳۶، ۲۳۵
ابو المعالی دیانت خان	۸۶، ۸۷
ابو طالب (میر)	۲۲۴
اُبِل (باغ)	۲۸۲، ۳۵۵
آتشکدهٔ فارس	۶۴
اُجَین	۷۳، ۷۴
احسن (قاضی)	۹۹، ۱۰۲، ۱۳۹، ۱۴۳، ۱۹۴، ۳۲۸، ۲۹۴
احمد آباد	۴۲، ۱۰۰، ۱۲۴

اسماء	صفحه
اخضر (دریاے)	۸۳
اخلاص خان میر جمله ماضی	۳۲، ۱۴۱، ۱۶۶
ادراك (ملك)	۸۵
آدم (حضرت)	۲۰۰، ۲۹۶
آدم (ملك)	۱۳۵، ۱۶۷، ۲۱۳، ۲۳۳، ۳۱۷
آدم خان حبشی	۳۵، ۷۷، ۹۳، ۱۱۶، ۱۴۶، ۱۴۷
ارادت خان	۹۳، ۱۰۶، ۱۰۸
ارتنگ معانی	۸۷
ارس پلی رام نیر	۲۵۵
ارسطاطالیس ـ ارسطو	۲۷۸، ۹۶
ارشد قلی بیگ	۶
اژدهاخان	۱۱۰
استرآباد	۱۱۳
استقلال خان	۱۱۱
اسد الله تبریزی (میرزا)	۱۸۹، ۲۱۲
اسکندر ذو القرنین	۲۹۶
اُسکه	۹۷
اسمعیل (حضرت)	۵
اسمعیل بیگ تحویلدار	۲۷۸
اسمعیل (شاه)	۸۱
اسمعیل گیلانی (حکیم)	۱۰۳
اسمعیلیه	۸۰

اسماء	صفحه
آسوراؤ	۱۸۶
آسی راؤ نایکواری	۹۵، ۲۴۴، ۲۵۴
اشکبوش	۶۲
اشجع الامراء	۹۱، ۳۰۲
اصطخر	۲۷۸
آصف	۲۹۷
آصف بن برحیا	۲۹۶
آصف جاه ـ آصف جاهی	۱۳۲، ۱۳۵، ۱۳۹، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۲۷، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۱، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۵۰، ۲۵۳، ۲۸۶، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۱۶
آصف خان	۷۳، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۱
اصفهان	۸۴، ۲۲۲، ۲۲۶، ۲۸۸
اعتماد الدوله	۷۳
اعتماد راؤ دبیر	۳۶، ۲۳۵
اعزخان	۵
اعظم (شاهزاده)	۳۲، ۱۷۹، ۱۹۵، ۱۹۶، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۵۶، ۲۶۱، ۲۸۴، ۲۹۰
اعظم الأمراء	۳۰۶
افغان	۳۰۰

اسماء	صفحه
افضل ترکه (خواجه)	٣٥، ٧٨، ٨٦، ٩٦، ٩٧، ٩٨، ١١١، ١١٦
افضل خان بخشی	١٧٦، ١٧٩
افلاطون	٢٠١
آکل منار	٢٥٣
آگره	٧٣، ٨٣، ٩٢، ١٢١، ١٥٢، ١٥٣، ١٧٥، ١٩٨، ٣١٣، ٢٢٢
آل عبا	٥٤
آل عثمان	١٩٩
الغ بیگ	١٨٢، ١٩٢
الله قلی گرجی	٧٧، ٩٣، ١٦٩، ٢٣٥، ٢٥٤، ٣٠٠، ٣٠٧
الماس (ملك)	٢٣، ٣٤، ١٣٥، ٢١٥، ٢١٨
المیاچودری	٩٠، ٩١، ٢٦٩
الهی محل	٢٦، ٢٨٦
امام قلی بیگ حاجب	١٥٦، ١٥٧، ١٨٢، ٢٣٠
امان محل	٢٦، ٢١٥، ٢٨٦
امنکل	٢٤٠، ٢٤١
امین الملك	١٥٩، ١٦٠
امنیائے گیلانی (ملا)	٢٨٥
اندر کونده (قلعهٔ)	٢٥٥
انکدر	٢٤٥، ٢٤٦، ٢٤٩، ٢٥٢، ٢٥٣
اننت راج	٣١٠
اننت گیر	١٤١

اسماء	صفحه
انوری	١٥١
آنی راؤ	١١٠
اودگیر (قلعه)	٣١٣، ٣١٤، ٣١٦، ٣١٧
اورنگ آباد	٢٩٠
اورنگ زیب شاهزاده	١٦٨، ١٧٧، ١٧٩، ١٩٥، ٢٢٠، ٢٢٢، ٢٦١، ٢٨٣، ٢٩٠
اویر (قصبه)	٢٤٥
اویس دبیر (مُلا)	٧٨، ٨٠، ١٦٧، ١٨٨، ٢٢١، ٢٢٧، ٢٥٩، ٢٦٣، ٢٦٤
ادیماق	٨٥
اهرمن	٢٨١
ایران - ایرانی	٥، ٢١، ٢٣، ٣٣، ٣٧، ٤٥، ٥٤، ٦١، ٦٥، ٨١، ٨٢، ٨٣، ١٢٧، ١٥١، ١٥٦، ١٥٧، ١٨١، ١٨٩، ١٩٩، ٢٠١، ٢٠٣، ٢٠٤، ٢٠٥، ٢١١، ٢٢٥، ٢٢٦، ٢٢٨، ٢٣٠، ٢٣٨، ٢٤٧، ٢٥٨، ٢٦٨، ٢٦٩، ٢٧١، ٣٨٩، ٣١١، ٣١٢
ایلور	٢٤٥
اینکتر (قلعه)	٢٥٥
(ب)	
بابو (سید)	١١١، ١٣٩، ١٥٠، ٢٣٥
باغ اُپل	٢٥٥، ٢٨٢

باغ بنی ٢٦، ٢٨٤، ٣١٧
باغ ملك عنبر ٢٥٦
بالاپور ٥٢
بالاے گهات ١١٨، ١٥٢، ١٥٣، ١٥٤
باقر خان حواله دار ٩٤، ٩٥، ٩٦، ٩٧، ١٠٦، ١٠٨، ١١٠، ١١١، ١٢٨
باقر یزدی (میرزا) ٢٨٣، ٢٨٤
بتول زهرا ٤٩
بجواره ٢٤٥، ٢٤٦
برهان تبریزی (مُلا) ٣١٦
برهان پور ٤٢، ٧٣، ٧٥، ٩٢، ٩٣، ٩٧، ١٠١، ١٠٦، ١٢١، ١٢٢، ١٢٨، ١٥٢، ١٥٣، ١٥٤، ١٦٩، ١٧٦ ١٧٧
بشیر پور ١١٣
بغداد ٣١١
بقراط ٢٠١
بلقیس ٢٩٧
بنات گهات ٣٨، ٦٩، ٧٥
بندر عباسی ٨٣، ٨٤، ١٦٦، ٢٠٩، ٢٢٦، ٢٧٢، ٢٨٩
بنده رضاے تبریزی (میرزا) ١٧٩، ١٩٦، ٢٢٠
بنکاپور ١٦٠
بنگاله ٧٤، ٩٤، ٩٧، ١٠٦، ١١٠، ٢٠٤، ٢٨٧

بوذر چمهر ٢٩٧
بو علی سینا ٢٠٢
بهالیے راؤ ١١٠، ١١٩
بهرام گور ٢٧٨
بهزاد ٢٧٨
بهونگیر (قلعه) ٢٨٢
بیت الله الحرام ١١، ٢٠٧، ٢٢٦
بیجاپور ٧٤، ١١٨، ١٢٩، ٢١١، ١٢٨، ١٣٥، ١٤١، ١٤٢، ١٤٣، ١٤٤، ١٥٥، ١٦١، ١٦٢، ١٦٣، ١٦٩، ١٧١، ١٧٤، ١٧٩، ١٩٤، ١٩٦، ٢٢٤، ٢٦٥، ٢٩٤، ٢٩٥
بیدر ١١٨
بے ستون (کوه) ٢٧٨، ٢٨١

(پ)

پانگل ٩٩، ١٤٨، ٢٨١
پائین گهات ٢٤٣
پداریدی ٩٠
پرینده ١٠٨، ١٥٥
پیکچپول ٢٤٢، ٢٥٤
پیگو ٢٥١

(ت)

تاج الدین قمی (میر) ٢٢٦

اسماء	صفحه
تاجیك	۲۰۵
تسپتی	۱۷٦
تیلچور	۷٤، ۲۸۷
ترك - ترکی	۸٤، ۱۲۲، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۵٦، ۲۰۵، ۲۲۱، ۲۲۸، ۲۳٤، ۳۰۰
ترکستان	۵، ۸٤
ترکمان	۵
تفال خان حواله دار	۳۰۱
تقیائے شیرازی (مُلا)	۱٦۹، ۲۱۳
تقی نیشاپوری (میرزا)	۲۲۲، ۲۵۹، ۲٦٤
تلنگانه	۳۱، ٤۲، ۷٤، ۸٦، ۸۷، ۱۲٤، ۱۷۱، ۱۹۰، ۱۹٦، ۲۰۵، ۲۲٤، ۲۲۵، ۲٤٤
تلوه	۲۳۵
تله کاپور (موضع)	۳۱۰
توران	۸٤، ۲۰٤، ۲۲۸، ۲۵۸
تماریدی	۳۰۹
تومان	۲۰٤
تیمور گورگان (امیر)	۵

(ج)

اسماء	صفحه
جامدار خانه عامره	۲۱۳، ۲۳۳
جبرئیل (حضرت)	٦۲
جبرئیل (حکیم)	۱٦٦

اسماء	صفحه
جبل و نکت ریدی	۳۰۹
جعفر حاجب (میر)	۳۱
جکتا راؤ	۱۸٦
جگ پتی راج	۲٤٤
جگ پتی رائے	۲٤٤
جگدی راؤ	۱۱۹
جگدیو راؤ	۱۱۰
جلال الدین اکبر پادشاه	۳۲
جلال الدین محمد قزوینی (میرزا)	۲۲٤
جم	۱۲۵، ۲۰۵
جمادی الآخر - جمادی الثانی	۱۱٦، ۱٤۵، ۱٤٦، ۲۲۸
جمادی الاول	۲۳، ۲۹، ۸۳، ۹۰، ۱٤٤، ۲۹٤
جمشید	۸٤
جم قلی بیگ	۱۷٦
جملته الملك	۹، ۳٤، ۷۱
جنیر	۷۳
جوگ راج	۱٦۸، ۱٦۹
جهانشاهیه	۸۰
جهانگیر پادشاه	۷۳

(چ)

اسماء	صفحه
چار مینار	٤۳
چتور خان	۲٤۵

اسماء	صفحه
چلك پار	٢٥٤
چندن محل	٦٥
چین - چینی	٤١، ٤٤، ٢١٧
(ح)	
حاتم طائی	٢٧١
حبشی	٢٣١، ٢٣٤
حبیب الله مازندرانی (میر)	٨٦
حجار خان دکنی	١٤٧
حدیقته السلاطین	٤
حسن بیگ شیرازی کوتوال	٢٣، ٣٥، ٧١، ٧٢، ٧٥، ٨٣، ١٤٧، ٢١٤
حسن شوقی (ملا)	١٤٦
حسن علی خان	١٠٣، ١٥٢
حسن غیاث (شیخ)	٢٢٦
حسن قلی خان	١٥٨، ١٥٩
حسینی ایز خان حبشی	١٣٥
حسین بیگ قبچاچی	٨١
حسینی حواله دار (میان)	٩٦، ١٤٨
حسینی شیرازی معلم (مولانا)	١١، ١٣
حسین حاجب (میر)	٢٥٥
حسین ساغر	١٠٠، ١٢٠، ١٧٠، ١٧٨، ١٩٧
حسین صفاهانی (میر)	١٩٥
حفظ الله (میر)	١٩٧، ٢١٢

اسماء	صفحه
حکمی شیرازی (ملا)	٢١٦، ٣١٧
حکیم الملك گیلانی	٢١٤، ٢٣١، ٢٣٤، ٢٤١، ٢٤٣، ٢٤٧، ٢٧١، ٢٧٢
حمزه استرآبادی (میرزا)	١٠٤، ١١٣، ١١٤، ١٣٥، ١٥٣، ١٨٩، ٢١٢
حمزه صفاهانی (ملا)	٢٧٢
حمید خان	٣٥
حواله داری	٣٤
حوض درك	٧٤
حیات آباد	٥٢، ٥٣، ٥٤، ١٢٤، ١٢٧، ١٢٨، ٢٣٦، ٢٣٨، ٢٣٩
حیات بخشی بیگم	١٠٢، ١٢٣
حیات محل	٢١٦، ٢١٧
حیدر آباد	٢٥، ٣٢، ٤٢، ٨٢، ٩٢، ٩٧، ٩٨، ١٠١، ١١٣، ١١٧، ١٢٤، ١٢٥، ١٢٨، ١٢٩، ١٧٧، ١٧٨، ٢١١، ٢٥٧، ٢٦٨
حیدر امیر المومنین	١٢٨، ١٢٩
حیدر محل (مندوه)	١٧٠، ١٧٥
(خ)	
خاصه فیل	٢٣، ٣٤، ٤٥، ٧٤، ٩٤، ٩٦، ١١٠، ١١١، ١١٥، ١١٦، ١٤٥
خافی بیگ	١١٠، ١١٩، ١٣٠، ١٣٣، ١٥٣، ١٦٧، ١٨٦، ١٩٢، ٢٣٥، ٢٤٢، ٢٥٤، ٢٥٥، ٣٠٠

خاقانی ۱۵۱
خان احمد ۲۹
خان جهان (سید) ۹۲، ۹۳، ۱۰۶، ۱۰۸، ۱۵٤، ۱۷۰، ۱۷٤
خان دوران ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷٤
خاندیس ۱۰۶
خداویردی سلطان شاملو (سپه سالار) ۱۱۰، ۱۱۹، ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۵۲، ۱۶۷، ۱۸۶، ۱۹۲، ۲٤۲، ۲۵٤، ۲۵۵، ۲۵۷
خراسان ۲۰۳، ۲۰۵، ۳۰۳، ۳۱۲
خراسانی ۱۹۱، ۳۰۰
خرم (شاهزاده) ۳۲
خرم شاه (شاهجهان پادشاه) ۷۳، ۹۲
خرم محل ۲۳۹
خزانه عامره ۱۵۸
خسرو پرویز ۶۲، ۲۹٤
خشنود (ملك) ۱۶۳
خطا ٤۱
خلق شوستری (ملا) ۲۰۳
خلیل قصه خوان (ملا) ۲۰۳
خلیل الله حسینی (میر) ۲٤۹
خواجه طاهر ۱۷۷
خواجه نظام سرنوبت ۳۰۱
خواص خان ۱۰۸، ۱٤۲، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶٤

خواندکار (شاه) ۱۶۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۱٤
خیرات آباد (باغ) ۱۵۷، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶٤
خیرات خان ۸۲، ۸۳، ۸۵، ۱۵۸، ۱۵۹
خیرات خانه عامره ۲۰۳، ۲۳۹ : ۳۰۰، ۳۰۹

(د)

دادل جی کاتیه ۳۰۰
داد محل ۲۶، ۵۲، ۵۳، ۵٤، ۶۰، ۶۷، ۷۵، ۷۷، ۱۱۱، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۲٤، ۱۳۰، ۱۳۵، ۱۷۶، ۱۹۲، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۹۱، ۳۱۲
دارا شکوه ۱۷۷، ۲۲۳، ۳۱۲
دار الشفا (مدرسه) ۲۱۰
داغ چوکی ۱۷۶
داؤد (خواجه) ۲۳۵
دبیر (شیخ) ۱۵۲
دکن ـ دکنی ۳۹، ۷۷، ۸۱، ۸۵، ۹۲، ۹۳، ۹۷، ۱۰۶، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۵، ۱۲۱، ۱۲٤، ۱٤۲، ۱٤۷، ۱۵۲، ۱۵٤، ۱۵۶، ۱۶۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۳٤، ۲۳۵، ۲۵۸
دلکته‌وار ۳۰۷
دلکشا (قصر و باغ) ۱۲، ۲۵۵
دلور (قصبه) ۲۵۳

دملور (قلعه) ۳۰۳، ۳۰۵
دوازده امام ۵٤
دولت (ملك) ۳۱۸
دولت آباد ۱۰۵، ۱۱۸، ۱٤۱، ۱٤۷، ۱۵۲، ۱۵٤، ۱٦۹، ۱۷۰، ۱۷٦، ۱۷۹، ۱۹۵، ۲۱۳، ۲۲۳
دولت خانه عالیه ۲۵، ٤۷، ۵۲، ۵۵، ۷۲، ۷۵، ۱٤۳، ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۷۱، ۱۷۸، ۱۸۱، ۱۸۹، ۲۰۷، ۲۱۷، ۲۲۷، ۲۳۱، ۲۳٦، ۲۵٦، ۲۸۷، ۳۱۸
دولت محل ۷٤، ۸۰، ۱٤۵، ۱٦۷، ۲۰۹، ۲۱۲، ۲۱٤، ۲۳٤
دهارور ۱۰۸
دهرما راؤ نایکواری ۹۵، ۱۱۹
دهلی ۷۸، ۹۲، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۹۵، ۲۱۲
دهوچی راے راؤ ۱٤۸
دیانت خان (ابو المعالی) ۸٦
دیده بانخانه ۲۳۹
دیغهار ۲٤۵
دیلم ۱۵٦
دیور کنده ۱۸٤

(ذ)

ذوالحجه، ذی الحجه ۱۰٤، ۱٤٦، ۱۵۳، ۲۲٤، ۲۵۹، ۲۹۵، ۳۱۸
ذوالقعده، ذی قعده، ذی القعده ۱۲۲، ۱۳۰، ۱۵٦، ۱۵۷، ۱۷۲، ۲۱۰، ۲۱۳، ۲۲٤

(ر)

راجپوت ۸۵
راجکنده ۱٦۰، ۱٦۱
راجمندری ۱۱٦
رام پلی ۲۵۵
رام پور ۳۰۷، ۳۰۸
رام گیر (قلعه) ۱۱۹، ۱۲۰، ۱٤۷، ۱۸۹
راول جی کانتیا ۳۰۹
ربیع الثانی ۱۱٤، ۱۳۳، ۱۵۹، ۱۹۳، ۱۹۵، ۲۰۰
ربیع الآخر ۳۱٦، ۳۱۷
ربیع الاول ٦۰، ۷۲، ۱۹۲، ۱۹٦، ۲۱۱، ۱۱٦، ۲۱۷، ۲٦۰
رجب المرجب ۹٦، ۱۲٤، ۱٦۵، ۱۸۱، ۲۰۹، ۲۲۲، ۲۳۰، ۲۳۵، ۲۳٦، ۲٤۱، ۲٦۱، ۲٦۷، ۳۱۷
رحیم خان محلدار ۲٦۷
رحیم محمد حاجب (شیخ) ۱۳٤

اسماء	صفحه
رستم	٦٢، ٢٣٢
رستم خان مازندرانی (میر)	١٤٦، ١٨٨، ٢٢٧، ٢٣٤، ٢٤١، ٢٤٢، ٢٩٥، ٣٠٦
رضي مشهدی (میرزا)	٣١٧
رکاب خانه	٢٣٩
رمضان	٧٨، ١٠١، ١٠٣، ١٢١، ١٤١، ١٦٩، ١٧٠، ١٩٨، ٢٥٤، ٢٥٦، ٢٥٧، ٢٥٨،
اندوله خان بیجاپوری	١٥٩، ١٦١، ١٦٢، ٣٠٦
روز بهان اصفهانی (میرزا)	٣٣، ١١٣، ١١٤، ١٣١، ١٣٢، ٣٢٨
روضته الشهداء	٥٢
روم (خواندکار)	٣١١
رونقي (مولانا)	٣١
(ز)	
زاهد (خواجه)	١٧٨، ١٧٩
زر عاشوری	٢٢٧، ٢٩٠
زلیخا	٦٢
زمان بیگ (محمد)	٢٢١
زین العابدین (میر)	١٦٤
(س)	
سام	٢٣٢
سام میرزا	٣١١
سانپ نیروار	١٢، ٨٦، ١٨٥، ١٩١، ٢٤٢

اسماء	صفحه
سبا	٢٩٧
سبحان قلی	٩٤، ٩٥
سجن محل	٦٥، ٢٣٤
سرخیل	٢٤٤
سرنگ راج	٣٠٦
سروراؤ	١٦٣
سرورا‌ے	٣٦
سکندر	٢٤٨
سلطان (خداویری شاملو)	٢٩٩، ٣٠١، ٣٠٣، ٣٠٤، ٣٠٥، ٣١١
سلطان حسین میرزا بایقرا	٢٠٥
سلطان قلی قطب الملك	٨١، ١٨٥، ١٨٦، ٢٨٧
سلطان قلی میرزا	٢٠٠
سلطان نگر	٢٥
سلیمان بن داؤد (حضرت)	٦٢، ٢٤٨
سندر داس حاجب	٣١٧
سنگریز راج	٣٠٨
سنگوارم	٢٥٥
سورپ ملانیر	٣٠٠، ٣٠٧
سورت (بندر)	٨٢، ٨٣
سیاوش	٢٨٢
سید آباد	٢٣٢، ٢٣٣
سید علی همدانی (میر)	١٧٧

سید الشهدا (حضرت) ۲۷، ۴۸، ۴۹، ۵۱، ۵۲، ۵۷، ۵۸، ۲۹۰

سید المرسلین (حضرت) ۸۱، ۹۹

(ش)

شاه جهان (بادشاه) ۷۱، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۹، ۸۲، ۹۲، ۹۳، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۶، ۱۱۰، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۶۶، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۴، ۱۷۵، ۲۷۶، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۱۲، ۲۲۲، ۲۲۳

شاه شجاع ۱۷۷، ۲۸۷،

شاه علی ۹۴، ۹۵

شاه علی بیگ کوتوال ۱۱۸، ۱۷۶

شاه علی بیگ حاجب ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۷

شاه علی عرب شاه ۳۳، ۷۸

شاه قاضی ۷۸

شاه محمد پیشوا (پیرزاده) ۳۳، ۳۴، ۷۱، ۷۵، ۷۸، ۱۰۸، ۲۰۶، ۲۰۷

شاه نواز خان ۱۵۹، ۱۶۰

شجاع الملك ۹۱، ۳۰۱

شجاع الملك مازندانی ۹۶، ۱۱۱، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۷۱، ۱۹۴، ۲۳۳

شریف الملك سرخیل ۷۷، ۸۰، ۹۱، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۳۱، ۱۳۲، ۲۶۳

شریف شهرستانی صفاهانی (میرزا) ۱۰، ۲۰۶

شعبان ۸۳، ۱۰۳، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۶۹، ۱۷۸، ۱۸۶، ۲۴۲، ۲۵۵، ۲۶۹، ۲۹۵

شفیعا حاجب ۱۸۸، ۲۱۳، ۲۲۲، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۱، ۲۸۷، ۲۹۵، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱

شوال ۶، ۱۰۳، ۱۴۹، ۱۶۸، ۱۶۹، ۲۲۲

شیخ احمد جبل عاملی ۱۵۵

شیراز ۲۱۳

شیر خان احمد نگری ۹۵، ۹۶

شیر علی (دروازه) ۲۳، ۶۴، ۶۵، ۹۶، ۱۳۶، ۲۱۷، ۲۳۱، ۲۹۱

شیر محمد خان ۹۶، ۱۱۱، ۱۱۹، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۸۸، ۲۲۷، ۲۴۲

شیرین ۶۲

(ص)

صابر بیگ ۹۳

صادق بیگ ترک ۹۷

صالح بیگ (محمد) حواله دار ۱۸۹

صدر جهان ۱۴۵

صفاهان ۸۵، ۱۲۹، ۲۸۹، ۳۱۲

صفر ۷۶، ۱۱۳، ۱۴۷، ۱۵۲، ۱۹۰، ۲۲۰، ۲۲۱

صفوی - صفویه ۸۰، ۱۵۶

صفی بهادر خان (شاه ایران) ۸۳، ۱۸۹، ۱۹۹، ۲۳۰، ۲۸۹، ۳۱۱، ۳۱۲

صفی قلی بیگ حواله دار کوتوال ۲۱۴، ۲۲۳

(ط)

طاق کسری ۴۴
طاهر دکنی (سید) ۱۶۷

(ظ)

ظهیر الدین محمد بخشی (میر) قاضی ۱۶۷، ۲۰۹، ۲۱۲

(ع)

عادل شاه ۳۱، ۷۴، ۷۸، ۹۰، ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۲۷، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۵۲، ۱۳۵، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۹۴، ۲۲۸، ۲۵۵، ۲۶۵، ۲۹۵
عادل شاهی - عادل شاهیه ۱۳۳، ۱۴۲، ۱۴۴، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۳۰۶
عاشورا ۴۸، ۵۲، ۵۸، ۱۶۷، ۲۲۴، ۲۹۰
عالم خان عمدة الوزراء ۱۱۰، ۱۱۹، ۱۶۹، ۱۸۶، ۲۳۴، ۲۵۴
عباس (شاه) اول صفوی موسوی ۸۱، ۸۳، ۱۹۹، ۲۲۵، ۳۱۱
عباس (شاه) ثانی ۳۱۲، ۳۱۳
عباس میرزا ۳۱۲
عباس گیلانی (میرزا) ۲۲۸
عبد الجبار گیلانی (حکیم) ۱۶۷، ۲۵۹، ۲۶۰
عبد الرحیم استرآبادی (میر) ۲۲۴

عبد السلام (میر) ۲۸۷، ۲۸۸
عبد اللطیف (شیخ) ۱۶۹، ۱۷۱، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶
عبد العزیز (قاضی) ۱۹۶، ۲۲۰
عبد العلی اردستانی (خواجه) ۲۲۶
عبد الغنی (میرزا) ۲۱۲
عبد الکریم سرسمت ۲۴۳
عبد الله (حضرت) ۵، ۵۹
عبد الله (ملا) ۲۴۶
عبدالله خان مازندرانی (سید) سرشکر ۷۴، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۱۰۶، ۱۴۴، ۱۶۴، ۱۶۸، ۱۹۰
۳، ۲۳۷
عبد الله صاعدی
عبد الله قطب شاه (سلطان) ۲۳، ۲۹، ۳۳، ۳۶، ۳۸، ۳۹، ۴۶، ۴۸، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۱، ۶۵، ۶۶، ۷۱، ۷۳، ۷۴، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۸۰، ۸۲، ۸۹، ۹۱، ۹۲، ۹۶، ۹۸، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۰۸، ۱۱۳، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۲۲، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۲، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۱، ۱۶۴، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۸۰، ۱۸۴، ۱۸۶، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۴،

۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۳، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۲۰، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۵، ۲۲۷، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۶، ۲۳۸، ۲۴۱، ۲۴۴، ۲۴۶، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۶۰، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۹، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۵

عبد الله کانتیه — ۱۸۷، ۱۹۳

عبد الله میرزا (شاهزاده) — ۹

عجم — ۱۵۱، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۸۴

عراق — ۲۱، ۲۷، ۴۱، ۸۱، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۲۶، ۳۰۳

عراق عرب — ۲۷۱، ۳۱۱، ۳۱۲

عراقی — ۱۰۰، ۱۲۷، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۸۱، ۱۹۱، ۱۹۳، ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۲۱، ۲۲۳، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۴۶، ۳۰۰

عرب ـ عربی — ۴۵، ۱۴۰، ۱۵۱، ۱۵۸، ۱۸۲، ۲۱۸، ۲۳۳، ۲۴۶، ۲۴۸

عرب شیرازی (ملا) — ۷۹، ۱۹۱، ۲۱۶، ۳۱۷

عزیز الدهر (قاضی) — ۱۹۶، ۲۲۰، ۲۵۶، ۲۸۳

عطاء الله گیلانی (قاضی) — ۱۶۳، ۲۲۴، ۲۲۸

علی آقا (کوتوال) — ۱۷۰

علی اکبر جنیدی دکنی (میان) — ۱۶۷، ۲۱۰

علی اکبر عین الملک جنیدی — ۲۴۳

علی رضا (خواجه) — ۱۵۳، ۱۸۹، ۲۲۴، ۲۵۶

علی بیگ (قاضی) — ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶

علی بیگ افشار — ۱۱۱، ۱۹۳

علی رضا خان سرلشکر — ۱۹۳، ۲۴۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۹۹، ۳۰۷

علی شیر — ۱۴۸

علی قلی خان — ۱۹۷

علی مرتضی (حضرت) — ۵۴

علی مردان خان — ۳۱۱

عمان (بحر) — ۸۲، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۸

عنبر (ملک) — ۳۵، ۸۵، ۱۰۵، ۱۰۷، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۳۵، ۱۵۳، ۱۸۶، ۲۱۳، ۲۲۷

عین الملک (ملک) — ۳۳، ۷۱، ۷۷، ۹۲، ۹۳، ۱۱۶، ۱۱۹، ۱۳۵، ۱۴۴، ۱۷۱، ۱۹۲، ۲۳۴

(غ)

غازی علی بیگ سرخیل — ۳۰۰

غضنفر خان (شاه) — ۱۵۹، ۲۳۴، ۳۰۶

غلام علی نیشاپوری (قاضی) — ۲۲۲

غواصی شاعر دکهنی (ملا) — ۱۳۰، ۱۶۳، ۱۶۴

غیاث (میرزا) — ۳۵

(ف)

فارس ٢١٣
فتح خان (پسر ملک عنبر) ١٠٥، ١٠٦، ١٠٧، ١٠٨، ١١٧، ١١٨، ١٤١، ١٥٣، ١٥٤
فرخ آباد ٧٤
فرنگ فرنگی ٢٢٥، ٢٤٥
فرهاد ٢٧٨
فریدون ٣٦٢
فصیح الدین محمد تفرشی (میر) حاجب ٧٣، ١١٧، ١٢٠، ١٢١، ١٣١، ١٣٢، ١٣٥، ١٣٩، ١٥٠، ١٥٢، ٢٥٩، ٢٦١، ٢٩٠
فضل الله شیرازی (میرزا) ٢١٣
فغفوری ٤٤، ٢١٧
فیروز خان ترک ١١٤

(ق)

قاآن ٨٤
قاچار ٨٤
قاسم اردستانی (میر) ناظر الممالک ٣٨، ٧٤، ١٠٤، ٢٢٨
قاسم بیگ ٢٣، ٣٥، ٧١، ٧٢، ٨٠، ٨١، ٨٢، ١١٦
قاسم خراسانی (میرزا) ١٦٦
قاسم نویدی (محمد) ٢١٦

قراخان ٥
قرآن (مجید) ختم ١٢، ٣٥، ٢٣٨، ٣١٣، ٣١٨
قرا یوسف (امیر) ٥
قرا یوسفیه ٨٠
قزلباش ٦١
قزلباش خان ١٢٠، ١١٧، ١١٩، ١٣٠، ١٣٩
قسطنطین ٨٤
قطبائے روالی (ملا) ٢٨٥
قطب شاه ١٩٤
قطب شاهیه ٤٨، ٤٩، ٨٠، ٩٠، ١٣٣، ٢١٤، ٢٤٤

(ک)

کابل ٤٢
کاپرت ٢٤٠
کاس راج ١٨٨
کاشان ٣١٢
کالا پهار ٩٤، ٩٥
کاتیه ١٨٦، ١٩٣
کتاب خانه عامره ٢١٦
کربلا ٥١، ٥٢، ٥٣، ٥٤، ٥٧، ٢٩٠
کربلائے معلی ٢١٠، ٢٢٦، ٢٨٨
کرشنا ٩٧
کرک براق ١٨٩، ٢١٢

اسماء	صفحه
کرمانی	۱۵۷، ۱۵۸
کرناتك	۴۲، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۶
کریم الدین یزدی (حکیم)	۳۱۳
کریم خان سرنوبت	۱۲۱، ۱۳۵
کریم خان لاری حوالدار	۱۶۷، ۲۳۳
کسری	۱۲۵، ۲۰۵
کسیمکوت	۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۲۸، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۶۸، ۱۸۸، ۲۲۷، ۲۴۲
کشمیر خان	۱۷۶
کشنا دیو	۹۴، ۹۶، ۱۴۴
کعبه	۱۶۴
کلب علی تبریزی (ملا)	۱۷۹
کلبگور	۹۰، ۹۱
کلثوم پور	۵۲
کلنك	۹۴، ۱۴۴، ۱۶۸، ۲۲۷، ۲۴۲
کلور	۳۱۰
کمرور (قصبه)	۲۴۵
کندپلی (مصطفی نگر)	۲۴۳
کوتلی	۹۴
کوتوال خانه	۶، ۷، ۶۰
کولاس	۹۳، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۶، ۱۴۷، ۲۲۰، ۲۲۱
کوه طور	۶۹، ۷۰، ۷۱، ۱۱۵، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۴۰

اسماء	صفحه
کهرکی	۱۷۵، ۱۷۶
کیسره	۲۴۳
کیقباد	۲۰۵
کیومرث	۲۹۷
(گ)	
گجرات	۷۳، ۱۰۰
گگن محل	۶۵
گلبرگه	۱۱۸
گولکونده	۳۶، ۸۹، ۹۱، ۱۱۹، ۱۴۷، ۱۷۱، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹
کیج	۸۱
گیلان	۱۹۳، ۲۲۸
(ل)	
لاچین بیگ	۲۲۰
لاهور	۴۲، ۷۱، ۱۲۱، ۱۲۴، ۱۹۹، ۲۰۴، ۲۹۵، ۳۱۲
لعل محل	۶۵، ۱۵۰
لنگر فیض اثر	۲۴، ۲۶، ۵۲، ۹۰، ۹۹، ۱۴۶، ۱۵۴، ۲۲۰
لنگم پلی (باغ)	۳۷، ۲۲۲، ۲۸۲
لیلی	۶۲

اسماء	صفحه
(م)	
مازندران	۸۱، ۱٤٤
ماندو	۱۷٦، ۱۷۷
ماوراء النهر	۱۷۷
ما یحتاج خانه	۱۳۹
مالك پرست خان	۱۸۸، ۲۲۳
مبارك قدم (ملك)	۱۰
مجد الدین محمد (میر)	۸، ۲۱۲
مجاهد پور	۱۵۸
مجموعدار	۳٦
مجنون	٦۲
مچلی پتن	۷۱، ۷۲ ۷۳، ۷۵، ۷٦، ۱٦۷، ۱۹۰، ۲۰۹، ۲۲۲، ۲۲٦، ۲۳۰، ۱۳۸، ۲٤۵، ۲۸۸، ۲۹۸، ۳۰۱
محرم الحرام	٤۹، ۵۲، ۵٤، ۵۵، ۵٦، ۵۸، ۷۲، ۷۵، ۱٤٤، ۱۷۵، ۱۹۰، ۲۸۹، ۳۰٤
محد بن خاتون پیشوا (شیخ) علامی	۳، ۳٤ ۷۵، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۹۹، ۱۰٤، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۲۱، ۱٤۵، ۱٤۸، ۱٤۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۹، ۱٦٤ ۱٦۵، ۱٦٦، ۱٦۷، ۱۷۲، ۱۷٤، ۱۷۵ ۱۷۸، ۱۹٤، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰٤، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۷، ۲۱۹، ۲۲۵، ۲۲٦، ۲۲۷،

اسماء	صفحه
	۲۲۸، ۲۳۱، ۲۳۳، ۲۳٤ ۲۳۷، ۲۳۸، ۳٤۱، ۳٤۳، ۲٤٦، ۲٤۸، ۲۷۱، ۲۸٤، ۲۸۵، ۲۹۰، ۲۹٤، ۲۹۵
محمد (سید)	۹٤، ۲۹۵
محمد اسفرائنی (سید)	۷۱، ۸۰، ۲۱۱، ۲۱۲
محمد مازندرانی (سید)	۳۰٦، ۳۰۹
محمد امین میرجمله (میرزا	۷٤، ۷۷، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۸۲
محمدا نگر (قلعه)	۹۱، ۱۱۹، ۲۱۲، ۲۳۳، ۲۵۷، ۲٦٦، ۲۸۷
محمد تقی تقرشی (ملا)	۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۵، ۷٦، ۱۰۲
محمد تقی طباطا (میر)	۳٦، ۲۲۳
محمد تقی منجم (ملا)	۱۰۲
محمد جوهری تیریزی (میرزا)	۱۸۹، ۱۹۷، ۲۱۲
محمد خسین ناودانی (میر)	۲۵۲
محمد رضاے استرآبادی (میر)	۳۳، ۳٤، ۷۸، ۱٤۵، ۱٦۵، ۱٦٦، ۲۸۸
محمد مشهدی (میرزا)	۲۲٦
محمد لاری (ملا)	۱۵۹
محمد سعید اردستانی سرخیل (میر)	۱٦۷، ۱۹۰، ۲۱٦، ۲۳۱، ۲٦٤ ۲۹۷
محمد سعید بیگ بدخشی	۱۱۱
محمد شاهی (باغ)	۱۱۳
محمد صالح بیگ استرآبادی	۱٦۷
محمد صالح قمی (میر)	۲۸۹
محمد طاهر (شیخ)	۱۳۹، ۱٤۸، ۱٤۹، ۱۵٦، ۱٦۹، ۱۷۰،

اسماء	صفحه
	۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۲۷۴، ۲۹۵، ۳۱۷
محمد عادل شاه (سلطان)	۳۵، ۱۳۳، ۱۵۹، ۲۰۰
محمد علی دبیر (ملا)	۲۲۰
محمد قلی بیگ	۸۰، ۸۲، ۸۴
محمد قطب شاه (سلطان)	۶، ۸، ۳۹، ۵۹، ۸۱، ۱۳۳، ۱۸۸، ۲۱۳
محمد قلی قطب شاه (سلطان)	۲۶، ۳۷، ۳۹، ۴۹، ۶۹، ۱۸۸، ۲۸۴،
محمد مشرف	۱۰۴
محمد مصطفی (مصطفوی)	۲، ۵، ۵۴، ۵۹، ۱۲۹
محمد مصطفی خان (سید)	۹۴
محمد معز الدین مشرف (میر)	۱۰۴، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۹، ۱۷۸، ۲۲۳، ۲۲۵
محمد مقیم استرآبادی (ملا)	۱۱۹، ۱۹۵، ۱۹۶، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳
محمد مومن استرآبادی (میر) مرتضی الممالك	۸، ۱۱، ۳۳، ۱۶۵، ۲۱۲، ۲۱۳، ۳۱۸
محمدی محل	۲۴، ۲۶
محمود بیگ	۳۱۴، ۳۱۵
محی الدین پیر زاده (شیخ)	۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۸، ۷۹، ۹۲، ۹۳، ۱۱۸
مخا (بندر)	۳۱۷
مخدوم ملك	۱۱۱، ۱۳۹، ۱۵۰، ۲۳۵، ۲۵۴، ۳۰۰
مخلص حسین	۱۷۹، ۱۹۶

اسماء	صفحه
مدینة (مشرفه ـ مکرمه)	۷۱، ۲۱۰، ۲۲۵
مرتضاے الممالك	۱۱، ۳۳
مرتضاے مازندرانی	۷۴
مرتضی ـ مرتفوی	۱۲۹
مرتضی نگر	۸۶، ۹۶، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۴۹، ۱۵۲، ۱۶۷، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۹، ۱۹۲، ۱۹۳، ۲۲۰، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۳۰۰، ۳۰۱
مرجان حبشی (ملك)	۱۱۸
مرچ (قلعه)	۱۵۹، ۱۶۰
مرشد قلی بیگ	۳۵
مرهری پنڈت	۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۸، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۵، ۱۵۲، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳
مشهد مقدس	۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۵
مصر	۶۲، ۹۸
مصطفی خان	۱۰۸، ۱۱۹، ۱۴۲، ۱۵۹، ۱۶۰ ۱۹۴
مصطفی نگر (کندپلی)	۹۷، ۱۴۸، ۱۶۷، ۱۹۰، ۲۴۳، ۲۴۵، ۲۵۳، ۲۵۴، ۳۰۱
مظفر (سید)	۱۵۴، ۳۰۶
مظفر خان پتان	۱۰۶، ۱۱۰، ۱۱۹، ۱۴۶، ۱۴۷
مظفر علی دبیر (خواجه)	۱۱، ۱۳، ۳۳، ۲۲۴، ۲۶۱

معراج ۶۲
معین الدین (شیخ) ۷۴، ۱۱۸
معین‌الدین محمد شیرازی (میر)
عرف میرمو ۲۵۲
مقصود بیگ سلحدار ۲۴۱
مقنع (چاه) ۲۸۰
مقنع (ماه) ۲۸۰
مکران ۸۱
مکه معظمه ۱۱، ۷۱، ۹۹، ۱۳۹، ۲۰۷، ۲۱۰، ۲۲۵، ۲۲۷، ۳۱۷
ملکاپور ۲۳۹، ۲۴۰
ملك محمد شیرازی (شیخ) ۲۰۹
منشی الممالك ۱۱، ۸۰
منصور آباد ۱۰، ۱۱، ۲۵۵
منصور خان میرجمله ماضی ۲۱، ۲۳، ۳۳، ۳۶، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۵، ۷۷، ۸۶، ۱۱۳، ۱۷۰، ۱۷۹
منصور کده ۹۷
منکال ۲۴۱، ۲۴۲
منی ۲۲
موتکور ۲۵۵
منی وار ۲۸، ۳۳، ۴۸، ۱۱۹، ۱۶۸

مهابت خان ۷۳، ۱۴۲، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۶۶، ۱۷۱، ۱۸۹
میر جمله (باغ) ۱۲۰، ۱۸۴
میرزا بیگ قندرسکی ۲۱۲
میرزا صادق قزوینی ۲۸۸
میرزا کال (شاهزاده) ۲۰۰
میرك معین حاجب ۲۸
میرم بیگ ذوالقدر ۱۱۱
میر میران ۱۶۷، ۲۰۹
میر یزدی ۳۵

(ن)

نارائن راؤ مجموعدار ۳۶، ۷۷، ۱۰۴، ۱۱۵، ۱۶۳
ناروجی کانتیه ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۳
ناسك ۷۳
ناصر کوتوال (میرزا) ۱۹۸، ۲۳۳، ۲۵۶، ۲۸۴
ناظر الممالك ۳۰، ۷۴
ناندیر ۱۷۱
نایکواریان ۳۰، ۳۶، ۹۴، ۸۵
نجف اشرف ۲۱۰، ۲۲۶
ندی محل ۵۴، ۷۹، ۹۹، ۱۰۳، ۱۳۸، ۱۴۷، ۱۷۰، ۲۲۸، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۸۴، ۲۸۶
نربده ۱۷۶

اسماء	صفحه
نرهری	١١٢
نریمان	٢٣٢
نصیر الملک دکنی	١١٥، ١١٦، ١١٩، ١٣٠، ١٣٥، ١٧١، ١٩٢، ٢١٠
نصیری خان	٨٥، ٩٣، ١٠٦، ١١٩، ١٥٤، ١٦٨
نظام پتن	١٦٧
نظام الدین احمد جیلانی (حکیم) حکیم الملک گیلانی	١٦٦، ٢٢٥، ٢٣١، ٢٧١
نظام الدین احمد صاعدی شیرازی	٣، ٢٣٧، ٣١٧
نظام شیرازی (میرزا)	٢٢٣
نظام شاه ـ نظام شاهی	٣١، ٧٣، ٧٨، ٩٢، ٩٣، ١٠٥، ١٠٦، ١٠٧، ١٠٨، ١١١، ١١٥، ١١٧، ١١٨، ١١٩، ١٤١، ١٥٣، ١٥٤، ١٧١، ١٧٩، ٢١٣
نعمه (ملا)	٢٠٣
نل گونده	١٨٦
نندگام	٢٤٢
نوحٔ (حضرت)	٣٨
نور الدین جهانگیر (بادشاه)	٣٢، ٧١، ٧٣، ١٠٦، ١٩٩
نو روز	٣١٢
نو شیروان	٢٠٥، ٢٢٧، ٢٢٨
نیلور (قلعه)	٢٣٥، ٢٣٦، ٣٠٦، ٣١٤

(و)

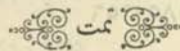
اسماء	صفحه
وجهی شاعر دکنی (ملا)	١٣٠
وسوجی هرکاره	١١٥، ١١٧، ١٨٧، ٣٠٩
وسیسرم	٢٥٤
وفا خان (یوسف شاه)	٩٢، ٩٣، ١١٨، ١٢٠
ولندیز	٢٢٦، ٢٤٥
ویتهوجی کانتیه	١١٢، ١١٥، ١١٦، ١١٩، ١٣٠، ١٨٧، ٢٣٤، ٢٤٢، ٢٤٣، ٢٥٤
ویلیسرم	١٧٨، ١٨٥، ١٨٦، ١٩٢

(ه)

اسماء	صفحه
هارون جزائری (شیخ)	٢١٢
هامون	٦٢
هرموز (بندر)	٢٢٥
هزاری راؤ	١٩٣
هشت محل	٢٣١
همدان	٣١٣
هند	٢١، ٣٩، ٨١، ١٥١، ١٨٩
هندستان	٣٢، ٣٧، ٥٤، ٦٠، ٦١، ٦٥، ٧١، ٧٣، ٨١، ٩٣، ١٠٠، ١٠٥، ١٢٢، ١٢٨، ١٥٦، ١٨٥، ١٩٨، ٢٠١، ٢٠٣، ٢٠٥، ٢١١، ٢٢٢، ٢٢٥، ٢٣٠، ٢٥٩، ٣١٢

اسماء	صفحہ
هندو	٢١
هندی	٢١٦، ١٣١
هوجی راؤ حواله دار	٩٦
هون (سکه)	٢٠٤
هیبت خان	١٩٢
(ی)	
یافث	٥
یاقوت خان حبشی	٣٥، ٩٤، ٩٥، ٩٦، ١١٠، ١٤٦، ١٤٧، ١٥٣
یمن	٢٧٨
یوسف (حضرت)	٦٢، ٩٨
یوسف شاه (وفا خان)	٩٢
یوسف (ملك)	٨٥، ١١٧، ١١٩، ٣١٨
یوم المبعث	٢٤١
یونان	٢٤١
یولچی بیگ اعظم الامراء	١٠، ١٢، ٢٣، ٣٥، ٩١، ٩٢، ١٣٠، ١٥٧، ١٧١، ١٨٠، ١٨٦، ١٨٧، ١٨٨، ٢٢٠، ٢٢٧، ٢٩٤، ٣٠١

HADIQAT-US-SALATEEN

A History of the reign of Abdullah Qutb Shah of Golconda (1662 – 1672 A.D.).

Vols. I & II

by

NIZAMUDDIN AHMAD

Edited by

SYED ALI ASGHAR BILGIRAMI

Idara-e-Adabiyat-e-Urdu,
Hyderabad, A. P.

1961

Price Rs. 10/-